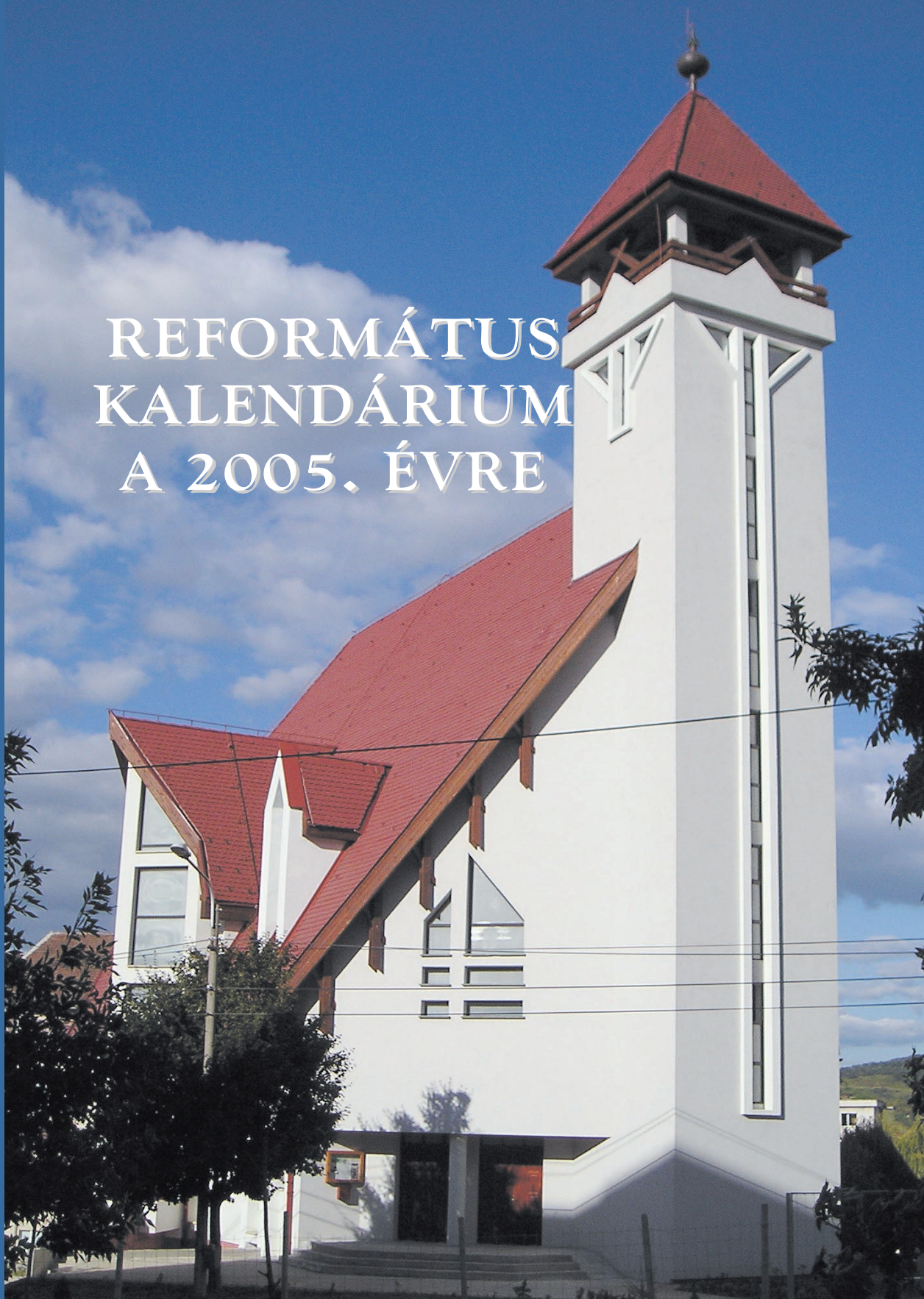

REFORMÁTUS KALENDÁRIUM A 2005. ÉVRE

REFORMÁTUS KALENDÁRIUM A 2005. ÉVRE

**KIADJA
A KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET**

A kalendáriumot szerkesztette:

Bereczki András
paptamási lelkipásztor

Szövegkorrektúra:

Mihálka Magdolna

Tördelőszerkesztő:

Kraftsikné Petrikó Ildikó

Grafikai szerkesztő:

Radványi Károly

Felelős vezető:

Sándor Lajos

A címlapon:

A zilah-ligeti református templom

A hátlapon:

A gyantai magyar mártírok emlékműve

Előszó

Az Úrnak 2004. esztendeje meghatározó volt a Királyhágómelléki Református Egyházkerület életében.

Előbb tisztújító választások voltak az egyházközösségekben.

Az egyházmegyék közgyűlései megválasztották a lelkészi és világi elöljáróikat, közöttük az egyházkerületi közgyűlési képviselőket.

2004. október 22-én tartott egyházkerületi tisztújító közgyűlésen megválasztották a kerület órállóit.

Tókes László püspök úr ismét elnyerte a választók többségének bizalmát. Püspöki szolgálatára, Erdély autonómiájáért, református egyházunkért és népünkért vállalt következetes küzdelmére kérjük Isten áldását.

Az Egyházkerület világi órállója Kovács Zoltán, Érmihályfalva polgármestere maradt.

Egyházkerületünk további megválasztott tisztségviselői:

lelkészi főjegyző – Csúry István nagyvárad-ősi lelkész

világi főjegyző – Tolnay István tanügyi tanácsos

lelkészi aljegyző – Szőnyi Levente szilágylompértei lelkész

világi aljegyző – Koszorús István, Nagyszalonta

generális direktor – Csomay Árpád biharszentjánosi lelkész.

A választások naphoz köthetők. A megválasztottak munkája pedig évekhez. Döntő kérdés az, hogy kiket választunk, de még fontosabb, hogy a mandátumuk alatt mit cselekednek Anyaszentegyházunk és népiünk boldogulásáért a bizalmat nyertek. A felsorolt nevek garanciát jelentenek arra, hogy jó kezekbe került a kormányzat. Magukban azonban ők is tehetetlenek. Szükségük van a hívek, lelképásztorok, gyülekezetek, egyházmegyék további feladatvállalására, támogatására is.

Isten kegyelmes jóindulatában bízva reméljük, hogy közösen tudunk Anyaszentegyházunkban jó és áldott gyümölcsöket teremni 2005-ben és az azt követő időszakban, az Ő dicsőségére.

SÁNDOR LAJOS

IMA

népünkért, országunkért és Európáért

Felséges Istenünk! Mennyei édes Atyánk!

Nagy kétségeink között, a világ ellenállhatatlan sodrásában Krisztus Urunk kételkedő tanítványának a szavaival kérdezzük Tőled: „Uram... mimódon tudhatjuk az utat?” (Jn. 14,5). Tamással és a Zsoltáros Dáviddal együtt könyörgünk Hozzád: „Utaid, Uram mutasd meg, ösvényeidre taníts meg, hogy el ne tévelyedjünk” (Zsolt. 25).

Krisztus Urunk szavával könyörgünk Te Hozzád: „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól!” (Jn. 17,15).

Történelmünk „zivataros századaiban”, Kelet és Nyugat között hánykódva gyakran kerestük helyünket Európában és a nagyvilágban. Kompországként, újrátamadó ellenszélben, özönvízi örvénylésben, megcsonkítva és kisebbségben ekképpen keressük ma is a helyünket, hivatásunkat, és szeretnénk biztonságosan megkapaszkodni a Kárpát-medencében.

Hálát adunk Néked, Uram, hogy először akkor találtunk igazán magunkra, amikor Reád találtunk. Amikor Te adtál nekünk országot itt, Pannóniában, a Duna–Tisza közén és Erdélyben, és Szabadító Szent Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus mutatta meg az utat ama másik: a Te országod felé.

Amikor Európa kivetetett volna bennünket – Te kegyelmesen befogadtál. Amikor saját hazánkban idegenekké lettünk – Te a Te népeddé fogadtál, reménységgel tápláltál, hitben éltetted és üdvösséggel megkoronáztál. Igéddelel szólítottál, Szentlelkeddel vezértel és a jövőre megtartottál.

Hálát adunk Néked, Uram – a megtartásért.

Megtapasztalt kegyelmed útján járva, azért könyörgünk, hogy Te benned és Általad találjunk egymásra, önmagunkra és Európára. Add, hogy eme földrész országainak uniója több legyen, mint szokványos együttműködés vagy egymás mellett élés. A lélek nélküli országkeretek között a nemzetek is találjanak egymásra. És a kontinens ne csak országok és nemzetek szövetsége, hanem a Testvérek közössége is legyen – a Jézus Krisztusban.

*Óvd meg édes hazánkat és Európát a gonosz lelkek és nem-
telen indulatok korszakos pusztításaitól. Ezenképpen az
önmagával betelt anyagiasság és a halált hozó lélektelenség
ürességétől is óvd meg, oh Uram!*

Ments meg az erőszaktól!

A fölénk tornyosuló veszedelmeket űzd el a fejünk felől!

Az irracionálissá növekedett kapzsiság bálványát dönts le!

*A gazdasági életnek álcázott gyilkos érdekháborúnak vess
véget, Uram!*

*Ne a globális üresség kényszerű egymásrautaltsága, hanem a
krisztusi Lélek és a keresztyén szellem testvéri közössége
kapcsoljon minket egybe. És az országhatárainkon kívülre
szakadtakat se hagyd kegyelmedből kiesni, a nemzetek
közösségéből kinnrekedni.*

*Add, oh Uram, hogy ama „haza a magasban” (Illyés Gyula)
a Te magasságaidban éljen és épüljön. Add, hogy ez a haza „a
magasból” egy megbékülő Európában, a valóság talaján, végre
földre szálljon.*

*Már ezen a földön, a jelenre és az elkövetkezendőkre nézve,
arra kérünk: „Jöjjön el a Te országod!” (Mt. 6,10). Ámen.*

TÓKÉS LÁSZLÓ

püspök

Elhangzott a Magyar Rádió Vasárnapi Újság című műsorában,
2004. július 18-án.

Száz éve született a költő

JÓZSEF ATTILA

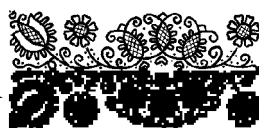
Imádság megfáradtaknak

*Alkotni vagyunk, nem dicsérni.
Gyerekeink sem azért vannak,
hogy tiszteljenek bennünket
s mi, Atyánk, a te gyerekeid vagyunk.
Hiszünk az erő jó szándokában.
Tudjuk, hogy kedveltek vagyunk előtted,
akár az égben laksz, akár a tejben,
a nevetésben, sóban, vagy mibennünk.
Te is tudod, hogyha mi sírunk,
ha arcunk fényét pár könnycsepp kócolja,
akkor szívünkben zuhatagok vannak,
de erősebbek vagyunk gyöngé életünknel,
mert a fűszálak sose csorbulnak ki,
csak a kardok, tornyok és ölő igék.
Most mégis, megfáradván
dicséreteddel keresünk új erőt
s enmagunk előtt is térdet hajtunk, mondván:
Szabadíts meg a gonosztól.
Akarom.*

Január

BOLDOGASSZONY HAVA
Rége: Vizöntő hava

1 Szombat	Újév, Fruzsina	Jer 38	Jn 2,13-25
<i>„Kérlek, halld meg az Úrnak szavát, amelyet én mondok néked, és jó dolgod lesz, és él a te lelked.” (Jer 38,20)</i>			
2 Vasárnap	Ábel, Ákos	Jer 39	Jn 3,1-12
3 Hétfő	Benjámín, Béni	Jer 40	Jn 3,13-21
4 Kedd	Angéla, Éva, Titusz	Jer 41	Jn 3,22-36
5 Szerda	Simon, Árpád	Jer 42	Jn 4,1-10
6 Csütörtök	Gáspár, Menyhért, Boldizsár	Jer 43	Jn 4,11-18
7 Péntek	Attila, Etele	Jer 44	Jn 4,19-26
8 Szombat	Gyöngyvér, Artúr	Jer 45	Jn 4,27-38
<i>„Magunk hallottuk és tudjuk, hogy bizonyly ez a világ idvezítője, a Krisztus.” (Jn 4,42b)</i>			
9 Vasárnap	Marcell	Jer 46	Jn 4,39-45
10 Hétfő	Melánia, Vilmos	Jer 47	Jn 4,46-54
11 Kedd	Ágota, Baltazár	Jer 48,1-25	Jn 5,1-9
12 Szerda	Ernő	Jer 48,26-47	Jn 5,10-15
13 Csütörtök	Veronika	Jer 49,1-22	Jn 5,16-23
14 Péntek	Vidor, Bódog	Jer 49,23-30	Jn 5,24-30
15 Szombat	Loránd, Aurél	Jer 50,1-28	Jn 5,31-40
<i>„Megbotlik a kevély és elesik, és senki nem lesz, aki felköltsé őt.” (Jer 50,32)</i>			
16 Vasárnap	Gusztáv	Jer 50,29-46	Jn 5,41-47
EGYETEMES IMAHÉT KEZDETE			
17 Hétfő	Antal	Jer 51,1-19	Jn 6,1-15
18 Kedd	Piroska	Jer 51,20-64	Jn 6,16-21
19 Szerda	Sára, Máriusz	Jer 52	Jn 6,22-27
20 Csütörtök	Sebestyén, Fábán	Hag 1	Jn 6,28-34
21 Péntek	Ágnes	Hag 2	Jn 6,35-40
22 Szombat	Vince, Alfonz	3Móz 1	Jn 6,41-51
<i>„Ha nem eszitek az ember Fiának testét és nem isszátok az ő véré, nincs élet bennetek.” (Jn 6,53)</i>			
23 Vasárnap	Zelma, Rajmund	3Móz 2	Jn 6,52-59
24 Hétfő	Erik, Márton, Timót	3Móz 3	Jn 6,60-71
25 Kedd	Pál	3Móz 4	Jn 7,1-13
26 Szerda	Vanda, Paula	3Móz 5	Jn 7,14-24
27 Csütörtök	Angelika, Zsolt	3Móz 6	Jn 7,25-30
28 Péntek	Károly	3Móz 7	Jn 7,31-39
29 Szombat	Adél, Eta, Emőke, Léda	3Móz 8	Jn 7,40-53
<i>„Járulj az oltárhoz, és készítsd el a te bűnért való áldozatodat.” (3Móz 9,7)</i>			
30 Vasárnap	Noémi, Gellért	3Móz 9	Jn 8,1-11
31 Hétfő	Marcella, Petúr	3Móz 10	Jn 8,12-20

[illegible]

Február

BÖJTÉLŐ HAVA

Régente: Halak hava

1 Kedd	Ignác, Efraim	3Móz 11,1-28	Jn 8,21-29
2 Szerda	Karola, Apor	3Móz 11,29-47	Jn 8,30-36
3 Csütörtök	Balázs, Nimród	3Móz 12	Jn 8,37-47
4 Péntek	Ráhel, Andrea, Janka	3Móz 13,1-46	Jn 8,48-59
5 Szombat	Ágota, Richárd	3Móz 13,47-59	Jn 9,1-12

„Egyet tudok, hogy noha vak voltam, most látok.” (Jn 9,25)

6 Vasárnap	Dorottya, Dóra	3Móz 14,1-32	Jn 9,13-23
SZERETETSZOLGÁLAT VASÁRNAP			
7 Hétfő	Tódor	3Móz 14,33-57	Jn 9,24-34
8 Kedd	Aranka, Valéria	3Móz 15	Jn 9,35-41
9 Szerda	Abigél, Apollónia	3Móz 16	Jn 10,1-10
10 Csütörtök	Elvira	3Móz 17	Jn 10,11-21
11 Péntek	Dezső, Adolf	3Móz 18	Jn 10,22-30
12 Szombat	Lídia, Lilla, Evelin	3Móz 19	Jn 10,31-42

„Szenteljétek meg azért magatokat, és szentek legyetek, mert én, az Úr, vagyok a ti Istenetek.”
(3Móz. 20,7)

13 Böjtfővasárnap	Ella, Fruzsina, Linda	3Móz 20	Jn 11,1-5
14 Hétfő	Bálint, Valentin	3Móz 21	Jn 11,6-16
15 Kedd	Kolos, Levente	3Móz 22	Jn 11,17-27
16 Szerda	Julianna, Samu	3Móz 23,1-22	Jn 11,28-3
17 Csütörtök	Álmos, Dónát	3Móz 23,23-44	Jn 11,33-4
18 Péntek	Konrád, Zenkő	3Móz 24	Jn 11,45-57
19 Szombat	Zsuzsanna, Oszvát	3Móz 25,1-22	Jn 12,1-11

„Ne félj Sionnak leánya.” (Jn 12,15)

20 Vasárnap	Aladár	3Móz 25,23-55	Jn 12,12-1
21 Hétfő	Eleonóra	3Móz 26,1-13	Jn 12,20-33
22 Kedd	Gerzson	3Móz 26,14-46	Jn 12,34-3
23 Szerda	Szemere, Alfréd	3Móz 27	Jn 12,37-4
24 Csütörtök	Mátyás	Ruth 1	Jn 12,44-5
25 Péntek	Géza	Ruth 2	Jn 13,1-11
26 Szombat	Dénes, Edina	Ruth 3	Jn 13,12-20

„Emlegetszék az ő nevét.” (Ruth 4,14)

27 Vasárnap	Ákos, Amarilis	Ruth 4	Jn 13,21-3
28 Hétfő	Elemér	Ézs 1,1-17	Jn 13,31-35

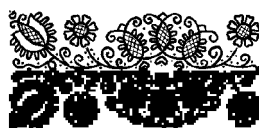
[illegible]

Március

BÖJTMÁS HAVA

Régente: Kos hava

1 Kedd	Albin, Levente	Ézs 1,18-31	Jn 13,36-38
2 Szerda	Lujza, Dalma	Ézs 2	Jn 14,1-11
3 Csütörtök	Kornélia	Ézs 3	Jn 14,12-17
4 Péntek	Kázmér	Ézs 4	Jn 14,18-24
5 Szombat	Adorján, Olivér	Ézs 5	Jn 14,25-31

„Mindazt pedig, amely gyümölcsöt terem, megtisztítja, hogy több gyümölcsöt teremjen.” (Jn 15,2)

6 Vasárnap	Frigyes, Jenő	Ézs 6	Jn 15,1-8
7 Hétfő	Tamás	Ézs 7	Jn 15,9-17
8 Kedd	Zoltán, Apolka	Ézs 8	Jn 15,18-25
9 Szerda	Franciska, Fanni	Ézs 9	Jn 15,26-16,4a
10 Csütörtök	Ildikó	Ézs 10,1-19	Jn 16,4b-15
11 Péntek	Szilárd, Bors	Ézs 10,20-34	Jn 16,16-23a
12 Szombat	Gergely	Ézs 11	Jn 16,23b-33

„S örömmel merítetek vizet a szabadtó kútjéből.” (Ézs 12,3)

13 Vasárnap	Krisztián, Krisztina	Ézs 12	Jn 17,1-5
14 Hétfő	Matild, Pólika	Ézs 13	Jn 17,6-16
15 Kedd	Kristóf, Lukrécia	Ézs 14	Jn 17,17-23
NEMZETI ÜNNEP			
16 Szerda	Henrietta, Lujza	Ézs 15	Jn 17,24-26
17 Csütörtök	Gertrúd	Ézs 16	Jn 18,1-11
18 Péntek	Sándor, Alexandra, Ede	Ézs 17	Jn 18,12-18
19 Szombat	József, Jozefina	Ézs 18	Jn 18,19-27

„Te vagy a Zsidók királya?” (Jn 18,33)

20 Virágvasárnap	Koppány, Hubert	Ézs 19	Jn 18,28-40
21 Hétfő	Benedek, Bence	Ézs 20	Jn 19,1-5
22 Kedd	Izolda, Beáta, Lea	Ézs 21	Jn 19,6-11
23 Szerda	Botond, Emőke	Ézs 22	Jn 19,12-16a
24 Csütörtök	Gábor	Ézs 23	Jn 19,16b-27
25 Nagypéntek	Kristóf, Mária, Zsolt	Ézs 24	Jn 19,28-37
26 Szombat	Emánuel	Ézs 25	Jn 19,38-42

„Megelevenednek halottaik és holttesteim fölkelnek.” (Ézs 26,19)

27 Húsvétvasárnap	Hajnalka, Alpár	Ézs 26	Jn 20,1-10
28 Húsvéthétfő	Gedeon	Ézs 27	Jn 20,11-18
29 Kedd	Augusztá, Jónás, Márk	Ézs 28,1-15	Jn 20,19-23
30 Szerda	Zalán, Amadé	Ézs 28,16-29	Jn 20,24-31
31 Csütörtök	Árpád, Benő	Ézs 29	Jn 21,1-14

[illegible]

Április

SZENT GYÖRGY HAVA
Régente: Bika hava

1 Péntek	Hugó	Ézs 30,1-18	Jn 21,15-25
2 Szombat	Áron	Ézs 30,19-33	1Thessz 1,1-4

„Várjátok az ő Fiát az égből, akit feltámasztott a halálból, a Jézust, akit megszabadít minket amaz eljövendő haragtól.” (1Thessz 1,10)

3 Vasárnap	Keresztély, Richárd	Ézs 31	1Thessz 1,5-10
4 Hétfő	Csaba, Ambrus	Ézs 32	1Thessz 2,1-12
5 Kedd	Vince, Kocsárd	Ézs 33	1Thessz 2,13-16
6 Szerda	Vilmos, Bíborka, Édua	Ézs 34	1Thessz 2,17-20
7 Csütörtök	Ármin, Orsolya	Ézs 35	1Thessz 3,1-8
8 Péntek	Dénes, Lídia, Zselyke	Ézs 36	1Thessz 3,9-13
9 Szombat	Dömötör, Géza	Ézs 37	1Thessz 4,1-8

„Te szeretettel kivontad lelkemet a pusztulásnak verméből, mert hátad mögé vetted minden bűnömet!” (Ézs 38,17)

10 Vasárnap	Zsolt	Ézs 38	1Thessz 4,9-12
11 Hétfő	Ilma, Leó	Ézs 39	1Thessz 4,13-18
12 Kedd	Gyula, Alpár	Ézs 40	1Thessz 5,1-11
13 Szerda	Ida	Ézs 41	1Thessz 5,12-22
14 Csütörtök	Tibor, Tiborc	Ézs 42	1Thessz 5,23-28
15 Péntek	Tas, Emese	Ézs 43	2Thessz 1,1-10
16 Szombat	Csongor, Győző	Ézs 44	2Thessz 1,11-12

„Ne csaljon meg titeket senki semmiképpen.” (2Thessz 2,3)

17 Vasárnap	Rudolf	Ézs 45	2Thessz 2,1-7
18 Hétfő	Andrea, Ilma	Ézs 46	2Thessz 2,8-12
19 Kedd	Emma	Ézs 47	2Thessz 2,13-17
20 Szerda	Tivadar	Ézs 48	2Thessz 3,1-5
21 Csütörtök	Konrád, Zsombor	Ézs 49	2Thessz 3,6-13
22 Péntek	Csilla, Noémi	Ézs 50	2Thessz 3,14-18
23 Szombat	Béla	Ézs 51	Tit 1,1-9

„Feltúrte az Úr szent karját minden népeknek szemei előtt, hogy lássák a föld minden határai Istenünk szabadítását!” (Ézs 52,10)

24 Vasárnap	György, Györgyi	Ézs 52	Tit 1,10-16
25 Hétfő	Márk, Kevin, Csongor	Ézs 53	Tit 1,10-16
26 Kedd	Boglárka, Ervin	Ézs 54	Tit 2,11-15
27 Szerda	Zita, Gyöngyvér	Ézs 55	Tit 3,1-7
28 Csütörtök	Valéria	Ézs 56	Tit 3,8-15
29 Péntek	Péter, Tihamér	Ézs 57	1Jn 1,1-10
30 Szombat	Ibolya, Mariann	Ézs 58	1Jn 2,1-6

[illegible]

Május

PÜNKÖSD HAVA

Régente: Ikrék hava

„A sötétség szűnni kezd, és az igaz világosság már fénylik.” (1Jn 2,8)

1 Vasárnap	Fülöp, Jakab	Ézs 59	1Jn 2,7-11
ANYÁK NAPJA			
2 Hétfő	Zsigmond	Ézs 60	1Jn 2,12-17
3 Kedd	Irma, Tímea	Ézs 61	1Jn 2,18-25
4 Szerda	Mónika, Flórián	Ézs 62	1Jn 2,26-29
5 Áldozócsütörtök	Irén, Kocsárd	Ézs 63	1Jn 3,1-12
6 Péntek	Eliz, Tamara, Evetke	Ézs 64	1Jn 3,13-24
7 Szombat	Dalma, Tünde	Ézs 65	1Jn 4,1-6

„Eljő az idő, hogy minden népeket és nyelveket egybegyűjtsék, hogy eljövén,
meglássák az én dicsőségemet.” (Ézs 66,18)

8 Vasárnap	Gizella, Mihály	Ézs 66	1Jn 4,7-21
9 Hétfő	Gergely, Katinka	Hós 1	1Jn 5,1-12
10 Kedd	Antónia, Jób, Ármin	Hós 2,1-15	1Jn 5,13-21
11 Szerda	Albert, Imola, Ferenc	Hós 2,16-25	2Jn 1-13
12 Csütörtök	Pongrác	Hós 3	3Jn 1-15
13 Péntek	Szervác	Hós 4	ApCsel 1,1-14
14 Szombat	Bonifác	Hós 5	ApCsel 1,15-26

„Mimódon halljuk hát őket, kiki közülünk a saját nyelvén, amelyben születünk?” (ApCsel 2,8)

15 Pünkösdvasárnap	Zsófia, Izsák	Hós 6	ApCsel 2,1-13
16 Pünkösdhétfő	Mózes, Botond	Hós 7	ApCsel 2,14-36
17 Kedd	Ede, Andor	Hós 8	ApCsel 2,37-47
18 Szerda	Erika, Erik, Alexandra	Hós 9	ApCsel 3,1-10
19 Csütörtök	Buda, Milán, Sára	Hós 10	ApCsel 3,11-26
20 Péntek	Bernát, Hanna, Zoránd	Hós 11	ApCsel 4,1-12
21 Szombat	Szilárd, Konstantin	Hós 12	ApCsel 4,13-22

„Nem ismerhetsz más Istent kívülem, és rajtam kívül nincs más szabadító!” (Hós 13,4)

22 Szentháromság-vasárnap	Júlia, Rita	Hós 13	ApCsel 4,23-37
23 Hétfő	Dezső	Hós 14	ApCsel 5,1-11
24 Kedd	Eszter	Dán 1	ApCsel 5,12-32
25 Szerda	Orbán	Dán 2,1-23	ApCsel 5,33-42
26 Csütörtök	Fülöp	Dán 2,24-49	ApCsel 6,1-15
27 Péntek	Hella	Dán 3,1-18	ApCsel 7,1-16
28 Szombat	Emil	Dán 3,19-33	ApCsel 7,17-29

„Élő igéket von, hogy nekünk adja.” (ApCsel 7,38)

29 Vasárnap	Magdolna	Dán 4,1-24	ApCsel 7,30-43
30 Hétfő	Nándor, Johanna	Dán 4,25-34	ApCsel 7,44-60
31 Kedd	Angéla, Angyalka	Dán 5,1-12	ApCsel 8,1-13

[illegible]

Június

SZENT IVÁN HAVA
Régente: Rák hava

1 Szerda	Tünde, Csenge	Dán 5,13-31	ApCsel 8,14-25
2 Csütörtök	Anikó, Anita	Dán 6,1-19	ApCsel 8,26-40
3 Péntek	Klotild	Dán 6,20-28	ApCsel 9,1-9
4 Szombat	Bulcsú, Ildikó	Dán 7	ApCsel 9,10-30

„A szent hely és a sereg meddig tapostatik?” (Dán 8,13)

5 Vasárnap	Angéla, Kund	Dán 8	ApCsel 9,31-43
GYERMEKNAP			
6 Hétfő	Norbert, Szabolcs	Dán 9,1-19	ApCsel 10,1-15
7 Kedd	Róbert	Dán 9,20-27	ApCsel 10,16-23a
8 Szerda	Medárd	Dán 10	ApCsel 10,23b-48
9 Csütörtök	Félix	Dán 11,1-20	ApCsel 11,1-18
10 Péntek	Margit	Dán 11,21-45	ApCsel 11,19-30
11 Szombat	Barnabás, Barna	Dán 12	ApCsel 12,1-19

„Az Istennek ígéje pedig növekedik és terjed vala.” (ApCsel 12,24)

12 Vasárnap	Józsa, Sebők, Villő	Ám 1	ApCsel 12,20-25
13 Hétfő	Antal, Tóbiás	Ám 2	ApCsel 13,1-12
14 Kedd	Vazul, Herta	Ám 3	ApCsel 13,13-41
15 Szerda	Zója, Jolán, Vid	Ám 4	ApCsel 13,42-52
16 Csütörtök	Jusztina, Arany	Ám 5	ApCsel 14,1-20
17 Péntek	Laura	Ám 6	ApCsel 14,21-28
18 Szombat	Arnold, Márkus	Ám 7	ApCsel 15,1-21

„... és éhséget bocsátok e földre... az Úr beszédének hallgatása után.” (Ám 8,11)

19 Vasárnap	Gyárfás	Ám 8	ApCsel 15,22-41
20 Hétfő	Rafael, Keve	Ám 9	ApCsel 16,1-10
21 Kedd	Alajos	Énekek 1	ApCsel 16,11-24
22 Szerda	Paulina	Énekek 2	ApCsel 16,25-40
23 Csütörtök	Zoltán, Arszlán, Jázminka	Énekek 3	ApCsel 17,1-9
24 Péntek	Iván	Énekek 4	ApCsel 17,10-21
25 Szombat	Vilmos	Énekek 5	ApCsel 17,22-34

„Nékem sok népem van ebben a városban.” (ApCsel 18,10)

26 Vasárnap	János, Pál, Iringó	Énekek 6	ApCsel 18,1-17
27 Hétfő	László	Énekek 7	ApCsel 18,18-28
28 Kedd	Levente, Leó	Énekek 8	ApCsel 19,1-22
29 Szerda	Péter, Pál	Zsolt 73,1-12	ApCsel 19,23-40
30 Csütörtök	Tihamér	Zsolt 73,13-28	ApCsel 20,1-16

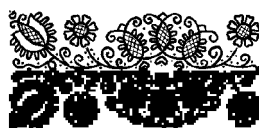
[illegible]

Július

JAKAB HAVA

Régente: Oroszlán hava

1 Péntek	Renáta, Annamária	Zsolt 74	ApCsel 20,17-38
2 Szombat	Ottó	Zsolt 75	ApCsel 21,1-16

„A fejedelmek gőgjét megtöri, rettenetes a föld királyaihoz.” (Zsolt 76,13)

3 Vasárnap	Kornél, Normen	Zsolt 76	ApCsel 21,17-26
DIAKÓNUSOK VASÁRNAPJA			
4 Hétfő	Berta, Ulrik	Zsolt 77	ApCsel 21,27-40
5 Kedd	Emese, Sarolta	Zsolt 78,1-16	ApCsel 22,1-21
6 Szerda	Ézsaiás, Melitta	Zsolt 78,17-39	ApCsel 22,22-30
7 Csütörtök	Donát, Cirill	Zsolt 78,40-55	ApCsel 23,1-11
8 Péntek	Teréz	Zsolt 78,56-72	ApCsel 23,12-22
9 Szombat	Ruth, Vera	Zsolt 79	ApCsel 23,23-35

„Gyakorlom pedig magamat, hogy botránkozás nélkül való lelkiismeretem legyen az Isten és emberek előtt mindenkor.” (ApCsel 24,16)

10 Vasárnap	Amália, Melina	Zsolt 80	ApCsel 24,1-9
11 Hétfő	Lilla, Nóra	Zsolt 81	ApCsel 24,10-27
12 Kedd	Izabella	Zsolt 82	ApCsel 25,1-12
13 Szerda	Jenő	Zsolt 83	ApCsel 25,13-27
14 Csütörtök	Örs	Zsolt 84	ApCsel 26,1-23
15 Péntek	Roland, Henrik, Örkény	Zsolt 85	ApCsel 26,24-32
16 Szombat	Enikő, Valter	Zsolt 86	ApCsel 27,1-8

„Az Úr beírván, feljegyzí a népet: ez ott született!” (Zsolt. 87,6)

17 Vasárnap	Elek	Zsolt 87	ApCsel 27,9-26
18 Hétfő	Frigyes, Cecília	Zsolt 88	ApCsel 27,27-44
19 Kedd	Emília, Alfréd	Zsolt 89,1-19	ApCsel 28,1-10
20 Szerda	Illés	Zsolt 89,20-33	ApCsel 28,11-31
21 Csütörtök	Dániel, Léna, Helén	1Krón 1	1Kor 1,1-14
22 Péntek	Mária-Magdolna	1Krón 2	1Kor 1,15-17
23 Szombat	Lenke	1Krón 3	1Kor 1,18-25

„A világ erőtleneit választotta ki magának az Isten, hogy megszégyenítse az erőseket.” (1Kor 1,27)

24 Vasárnap	Kinga, Krisztina, Kincső	1Krón 4	1Kor 1,26-31
25 Hétfő	Jakab, Jákób	1Krón 5	1Kor 2,1-5
26 Kedd	Anna, Annabella, Panna	1Krón 6	1Kor 2,6-16
27 Szerda	Olga, Györk	1Krón 7	1Kor 3,1-5
28 Csütörtök	Szabolcs, Ince	1Krón 8	1Kor 3,6-15
29 Péntek	Márta, Bea	1Krón 9	1Kor 3,16-23
30 Szombat	Judit	1Krón 10	1Kor 4,1-5

„És folytonosan emelkedék Dávid, mert a Seregek Ura vala ő vele.” (1Krón 11,9)

31 Vasárnap	Oszkár, Heléna	1Krón 11	1Kor 4,6-13
--------------------	----------------	----------	-------------

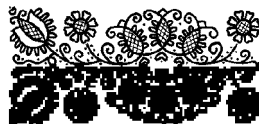
[illegible]

Augusztus

KISASSZONY HAVA

Régente: Szűz hava

1 Hétfő	Boglárka	1Krón 12	1Kor 4,14-21
2 Kedd	Lehel	1Krón 13	1Kor 5,1-13
3 Szerda	Hermína	1Krón 14	1Kor 6,1-8
4 Csütörtök	Domonkos	1Krón 15	1Kor 6,9-20
5 Péntek	Zita, Krisztina	1Krón 16	1Kor 7,1-11
6 Szombat	Berta	1Krón 17,1-15	1Kor 7,12-16

„Amint kit-kit elhívott az Úr, úgy járjon.” (1Kor 7,17)

7 Vasárnap	Ibolya, Arabella	1Krón 17,16-27	1Kor 7,17-24
8 Hétfő	László, Gusztáv	1Krón 18	1Kor 7,25-40
9 Kedd	Emőd	1Krón 19	1Kor 8,1-13
10 Szerda	Lőrinc, Bianka, Lóránt	1Krón 20	1Kor 9,1-18
11 Csütörtök	Tiborc, Tibor	1Krón 21	1Kor 9,19-23
12 Péntek	Klára	1Krón 22	1Kor 9,24-27
13 Szombat	Ipoly, Csongor	1Krón 23	1Kor 10,1-13

„Sorsot vetének az ő atyjokfiaival az Áron fiaival együtt Dávid király előtt.” (1Krón 24,31)

14 Vasárnap	Marcell, Özséb	1Krón 24	1Kor 10,14-22
15 Hétfő	Mária, Marina	1Krón 25	1Kor 10,23-33
16 Kedd	Ábris, Ábrahám	1Krón 26	1Kor 11,1-16
17 Szerda	Jácint, Anasztáz	1Krón 27	1Kor 11,17-22
18 Csütörtök	Ilona	1Krón 28	1Kor 11,23-34
19 Péntek	Huba	1Krón 29	1Kor 12,1-11
20 Szombat	István	2Krón 1	1Kor 12,12-27

„Igyekeztek pedig a hasznosabb ajándékokra.” (1Krón 12,31)

21 Vasárnap	Sámuel, Hajnal	2Krón 2	1Kor 12,28-31
22 Hétfő	Menyhért, Mirjám	2Krón 3	1Kor 13,1-13
23 Kedd	Fülöp, Szidónia, Farkas	2Krón 4	1Kor 14,1-5
24 Szerda	Bertalan	2Krón 5	1Kor 14,6-19
25 Csütörtök	Lajos	2Krón 6,1-11	1Kor 14,20-25
26 Péntek	Endre, Rita	2Krón 6,12-42	1Kor 14,26-40
27 Szombat	Gergely, Kincső	2Krón 7	1Kor 15,1-11

„Ilyen módon bevezéződött Salamonnak minden munkája azon naptól, amikor az Úr házának alapját letették.” (2Krón 8,16)

28 Vasárnap	Ágoston, Mózes	2Krón 8	1Kor 15,12-19
ÚJ KENYÉR ÜNNEPE			
29 Hétfő	Erna, János	2Krón 9	1Kor 15,20-28
30 Kedd	Rózsa, Róza	2Krón 10	1Kor 15,29-34
31 Szerda	Erika, Bella	2Krón 11	1Kor 15,35-49

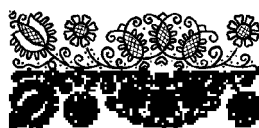
[illegible]

Szeptember

SZENT MIHÁLY HAVA

Régente: Mérleg hava

1 Csütörtök	Egyed, Egon	2Krón 12	1Kor 15,50-58
2 Péntek	Rebeka, Teodóra	2Krón 13	1Kor 16,1-9
3 Szombat	Szende, Hilda	2Krón 14	1Kor 16,10-24

„Megismertétek az Isten kegyelmét igazán.” (Kol 1,6)

4 Vasárnap	Rozália	2Krón 15	Kol 1,1-8
5 Hétfő	Viktor, Lőrinc	2Krón 16	Kol 1,9-23
6 Kedd	Zakariás, Ida	2Krón 17	Kol 1,24-29
7 Szerda	Regina, Ivor	2Krón 18	Kol 2,1-7
8 Csütörtök	Mária, Adrienn	2Krón 19	Kol 2,8-15
9 Péntek	Ádám	2Krón 20,1-19	Kol 2,16-23
10 Szombat	Hunor, Ákos	2Krón 20,20-37	Kol 3,1-11

„Nem akará az Úr a Dávid házáat elveszteni a szövetségért.” (2Krón 21,7)

11 Vasárnap	Teodóra, Jácint	2Krón 21	Kol 3,12-17
12 Hétfő	Mária, Ibolya	2Krón 22	Kol 3,18-25
13 Kedd	Ludovika	2Krón 23	Kol 4,1-6
14 Szerda	Szeréna	2Krón 24	Kol 4,7-18
15 Csütörtök	Enikő, Kató	2Krón 25	Lk 1,1-25
16 Péntek	Edit	2Krón 26	Lk 1,26-38
17 Szombat	Zsófia	2Krón 27	Lk 1,39-56

„Zakariás, az ő atyja beteljesedék Szent Lélekkel, és prófétála.” (Lk 1,67)

18 Vasárnap	Diána, Titusz	2Krón 28	Lk 1,57-80
19 Hétfő	Vilma, Hajnalka	2Krón 29,1-19	Lk 2,1-20
20 Kedd	Friderika	2Krón 29,20-36	Lk 2,21-40
21 Szerda	Máté, Ilka	2Krón 30	Lk 2,41-52
22 Csütörtök	Móric, Mór	2Krón 31	Lk 3,1-20
23 Péntek	Etelka, Tekla	2Krón 32,1-19	Lk 3,21-38
24 Szombat	Gellért	2Krón 32,20-33	Lk 4,1-13

„Könyörögven hozzá megkegyelmeze néki, és meghallgatván könyörgését, visszahozá őt Jeruzsálembe.” (2Krón 33,13)

25 Vasárnap	Kleofás, Adorján, Kende	2Krón 33	Lk 4,14-30
26 Hétfő	Jusztina	2Krón 34	Lk 4,31-44
27 Kedd	Adalbert, Albert	2Krón 35	Lk 5,1-16
28 Szerda	Vencel	2Krón 36	Lk 5,17-26
29 Csütörtök	Mihály	4Móz 1	Lk 5,27-39
30 Péntek	Jeromos	4Móz 2	Lk 6,1-11

[illegible]

Október

MINDENSZENT HAVA
Régente: Skorpió hava

1 Szombat	Malvin	4Móz 3,1-39	Lk 6,12-19
„Jaj néktek, mikor minden ember jót mond felőletek.” (Lk. 6,26)			
2 Vasárnap	Petra, Patrick	4Móz 3,40-51	Lk 6,20-36
3 Hétfő	Helga, Jozefa	4Móz 4,1-33	Lk 6,37-49
4 Kedd	Ferenc	2Móz 4,34-49	Lk 7,1-17
5 Szerda	Aurél, Attila	4Móz 5	Lk 7,18-35
6 Csütörtök	Brúnó, Kadosa	4Móz 6	Lk 7,36-50
7 Péntek	Amália	4Móz 7,1-41	Lk 8,1-15
8 Szombat	Etelka, Gitta	4Móz 7,42-89	Lk 8,16-25
„Ne legyen Izrael fiai között csapás, ha a szenthelyhez közelednek.” (4Móz 8,19)			
9 Vasárnap	Dénes	4Móz 8	Lk 8,26-39
10 Hétfő	Gedeon, Bendegúz	4Móz 9	Lk 8,40-56
11 Kedd	Brigitta, Gyöngyi	4Móz 10	Lk 9,1-17
12 Szerda	Miksa	4Móz 11	Lk 9,18-27
13 Csütörtök	Kálmán, Edgár, Ede	4Móz 12	Lk 9,28-36
14 Péntek	Helén, Beatrix, Livia	4Móz 13	Lk 9,37-50
15 Szombat	Teréz, Terézia	4Móz 14,1-25	Lk 9,51-62
„Ímé én elbocsátlak titeket, mint bárányokat a farkasok közé.” (Lk 10,3)			
16 Vasárnap	Gál, Aurélia	4Móz 14,26-45	Lk 10,1-16
17 Hétfő	Hedvig, Szilamér	4Móz 15,1-21	Lk 10,17-24
18 Kedd	Lukács	4Móz 15,22-41	Lk 10,25-42
19 Szerda	Nándor, Ferdinánd	4Móz 16	Lk 11,1-13
20 Csütörtök	Irén, Vendel	4Móz 17	Lk 11,14-32
21 Péntek	Orsolya, Tünde	4Móz 18	Lk 11,33-54
22 Szombat	Előd, Tilda	4Móz 19	Lk 12,1-12
„Szóljatok im e kősziklának az ő szemeik előtt, hogy adjon vizet.” (4Móz 20,8)			
23 Vasárnap	Gyöngyi	4Móz 20	Lk 12,13-32
24 Hétfő	Salamon, Ruben	4Móz 21,1-20	Lk 12,33-40
25 Kedd	Blanka	4Móz 21,21-35	Lk 12,41-59
26 Szerda	Demeter	4Móz 22	Lk 13,1-21
27 Csütörtök	Szabina	4Móz 23	Lk 13,22-35
28 Péntek	Simon, Taddeus	4Móz 24	Lk 14,1-14
29 Szombat	Nárcisz, Melinda	4Móz 25	Lk 14,15-35
„Örvendezetek én velem, mert megtaláltam az én juhomat, amely elveszett vala.” (Lk 15,6)			
30 Vasárnap	Alfonz, Kolos	4Móz 26,1-34	Lk 15,1-10
31 Hétfő	Farkas	4Móz 26,35-65	Lk 15,11-32
REFORMÁCIÓ EMLÉKÜNNEPE (1517)			

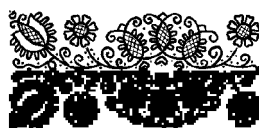
[illegible]

November

SZENT ANDRÁS HAVA

Régente: Nyilas hava

1 Kedd	Marianna, Itala	4Móz 27	Lk 16,1-18
2 Szerda	Ingrid	4Móz 28	Lk 16,19-31
3 Csütörtök	Győző	4Móz 29	Lk 17,1-19
4 Péntek	Károly, Karolina	4Móz 30	Lk 17,20-37
5 Szombat	Imre	4Móz 31	Lk 18,1-17

„Adassék ez a föld a te szolgáládnak örökségül.” (4Móz 32,5)

6 Vasárnap	Lénárd, Énók	4Móz 32	Lk 18,18-30
7 Hétfő	Rezső, Rudolf	4Móz 33	Lk 18,31-43
8 Kedd	Lehel, Zsombor	4Móz 34	Lk 19,1-27
9 Szerda	Tivadar	4Móz 35,1-8	Lk 19,28-48
10 Csütörtök	Réka	4Móz 35,9-34	Lk 20,1-19
11 Péntek	Márton	4Móz 36	Lk 20,20-47
12 Szombat	Jónás, Emília, Renáta	Zsolt 42	Lk 21,1-24

„Tudjátok meg, hogy közel van az Isten országa.” (Lk 21,31)

13 Vasárnap	Szilvia, Bulcsú	Zsolt 43	Lk 21,25-38
14 Hétfő	Aliz, Klementina	Zsolt 44	Lk 22,1-23
15 Kedd	Lipót	Zsolt 45	Lk 22,24-46
16 Szerda	Ödön	Zsolt 46	Lk 22,47-71
17 Csütörtök	Hortenzia, Salomé	Zsolt 47	Lk 23,1-25
18 Péntek	Jenő	Zsolt 48	Lk 23,26-43
19 Szombat	Erzsébet	Zsolt 49	Lk 23,44-56

„És hívj segítségül engem a nyomorúság idején, én megszabadítlak téged és te dicsőítesz engem.”
(Zsolt. 50,15)

20 Vasárnap	Jolán, Edmond	Zsolt 50	Lk 24,1-12
21 Hétfő	Olivér, Ilma	Zsolt 51	Lk 24,13-35
22 Kedd	Cecília, Csilla	Zsolt 52	Lk 24,36-53
23 Szerda	Kelemen, Adrien	Zsolt 53	Zsid 1
24 Csütörtök	Emma, Flóra, Euniké	Zsolt 54	Zsid 2,1-9
25 Péntek	Katalin, Edina	Zsolt 55	Zsid 2,10-18
26 Szombat	Virág, Árpád	Zsolt 56	Zsid 3,1-11

„Ma, ha az ő szavát halljátok meg ne keményítsétek a ti szíveiteket.” (Zsid 3,15)

27 Vasárnap	Virgil, Elemér	Zsolt 57	Zsid 3,12-19
Advent 1. vasárnapja			
28 Hétfő	Stefánia	Zsolt 58	Zsid 4,1-11
29 Kedd	Taksony, Kamilla	Zsolt 59	Zsid 4,12-16
30 Szerda	András, Andor	Zsolt 60	Zsid 5,1-10

[illegible]

December

KARÁCSONY HAVA

Régente: Bak hava

1 Csütörtök	Elza	Zsolt 61	Zsid 5,11-14
2 Péntek	Melinda, Aranka	Zsolt 62	Zsid 6,1-8
3 Szombat	Ferenc, Atala	Zsolt 63	Zsid 6,9-20

„Rejts el engem a rosszakaróknak tanácsa elől.” (Zsolt 64,3)

4 Vasárnap	Borbála, Boróka	Zsolt 64	Zsid 7,1-10
Advent 2. vasárnapja			
5 Hétfő	Vilma, Vivien	Zsolt 65	Zsid 7,11-22
6 Kedd	Miklós	Zsolt 66	Zsid 7,23-28
7 Szerda	Ambrus	Zsolt 67	Zsid 8,1-5
8 Csütörtök	Márta, Rege	Zsolt 68,1-15	Zsid 8,6-13
9 Péntek	Natália	Zsolt 68,16-36	Zsid 9,1-10
10 Szombat	Judit	Zsolt 69,1-22	Zsid 9,11-14

„Ez azon szövetség vére, amelyet Isten számotokra rendelt.” (Zsid 9,20)

11 Vasárnap	Árpád, Lehel	Zsolt 69,23-37	Zsid 9,15-28
Advent 3. vasárnapja			
12 Hétfő	Gabriella	Zsolt 70	Zsid 10,1-10
13 Kedd	Luca	Zsolt 71	Zsid 10,11-18
14 Szerda	Szilárd, Huba	Zsolt 72	Zsid 10,19-39
15 Csütörtök	Valér, Albina	Eszt 1	Zsid 11,1-16
16 Péntek	Etelka, Aletta	Eszt 2	Zsid 11,17-22
17 Szombat	Lázár	Eszt 3	Zsid 11,23-31

„Ne gondold magadban, hogy te a király házában megmenekülhetsz.” (Eszt 4,3)

18 Vasárnap	Augusztá, Ákos	Eszt 4	Zsid 11,32-40
Advent 4. vasárnapja			
19 Hétfő	Viola, Nemere	Eszt 5	Zsid 12,1-11
20 Kedd	Apor, Otfília	Eszt 6	Zsid 12,12-17
21 Szerda	Tamás	Eszt 7	Zsid 12,18-29
22 Csütörtök	Zénó, Anikó	Eszt 8	Zsid 13,10-17
23 Péntek	Viktória, Győző	Eszt 9.10	Zsid 13,18-25
24 Szombat	Ádám, Éva	Jób 1	Mt 1,1-17

„Ő szabadítja meg az ő népét annak bűneiből.” (Mt 1,21)

25 Vasárnap	Karácsony 1. napja	Jób 2	Mt 1,18-25
26 Hétfő	Karácsony 2. napja István	Jób 3	Mt 2,1-12
27 Kedd	János	Jób 4	Mt 2,13-18
28 Szerda	Kamilla, Apor	Jób 5	Mt 2,19-23
29 Csütörtök	Tamás, Dávid	Jób 6	Mt 3,1-12
30 Péntek	Annamária	Jób 7	Mt 3,13-17
31 Szombat	Szilveszter	Jób 8	Mt 4,1-11

„Az Urat, a te Istenedet imádd, és csak neki szolgálj.” (Mt 4,10)

[illegible]

MOLNÁR JÁNOS*

Advent vicinálison

(Pankota–Borossebes 1988)

*Míg ráz, zötyög: megaláz.
Szemem zúzmarát, ködöt kémlel.
Szembeszáll az acélszéllel.*

*Csend vagyok? Ordibálnak.
Kés feszül szónak, szalonnának.
Ő letegez, én lemagáz.*

*Pálinka, fokhagyma, füst,
szentírás más nyelveken égve,
sínsötét, kopár holdkéve*

*zötyög századok óta,
fehérből vörös pokolba.
Hazugságunk? Drága óezüst.*

*Az ablakhoz szorul Jézus,
Félrenéz, míg tolong a klérus
és szitkozódik fényes kalauz.*

*Feje fölött zsákba kötve kos bög:
Várnak! Megérkezünk végre?
Hova? Ki vár? — suttog Jézus. — S élve?*

*** Molnár János Nagyszalontán született 1949-ben. Képzőművészetet tanult és teológiát végzett. 1983-ban az Ellenpontok szemizdat folyóiratban megjelent írásai miatt rokkantnyugdíjazzák. 1988. szeptember 6-án felolvassa Aradon a Tőkés Lászlóval közösen fogalmazott tiltakozást a falurombolás ellen. 1989-től Szegeden él, tanít és ír.**

Autonómia és integráció

Részletek Tőkés László püspöknek,
az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács elnökének
fenti címmel megjelent könyvéből

Az Egyház szava

A „világnézet-semleges“ álliberális és az állami ateizmus örökségét hordozó posztkommunista politikusok, valamint a szolgálatukban álló médiumok egyre élesebben és idegesebben utasítják vissza a keresztyén történelmi egyházak politikai-közéleti szerepvállalását. Ennek megfelelően, nem kevésbé a román többségi nacionalizmusnak is „köszönhetően“, a magyar nemzetiségű román politikával szembeforduló és az erdélyi magyar önkormányzati mozgalmat kezdeményező Királyhágómelléki Református Egyházkerület összpontosított politikai támadások kereszttüzébe került.

Mit mondhatunk erre? Mi legyen az Egyház és Politika viszonylatában zajló, nemtelen támadásokra adandó válaszuk?

Erre a kérdésre hadd halljuk Trianon utáni egyházi életünk két nagy vezető személyiségének „válaszát“.

Az egyház és a közélet vonatkozásában Makkai Sándor erdélyi református püspök ezeket mondta:

„A magyarság mint nemzeti kisebbség szempontjából az egyházat a nemzeti eszmény öréke tisztelem. (...) Azonban az eszményt sohasem szabad összetéveszteni a taktikával. A taktika nem az egyház, hanem a politikai párt dolga. Az egyháznak a magyar politikában is csak egy feladata lehet: őrködni azon, hogy a taktika az eszme szolgálatában álljon, annak legyen alázatos és hűséges eszköze, s ne emberi érdekeknek és hiúságoknak. (...) soha nem szabad okot adnunk arra, hogy bárki megvádolhasson minket nemzeti mivoltunk, örökségünk feláldozásával, alku tárgyává tételével, elárulásával“. (Makkai Sándor püspök búcsúszószata egyházához, 1936) (...)

Tíz évre rá, 1946 Pünkösdjén, Csíksomlyón elmondott beszédében Márton Áron erdélyi katolikus püspök ekképpen szólott:

„Szabad emberhez és szabad néphez méltó életet kívánunk élni, mert ehhez Isten-adta jogunk van. Kicsiny nép vagyunk, de (...) igazságunk tudatában és a változatlan természeti és isteni törvények alapján kérjük azokat, akiknek fölöttünk hatalma van (...) ne feszítsék népünket egy újabb ítélettel a régi keresztre. (...) A püspöknek meg kellett hallania híveinek nagy aggodalmát, és ki kellett mondania azt, amit nekik nincsen szabadságukban kimondani.“ (...)

Áldott emlékezetű püspökeink, Makkai Sándor és Márton Áron hitbeli elkötelezettségével, a „Nem lehet“ és az „Ahogy lehet“ már-már feloldhatatlan feszültségében élve mondjuk, hogy népe – hívei – ügyében, válságos helyzetekben az Anyaszentegyház nem hallgathat.

Elhangzott a XIV. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktábor keretében. Tusnádfürdő, 2003. július 20–27.

Az értékek Európájáért

A jelenlegi romániai viszonyok között, az európai értékek hallatán, egy magamfajta kisebbségi magyarnak önkéntelenül is Zala György aradi Szabadság-szobrának a több évtizedes kálváriája jut az eszembe. Az 1899-ben elkészült, pompás alkotás annak idején a párizsi világkiállításon nyert osztatlan elismerést. A Trianon után berendezkedő román impérium más szobrok és műalkotások százaival együtt ezt az impozáns emlékművet is sárba taposta, annak a tizenhárom vértanú tábornoknak az emlékével együtt, akik „Európa tavaszának“ a hős bajnokaiként – magyar, német, szerb, horvát, örmény katonaemberek – a világszabadságért áldozták életüket. (...)

Szabadság-szoborról lévén szó, keresztény erkölcsi értékrendünk és európai demokratikus hagyományaink egyik alapértékéhez jutunk el: a szabadsághoz. Az emlékmű hányattatott sorsa példázatszerűen szemlélteti, hogy nincs szabadság Romániában. Sok más, hasonló esettel és az általános társadalmi-politikai helyzet tényállásával is alátámasztva, joggal állapíthatjuk meg, hogy a demokratikus szabadságjogok, a kisebbségi jogok csupán konjunkturális politikai ügyek a töretlenül tovább folytatódó román nacionalista nemzet- és állampolitika szolgálatában. (...)

Tíz év alatt, az 1992-es és a 2002-es népszámlálások közötti időszakban romániai magyarságunk mintegy 200 ezer lélekkel fogyatkozott. Apadásunk oka mindenekelőtt: a beolvadás és a – kényszerű – kivándorlás. Egykor túlnyomóan magyar többségű erdélyi városainkban arányszámunk zuhanásszerűen tovább romlott: Marosvásárhelyen 50%, Szatmárnémetiben 40%, Nagyváradon 30%, Kolozsvárott és Zilahon 20%, Aradon 10% alá esett. Elszórványosodott településeink 12–13 évi felezőidő mértékében apadnak tovább. Magyar vidékeink etnikai összetételét az évtizedek óta tartó mesterseges betelepítés borítja fel. És mindez „csak“ statisztika. Ennél is riasztóbb, ami a számadatok mögött húzódik meg: az életkorfa előregedése, a fiatalok, a képzett és családos emberek külföldre tódulása, a születések vesztes megcsappanása, a magyar kistársadalom hiányos képlete, nemzeti közösségünk meredek szociális deklasszációja.

Szöges ellentétben az európai integrációra tekintő hazug állami propagandával, a román kisebbségpolitikát „modell-értékűnek” beállító román kirakatpolitikával, valamint a mindehhez szolgáló asszisztáló, hivatalos RMDSZ-politikával: Erdély magyarsága történelmének legnagyobb méretű pusztulását és meglétének legsúlyosabb válságát éli át. „Porlik, mint a szikla” – mondhatjuk a Székely himnusszal. (...)

Ha az előbbieken Trianon átkáról – következményeiről – szóltunk, a továbbiakban Trianon korrekciójáról kell beszélnünk.

Kezdetől fogva minden egészséges magyar politika elsőrendű hivatásának és feladatának tekintette az első világháborúnál magánál is nagyobb kárt tett, lesújtó békediktátum teremtette helyzet orvoslását és helyrehozatalát. Az 1940-es, részleges határrevíziót követő, újabb vereség és békekötés ennek a politikai szükségszerűségnek az érvényét mégcsak megerősítette. A csonka Magyarország Trianon óta nem szorítkozhat csupán egy szűkkeblű állampolitikára, hanem a héthátáron túlra került polgárait való tekintettel mindig nemzetpolitikában kellett gondolkoznia.

Nagyot ugorva az időben: a szovjet tömb korlátai közül és saját önkorlátozottságától szabadulva, az 1989 utáni magyar politika – kimondva vagy kimondatlanul – Trianon korrekciója jegyében hirdette meg a nemzet határmódosítás nélküli újraegyesítését. Ugyanerre tekint a menet közben elvetélt státustörvény, vagy a kettős állampolgárság éppen manapság zajló, nagy hullámokat vető vitája.

A határon túlra szakadt magyar nemzeti közösségek esetében az önrendelkezési, illetve az autonómiatörekvések töltik be ugyanezt a szerepet. Minden bizonnyal a trianoni szindrómát csak úgy lehet orvosolni és az elszakadás, illetve a többségi nacionalista elnyomás pusztító következményeit csak úgy van esélyünk kiküszöbölni, hogyha még idejében kivívjuk az erdélyi magyarság – részleges – önrendelkezésének jogát, és kiépítjük közösségi autonómiáját. Ebben az értelemben, a jelenlegi politikai viszonyok között, szülőföldünkön való megmaradásunk egyetlen lehetséges biztosítékának és keretének ígérkezik: a több szintű, jól strukturált erdélyi magyar autonómiarendszer. (...)

Az erdélyi magyarság autonómiatörekvései viszonylag kedvező hazai és nemzetközi politikai környezetnek örvendenek.

Az európai regionalizmus, a decentralizáció és a szubszidiaritás uniós elveinek megfelelően az egész román társadalomban erősödik a demokratikus pluralizmus iránti igény, az önállóság és az önrendelkezés szelleme. A kommunizusból örökölt pozícióihoz foggal-körömmel ragaszkodó, utódkommunista központi hatalom ideges, kiátkozó viszonyulása ellenére a regionális törekvések előretörnek. (...)

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség erőteljes tiltásra és nyomásra, majd a hatalommal elvtelenül kiegyezve, 1996-tal kezdődően a Programjának alappilléret jelentő autonómiaügyet gyakorlatilag levette a napirend-

jéről. Vele szemben a Szövetség elv- és programhű belső ellenzéke azóta is következetesen küzd a három szintű magyar autonómia megvalósításáért. A román kormányzat és a román parlamenti pártok egyként kárhoztatják mind az RMDSZ óvatoskodó regionalista próbálkozásait, mind az idén februárban beindult, magyar önkormányzati kezdeményezés és az Erdélyszerte egyre erősödő polgári mozgalom képviselőit. (...)

A hatalmi beavatkozás viszont a legmesszebbre az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács Kezdeményező Testülete esetében ment el, amikor is Adrian Năstase miniszterelnök – a nemzetbiztonság veszélyeztetése címén – kormánynyilatkozatban szólította fel az országos főügyészt a testület létrejöttének kivizsgálására. Tănase Joița főügyész el is rendelte „a büntetőjogi eljárást megelőző nyomozás” beindítását az autonómia ügyében. Ez nem is csoda, ha figyelembe vesszük, hogy az éppen most a Parlament előtt lévő új nemzetbiztonsági törvény a törvénytelen fegyverkereskedelem és a kábítószert-terjesztés mellett az autonómiát is „a nemzetbiztonságot veszélyeztető tényezők” közé sorolja.

Egy Unió-jelölt, posztkommunista országban íme miképpen károsodik a szólás- és a gyülekezési szabadság, kormányzati szinten miként sértik meg a legelemibb emberi jogokat. A nemzetállami asszimilációs politikából fakadó kisebbség-ellenesség, a fanatikus centralizmus és az autonómiával szembeni előítéletek olyan intoleranciába torkollanak, mely pillanatnyilag semmi esélyt nem hagy egy másfél milliós kisebbségi nemzeti közösség legitim politikai törekvései érvényesülésének.

Elhangzott a II. Nemzetközi Keresztény Konferencián.

Lakiteleki Népfőiskola, 2003. szeptember 10–13.

„Itt élned kell”

Orbán Viktor mondotta az egyik kulturális rendezvényen: „A magyar nyelv és az egészséges kultúra lesz csak képes megtartani és újraegyesíteni a nemzetet az országhatárok nélküli világban.”

Nos, a nemzet egysége az az üzenet, amely a mai értekezletünk központi tárgyat is képezi. Ez az egység Kárpát-medencei történelmünk első 500 évében a maga teljességében és állandóságában létezett. A nemzet akkor volt igazából egységes utoljára. Szent István-i örökségünket feldúlta Mohács; nagy nemzeti katasztrófánk következményeképpen darabokra szakadt az ország.

Trianon után hetven esztendeig kellett várunk, míg újból felcsillant a remény. A diktatúra bukásával, a rendszerváltozás beindulásával megteremtőd-

tek a lehetőségek a nemzet valamilyen módon és formában való újraegyesítésére. Az egység helyreállításának korszakos feladatával találjuk szemben magunkat 1989 óta. Antall József híres, tizenötmillió magyarra vonatkozó kijelentése már megadta az alaphangját a politikai irányvételnek, s ezt a több évszázados törekvést Orbán Viktor és kormánya nemzetpolitikai rangra emelte. Ezt a korszakos feladatot rója ránk történelmünk!

Bocskai István szabadságharcának 400. évfordulóját üljük. Ő politikai végrendeletében szeretettel inti az erdélyieket és a magyarországiakat az egymás közötti szép egységre, az atyafiúi szeretetre. Az erdélyieket arra figyelmezteti, hogy Magyarországtól – ha más fejedelemség alatt lesznek is – el ne szakadjanak, a magyarországiakat pedig arra, hogy az erdélyieket el ne taszítsák: „tartsák ő atyafiaiknak és ő véreknek, tagjoknak”.

Az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács és székely társa, valamint a Magyar Polgári Szövetség elkeseredett kísérletbe fogott annak céljából, hogy a nemzeti érdekek – az autonómia, a nemzeti közösségi önrendelkezés – mentén hozza létre az egységet. A Magyar Polgári Szövetség ezen cél és eszme politikai képviseletére vállalkozott.

A nemzeti érdekek és értékek mentén, az önrendelkezés mentén létrejön egy – sajnos természetesnek nevezhető – megosztottság. Ez a megosztottság a kommunisták és a rendszerváltók, a diktatúra levitézlett képviselői és a demokrácia elkötelezettjei, a kisebbségi magyarság és a többségi nacionalizmus, az igazi Európa és a globalizmus erői között húzódik. Másképpen fogalmazva: a nemzeti óhaj és az internacionalista-kozmopolita erők között húzható meg a megosztás határvonala – az a bizonyos árok.

Nincs az a nemzetközi szervezet, amely olyan autonómiatörekvést támogatna, amelyet nem az egész társadalom, nem az egész nemzet akar.

Az újraegyesülés politikai közakarata alapján lehet csak eredményes az integráció. Így válhatunk nyerteseivé európai csatlakozásunknak. Ez viszont egy olyan politikai erkölcsiséget követel, amely túlmutat mindenféle konjunktúra-politizáláson, minden szakmaiságon. És ezt a politikai erkölcsiséget csakis a haza, a keresztény nemzeti szellem, hitünk és keresztény értékeink biztosíthatják, amelyeket oly nehéz felvételni az Európai Alkotmányba, de amely elidegeníthetetlen birtokunk.

Elhangzott a Magyar Közösségek Európája című konferencián.

Esztergom, 2004. május 18.

Emberi méltósággal Isten szolgálatában

Csernák Béla (1875–1967)

A Csernák család több nemzedéke Ugocsa vármegyében a történelmi Magyarország igen festői, ám szegény vidékének tekintett Kárpátalján élt. Csernák István iskolamester István nevű fia a Debreceni Kollégiumban szerzett lelkészi oklevelet. Mint fiatal lelkész Ugocsában szolgált, ahol abban az időben az egész megyében egyetlen orvos tevékenykedett. Mivel „divat” volt a homeopata gyógymód, a fiatal pap könyvekből megtanulta azt, s híres gyógyító lett. Harmincévesen kötött házasságot a 18 esztendőes papi árva Derczeny Emíliával. Házasságukból öt gyermek született, Béla harmadikként 1875 karácsonyán jött világra Szőlősgyulán.

A békés falusi parókián pár év múlva bekopog a betegség és a halál. Előbb a másfél éves Katalint temették el, majd a kilenches Barna nevű kisfia után egy nappal eltávozik az élők sorából az áldott feleség és édesanya. Az éppen négyéves kisfiú emlékezetébe örökre bevésődik a paticsfalú kicsiny parókia képe, melynek utcai szobájában állt a ravatal. Mikor felemelték, látta, hogy két ezüsttallér van a mama szemén. A temetéskor nagy sár volt, a kisfiút is arra a kocsira ültették, amellyel a koporsót vitték az elhunyt fiatalasszonnyal és újszülött gyermekével...

Hét év özvegység után Csernák Béla édesapja újránősült, ebből a házasságból négy gyermek született. 1900-ban az esperesi rangot elért édesapa rövid betegség után meghalt.

Csernák Béla a debreceni teológiai diploma mellett tanítói képesítést is szerzett. Két évig Dégenfeld Lajos gróf kislányai mellett házitanító volt Szirákon, közben elnyerte a kollégium Nagy József Alapítványának 500 forintos ösztöndíját, az 1900–1901-es tanévre szóló svájci tanulmányra. 1900. szeptember 20-án érkezett Bécsbe, ahol néhány napig ismerkedett a várossal. Útja során megcsodálta Linz, Salzburg, München, Konstanz, Schaffhausen nevezetességeit, majd október 18-án érkezett meg Bázélbe.

Kilenc hónapi teológiai és filozófiai tanulmányok következtek. Alkalma nyílt bebarangolni a svájci kantonok honát és Olaszország jórészét.

1901. augusztus 1-jén érkezett haza. Segédlelkésznek került Nagyváradra, az olasz gyülekezetbe. A négy gyermekét nevelő barátságos Csák Máté lelkipásztor mellett lakást, kosztot kapott a parókián, megbarátkozott a várossal és az Újvárosban szolgáló Sulyok Istvánnal. A váradi szolgálat elég rövid, mert választás útján 1902. január 24-től Furtán lett lelkipásztor.

Elérkezett a családalapítás ideje is: 1903. április 28-án feleségül vette Vadászy Emíliát, aki a sajószentpéteri jegyző árvája. Anyósa, Lévy Borbála a kor ismert költőjének, Lévy Józsefnek testvérhúga, aki a közismert Mikes-vers és a Gondviselő jó atyám vagy című dicséret költője.

A fiatal lelkész a gyülekezet támogatásával új iskolát és parókiát épített, a miniszternél járt az artézi kút érdekében. Közben gyarapodik a család, megszületik Emília, Béla és István. A feleség biztatására 1914-ben elfogadja a berettyóújfalui lelkészi állást. Itt már a háborús években szolgál, mégis iskolaépítésbe kezd, és 1917. október 31-én, a reformáció 400. évfordulóján felavatják a református leányiskolát.

1918. július 1-jén visszatér Nagyváradra. Az élete delén levő, háromgyermekes lelkész a hangulatos, ódon és rozszant olasz parókiába költözve Csák Máté örökébe lép. A nagyváradi egyház ekkor még osztatlan, két lelkésszel Olasziban és Újvároson. A szolgálat rengeteg, hiszen a háború utolsó éveiben a harcmezőkön és a hátszágban arat a halál, a nagy spanyolnáthajárvány idején olykor napi három temetés is van. 1916. december 31-én a

nagyváradai egyházközség lélekszáma 19.088. Ebben az időben az olasz és újbátori templom mellett a velencei imaházban is szolgált. (Évi lebontásban 1890–1919 között Nagyváradon 14.829 keresztelezés, 3.393 esketés és 15.131 temetés történt. Az esketések mélypontja 1915-ben van, mindössze 55, míg a nagy kiugrás idején, 1919-ben 315 házasságkötés. Ebben az évben a keresztelezések száma is nőtt, hiszen éppen 555.)

A trianoni döntés új feladatokat hozott: a város elveszítette alföldi falvait, az új hatalomnak fel nem esküvő tisztviselőréteg kenyér nélkül maradt, a háborús rokkantak, özvegyek, árvák gyámolításra szorultak. Az egyház is nehezen ébredszik tetszhalott állapotából, hiszen az egyházkerület kettévágva a határ két oldalán terül el... Közben nagy bánat a családban, az elsőszülött kislány, Emília 1919 nyarán agyhártyagyulladásban meghalt, mindössze 15 évesen. Az Úr vigasztalásul Trianon évében gyermeket adott, aki a keresztségben az elhalt kislány nevét kapta.

A Trianon utáni kényszerhelyzetben megalakult a Királyhágómelléki Egyházkerület, amelynek első püspökévé Sulyok István újbátori lelkipásztort választották, míg Csernák Béla lett a bihari egyházmegye esperese, majd az egyházkerület főjegyzője. A püspököt a román állam csak 1926-ban ismerte el, addig nagy teher hárult Csernák főjegyzőre, aki kezdettől fogva sokat harcolt az iskolaügyért. Nemcsak az egyházi, hanem a magyar nemzeti érdekeket szolgálva, minden lehetőséget felhasznált, hogy felrázza a letargiába süllyedt váradiakat. Világi segítőtársakkal sokoldalú tevékenységet folytattak. Külön istentiszteletet tartott a váradi hegyen, majd 1926-tól a váradi állomás környéki híveknek; először augusztus 28-án Hevesi István római katolikus polgár országút menti műhelyének kertjében, megvetve így módon a réti gyülekezet alapját. A közösségi élet egyik szervezője a férfiszövetség volt, melynek tagjai a gyülekezeti munkában segítettek a lelkeszt. A Bunyitay-ligetben, egy adományozás révén szerzett ingatlanban működött a Fekete József és neje szegényház. A Református Nőegylet a szociális gondok megoldásában segédkezett. 1923. október 31-én megnyílt az árvaház, amelynek fenntartása és későbbi bővítése egyházi feladat. A Lorántffy Zsuzsanna Nőegylet látogatta és segítette a szegényeket, betegeket. A Márta-kör adott otthont a faluról dolgozni bekerülő leányoknak, szükség szerint szállást és erkölcsi támaszt. Az egyházi iskola menzáján a szegény sorsú gyermekek ebédet kaptak.

Bár volt néhány napilap Váradon, azért Csernák Béla úgy érezte, az egyházi élet eseményeiről is tájékoztatni kell a magyarságot. Az 1921-ben megindított Református Híradónak szerkesztője volt 1944-ig, minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül. A vallásos jellegű, szombatontként megjelenő néplapot a Béres család tulajdonában lévő Kálvin nyomdában készítették. A színvonalas cikkek mellett rendszeresen beszámolt az adományokról, az özvegyasszony tíz leje mellett a tehetős polgár ezer lejes felajánlásáig felsorolta a falvakról érkezett terményt és a tál süteményt

is, amelyet az árvaház vagy a szegények javára küldtek. Nagy népszerűsége miatt a Református Árvaházi Képes Naptár, amelynek bevétele 1926-tól az árvaház fenntartásában segített. A könyvnapár a vallásos témájú írások mellett irodalmi és tudományos cikkeket, útleírásokat és gyermekeknek szánt anyagot közölt. A kisebbségi sorsban az egyház feladata a szabadidő hasznos eltöltésének szervezése is: rendszeresen teadélutánok, műsoros estek, bálók várták társadalmi különbség nélkül a váradiakat. Az irodalmi délutánokon megjelent Olosz Lajos, Tabéry Géza, Sárközi Gerő és mások is.

Jelentős esemény történt a gyülekezet életében 1935-ben: visszakapták Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszony akkor 300 éves terítőjét. Ez a gyönyörű ereklye kalandos úton került Tordára, amikor 1660-ban a törökök elfoglalták Váradot, s ott őrizték 275 esztendeig, míg Makkai Sándor erdélyi püspök segítségével visszakerült Olasziba.

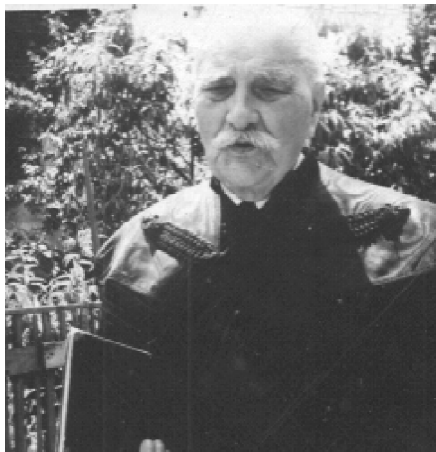
Dr. Sebes Lajos orvos, presbiter egyik bibliaórán elhozta családjuk ősi Bibliáját, amely nemzedékek óta apáról fiúra szállt. De mivel az orvosnak nem volt gyermeke, a drága örökséget az olasz gyülekezetnek adományozta. Ez az 1660-ban kiadott Várad Biblia szép példánya volt, melyből a kegyelet és köszönet jeleként az orvos temetésén Csernák Béla felolvasta a vigasztalás ígét.

A bécsi döntés után, 1940. szeptember 6-án vonultak be Váradra a magyar csapatok. A református egyház nevében Sulyok püspök köszöntötte a Szent László téren a bevonulókat, míg a trianoni nemzedék nevében Csernák Emília üdvözölte a kormányzót és feleségét. Két nap múlva a város minden templomában hálaadó istentiszteletet tartottak.

Az egyházkerület 1941 végén szűnt meg, s Várad ismét a Tiszántúli Egyházkerület főhatósága alá került, Sulyok püspök nyugdíjba vonult.

1942-ben – amikor Szent László emlékének adózott a város – az Aranyvonattal Nagyváradra érkezett a Szent Jobb. A bécsi döntés nyomán ismét helyreállt a kapcsolat a bihari egyházközségek között, s a háborús évek ellenére számos kulturális rendezvényre is sor került, sőt építkeztek, gyarapodtak a váradi gyülekezetek. Aztán a két bombatámadás, majd az átvonuló front szedett sok civil áldozatot.

1944-ben bekövetkezett az újabb rendszerváltás. A lakosság egy része mellett több egyházi személy is elmenekült. Váradon Csernák Béla és Kiss Károly mellett három fiatal lelkész – Sarkadi Pál, Papp László és Bittó Zoltán – maradt.

A front elvonulása után, október 22-én istentiszteletet tartottak Olasziban, Újvároson és Velencén a templomokban, valamint Réten, egy iskolában.

Hónapok múltával tudta meg a Csernák házaspár, hogy a 39 éves Béla fiuk a budai ostrom alatt meghalt.

Az iskolai élet újrakezdése a tanárihiány miatt sok gonddal járt, ám ezeket a kuratórium Csernák Béla és Gálbory Erzsébet vezetésével igyekezett megoldani. Az egykori Lorántffy remekül működött az 1948. évi államosításig: elemi iskolával, négyosztályos gimnáziummal, bentlakással; az árvaházban a diakonisszák tovább is gondozták az árva gyermekeket.

Mivel államhatár került Várad és Debrecen közé, 1946-ban ismét megalakult a Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Nagyvárad Református Püspökség néven. Csernák Bélát püspökké választották. Bár fel akarták szentelni, az állami elismerésig nem akarta elfogadni. Ennek hiányában – ürügy: hetven év feletti életkora – szabadon választott püspök maradt. Isteni kegyelem – mondotta, hogy az ugocsai árva gyermek elérte a legmagasabb rangot, amit protestáns lelkész elérhet. Végül is Arday Aladár nagyszalontai lelkészt választották meg, és iktatták be 1948 tavaszán.

1950 decemberében Csernák Bélát váratlanul nyugdíjba küldték. Az egyház tulajdonában levő belvárosi kertes házba költözött. Szolgálatára emlékére a presbitériumtól ezüst kenyerezést kapott, amelyet az olasz egyházközségnek adományozott. Még 17 évet élt kitűnő testi és szellemi állapotban. Igaz, nyugdíjat soha nem kapott, csak az államtól 350 lej szociális segílyt. Napjai fizikai és szellemi munkálkodással teltek. Művelte a jókora kertet, néha mint meghívott, ünnepi alkalomkor szolgált. Rendszerezte irodalmi tevékenységét, történelmi kutatásait. Különböző folyóiratokban több mint 200 egyházi beszéde jelent meg, és több könyve is. 1958-ban meghalt a felesége, de ő dolgozott tovább. Megírta élete főművét, A váradi egyház története 1557–1945 között, melynek 800 oldalas kézírata Csernák Béla halála után szerencsére az egyházkerület birtokába jutott. Nyolcvanöt esztendő volt, mikor egyetlen kötetbe kezdte másolni és emlékeivel kiegészíteni különböző időszakokban írott naplóját, jegyzeteit.

1967 februárjában influenzajárvány volt Váradon. A különben életerős, immár 92. évében járó ember is megbetegedett, vírusos tüdőgyulladást kapott, s azzal már nem tudott megbirkózni. Utolsó óráiban a leánya vigyázta a beteget, akinek arcán hirtelen boldog mosoly áradt szét, majd utolsó szavát ejtette ki: „mama“! A valamikor négyéves korában árván maradt öregembernek az imádott édesanya lelke érkezett meg, hogy átsegítse a túlsó partra. A következő pillanatban már kiszállt belőle a lélek, s a pap, aki egész életében Krisztusra fordította tekintetét, édesanyja kezét fogva, meglátta Jézusát...

JÓSA PIROSKA

JÓZSEF ATTILA

Megfáradt ember

*A földeken néhány komoly paraszt
hazafele indul hallgatólag.
Egymás mellett fekszünk: a folyó meg én,
gyenge füvek alusznak a szívem alatt.*

*A folyó csöndes, nagy nyugalmat görget,
harmattá vált bennem a gond és teher;
Se férfi, se gyerek, se magyar, se testvér,
csak megfáradt ember, aki itt hever.*

*A békességet szétosztja az este,
meleg kenyerebből egy karaj vagyok,
Pihen most az ég is, a nyugodt Marosra
S homlokomra kiülnek a csillagok.*

Gyülekezeti őrjárat

„Az Efézusbeli gyülekezet angyalának írd meg: Ezeket mondja az, a ki az ő jobbkezeiben tartja a hét csillagot, a ki jár a hét arany gyertyatartó között:

Tudom a te dolgaiddat, és a te fáradságodat és türeseedet, és hogy a gonoszokat nem szenvedheted, és megkísértetted azokat, a kik apostoloknak mondják magokat, holott nem azok, és hazugoknak találtad őket;

És terhet viseltél, és béketűrő vagy, és az én nevemért fáradoztál és nem fáradtál el.

De az a mondásom ellened, hogy az első szeretetedet elhagytad.

Emlékezzél meg azért honnét estél ki, és térj meg, és az előbbi cselekedeteket cselekedd; ha pedig nem, hamar eljövök ellened, és a te gyertyatartódat kimozdítom helyéből, ha meg nem térsz.“

(Jel. 2, 1–5)

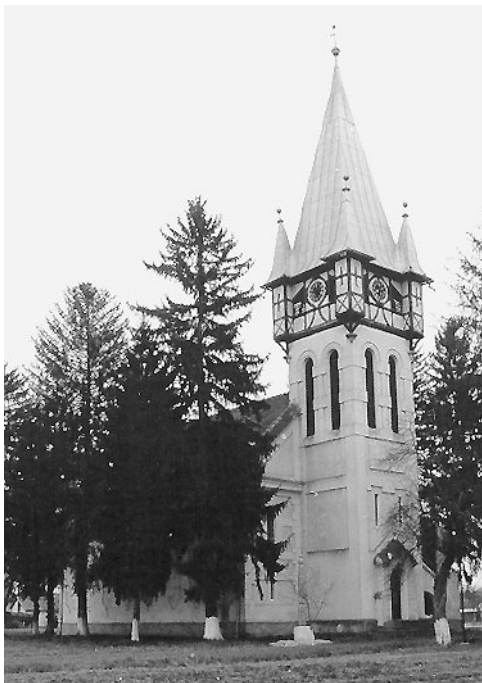
Templomról templomra a temesi és a krassó-szörényi végeken

2004. március 29., hétfő. A déli órákban érkeztem **Lugosra**, az egyházmegye esperesi székhelyére. Szerencsémre az úton felvettem egy stoppos férfit, aki éppen Lugosra tartott, s mivel még sohasem jártam arrafelé, reméltem, hogy meg tudja mutatni a parókiát. Szerencsétlenségemre útitársam egy szót sem tudott magyarul, én pedig nem tudok egy szót sem románul, így megállt a tudományunk a beszélgetés terén. Aztán ajánlotta, hogy beszéljünk franciául, mire én azt mondtam, inkább németül vagy angolul, de így se boldogultunk. Valahogy megérttettem vele, hogy kit, mit keresek. A város elején megáll-

A lugosi neogótikus református templom

tunk, s ott megkérdezett egy diáklányt, aki megmondta, hová kell mennünk, ő pedig készségesen elvezetett a templom utcájába. Miután kiszállt mellőlem, azt hittem, hogy már otthon is vagyok, amikor az a meglepetés ért, hogy nem a templom melletti épületben van a parókia, mert az gyülekezeti ház. Szerencsémre jött egy gyülekezeti tag, aki megmagyarázta, hogy a templom mögötti utcában lesz, amit keresek. Már vártak, mert megbeszéljük jövetelemet és reggel telefonon jeleztem érkezésemet. A parókia lakói: Fazakas Csaba esperes és kedves felesége, két kis gyermekükkel, valamint hűséges segítőtársuk, Petrescu Miklósné Báni Erzsébet fogadtak. Rögtön ebéddel kínáltak, ami a hosszú utazás után nagyon jól esett. Nem sokkal ezután elindultunk Gáll Zoltán esperesi segédlelkésszel délutáni körutunkra, melynek első állomása **Igazfalva**. Mivel a lelkipásztorék nem voltak otthon, Deák Tibor kántor és Piroska Józsefné harangozó fogadtak bennünket, s készségesen mutatták meg a templomot. Innen a Lugostól 38 km-re fekvő **Facsádra** mentünk, s a templomnál Szigeti Károlyné várt minket. Következő állomásunk **Bégamonostor**, ahol el kellett menni Lukács István gondnokért. Nagy fákkal benőtt parkban áll az elesett állapotban lévő kicsiny templomocska. Az épület többi része más célokat szolgál és állami tulajdonban van. Utunk következő állomása **Nagybodófalva**, 20 km-re esik Lugostól. Telepes lakosai Makóról és Kisperegről jöttek ide száz évvel ezelőtt. Itt a szapárfalvi lelkipásztor szolgál, várt ránk, de ott volt Sterházi Sándor harangozó is, majd előkerült Jantó János, az egyházközség főgondnoka székéren, melyet a 12 éves Laci nevű lova húzott, és vele jött Juhász Tibor presbiter is. A lelkipásztor tájékoztatott, hogy innen 5 km-re van nekik még egy szőrványuk, **Vásáros** is, természetesen oda is ki kellett mennünk. A falu közepén egy óriási telek utca felőli szélén áll a harangláb két haranggal. Mondtam is, ha ez a telek New Yorkban volna, milyen sokat érne... Megke-restük az imaház mindenesét, aki legnagyobb sajnálattal közölte, hogy éppen ma kezdte meg a húsvét előtti nagytakarítást, ami azt jelentette, hogy az imaterem pádimentumát lótrágyával kezdte mázolni, s még nincsen vele kész, de azért készségesen jött a férjével, hogy rendbe tegyen amit lehet. Fel-

Az igazfalvai templom

Az igazfalvai templom

akasztgatta a függönyöket, helyre tettük a lócákat, és alkalmas lett a megörökítésre. Az imaterem és a harangláb között kb. 500 m a távolság. Aznap utolsó állomásunk **Szapáryfalva**. Eddig 75 km-t tettünk meg. A lelkipásztor bevezetett a parókiájára, ahol felesége otthoni munkában tevékenykedett. A templom szép nagy épület, ma már túlméretezett a 600 ülőhelyével. Innen már csak 10 km-t kellett mennünk, hogy hazaérjünk Lugosra.

2004. március 30., kedd. Az esperes úrral korán indultunk, mert aznap hosszú út várt ránk. Legelőször a Temes partjára kanyarodtunk, a lugosi református templom irányába. A felkelő naptól igen jó megvilágítást kapott. Negyven perc múlva, 42 km után érkeztünk **Karánsebesre**, ahol Kincses Istvánné presbiterné várt minket. Nem sokáig időztünk, mert sietni kellett **Resicabányára**. Itt már véget ér a bánáti síkság és hegyek között haladunk, 47 km-t tettünk meg, s ott voltunk a nagy gyárak tövében, a parókián. A város utcáin a villamosok a fő közlekedési eszközök, és a hosszan elnyúló városban erre igen nagy szükség van. A templom és a parókia egy épületben van, érdekes elrendezésben épült. Resicabányától 20 km-re fekszik **Boksánbánya**, a kis templomot Szalai József harangozó vigyázza, a kert melletti szomszédos telken lakik. Felmentünk a toronyba, hogy szemügyre vegyük a harangokat, amelyeket 1936-ban éppen a resicabányai vasgyárban készítettek. Újabb 34 km után érkeztünk **Szigetfaluba**, ahol korábban Fazakas Csaba esperes volt a lelkipásztor. Szilágyi Puskás Albert lelkipásztor fogadott feleségével, az udvaron néhányan dolgoztak, majd előkerült Balázs Istvánné, az egyházközség főgondnoka is, sőt jött lovaskocsijával Nagy Mihály presbiter is. A szükséges dolgok megbeszélése után tovább indultunk a 27 km-re lévő **Dettára**. Tóth Jánosné, a gond-

A dettai templom

nok édesanyja várt ránk. Ezután kétségek közt indultunk **Klopódiára**, az egyházmegye legtávolabbi és legjobban elnéptelenedett egyháza felé, hogy milyen lesz az út, egyáltalán tudunk-e autózni rajta és otthon találjuk-e a gondnokot? Kétségeink csakhamar eloszlottak, mert az út aránylag jó volt, s Schmoll Fülöp gondnok családjának minden tagja otthon volt, nagy munkában voltak házuk takarításával, húsvétra készültek. Elmentünk az igen siralmas állapotba került templomhoz, mely több éve nincs használatban, ablakait betörték, már egyszer az ajtaját is, ellopták az úrasztalát.

Bent a madarak vertek tanyát, s teljes pusztulásra van ítélve az Istenháza. A faluban csak a gondnokék családja – hat fő – református, közük sorolva román vejét is. Évek óta nincs már itt istentisztelet. A 8x20 méteres belsejű templom 200 ülőhelyes volna, padjai és a szószek még teljesen ép állapotban vannak, mintha most készítették volna őket, nagy kár lenne, ha valami bántódása esne. Mondtam, hogy menjünk fel a toronyba, nézzük meg a harangot, a gondnok úrral ezt meg is tettem. A torony nagyon magas, majdcsak 30 méteres, de a harang körül kevés a deszkázat, szinte életveszélyes. Leolvastam a felírást a kb. 200 kg-os harangról, ezek szerint azt „A klopódiai ev. ref. egyháznak Vincze lelkész 1860”-ban adományozta. A templom melletti telken állt valaha a

A klopódiai templom...

... és a kurátorék

parókia, ma már hült helye van. A templomtól kimentünk a falu déli szélén fekvő református temetőbe. A gondnok örömmel mondta, hogy vagy öt éve nem volt református temetés. A temető nagyon szép, gondozott állapotban van, bukszus bokrokkal és fenyőkkel tele, a mellette lévő római katolikus temetőben asszonyok tevékenykedtek a sírok körül. A román temető a falu másik oldalán helyezkedik el. Amikor elváltunk és utunkra indultunk, szomorú szívvel állapítottuk meg, hogy a mai templomépítő korban nem akadt egyetlen gyülekezet sem, amelyik vállalta volna ennek a templomnak az elvételét. A falak anyagát, ha az nem megfelelő építőanyagból lenne, nem is kellene elvinni, hanem csak a méreteket levenni és a berendezést elvinni, mert minden tökéletesen használható lenne még egy városi gyülekezetben is. Itt pedig pusztulásra van ítélve. Temesváron két templom is épül, nagy kár, hogy nem gondoltak erre a kézenfekvő megoldásra. Istenhozzádot mondva, indultunk utunk következő állomására, **Végvárra** 85 km-t kellett autózunk. Itt találtuk az egyházmegye egyik legnagyobb templomát, melynek belső mérete 13x28 m-es, és 500 ülőhelyes. Fiatal lelkésznoje, Gyöngyösi Csilla bemutatta nekünk a falu közepén rendezett körülmények között álló templomot, ám a toronyba nem mentem fel, pedig érdemes lett volna megnézni a négy harangot. 37 km után, aznapi utolsó állomásunk volt **Buziásfürdő**, ahol egy új épületben van az egyházközség imaterme. Enyedi András gondnok várt ránk és mutatta meg a jelenlegi állapotot. Körutunkból estére érve már csak 27 km volt hátra, hogy hazaérjünk. A nap során 354 km-t tettünk meg, sok kedves testvérrel ismerkedtem meg.

2004. március 31, szerda. Ma is korán keltünk, mert délután 3 órára haza kellett érkezni, itthoni programok miatt. Mint az első nap, az esperesi segédlelkésszel mentem, s 53 km megtétele után érkeztünk **Újmosnicára**. A templomnál Kántor-Lőke Aranka várt bennünket. Innen csak 6 km-re volt **Temesvár-Vöröscsárda**, ahol az imaház közelében két kis csengettyű van egy vasállványon. A következő állomásunk oda 5 km-re volt, a **Temesvár-Újkisodai** imaterem, ahol 2007-ig felépül egy új templom. Sajnos, nagyon szűk a hely, alig lesz valami szabad tér a templom körül. Bálint Sándor lelkipásztor megmutatta a terveket és a makettek fényképeit. Egy fehér márványtáblán olvasható a gyülekezet jelmondata: „*Múltunk öröm, jövőnk remény.*” Kívánjuk nekik, hogy így legyen! Ezután a belvárosi templomot kerestük meg, de ott szorgos nőszövetségi tagok takarítottak hűsvétra, viszont azt mondták, ha még máshová is megyünk, jöjjünk vissza, akkorra készen lesznek. Megkerestük a Makovecz Imre által tervezett **új ezredévi** templomépítkezést, de ott nem találtunk senkit, így csak körüljártuk a kerítést, s azon át láthattuk, mi épül. Innen visszamentünk a Belvárosba, a templom már rendben volt. Ez a templom egy városi bérházban található, éppen úgy mint Budapesten a Szabadság téri templom. Kívülről semmi nem sejteti, mi van itt. Közelebből azonban az emléktáblák elárul-

ják, hogy innen indult el az 1989-es forradalom Tókécs Lászlóval az élen. Majd Szabolcska Mihályra, az egyház egykori lelkipásztor-költőjére emlékeztető táblák kerülnek szemünk elé. Temesvárt elhagyva, vagy 15 km után **Újszentese**re érkezünk, ahol özv. Szólat Imréné nyitotta ki nekünk a templomot. Innen a majdnem 50 km-re eső, szerb határ melletti **Zsombolyára** mentünk, ahol Papp Csaba lelkipásztor várt minket, sőt a vendéglőben ebédet is rendelt nekünk, de sajnos nem lehettünk vendégei, mert sietni kellett haza. Egy sarki földszintes épületben van az imaterem, harangjuk nincs. Búcsút véve a lelkipásztortól kb. 100 km várt ránk Lugosig. Gyorsan megebédeltünk és máris mentünk a templom melletti gyülekezeti terembe, ahol az

Az újszentesi templom

egyházközség női énekkara gyakorolt a délutáni ünnepségre. Én közben a templomot vettem szemügyre, mely építészeti különlegességével érdekes módon ad otthont Lugos református népének. Aznap délután tartotta ugyanis a római katolikus egyház Arató Andor (1887–1964) halálának 40. évfordulóján sírjának koszorúzását a temetőben, gyászmisét a templomban, emléktáblájának avatását a katolikus bérház falán, és az ünnepi emlékműsort a bérházban. Hogy ki is volt ő? A lugosi magyar dal- és zeneegylet karnagya, a Krassó-Szörényi Lapok felelős szerkesztője, a Jubilate egyházi ének- és zenekar vezetője, iskolaszervező és igazgató, zenetanár, városi tanácsos. Az emlékműsor keretében a református énekkar is szerepelt, Fazakas Csaba lelkipásztor-esperes vezetésével. Az óvodás és iskolás gyermekek verseket, rövid zeneszámokat adtak elő, majd előadásokat hallhattunk. Az emlékműsor felforrósította azoknak szívét, akik ezen az estén ott lehettünk vagy 150-en.

Bejárva az egyházmegye minden helyét, köszönetet mondvá kísérőim odaadásáért, a szíves vendéglátásért, másnap reggel búcsút mondtam ott élő testvéreimnek, rájuk Isten áldását kívánva, eltávoztam körükből.

VÁRADY JÓZSEF
lelkipásztor

Magyarcséke gondoskodó gondnoka

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület 2000-ben Pro Ecclesia-díjat adományozott Kutasi Sándor gondnoknak

A Nagyvárád–Belényes útvonalon fekvő település 1399-ben a Telegdiek birtoka, 1437 után Korda János a földesúr. Lakosai még 1720-ban magyarok voltak. A 18. század végén a katolizáció elől menekülnek, legtöbben Tenkére, a maradék katolikus lesz, Csengeri György lelkészükkel együtt. Az 1817-ben támadt éhínség idején a falu egy része elpusztul, másik része elmenekül. 1910-ben a lakosság fele még magyar. Dr. Halász Elemér főszolgabíró kezdeményezésére általános gyűjtés következik a reformátusok megsegítésére. A református gyülekezet önállósítása létkérdés a magyarság e kis bástyáján. Gróf Tisza Istvánnak is érdemei vannak az egyházközség megerősítésében. 1930-ban 222 református családot tartanak számon a magyarcsékei járásban. 135 Csékén és 87 szórványban élőt. Nemes támogatójuk ekkoriban Metzer Károly, a dobrosdi bauxitgyár igazgatója.

1944-től kezdődik a lélekszám folyamatos sorvadása, bár dr. Lipcsei Gyula szombatsági körorvos is lelkes támogatója a reformátusoknak. 1953-ban már 43-ra csökken a lélekszám, megszűnik a magyar tannyelvű oktatás, és missziói gyülekezet lesz Magyarcséke. A Nagyvárádon túl lévő Kügypusztához csatolják, a beszolgáltatás is egyre ritkább.

1972-ben a csékei parókiába költözik Illyés Gyula szabómester Nagyváradról és megkezdí az épület javítását. Az akkori rendszerben több ízben ajánlottak fel neki állami lakást, hogy rátehessék a kezüket a parókiára. Nem fogadta el sohasem, mondván, hogy ez a hely szent hely, ide nem léphet be idegen hatalom. 1994-ben az árván maradt parókia kulcsát Kutasi Sándor veszi át, a lelkészi szolgálatot Boros István belényesújlaki lelkész vállalja el, azóta is ő pásztorolja lelkiismeretesen a maradék nyáját.

Kutasi Sándor nemcsak a vaskulcsot vette át megőrzésre, hanem a maroknyi nép megőrzésének gondját is. Erzsébet asszonnyal együtt tíz éve folytatják nagy lelkesedéssel a gyülekezetépítést.

Az elmúlt években gyakran találkozhattunk vele, hol püspöki, hol esperesi hivatalban, kilincselve, zörgetve, kérve. És kap segítséget, pénzt és erőt.

– Gondnok úr, tudja, hogy példás szolgálatot végez? Beszéljen erről!

– A lelkem a szórvány. Nagyvárádon van lakásunk, a nagyvárád-réti egyházközséghez tartozunk, de presbiter nem lehettem. Mondtam is a feleségemnek: Úgy látszik az Úr akarata, hogy a csékei gyülekezetre fordítsuk minden erőnket.

– Még egy nagyobbacska gyülekezetben is komoly gondok vannak. Hogyan boldogul a szórványban?

A gyülekezet Boros István lelkésszel

– Az anyagiak megteremtése a főgond, e mellett sok biztatást is kap az ember. Hadd említsem meg, hogy az egyházmegyei tisztségviselők, lelkészek, gondnokok nagy tisztelettel és elismeréssel vannak a kis gyülekezet iránt. Néhai Korda Andor – Korda János fia, 1915-ben magyar országgyűlési képviselő – sírja a római katolikus templom kertjében van, melyet a református gyülekezet felújított és gondoz. Unokáik, dédunokáik távoli országokból hazajárnak koszorúzni és szeretettel vesznek részt az istentiszteleteinken, s nemes lélekkel adakoznak.

– Hány tagot számlál ma a gyülekezet?

– Tizennyolc református testvérünk él tizenöt családban. Ennek a kis közösségnek visszaszereztük a fél hektár erdejét, legelőrészét és évek óta folyamatosan renováljuk az imaházunkat.

– Úgy tudom, hogy a fia Amerikában él és Magyarcséke neki is szívügye.

– Igen. Ifj. Kutasi Sándor a New Yorkban élő első magyar református közösségnek a tagja, és nagyon fontos neki Magyarcséke megmaradása. Az ottani gyülekezettől kaptunk értékes úrasztali kegytárgyakat, valamint 300 dollárt. Fiam támogatása mellett segítségünkre siettek természetesen amerikai barátok, magyarországi barátok, és Boros István lelkipásztor által holland testvérek is. Érdekességgént említem meg, hogy egyházmegyei szinten Magyarcsékén a legnagyobb az egy főre eső perselypénz.

– Gondolom, a kis gyülekezet tagjainak is nagy lelkierőt jelent a többirányból jövő támogatás.

– Felbecsülhetetlen a jóérzésű emberek fizikai segítségével. Pocsai István és felesége Zsuzsanna időt és anyagiakat áldozva állandóan példát mutatnak. Legidősebb atyánkfia Balázs Gyula és felesége, továbbá Petrica Magda és férje, Lukács László, Lupás Péter és a többiek, minden tiszteletet megérdemelnek. Ugyanúgy Albert Ferenc mester Nagyváradról fáradságot nem ismerve vett részt a felújítási munkálatokban, továbbá Tętę János asztalos, Ferenci Béla üvegező, Tarcsa Károly bádgos önkéntesen, vagy szimbolikus áron végeztek el munkálatokat.

– Gondnok úr, tagadhatatlan, hogy egy maréknyi magyar közösséget mentettek meg a haláltól. A nagy létszámú román településen hogyan viszonyulnak ehhez az élni akaráshoz?

– Látja ez egy fontos kérdés, fel is jegyeztem magamnak, hogy ki ne maradjon a beszélgetésből. Én csak hálát adni tudok azért a román néniért, aki egyik alkalommal kenyeret, szalonnát, tojást hozott a munkásoknak. Egy román bácsi mondta: egy maréknyian tetszenek lenni, de újra talpra álltak. Vlad tanár úr elrendezte számunkra, hogy a szomszéd faluból betonkeverőt kapjunk díjmentesen. Mi is igyekszünk segítséget nyújtani szociális dolgokban, látogatjuk őket, sok lenne leírni is a lelki és fizikai gondoskodásunkat. Nekem minden esti imádságomban benne van a magyarcsékei gyülekezet és minden szórványban élő magyar. Kérem Istent, hogy segítsen engem megtenni, ami tőlem telik, a történelem viharaiban megtépázott kis

A most felújított magyarcsékei imaház

Holland vendégek a gyülekezetben

népért. Egyébként az ott élő más felekezetű magyar testvéreinket is összegyűjtjük. Havonta egyszer van istentisztelet, valamint ünnepnapokon minden alkalommal szeretetvendégséget szervezünk, karácsonykor szeretetsomagokat ajándékozunk. Mindezekben Boros István tiszteletes lelkes munkatársunk.

– Tíz év alatt lassan rendbe tették a gyülekezet hajlékát kívül-belül. Hogyan látják a jövőt?

– Azt hiszem, Isten elkezdett munkálkodni itt. Vannak és lesznek váradi családok, akik házat vásárolnak itt, beépülnek a kis gyülekezetbe és rendszeresen adományoznak. Abban kell bízunk, hogy egy kicsit növekedni fog a gyülekezet lélekszáma. Vannak családok, akik nálunk akarják konfirmáltatni a gyermeküket, és ami rendkívül nagy eseménynek számított: 42 év után 2002-ben magyar esküvő volt Cséken.

– Ahogy elnézem a jegyzeteit, gondnok úr szívesen írogat is.

– Gyűjtöm az anyagokat, Magyarcséke monográfiáját szeretném összeállítani. Huszonöt éve rendszeresen naplót vezetek.

Egy bibliai ige a mi hitvallásunk: „Megszentelem ezt a templomot, amelyet építettél, hogy ott legyen az én nevem mindörökké. Ott lesz a szemem és a szívem is mindenkor“ (1Kir. 19,3).

Lejegyezte: BERECKZI ANDRÁS

Tornyot álmódó hittel

Nyüved az alföldi síkság szélén, a Berettyó közvetlen közelében terül el, 3–4 kilométerre a Paptamásit átszelő vasútvonaltól és a Nagyvárad–Szatmár országúttól. A falu első írásos említésével 1177-ben találkozunk, Régegy határjárásban, Fülöp ispán határáként említik. Neve a népi hagyomány szerint a Ne védd kifejezésből származik. Arra vezethető vissza, hogy a török-dúlás alatt a falu nem szorult különösebb védelemre, mert mocsár és folyó vette körül teljesen, csak egyetlen felvonó hídon lehetett ki-be jutni. A hidat védték, a mocsár pedig biztos halált jelentett a betolakodó számára. A szakszerű kutatás nem támasztja alá ezt a szépséges legendát, de az emlékezet már csak ezt fogja megőrizni.

A népesség alakulását kutatva Nyüveden is rapszodikus változásokat találunk. 1848-ban 375, 1850-ben 530, 1900-ban 637 református lakja a falut. 1951-től megindul a fokozatos apadás. 1982-re már csak 300-an maradtak a faluban. Ma 124 tagja van a gyülekezetnek, alig valamivel kevesebb, mint a falu teljes lélekszáma.

1646-tól iskolai oktatás létezett a Nyüvedi Református Egyházközségben. 1949-től itt is megszűnt. 1990-ig állami iskolaként működött. Egyik napon a tanítók gyanús recsegéseket hallottak, gyorsan elhagyták az épületet, amely két óra múlva összedőlt.

1943 május elsején, 105 évi őrködés után leborult, összeomlott a templom tornya, maga alá temetve az orgonát és a harangokat. Az újsághírek nyomán máris megindult az adakozás, de a háború elsodorta a reményeket. A megvásárolt anyagból a későbbi párttitkár háza épült fel.

1949-ben Nyüvedről elhurcolják Bódi Mihály lelkipásztort, feleségével és kilenc kiskorú gyermekével. A Duna-csatorna mentén lévő Satu Nou településen jön a világra a tizedik gyermekük. Bódi tiszteletes figyelemre méltó mondatát olvashatjuk emlékezéseiből: Csak a jószágos Isten tudhatja, milyen intrikának lettünk áldozatai.

A nyüvedi templom és harangláb

A gyülekezetbe helyezett Visky Ferenc lelkipásztor hat évi szolgálata végén jajgatott a templomajtó, amint ráverték a vaspántot. Lelakatolták. A történelmi hangulatnak is része lehetett abban, hogy a kivizsgáló bizottság azt javasolja a püspöki hivatalnak az új lelkészre nézve: bethánista ne legyen.

1956 júniusában Palotás Béla tiszteletes kerül Nyüvedre. Negyven esztendő t szolgál a folyton apadó gyülekezetben. Az 1997-ben bekövetkezett halála utáni öt évben hat lelkipásztor fordul meg a gyülekezetben.

2002-ben érkezik Nyüvedre a friss diplomás Dénes István-Lukács lelkipásztor, feleségével. Azóta Peti fiuk is járni tud már.

– Kedves István, mit sikerült megvalósítani két év alatt?

– Első gondunk volt a parókia rendbehozatala. A gyülekezet nem közönséges szerepeltet viszonyult ahhoz, hogy családos lakója lesz a parókiának. Bevezettük a vizet, ajtókat, ablakokat cseréltünk, ahol kellett. A félbemaradt kis gyülekezeti termet is befejeztük, alkalmassá téve kisebb összejövetelekre.

– A templomban...?

– Nagyobb méretű tetőjavítást, tetőfestést végeztünk el. A templom külső-belső felújítását is elértük, villanyvezetékek cseréjével, a mennyezet, padlózat és a kőszószerk felújításával. Téli időben pedig barátságos meleg fogadja már híveinket.

– A nyüvedi gyülekezet lelki életét, lelkületét milyennek találta a Szilágyságból jövő lelkész?

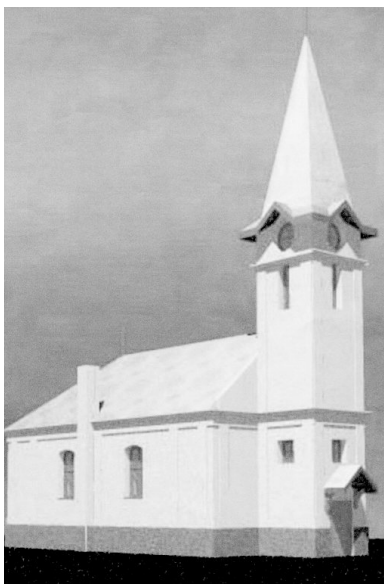
– Az egyháziasságát féltve őrző vallásos Szilágyságban, Krasznán nőttem fel, gyülekezeti tapasztalataim onnan táplálkoznak. Meglepetésemre, az Alföld e csücskében egy mini Szilágyság fogadott. Harminc-harmincöt százalékban látogatják vasárnaponként a kétszeri istentiszteletet. Bűnbánati heteinket rendszeresen megtartjuk. A gyülekezet lelkülete sugárzik a perselyes adakozásban, s a közmunkához való viszonyulásban is. Mondanom sem kell, minden család és minden tag rendezi évi egyházi járulékát. Egy kis gyülekezeti lapot is terjesztünk.

– Úgy tudom, nagy tervet dédelget a gyülekezet. Az öt évtizede leborult tornyot akarja felépíteni?

– A közgyűlés már el is fogadta az építési tervet. A közösség lelkesedése mellett számítunk nagyobb gyülekezetek, külföldi testvérgyülekezetek segítségére és pályázatokon nyerhető támogatásokra.

A nyüvedi gyülekezetben is példás felajánlások vannak. Hadd említsem tisztelettel, hogy az építést úgy is támogatni kívánják, hogy kilenc hektár földünket díjmentesen fogják megmunkálni az építés érdekében. Nagy segítség számunkra, ha csak az üzemanyag árát kell kifizetnünk. Úgy vélem, sok gyülekezetben hiányzik ez a dicséretes áldozatkészség. Mi hálásak vagyunk az Úrnak, hogy evangéliumi lelkületet adott Isten e kis népnek. E nélkül aligha bátorodnánk ilyen nagy elhatározásra.

Aki ma tornyot épít, az magasba néz. Jövő magasságába.

Az új nyüvedi torony látványterve

B. A.

Egyházi élet – értelmiségi főgondnok szemével

Szilágysomlyó. A város és benne a református templom egyaránt a dicsőséges magyar történelem emlékeit viseli. A templom hűvösében és csendjében beszélgetünk Erdei János főgondnokkal, aki foglalkozása szerint földrajz szakos tanár az 1. számú Általános Iskolában, valamint a 16. Báthori István cserkészcsapat vezetője.

– Főgondnok úr, máris felborult a beszélgetési tervem a cserkészcsapat hallatán. Kérem, hogy mutassa be ezt a tevékenységet.

– Örömmel mondhatom el, hogy jelenleg három korosztályban 84 tagja van a csapatnak. A 12 éves kor alattiak a kiscserkészek, 12–16 évesek az ifjú cserkészek és 16 éven felüliek a rower cserkészek. Reformátusok mellett katolikusok és baptisták is részt vesznek a kéthetenkénti gyülekezéseken. Tevékenységük nagyon gazdag. Az időnkénti kirándulások mellett olyan rendezvényeken, pályázatokon veszünk részt, amelyek egyrészt lángon tartják az érdeklődést, másrészt, sikerélményekkel térnek haza. Most szervezünk egy utat az aradi Szabadság-szoborhoz, hazafele jövet pedig Váradon szeretnénk megnézni a jeles A hazáért és a szabadságért című történelmi drámát a színházban. Több nemzetközi jellegű rendezvényen is jeleskedtek már a cserkészeink. Hadd említsem az Európa Tavasza budapesti pályázatot, vagy a szolnoki Mathias Rex Alapítvány által rendezett Ezer év Európában című vetélkedőt, és a Rákóczi Szövetség rendezésében tartott 1956 a határon túl című vetélkedőt, melyen Pokorni Zoltán, a Fidesz–Magyar Polgári Szövetség alelnöke adta át a díjat Szilágysomlyó nyertesének.

– A cserkészélet szellemiségét elfogadták a fiatalok?

– Természetesen! E nélkül nem lehetnek tagjai. Az Isten, haza, család, emberszeretet jegyében kell a mai fiatalságot irányítani. A szülők is örülnek, ha gyermekeik ilyen értelmes, tartalmas közösségekben találhatnak magukra, s szívesen vállalják cserkészegyenruhájuk költségeit.

– Főgondnok úr tanárember. Értelmiségi, akiknek hiányát fájlaljuk ma az egyházi közéletből. Ön példás kivétel. Miért?

– Vissza kell mennem a szülőfaluig. Köröstárkányból származom. Otthon a mi családunkban, de általában a faluban istenfélelemben éltek, s élnek ma is. Édesanyám egész nap beteg lett volna, ha a gyermekei nem mentek volna templomba. Az volt a családi rend, hogy délelőtt a férfiak és a gyerekek mentek istentiszteletre, anyánk várt a vasárnapi ebédrel. Délután édesanyámék mentek az Isten házába, apám pedig az esti jószágrendezést végezte el.

1978-ban kerültem Somlyóra, idevaló feleséget rendelt nekem Isten. A tiltások korában is, ha csak nem voltunk kénytelenek iskolai rendezvényen, közmunkán részt venni, a templomot el nem hanyagoltuk.

– *Mennyire jellemző a somlyói értelmiség jelenléte a gyülekezeti közéletben?*

– Tisztelettel szólhatok arról, hogy 29 tagú presbitériumunknak tagja Kádas György középiskolai tanár, de aktív támogatónk Sallai Károly, a Mezőgazdasági Szakközépiskola igazgatója, négy gyermek apja. Tiszteletre méltó családapai kötelességei mellett is van ideje Isten gyülekezete számára. Az énekkarnak is hűséges tagja például Koncz László nyugalmazott ezredes, akinek megvannak a szolgálati kötelezettségei, de gyülekezeti alkalmakon a kórusban szolgál.

– *Látom, hogy a templom faláról hántják a vakolatot. A parókiával szembeni öreg épület is az egyházközségé, ott is munkálkodás nyomait látom?*

– Az az épület a rektori lakás...

– *Miért rektori lakás? Gondolom a hajdani felekezeti oktatás korából maradt meg?*

– Pontosan! Ez nem is volt államosítva, csak soha nem volt mód a karbantartására. Most egy közösségi központot tervezünk ide.

Templomunkat 1729–1730-ban báró losonci Bánffy Miklós, az akkori Kraszna vármegye főkurátora indítványozása nyomán kezdték építeni. 1737-ben fejezték be. 2007-ben lesz 270 éves a templomunk, és 2007. október 31-én szeretnénk megünnepelni a reformáció 470. évfordulóját. Akkorra igyekszünk elkészülni az általános külső-belső felújítással.

2002-ben meghirdettük a gyülekezeti adakozást, mostanra 180 millió lej gyűlt össze. Egyházközségi közgyűlés keretében hirdetjük meg a családonkénti hozzájárulást. A gyülekezeti családjaiknak érezniük kell, hogy áldozatuk nélkül nem lehetséges egyházat építeni.

A mi templomunk szilágysági gyűjtőhely is bizonyos mértékig. Szilágysomlyó a polgári élet kibontakozásának is kaput nyitott. Ebben a templomban tartotta egyik soros fórumát az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács is.

A szilágysomlyói református templom kazettás mennyezete

– Gondnok úr, míg a templomba igyekeztünk a szakadó esőben, egy kicsit kesernyésen szólt a hozzáállás hiányáról. Pedig úgy tudjuk, a Szilágyságban példaértékű a gyülekezetek élete.

– Sajnos a sokat dicsért Szilágyságban is megjelenni látszik az elvilágiasodás, a közömbösség, de panaszra azért még nincs okunk. Emlékszem a '89 előtti időre, amikor előfordult, hogy apósommal és egy-két atyánkfíával lézengtünk a templomban. Itt emlékezzünk dr. Szentpéteri Elemér tiszteletbeli főgondokra, akit ma temettünk. Szív-lélek ember volt, aki családjának és egyházának élt. Egyházmegyei és kerületi tisztségeket viselő jogász volt. Somlyó és vidéke szegényebb lett nélküle, s hisszük a mennyország lett gazdagabb általa.

– Ma már 260–270-en hallgatják az igehirdetést. Mennyi ma a gyülekezet lélekszáma, jellemző-e nagyobb méretű apadás?

– 1992-től vagyok gondnok, akkor 2594 volt a lélekszám, ez év kezdetén pedig 2496. 1996-ban volt a mélypont, 11 konfirmálóval és 56 temetéssel. Ettől kezdve megállni látszik az apadás. Nem az országból történő kivándorlás, hanem a várost jellemző szociális és gazdasági változások okoztak elvándorlást. Korábban hétezer ember dolgozott a városban, aztán ez a szám 1200-ra süllyedt. Többen visszaköltöztek falura, mások más településeken jutottak megélhetéshez.

Mára emelkedett a születések száma, csökkent a temetések száma. Hadd említsem, hogy két olyan testvért is temettünk, akik betöltötték a 100. évüket.

Mostanság a házasságkötések anyakönyvében is megfigyelhető a vegyes házasságok csökkenő aránya.

A gyülekezet mozgalmi élete is sokat számít. Kórusunkban is többen

Fölül a templómépítés emléktáblája, alatta a honfoglalás tiszteletére készített turul madaras plakett

szolgálnak, Papp Ilona képzett kántornő vezetésével. A Nőszövetség Mike Zoltánné tiszteletes asszony elnökletével szintén gyűjtőközösség. A népes cserkészcsapat mellett külön ifjúsági csoport működik, az IKE keretében. 1993–94-ben száz tagja volt, mára harminc körüli a tagok létszáma.

– A templomban egy egész emléktáblacsoporthoz látható. Mi mindenre kell itt emlékezni?

– Először a Bem József tábornok emléktáblájáról kell szólanom. A tekintélyes tábornok Somlyón szervezte meg csapatait és 1848. december 17-én innen indultak a tavaszi hadjáratba. Bevonultak a környékbeli falvak fiai. E hősök közül kilencen a somlyói temetőben nyug-

**Erdei János főgondnok
a '48-as forradalom és a Rákóczi szabadságharc emléktábláit ismerteti**

szanak. Sírjaikat a cserkészek gondozzák. Emlékezetüket, a honvédek névsorát márvány őrzi. Ebben a seregben harcolt Angyal János veressipkás honvéd, akinek nevéhez iskola megszervezése fűződik. De emléktáblát állított itt a Szilágyság, a honfoglalás 1000. évfordulója tiszteletére.

– Van-e valamilyen más távlati tervük?

– 2005-ben ismét önálló magyar iskolát indítunk Somlyón. Már folyamatban van az ügyintézés, támogatásban sincs hiány. Gondolok itt a Városi Tanács pártfogására, akár iskolaindításban, akár templomrenoválásban.

– Főgondnok úr, ez a beszélgetés alkalom arra, hogy üzenjen az értelmiségnek. Mi lenne az?

–Az életünk értelmét és azt a bizonyos boldogságot a családban és a közszolgáltatásban kell megtalálni. Én akkor vagyok boldog, ha gyerekek az iskolában azt mondják: jól van János bácsi, köszönjük János bácsi.

– Mennyire tanár Ön és mennyire János bácsi?

– Leginkább János bácsi vagyok, még a faluról érkező nagypapa korú bácsik is úgy szólítanak. Számomra ez kitüntetés.

Visszatérve a kérdésre, azt tartom, hogy akinek Isten sokat adott, attól sokat is vár. Akár anyagi tehetségről, akár képesítési fokról, akár társadalmi pozícióról legyen szó. S ezt a sokat az anyaszentegyházunkra kell főképpen fordítani, mert ez a miénk és ez az örök. Nem felejtheti el senki a közösséget, amelyből vétetett.

Kérdezett: BERECSKI ANDRÁS

A gyülekezetben mi vagy?

*Ott ültem kisebbik fiammal
Egy beteg rádió mellett,
És a gépnek már estére
Javítva szólnia kellett.*

*Forgattam kondenzátorát,
Cserélve blokkját, csövét.
Elmagyaráztam fiamnak
A gép hibái tág terét.*

*Nem törődve, hogy összetört
Lábánál egy cserép virág,
Ő komolyan figyelte
Hogyan jön be az egész világ.*

*Kérdéseket zúdítva rám:
Ez mi, az mi, az miért kell.
Hogy a rádiót fiatal
Vagy öreg találta-e fel?*

*Én egy kérdését sem hagytam
Szaladni felületesen,
Elmondtam neki mindent
Amit tudtam, becsületesen.*

*Egy darabig tűnődve állt
A hullámok görbéjén,
Majd én, az ide nem vágó,
Gyorsan változott kérdésén!*

*Apukám, te tudod azt, hogy
mi az a szó, felekezet?
Vagy inkább azt mondd meg nekem
Micsoda a gyülekezet?*

*Én, hogy ő jobban megértse, –
A készülékre mutattam
Mondván, hogy a gyülekezet
Ehhez hasonlít legjobban.*

*Kell, hogy prédikátor legyen,
Kell orgona és tagok,
Hogy látogassák hűséggel
Kicsinyek és nagyok.*

*Örültem, hogy e beszédem
Nála majd jó nyomokat hagy.
Apu – tette fel a kérdést:
A gyülekezetben te mi vagy?*

*Én lehajtottam a fejemet,
Nem tudtam kétszínű lenni,
És fiamnak válaszoltam:
A gyülekezetben? – Semmi!*

*Ő nagy szemét rám mereszté:
A gyülekezetben semmi?
Mutasd meg nekem, e gépben
Hol kell a semminek lenni?!*

Névtelen szerző

Deo volente... Szatmárudvariban

„Elég néked az én kegyelemem...” (2Kor. 12,9). Ez az Ige vezetett egy életen át, ebből merítettem, merítettünk mindig erőt. Ezzel a reménységgel kezdtünk bele 1997-ben Szatmárudvariban egy gyülekezeti központ építésébe, amelynek neve Testamentum, azaz szövetség és örökség is egyben.

2004. július 4-én szenteltük fel az épületet, ahol Tókécs László püspök úr szolgált. A mellékelt fényképen is látható épület összetétele: pince, garázs, konyha, előszoba, mosdó, két, egybenyíló terem a földszinten, vendégszoba, fürdőszoba, irattár, falumúzeum, ifjúsági klubszoba az emeleten. Az emeleti részen még sok a tennivaló.

Főként a fiatalokat próbáljuk összefogni, de a felnőttek számára is mindig nyitva van. Itt tartjuk évente a gyermek-bibliaheteket, 80–100 résztvevővel. Vasárnaponként az ifjúsági bibliaórát követően itt készülünk a különböző ünnepélyekre. Szerdán és pénteken szintén ide gyűlik az ifjúság, szerdánként népdaltanulás van, pénteken népi táncokat tanulnak. Innen indulunk kirándulni, itt rendezünk versenyeket. A lányok palacsintasütésben versenyeznek, a fiúk, amíg az időjárás engedi, az udvaron a szalmakrumplisütésben vetélkednek. Itt tartjuk az orvosi előadásokat és ingyenes vizsgálatokat, a drogmegelőzésről szóló vetítéseket és előadásokat, innen búcsúztatjuk – a viszontlátás reményével – az egyetemre indulókat. Vendégeink ellátására is igen alkalmas az épület, amelyben ilyenkor is szorgoskodnak a nőtestvérek. Legutóbb 2004. szeptember 19-én ismét itt rendeztük meg az öregek (bölcsek) vasárnapját. Istentisztelet és templomi műsor után ide gyűlt be több mint 80 idősebb testvérünk, ahol egy-egy imádságos könyvvel, egy-egy csokor virággal, egy-egy szelet tortával, aprósüteménnyel és teával kedveskedtünk nekik.

A gyülekezeti központ építésénél nem volt kiszabott személyi vagy családi hozzájárulás, mindenki szíve és zsebe szerint adakozott. Viszont minden karácsonyeste kántálni járunk az egyház javára, 2003-ban is 96 millió lejt gyűjtött össze ily módon a tizenkét csoportunk. Istennek hála, a kántálásból és az adakozásból több gyűlt össze, mint amennyit reméltünk.

Az aratnivaló sok, de Isten rendelt és rendel aratókat is. Nem dicsekedni akarunk, csak pár szóban bizonytságot tenni arról, hogy a jelen körülmények között is lehet és kell cselekedni Isten népének megmaradásáért.

Deo volente... így lesz ezután is!

MIHÁLY ISTVÁN
lelkipásztor

Fazekas Mihály emlékezete Krasznán

Párját ritkító emberi magatartást szeretnének példaként feleleveníteni az alábbi sorok. Nem a debreceni költőről és botanikusról lesz szó, csupán egy szerény szilágysági névrokonáról. Iskolagyarapító, a népoktatás ügyét előmozdító magatartásával írta be a nevét Fazekas Mihály a krasznaiak emlékezetébe. Hasonló életvitelű, a köz javára szívesen áldozó, a tudás terjesztését fontosnak tartó patrónust sokat találunk a partiumi, közelebbről a szilágysági művelődéstörténetben, legnagyobb részüknél azonban társadalmi helyzetük tette szinte kötelességgé a jókedvű adakozást. Így fonódott össze például a báró Wesselényi család neve a zilahi református kollégiummal, de a falusi iskolák föllendítésére a helybéli patrónusok, a papok és tanítók anyagilag is sokat áldoztak.

E főúri, nemesi, értelmiségi, vagyonilag is tehetős patrónusi körtől teljességgel különbözik Fazekas Mihály. Míg az előbbieket a fölöslegből adományozták, Fazekas a bibliabéli szegény özvegyasszony példájára a maga szájától vonta meg a falatot, hogy adakozhasson. Míg az előbbieket műveltsége teljesen tudatossá tette az iskolák, a népoktatás támogatását, Fazekas Mihály, az írástudatlan kecskepásztor adományával abban kívánta részesíteni a falujabeli gyermekeket, amit ő soha nem tapasztalt: az írni-olvasni tudás, a műveltség hasznában. Ez az önzetlenség teszi párját ritkítóvá a magatartását.

Bakcsi Sándor helybéli lelképásztor 1876-ban a következőképpen méltatta az adományozót: „Helyénvaló itt megemlíteni a krasznai nevelésügy körül alapítványával halhatatlan érdemeket szerzett amaz egyszerű polgár nevét, kinek emlékezete méltó társa leend minden időben a Szentírás özvegy asszonyának. Mert a nehezen gyűjtött fillérekből oly tekintélyes összeget hagyott az egyháznak, mely egy segédtanító fizetésének biztos alapját képezi. Fazekas Mihály ezen embernek neve, ki évek hosszú során át ezen községben kecskéknak volt pásztora és részint napszámával kereste kenyerét. Ezen ember fősvénysége példabeszéd, nélkülözése gúny tárgya volt a község lakói előtt, ugyanis ő a pásztori díjakban kapott egynegyed font szalonnákat nem ette meg, hanem felfűzögette s azután meggyújtván, eladta, maga pedig hagymával elégítette ki éhségét. A napszám- és pásztordíjakból begyűlt fillérek forintokká váltak, és a gúnyolódó seregnek

**Fazekas Mihály sírköve
a temetőben**

csak akkor nyíltak fel szemei, midőn tudomására jutott a nagyszerű alapítvány.”

Fazekas Mihály egész vagyonát végrendeletileg a református egyházközségre hagyta azzal a kikötéssel, hogy alapítványa kamataiból a krasznai iskolában még egy tanítót alkalmazzanak és fizessenek. 1856. november 21-én hunyt el az írástudatlan pásztozember, készpénzvagyona szinte 900 ezüstdenártot tett ki. Végrendelete értelmében összes ingó és ingatlan vagyonát is pénzzé tették, így az alapítvány teljes összege 1255 forint lett. Ennek az összegnek egy

Az utókor gondozza a jótevő sírkövét

részből állíttatta fel az egyházközség a Vetye és az Országút sarkán elterülő régi temetőben Fazekas sírkövét, a nagyobbik rész pedig néhány évi kamatozás után lehetővé tette az 1860-as évek elején a második tanítói állás létesítését. 1876-ban az alapítvány összege 2400 forintra gyarapodott, kamataiból kapott a második tanító évi 200 forintnyi tisztességes fizetést.

Bár írástudatlan volt, Fazekas jól láthatta, hogy szülőfalujában az 1750 óta működő fiúiskolában és az 1790-es évektől létező leányiskolában a népes gyermeksereg célszerű és sikeres oktatását egy-egy tanító egyedül alig képes megoldani. Adományával a krasznai református népoktatás hatékonyságát kívánta növelni, teljes sikerrel.

E rendkívüli adakozó emlékét azzal is megbecsülte az egyházközség, hogy amikor a régi temetőt fölszámolták, a mai helyére tétette át a sírkövet. Akik Fazekas síremlékét a kilencvenes években ledöntötték, bizonyára sohasem hallottak róla, sem példaértékű adományozásáról. Tettüket méltán kísérheti a múltjukra büszke krasznaiak megvetése.

Annál dicsőretre méltóbb a krasznai tantestület összefogása és áldozatkészsége, amelynek köszönhetően 2000 októberében helyreállították az egykori jótevő sírkövét. Újraavatásakor értelmiségiek álltak körül az írástudatlan kecskepásztor síremlékét, mert a 19. századi analfabéta adományozó és a mai tantestület célja közös: a krasznai tanuló ifjúság minél hatékonyabb oktatása.

SIPOS GÁBOR
történész

Templomok villanófényben

A cigányi templom

A dobai református templom

Egy szerző és egy könyv. Ebben a társításban ismét eszünkbe juthatna egy új verseskötet, történelmi tanulmány, regény. A szerző Várady József nyugdíjas kondói lelkipásztor, a könyv pedig A Királyhágómellék református templomai. Ezúttal azonban egy hatalmas fényképalbumot vehetünk kézbe, felsorakoztatva benne Máramaros, Szatmár és Szilágyság templomait, kívül-belülről. Miután a színes felvételek látványán megnyugszik a szemünk, kezdhethjük előlről az egészet, hogy templomépítő idők, igények és lehetőségek megannyi szentélyében lépdeljünk. A templombelső, a bútorzat, a terítők és szószékek változatossága nem csupán gyönyörködtet, hanem el is gondolkodtat, elkalauzol az igényesség, az esztétika, a puritán egyszerűség és művészi, történelmi, hitvalló örökségünk kincstáraiba.

Várady József fényképész-lelkipásztor évtizedeit meghazudtoló lobogással járta végig többször egyházkerületünk gyülekezeteit. Párszor magam is elkísértem, száguldó portyázásai után többször is parókiánkon tért nyugovóra. Így hát tudom, láthatatlan érdeme e könyvnek az, hogy egyáltalán elkészülhetett. Hol tavaszi verőfényben, hol lombhajtás előtt akart villantani, hol éppen a gazda nem volt otthon, vagy éppen számtalan noszogatás után kapta meg valamely egyházközség adatait, netán még egy szerény ebédrel sem kínálták.

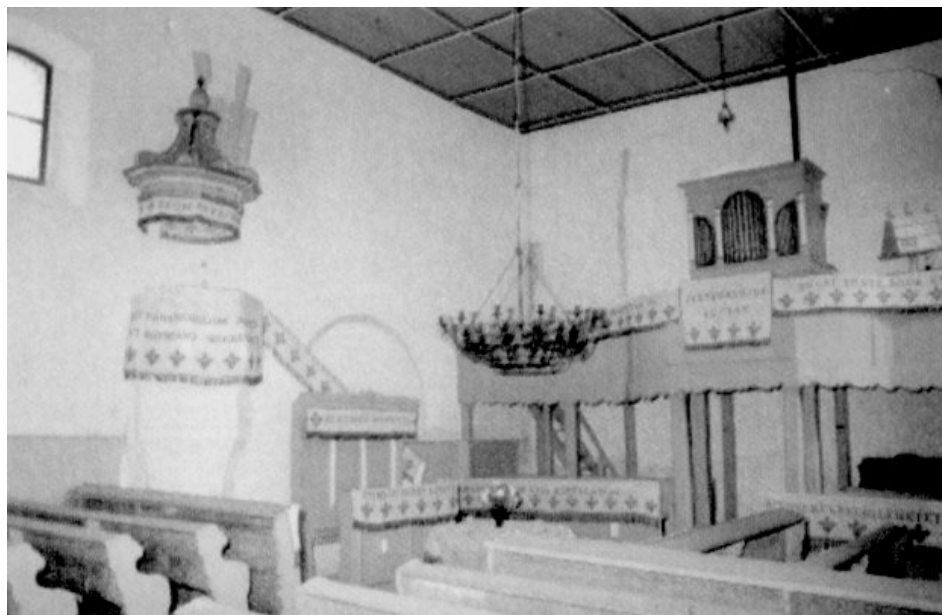
Mégis elkészült. A színes technika mellett másik érdeme a gyűjteménynek, hogy külön fejezetben élőképek sokaságát használta fel. Lelkipásztorok, családok, presbiterek, kórusok, konfirmálók csoportjai láthatók. Természetesen minden gyülekezet az övét ismeri, s nekik örülhet, de valójában sokkal többről szól ez a könyv. A történelem 21. századának kez-

detén – ami csupán egy pillanat a változásban –, először tarthatunk a kezünkben egy minden gyülekezetünket megörökítő képeskönyvet. Ki tudja mikor lesz még egy ilyen? Bizonyára lesz, de tudjuk, nem csak változás van, hanem elmúlás is. A már-már zsúfoltság hatását keltő könyv szerzője bizonyára ezzel számolt, s tudja, nem a rengeteg filmért kár, hanem azért, ami elveszhet magyar református anyaszentegyházunk leltárából.

Készülőben van az Érmellék, Bihar, Arad, Temesvár gyülekezeteiről tanúszkodó kötet.

A szilágyozoványi templom szószéke

A kusalyi templom belseje

MOLNÁR JÁNOS

Református templom

*Úszik az Éjben magyarok noé-bárcája.
Árboc-ormán a csillag kalózlobogó
azoknak, akik kitaszítják: legyen árva,
Európa keleti gyepűin hófogó.*

*A hajótest ostromlott fehér békéjében,
mint töklámpásban, ha kihunyt a gyertya
s újralobban, kigyúlnak a szemek feketén, kéken.
Ősök onogur volt, szláv, kabar, hun, kelta?*

*Csobban az Éj, tovaúszik a templom.
Szószékben, padok közt sétál Krisztus árnya.
Nem Ararátban bízik, szőlődombnyi halom
fogná ki bár, és lenne szivárványa.*

Amerikás magyarok között

Isten – kegyelméből és gondoskodó szeretetéből – egy újabb lehetőséget nyitott méltatlan szolgálja számára, hogy az Atlanti-óceán túlsó partján élő magyarok között is szolgáljon. Így jutottam el többszöri, de rövid látogatások után az Egyesült Államokba, hogy 2003 júniusa és 2004 júniusa között egy kerek esztendőt pásztoroljam az ottani magyarok egyik legnagyobb hagyományú és létszámú gyülekezetét, a Cleveland tövében lévő Lorain (Ohio) magyar egyházát. Kérem a kedves Olvasót, jöjjön velem, és a történeti áttekintés után járjuk be együtt az amerikai magyarok életének mai hétköznapijait is.

A 19. század utolsó évtizedében indult a magyarok kivándorlása az akkor új világnak számító Egyesült Államokba. Szinte mindenki azzal a gondolattal és tervvel érkezett, hogy néhány évig dolgozik, majd az összegyűjtött pénzzel hazamegy, földet vásárol, építkezik és boldogabban él. Sajnos a legtöbben nem mentek haza, melyben közrejátszott az első világháború kitörése, illetve az elért jólét vonzása. Nagy volt a reformátusok száma a kivándoroltak között. Attól függetlenül, hogy kik és mik voltak

Ohio állam református lelkészei

Balról: Veres-Kovács Attila – Lorain, Krasznai Csaba – Cleveland I. Magyar Református Egyház, Medgyesi Lajos – 2004-ig püspök – Fairport Harbor, Ötvös Zsolt – Columbus, Kelemen Zoltán Sándor – Cleveland Ny. oldali egyház, Molnár Zsigmond – Acron, Nitsch Gábor esperes – Dayton

otthon, az új világban egymás mellett dolgoztak, hasonló körülmények között. Gazda és zsellér fiú között megszűnt a különbség. Amint kezdték megalapozni életüket, javuló gazdasági helyzetüket, igyekeztek egyesületekbe, szövetségekbe tömörülni. Ami otthon természetes volt számukra, ott hiányzott: a templomuk. 1889 februárjában befogadta őket a Clevelandi Első Német Református Egyház temploma. Az első magyar lelkész, akit kiküldtek a hazai egyháztól, Jurányi Gusztáv volt. 1890. október 12-én tartotta első istentiszteletét. Így alakult meg a Clevelandi Első Magyar Református Egyház, majd a többi is a keleti országrészben: Pittsburgh, New York, Trenton, South Norwalk stb. 1896-ban megalakult az első egyházmegye, melynek esperese Ferenczy Ferenc. Lapot adtak ki Órálló címmel. Ugyan még az Amerikai Református Egyház (RCUSA) kebelébe tartoztak, már nagy erőfeszítéseket tettek a felekezet jóváhagyásáért és különállásáért.

Kossuth Lajos szobra Clevelandben,
az Egyetem téren

A Presbiteriánus Egyház is elkezdte szervezni a magyar gyülekezeteket 1900-tól. A hazai Konvent 1903-ban kiküldte báró Bánffy Dezső főgondnokot, hogy az anyaországi egyházzal való kapcsolatukat rendezze. Sajnos a Presbiteriánus Egyház nem adott engedélyt a kebelébe tartozó magyar gyülekezetek meglátogatására, ezért a Konvent új küldöttet delegált gróf Dégenfeld személyében, akinek sikerült végiglátogatnia a magyar gyülekezeteket. 1904. október 7-én meg is alakult New Yorkban a hazai egyház Amerikai Egyházmegyéje, Kuthy Zoltán esperes vezetésével. Ez az egyházmegye az első világháború utáni időig fennállt, a hazai egyház támogatásával. 1921. október 7-én a hazai és az amerikai református egyházak megegyeztek, hogy az egyházmegyét teljes egészében átveszi az amerikai református egyház (Tiffini Agreement). Azok az egyházközségek, amelyek nem fogadták el ezt az egyezményt,

függetlenek maradtak és 1924. december 9-én megalapították a Független Amerikai Magyar Református Egyházat, Sebestyén Endre főesperes (a címet 1958. február 21-én püspökre változtatták) irányításával. Hivatalos lapja pedig a Magyar Egyház címet viselte.

1939-ben, az addig az RCUSA-ba tartozó magyar gyülekezetek engedélyt kaptak négy egyházmegye és egy egyházkerület létrehozásához, melynek tagsága akkor már több mint húszezer volt. Vezetője dr. Dienes Barna egyházkerületi elnök (püspök). Ez volt az első lépés az amerikai református egység megteremtésére.

A második világháború küszöbén folytatódtak az egységtörekvések dr. Szabó István neves hazai egyházi diplomata közbenjárásával. Közben megtörténik Pearl Harbor (japán támadás), Amerika is és Magyarország is háborúba sodródik. Az egységtárgyalásokat elnapolták, helyesebben megszüntették.

1948-ban az Amerikai Református, Evangéliumi és Kongregacionalista Egyházak egyesüléséből létrejött a Krisztus Egyesült Egyháza (UCC), melyben félő volt, hogy feloldódik a Magyar Egyházkerület. Küzdelmeik eredményeként megmaradtak külön egyházkerületként, 1966. május 20-tól pedig Kálvin Egyházkerület néven tartozik az UCC-hez. Az egységtörekvések egészen a mai napig a próbálkozások szintjén maradtak, anélkül azonban, hogy siker kísérte volna. A Kálvin Egyházkerületet és az Amerikai Független Magyar Református Egyházat ma mintegy hatvan gyülekezet alkotja, körülbelül hatezer beíratkozott egyháztaggal.

Felekezeti hovatartozáson túl, általában véve, az Amerikába szakadt magyarjaink mindig megállták a helyüket, mindegy hogy egyszerű székely esztergályosként, szilágysági ácsmesterként vagy vállalkozó üzletemberként, netán tudósként éltek életüket, s akik Buffalótól San Diegoig és Miami-tól Portlandig mindenütt igen szép számban vannak. A függetlenségi háborúban, majd a polgárháborús időkben sok magyar tette lábát erre a földre. De minden előzőt meghaladt a 20. század tízes éveiben történt kivándorlási hullám, melynek okait ismerjük. A végtelen lehetőségek földjén magyarjaink megtalálták a módját annak, hogy becsületes munkával tisztességes egzisztenciát biztosítsanak családjuknak.

Etnikai szempontból ma felbomlóban vannak azok a közösségek, amelyek a hetvenes évekig létszámban és nyelvben igen életképesek voltak. Akkor kezdődött egy nagyfokú beolvadás, mivel az ötvenes években kijött utolsó nagy bevándorlási hullámban érkezettek gyermekei lassan feladták anyanyelvüket, teljesen angol nyelvűvé váltak, nem tehettek másként. Megszűntek a nagy ipari üzemek, s a sok magyar, aki ott dolgozott, elvándorolt más államba munkát keresni. Ezzel együtt elment sok más vállalkozás is. Nem volt magyar utánpótlás, mert ezekre a helyekre nem jöttek már újabb bevándorlók. Az ittlévők lassan elveszítették anyanyelvüket. Tisztelet azoknak az időseknek, akik még kitartanak nyelvük és egyházuk mellett, mely lassan

fogy, majd teljesen elfogy. Az egyházak maradtak szinte kizárólagosan azok az intézmények, amelyek még őrizni próbálják a hagyományokat kicsiny közösségeikben. A cserkész-mozgalom magyar ismeretet, népdalokat, néptáncokat, irodalmat és konyhai hagyományt is megpróbál tanítani a gyermekeknek. De ez sem általános. Mint mondtam, az amerikai magyarság már nem az a tömeg, melyet évtizedekkel ezelőtt még olyan életképesnek tartotunk. Mint etnikum lassan elfogy, annak ellenére, hogy ma is jönnek ki fiatalok az államokba dolgozni vagy tanulni. De ők már nem a magyart keresik, hanem a dollárt. Ha mégis, akkor általában segítséget kérnek letelepedésük megkönnyítéséhez.

Az egyházközség, melyben dolgoztam Cleveland tövében (Lorain, Ohio), igen életképes, az átlagnál nagyobb (több mint ötszáz lélek). A majd huszonöt évig ott szolgált előd, dr. Szűcs Zoltán kiváló munkájának is köszönhető Isten után ez az állapot. Olyan jól szervezett, hogy a lelképásztornak nem is kell ezzel foglalkoznia. Mindennek megvan a gazdája a gyülekezetben. Pontosan, becsületesen elvégzik a rájuk bízott feladatot, amit a presbitérium minden havi gyűlésén jelentésben számon is kér tőlük. Itt a presbitériumok olyan nagyhatalmúak, hogy senki nem szólhat bele a döntéseikbe, sem esperes, sem püspök. Igazi autonóm intézmények, amelyeknek példáját otthon is erősíteni kellene. A presbitéri bizottságokban él az egyházközség, mint intézmény. Öröm nézni, mennyire jól működnek ezek a bizottságok az otthoniakhoz képest. Itt az egyház nem pap-centrikus. A lelkész legfőbb kötelessége, hogy az evangéliumot vigye szószékre, családokhoz, kórházakba, öregek otthonaiba és az egyház bizottságaiba. De azt aztán végeznie kell. Minden hónapban beszámolót kell írnia a presbitérium számára, melyben tételen lefektetve kimutatja, mennyit és mit dolgozott. Itt csak teljesítményre adják a fizetést. Tiszteletet nem azzal vív ki a lelkész, hogy diplomát szerzett, hanem azzal, amit és ahogyan dolgozik. Nagyon éhesek az emberek az evangéliumra itt is. A jólétben nő a belső üresség. A társadalmi berendezkedés folytán korán magukra maradnak a szülők, mert a gyerekek általában nagykorúságuk pillanatában kirepülnek, nagyon messze.

A családlátogatás egyébként nagyon izgalmas ám ezen a földön. Valódi sikerélmény megtalálni egy-egy familiát a szétszórt, szétterült településeken. Jókat mulatunk az öt-hat jegyű házszámokon. Amikor már a 28.645-ös számnál vagyunk, örvendezünk, ugyanis már csak alig 15 ezren kell túljutni, és akkor megtaláljuk a keresett házat.

A luxus-öregotthonokban a halált váró, fölösleges, idős emberek látványánál nincs szomorúbb egy lelkész számára. Szintén a társadalmi berendezkedés miatt az időseknek kitalálták a halál előszobájának ezt a személytelen, nagyon drága, de igen elegáns formáját. A valamikori nagy magyar gyülekezetek tagjainak jó része ma már ilyen helyeken lakik. Persze, úgy is fel lehet fogni ezt a helyzetet, hogy hálát adhatnak Istennek, amiért ilyen szép helyen és ilyen gondozásban részesülve élhetik késő öregkorukat.

Mondhatnánk azt is, bárcsak nálunk is lehetne ilyen lehetőség, hogy a mi idős embereink méltóbb körülmények között éljék végnapjaikat, ne sok esetben családjajaiktól elhagyatva. A hazai állapotok még nagyon messze vannak ettől.

Az amerikai életfelfogás középpontjában az üzlet áll, mindent az határoz meg. Nem akarom azt mondani, hogy a pénz, de nem állunk messze tőle. A baj csak az, hogy az egyházi élettel szemben az üzlet sem lehet mentes attól, hogy az egész egyházi életet itt úgy tekintsem, mint egy üzleti vállalkozást, amely minden lehetőséget megpróbál, hogy felszínen maradjon, illetve nyereséges legyen. Ez az alapvető különbség az otthoni és az itteni egyházi közgondolkodás között. Gyakran szoktam mondani, hogy az egyházaink ezen a földrészén a magyar ételek legjobb reklámozói, mert a magyaros ételeknek akkora sikerük van még mindig az itt élő népek között, hogy jórészt ebből tartják fenn a gyülekezeteket. Az újságok egyházi hirdetéseiben arról lehet olvasni, hogy éppen melyik magyar egyházban készül a kolbász, hurka, töltött káposzta, paprikás csirke, káposztás tészta vagy fánk. Erre jönnek az emberek. Ahol én szolgáltam, abban az egyházban évente annyi magyar ételt értékesítenek, amit csak tonnában lehet mérni. Önkéntesen végzi a munkát a gyülekezet tagsága, legtöbb helyen sajnos csak az öregek. S ha elfogynak az idősek? Akkor bekövetkezik az, amit mi otthon el sem tudunk képzelni. Azt mondja a presbitérium a papnak, hogy tovább nem tudja alkalmazni, menjen el.

Sok helyen, hetente többször is a bingónak nevezett társasjátékoszónak adják ki a gyülekezeti termeket, s a bevételt fenntartásra fordítják. Ez nemcsak a magyar, de az amerikai gyülekezetekben is gyakorlott. Hiába, nagy a recesszió, romlik a gazdaság, kevés a pénz. Bezárják az egyházakat is. Nincs is annál szomorúbb, mint amikor osztozkodnak a még meglévő hívek az egyház megmaradt vagyonán, úrasztali terítőin, kegszerein, köny-

Töltött káposztát készítő asszonyok a gyülekezeti teremben

vein stb. A közös gondok egyike, hogyan tudják szép templomaikat hívekkel megtölteni, és egyáltalán megőrizni magát a templom épületét. A Clevelandi Első Magyar Gyülekezetnek még mindig legfájóbb emléke a negyvenes évek elején épült katedrálisának kényszerű eladása. E sorok írójának lehetősége volt az utolsó istentiszteletek egyikén még szolgálni Amerika legnagyobb magyar templomában 1993-ban, amelyet aztán eladtak a baptista egyház fekete gyülekezetének. Furcsa ma is látni az ablakok ólomüvegjébe öntött magyar neveket, az adományozók gyönyörűen csengő, illetve megnémult neveit. Miután eladták ezt a templomot, távol ettől az istenházától, Cleveland egyik külső kerületében (Walton Hills) felépítették az amerikai magyarok legmodernebb templomát.

Túlélési esélyét növeli az az egyházközség, amely áttér az angol nyelvű istentiszteletekre. Néhány kaliforniai és floridai (meg néhány kanadai) gyülekezetet leszámítva, már mindenütt kétnyelvűek az istentiszteletek Amerikában. Még egy rövid ideig. A gyülekezet, melyben én szolgáltam, ugyan máig tartja a vasárnap reggeli magyar istentiszteletet, de az arra eljövő 15–25 ember közül már nem mindegyikkel tudtam egy magyar

**A loraini magyar római katolikus templom, mely Szent László nevét viseli.
Belsejében a nagyváradi vár freskója is látható**

mondatot váltani. A fülük még ráhall, a szívük is felmelegszik tőle, de a nyelvük már nem forog magyarul. Az angol istentiszteleten már száznál is többen vannak. Ők is magyarok, szinte mind – Kőművesek, Pongráczok, Pándiak, Gergelyek, Ihászok, Molnárok, Némethek –, csak egyikük sem beszél magyarul. Szívük, szokásaik, háztartásuk, főleg konyhájuk viszont magyar. Lelkileg nagyon nehéz megélni egy magamfajta embernek ezt a helyzetet. Beszélek Juliskához és Arankához, Elemérhez és Gyulához angolul, mert nem érti a magyar beszédet. Talán, a hazai szórványban szóltak hasonló esetekről Vetési László dokumentumfilmjei és beszámolóí. Itthon talán lehet ez ellen tenni, de Amerikában már nem. Ezek a közösségek, melyek második és harmadik nemzedékbeli, ugyan még hagyományaikban, érzéseikben dicséretesen tartják a magyarságukat, de nyelvükben már nem. A helyzetre jól illik az ismert lelkipásztor, Havadtői Sándor által használt „globalizált magyarok” kifejezés.

Hogy milyen szerepet tölt be ma az egyház az amerikai diaszpóra életében? Nem ugyanazt, amit Erdélyben. Az itthoni helyzet etnikai szempontból, bár hasonlít az ottanira, egészen más hatású. A hazai egyházak nemzetmegtartó szerepe kétségbevonhatatlan. Amerikában is van hasonló szerepe, de nem tud annyira ellenállni a beolvadási folyamatnak, mint otthon. A szószék itt már nem annyira a szép magyar nyelv „hangszórója”. Sokszor azon kaptam magamat én is, hogy igyekeztem a legelemibb szavakat használni, hogy megértsék úgy-ahogy a magyar beszédet. De mindenképpen fontos szerepe van az egyháznak a hagyományok megtartásában. A népi kultúra megőrzését fontos feladatának tekinti szinte mindegyik magyar egyházközség. A szolgálati helyemen is működött három magyar táncsoport, a korosztályoknak megfelelően. Gyönyörűen ropják, nagy sikerük van minden ünnepségen, hiszen elhívják őket mindenfelé, de csak a lábuk jár magyarul, a nyelvük már nem, hiszen csak a szívükben él a dallam, az ösztöneikben a lépések.

A lelkészek igyekeznek olyan kurzusokat, tanfolyamokat szervezni, ahol népszerűsítik híveik között a magyar kultúrát. A mi gyülekezetünkben is elkezdtek – sajnos csak angol nyelven tehettük meg –, de legalább erősítettük az érdeklődők identitástudatát. A megtanult magyar népdal vagy helységnevek, személynevek segítenek a tájékozódásukban. Büszkéek arra, hogy magyarok, amint ezt a környéken nagyon sok rendszámtáblán igazolja a Proud to be Hungarian – Büszkén Magyar felirat.

Aztán abban is nagy szerepük van ezeknek a közösségeknek, hogy támogatják a hazai magyar kultúra idelátogató követőit. A mindig vacsorával egybekötött magyar néptánc és népzene előadásokra olyan sokan jöttek el, hogy már vissza kellett utasítani a jegyigénylőket helyszűke miatt. A négyszázas létszámot – terített asztalnál – befogadó hatalmas gyülekezeti termünk zengett a tapstól, amikor a hazai magyar művészek hozták el a magyar kultúrát. Sajnos nem mindig a legértékesebbje jött, de ezzel számolni kell. A hitelesre bejönnek az emberek, fizetnek a művészeknek.

A magyar nyelv ápolására és a hazai kultúrával való kapcsolattartás új lehetősége nyílt meg, amikor 2002 karácsonyán az amerikai kontinensen is látható-fogható lett a Duna Televízió. Nagy volt a lelkesedés – itthon, a dunások körében. Azt hitték, forradalmasítják a magyarság azonosságának megőrzését a tengerentúlon. Nagyot csalódtak, sajnos. Ugyanis 2003 júniusaig alig több mint háromszáz magyar ember vásárolta meg a lehetőséget, hogy foghassa a magyar csatornát, illetve vele együtt nagyon sok más európai és ázsiai is. Nem olcsó a beszereltetése, összesen mintegy háromszáz dollárba kerül. A havi bérlete csupán húsz dollár körül van. Ahhoz, hogy a Dunának megérje a vállalkozás, legalább ötezer előfizetője kellene hogy legyen. Így mivel nincs annyi, csupán magyar gyártmányú műsorokat sugároznak napi nyolc órában, melyet kétszer megismételnek napközben. Ennek ellenére nagyon sokat segít a hazáról való tájékozódásban. Sajnos, a magyar ismerőseink közül csak egy cselekedett hasonlóan. Nem is csodálkozunk, hiszen a mai magyar valóságból régen kiszakadt magyar embereknek már nincs kapcsolópontjuk, nem is értik a hazai viszonyokat és főleg a gondolkozást.

Különösen nagyra kell értékelni az amerikai magyarok azon törekvését, mellyel támogatják a Kárpát-medencében élő, nehéz sorsban lévő magyar intézményeinket és testvéreinket. Iskoláink és gyülekezeteink sokat tudnának erről beszélni. Sőt, igen nagy sikere van az Erdély-szerte bevezetett ún. keresztszülői kapcsolatnak. Nehéz sorsú, szegény gyerekeket fogadnak keresztyermekékké az Amerikában élő magyar családok. Követik pályájukat, finanszírozzák kiadásait. Ilyen gyönyörűen él bennük a segítőkészség keresztyéni ösztöne. Ha a gyűjtés határozott célra történik és követhető a pénz útja, mindig nagylelkűen adakoznak amerikai magyarjaink. Sajnos a pénzek visszaigazolása vonatkozásában többször csalódtak, de hála Istennek nem ez az általános.

Külön kell szólnom azokról a magyar intézményekről, amelyek az egyházakkal karöltve igyekeznek segíteni a magyarság megmaradásában. Beszéltem már a cserkészetről, de nem szóltam a politikai szerepet is vállaló magyar–amerikai lobbiról, amely neves magyarok törekvését fogja össze azzal a céllal, hogy a magyar érdekek érvényesítését elősegítsék az amerikai kormányzatban és a parlament két házában. Eredményeiről olvashatunk is sokat. Kiváló eredményeket könyvelhet el az Itt–Ott-mozgalom, amely az amerikai magyar értelmiségieket fogja össze, és minden nyáron Dél-Ohio-ban (Lake Hope) táboroztatja őket és gyermekeiket. Programjainak magas színvonala, előadói rangja népszerűvé tette ezt a mozgalmat.

New Brunswick városában, New Jersey államban, amely az egyik legnagyobb magyar közösséget fogadta be, található a Magyar Kultúrház, amely összegezve tárja a látogató elé az amerikai magyar hagyományokat. Több részleggel rendelkező múzeumában a nézelődő megismerkedhet az amerikai magyarok múltjával. Könyvtárában több mint harmincezer kötetet őriznek,

Lelkészsztalálkozó a ligonieri (PA) Bethlen-otthonban

Balról: dr. Posta József lelkigondozó, Veres-Kovács Attila – Lorain (OH), Vásárhelyi József – Panaic (NY), dr. Szabó István püspök (Bp.), Demeter Andor püspök – Phoenix (AZ), Molnár Levente – Ligonier (PA), Kató Béla – erdélyi egyházkerület, Nitsch Gábor – Columbia

illetve kölcsönöznék ki. Levéltárában gyűjtötték össze a már megszűnt magyar gyülekezetek archívumát is. Előadótermében gyakori vendégek a hazai neves tudósok és előadók. A környék magyarságának találkozóit és az egész Magyar Ház életét kiváló szakértelemmel szervezi és vezeti a lelkeszi oklevéllel is rendelkező, hajlott korú dr. Molnár Gusztáv (Magyar Örökség-díjas).

Ma sok fiatal él az amerikai álom bűvöletében és egyetlen vágya, hogy eljusson az Egyesült Államokba dolgozni vagy tanulni, vagy egyáltalán ott élni. Ha lehetőségük van, menjenek és vállaljanak munkát egy nyári szünidőre, vagy menjenek tanulni az ottani nagyon magas színvonalú egyetemekre, amint azt sokan meg is teszik mostanában. De sajnós azt is tapasztaltam, hogy egy részük ott marad és nem a végzettségének és egyéniségének megfelelő munkát végezve tengeti életét. A beilleszkedés ma már nagyon nehéz, különösen sokat kell várni az állampolgárság megszerzésére, azonkívül sokba is kerül. Az egyházat sok fiatal keresi fel, hogy menedéket találjon és támogatást szerezzen. Azt kell mondanom, nem sok sikerrel... Így hát azt tanácsolom, látogassanak el, ha lehetőségük van rá, tanulni, de nem tanácsolnám, hogy ott telepedjenek le, mert elveszítik teljes egészében azt az értéküket, amit csak az otthoni környezetben tudnak boldog lelkiismerettel megélni.

Megkerülhetetlenül szólnunk kell arról is, hogy a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás óta sok minden megváltozott Amerikában. A félelem lakozik az emberek lelkében szeptember 11. óta, amit röviden csak 9:11-ként emlegetnek. A sokasodó hírek az újabb támadások veszélyeiről csak fokozták ezt az érzést. Különösen nagy volt a zűrzavar a fejekben a kora őszi nagy

elsötétedés idején (2003 augusztusában az Egyesült Államok északi és Kanada déli államaiban nagy áramkimaradás volt), amikor az egész északkeleti országrészen megszűnt az áramszolgáltatás. Már nehezen lehet bemagyarázni az embereknek, hogy műszaki hiba történt. Különösen a háborús zónákban harcoló katonák hozzátartozói teszik fel egyre gyakrabban a kérdést, hogy fiaik közül kikért és miért esnek egyre többen áldozatul. A belső szabadságot biztosan korlátozza ez a félelem. Elég, ha az utóbbi idők intézkedéseire gondolunk, amelyeket a televíziókban mindegyre látunk. A nagy szabadságélmények is megdőlni látszanak e nagy országban, ahol az emberek nincsenek berendezkedve lelkileg a válságok személyes kezelésére. A verhetetlen, meggyőzhetetlen ország eszménye nem volt illúzió egykoron. Úgy is nevelték a népet: csak éljen nyugodtan, mert nem érheti semmilyen bántódás. Most döbben rá a polgár, hogy ebben a helyzetben önmagában már kevés, össze kell fognia. Soha nem látott belső szolidaritás vette kezdetét szeptember 11. után. Jelképeikbe burkolóztak az emberek: mindenki zászlót tett a kocsijára, a háza elé, az intézmények elé eddig soha nem látott méretűeket vontak óriási rudakra. Himnuszba fordult a népi éneklés is, mert az a hősi múltról, hős emberekről szól. Lakodalomban vagy temetésen, egyházi vagy polgári helyen, politikai gyűlésen vagy családi ünnepélyen a himnuszt énekelni kell. Meg is értem, mert dallama és szövege igen szép, mozgósító erejű.

Nagy adósságot halmozott fel hazai református egyházunk a diaszpórában élő testvéreinkkel szemben. Már majd tizenöt éve szabadabb átjárású az a világ, melyben élünk, ennek ellenére egyházaink felelős fórumainak (egyháztesteink zsinata, a Tanácskozó Zsinat) mai napig sincs a nagy vizeken túlra szakadt testvéreink egyházi életének felkarolására irányuló egységes elképzelése, terve, stratégiája. Képviselőik ezt ki is fejtették a Tanácskozó Zsinat alkalmain. Akár a két Amerikát, akár Ausztráliát említem, mindenütt magukra hagyatva élnek református egyházaink, esetleg egy-egy nagyobb amerikai egyház szervezetének ernyőjét kihasználva, próbálnak felszínen maradni. Hazai egyházunk a második világháború előtt még intenzíven törődött a külmisszió gyakorlásával, mára már szervezett külmisszió nem folyik egyházainkban. Az alkalmankénti egyházfői látogatások, gyűjtő körutak nem jelentik az intézményes törődést. Esetlegesen jut el hozzájuk egy-egy szolgálatot vállaló hazai lelkipásztor, céltudatosan, esetleg éppen kalandból.

A többszöri világtalálkozóinkon ők is képviseltették magukat, sőt gyülekezeteinkben szolgáltak is lelkipásztoraik, püspökeik. Ezeket az alkalmakat úgy is tekinthetjük, mint az Ige és a testvérek iránti közös felelősségen alapuló szolgálat kezdeti lépései.

VERES KOVÁCS ATTILA
lelkipásztor

NÉMETH ERNŐ (Kanada)

Erdély földjén

*Én jártam ott az Olt völgyében,
levegője éles volt, tiszta,
a havasok ragyogtak délen,
napsugarat tükröztek vissza.*

*Láttam a völgyet Torda mentén,
gondolatban ma is ott járok,
lábam nyomát is megglehetném,
eltakarják a vadvirágok.*

*Gyopár nyílik a sziklás parton,
hegyek között csendül az ének,
havasi kürtök hangját hallom,
s a parasztok nekem mesélnek.*

*Csaba népe a csillagokban
a Tejúton felettünk vágat,
a pásztortűz magasba lobban,
s lelkem issza a legendákat.*

*Száll az ének tisztán, szelíden,
a visszhangja szívemben rezdül,
a régi hűrt még megpendítem,
Erdély földjén az zúg keresztül.*

A lelkipásztor szolgálata falun és városon

„És városokon és falvakon megy vala által, tanítva, és Jeruzsálembe menve. Monda pedig néki valaki: Uram, avagy kevesen vannak-é akik üdvözülnek? Ő pedig monda nékik: Igyekezettek bemenni a szoros kapun, mert sokan, mondom néktek igyekeznek bemenni és nem mehetnek. Mikor már a gazda felkél és bezárja az ajtót, és kezdetek kívül állani és az ajtót zörgetni, mondván: Uram, Uram, nyisd meg nekünk; és ő felelvén ezt mondja néktek: nem tudom honnét valók vagytok ti" (Lukács 13,22-30).

Istennek a világnak szóló üzenetét továbbítja – hirdeti a lelkipásztor.

Isten az örök Úr, aki dicsőségét nem adja senki másnak.

A világ, melyet úgy szeretett Isten, hogy egyszülött Fiát adta érte.

Isten és a világ között közvetítő, közbenjáró lelkipásztor képviselője az egyháznak, illetve gyülekezetének, miközben maga és nyája a világban él. Isten nem változik, hiszen benne nincsen változás vagy változásnak árnyéka, a világ – benne a társadalom – szakadatlan változásban van. Az evangélium is örök, átadásának útjai, módjai, körülményei azonban változnak. Olykor antikrisztusi hatalmak és eszmék bénítják meg a gyülekezetek életét, s utána nehéz újrakezdeni az életet. Időnként Isten szelei felverik a poshadt vizeket, ébredési irányzatok, mozgalmak támadnak. Isten és népe között Jeremiás drámája zajlik az Ószövetségben. E drámai prófétaság feszültségét hordozhatja magában a lelkipásztor, aki egyszerre szolidáris küldő Urával és a gyülekezettel, amelyik nem mindig ideális gyülekezet.

A civilizáció sodrában mostanában éppen Európa felé tartunk. Ebben az Európában a felvilágosodás óta a hatalmas iramban fejlődő tudomány és kultúra szakadatlanul ostromolja Isten bástyáit. Mára azonban megrendült a racionális és materiális bizonyosság. Ma már tudjuk, hogy nem az ész hordoz mindent.

A modernizmus nyomában feleslegesnek ítélik az egyházat. Már Voltaire a közeli végét jósolja, igaz, inkább sértődöttségből lett egyházellenes. Lenin szükséges csökevénynek ítélte, aztán a leninizmus lett semmivé.

A darwinizmus is belefulladt Isten végső titkaiba.

A megsebzett bolygó, a végzetes betegségek figyelmeztetnek: az ember büntetlenül nem uralhatja, nem bitorolhatja a földet. Az utóbbi idők szokatlan katasztrófái (természeti és politikai) pedig egyenesen az evangéliumi töltetű utolsó idők jeleire emlékeztetnek.

Kis európai kitekintés. A nyugati szekularizáció és a szovjet-kommunizmus évtizedei ellenére Európa lakosságának mindössze öt százaléka ateista. Az egykori NDK-ban ez 22 százalék. Lengyelország vezet a vallásosságban, s valahol a középmezőnyben áll a magyarság. Érdemes felfigyelní arra, hogy milyen különbségek vannak az anyaország és a határokon kívül rekedt magyarok között. Az anyaország puha diktatúrájában sokan inkább azért mondtak le az egyházi szolgálatokról, mert különböző társadalmi segélyeket kaptak, névadó ünnepség, polgári temetés, házasságkötés alkalmával. A határokon kívül az asszimiláció szüntelen fogvicsorgatása közben a magyarság a nagyobb üldöztetésben ösztönszerűen ragaszkodott egyházához.

Európa legnagyobb felekezete ma a felekezeten kívüliek.

Egy tanulmány szerint láthatatlan, meditativ vallásosságnak nevezik e jelenséget. Személyi és családi események, kereszteleés, esketés, temetés esetén fordulnak csupán az egyházhoz. A laza egyházhoz tartozás mellett erősebb Istenhez tartozást konstataál az európai egyházkutatás. Számtalan klerikális csapból a szekularizáció hibáztatása folyik, miközben apad a nyáj. Egyesek az egyházfegyelem által vélik megoldhatónak a visszaterelést, ami persze reménytelen a 21. század elején.

Az egyháznak állandóan önvizsgálatot kell tartania, nem arról van-e szó, hogy ő maga nem képes beilleszkedni a modern világ körülményeibe, s mentséget keres a szekularizáció szapulásában. Másrészt a keresztyén egyház a maga bibliás hitvallási, etikai, végső soron Istentől eredő értékeit soha nem adhatja fel.

A világ soha nem volt hajlandó az egyház képmására alakulni. Az egyháznak el kell fogadnia az embert és csak szolgálhat neki, a láthatatlan eredmény reményében.

A láthatóság határain belül az önzés, a meghidegülő szeretet, a langymeleg gyülekezetek sokak látása szerint az utolsó időkre emlékeztetnek. Figyelemre méltó és komoly elemzést kíván a megállapítás: az ember nem az evangéliumot utasítja el, legfeljebb az egyházat, mint formát.

Mindenképpen fel kell használni ezt a kutatási eredményt, és az evangéliummal kell közeledni az alkalmi és családi eseményekben, hiszen közöttük valóban lehetnek meghasonlottak, kétkedő, keresők, akik éppen racionalizmusukkal viaskodnak saját életük Jabbok réveiben. Tallóztatásaim során ismerkedtem meg a misztagógia fogalmával. Lényege, hogy az embert vissza kell vezetni az ismeretlen Isten (Ap.Csel. 17) titokzatos közösségébe, melyből vétetett, amelyben a személyes Megváltó Jézusban megtalált békessége lesz: Megigazulván azért hit által, békességünk van Istenben a mi Urunk Jézus Krisztus által (Róma 5,1).

Az egyház szolgáló serege nem számíthat a valamikor tekintélyre, de biztosnak kell lennie Istentől eredő fontosságának. Dogmatikes semmitmondással, olykor csiszolt szónoklással sem jutunk el az ember szívéig. Isten kegyelme az Ige utáni éhség és szomjúság nem helyettesíthető szónoki produkciókkal, díszmagyar szólamokkal.

A fentiekkel is témánkhoz igyekeztem eljutni. Jézus városokon és falvakon ment keresztül és mindenütt azt hirdette: igyekezzetek bemenni Isten országába.

A falu és a város mint lakóhely érdemel külön figyelmet. Hazai viszonyaink közepette kétségen felül igen nagy különbségek vannak, főleg kényelmi szempontból. Út, telefon, orvos, iskola, vízvezeték, kulturális lehetőségek stb.

Ezeknek előnyével választották sokan a városi életet. Ceaușescunak elég nagy esélye lett volna a falurombolásra, hiszen ősi falvaink halálra ítélt népe elég nagy naivitással remélte a jobbat a várostól, ha már gyökereit elvágták, megélhetést nyújtó földjétől megfosztották. S nagyon kevesen vették észre, hogy a célja mindennek a beolvasztás a tömbházak vegyességébe.

A hatalmas méretű városra vándorlás nyomán egyre gyérültek a falusi gyülekezetek. Mostanában visszafordulni, de legalábbis megállni látjuk ezt a folyamatot.

A városi és falusi lelkész és gyülekezet is magán hordozza a maga jegeit, feltételeit. Egy dolgot azonban elfogadhatunk: a falusi papság nem lebecsülés és a városi papság nem kitüntetés. Inkább arról lehet szó, hogy egyik-másik városi gyülekezetünk igencsak felduzzadt, biztonságosabb megélhetést nyújthat lelkészének és családjának.

A vidéki lelkipásztori szolgálat helyzetét röviden így foglalhatnánk össze: az evangélium hirdetésének és a gyülekezetépítésnek útjai falun kitaposottabbak. Városon ez sokkal bonyolultabb kérdés.

A faluról talán még ma is Molnár Ferenc vagy Mikszáth Kálmán tragikomikus elnevezései jutnak eszünkbe: Pokolfélegyháza, Csajág-Röcsöge. Bár Mikszáth szerette a falut. Ezekben a falunevekben olykor azoknak az értelmiségieknek a keserősége füstölög, akik nem szerettek benne élni. Olykor megpróbálták prófétai lélekkel felemelni a falut és egyházat, de sikertelenül. A négyökrös szekér lassacskán ballagott, illetve Bálám oktalan csacsijaként szorították a falhoz Isten papi–tanítói angyalait is.

Valójában minden isten háta mögötti falu is munkamező. Jézus erdélyi pusztái, bár gyakran teremtek bogáncskórót és töviset, vagy éppen megfáradt pásztorai lettek tüskések a rózsás kertben. Az egységes és tekintélyesebb gyülekezeteink mellett gondoljunk azokra a szórványokra, ahol már csak néhány magyart talál Vetési László szolgatársunk. És az is munkamező.

Csikész Sándor volt egyike azoknak, aki vigyázó tekintetét a falura emelte. Falusi üdvözítő munkáját nem azzal kezdte, hogy na most én beparancsollak a mennyországba papi tekintélyemmel, hanem falumonográfiával, családfák kiásásával, a helyi gondok felkarolásával, s egyszer csak kiérdemelte a méltatást: a pap többet tud magunkról, mint mi.

Falusi lelkipásztorok tanították meg a magyar parasztot az őszi mélyszántás fontosságára, a kertészet, a méhészet titkaira. Bár az evangélium

hirdetése az első számú feladatuk, a nép és nemzet iránti felelős szeretetük tiszteletre méltó. Az evangéliumhirdetés hitelessége gyakran a lelkész-ember hitelességén múlik.

A falusi gyülekezetek legtöbbször kimondható, hogy családias, átfogható, egységes nyájnak tekinthető akkor is, ha nem mindenki egyformán elkötelezett tagja, vagy éppen nem egyformán lelkesedik, ha nagyobb adakozásra szólítják föl. A vasárnapi hirdetés rövid idő alatt eljut minden házhoz. Legtöbb esetben előnyei vannak a falusi hírszerzés eme formájának. A családias jellegű szolgálatokat valóban a családok papjaként végezheti, a kedves testvéreim megszólítás személyes valóság.

A legtöbb falunkban létezik még valamilyen gyülekezeti vagy népi szokás, hagyomány. Ezeknek rendszerint közösségformáló hatásuk van. A falu kulturális élete, közösségi szelleme nagy mértékben a lelkészről függ.

A falusi igehirdetés (bár elég szerencsétlen kifejezés), bizonyos időszakban ún. Istenközpontú igehirdetés volt. Különösen a szikkadtabb lelkű református vidékeken. Ugyancsak Csikesz Sándor felméréseiből vált ismertté alföldi népünk halál utáni hitének szomorú summája: oda lenn már nem fog fájni semmi.

Naturális gondolkodásban érthető, hogy a többnyire mezőgazdasággal foglalkozó népegyházi bátyánk, nénénk a természetet alkotó Istennel érezte magát jó viszonyban. A természeti képeket, gazdálkodással kapcsolatos illusztrációkat szívesen is hallgatták a gyülekezetek, de egyben jelzés is volt arra nézve, hogy a falu papja ismeri és becsüli a gazdálkodást, s nem nézi le a koszos tehenet. Ám az igehirdetés Krisztus központúsága, a Megváltás hirdetése nyomon követhetően érkezik el egyházunkba is, vele együtt új szelek is kezdtek fújdogni. Isten ezekről mindig gondoskodik. Mint ahogy arról is gondoskodott, hogy az utolsó csapásnak hitt ateista-kommunizmust eltörölje.

Egy-két kivételtől eltekintve, Erdély valamennyi városában a diaszpóra, kisebbségi szétszórtságunk jellemző. Vallási, nyelvi, felekezeti vegyes lakozásban él reformátusságunk.

A közösségi szellem érthetően gyengébb lehet mint falun. A villamos-reflexek mozgatják a gyülekezeti életet is. Az istentiszteletet is pontosan kezdeni-befejezni. Főleg városi jelenség, az elég nekem a tévés, rádiós istentisztelet.

Megjegyzendő, legújabbban falun is egyre gyakoribb a lelkiismeret megnyugtatójának e módja, hogy hallotta-látta az istentiszteletet. Ennek következménye a gyülekezeti közösség elhanyagolása, s nem csak az a baj, hogy kevesebben vannak templomban, hanem egyszerűen a kimaradók nem vesznek részt az oly fontos közösségi tevékenységekben, mint nőszövetség, kórus, szeretetszolgálat, ifjúsági csoportok stb.

A városi gyülekezet pásztorolását illetően helytállónak tartjuk Török Istvánnak azt a meglátását, hogy az jellemzi és veszélyezteti is a lelkipásztor szolgálatát.

A sok szolgálat, a mindig készen lenni feszültségében nem marad idő a komoly elmélyülésre. Ebből kettős kár keletkezik, a gyülekezeti igehirdetés

is üresebb lesz, hosszú távon pedig szükségünk lenne az egyetemes egyházban is a mélyen szántó igehirdetők megjelenésére. Városon szinte általános a futószalag-temetés.

Tisztviselőnek, kisebb-nagyobb rangú hivatalnoknak érezheti magát a lelkipásztor, de annak is nézik olykor. Ismerős a kiszolgáló egyház fogalma, melyben hosszabb-rövidebb temetéseket, esküvőket rendelnek.

A temetési igehirdetés azonban alkalmas idő, nagy lehetőség a jelenlévők evangéliumi megszólítására. Úgyannyira, hogy a megszólított családtagok esetleg ezután jutnak el a gyülekezetbe.

A nászindulós, videós esketés gyakran teljesen eltereli a szentséges fogadalomtételtől a figyelmet. Napjaink elszabadult szexuális viszonyai között nagyon kínosan érezheti magát a lelkipásztor, de rendkívül komolyan kell venni a jegyesoktatást, amit a magyarországi Kánon kötelező jelleggel előír, s éppen világi javaslat nyomán.

A városi gyülekezetekben a konfirmációnak van különleges szerepe. A komolyan végzett felkészítés nyomán ott ragadhatnak a gyülekezetben.

A városi gyülekezetek pásztorolásában a családlátogatásnak van különleges szerepe. Ezzel ellentétes vélemények is vannak ugyan, hogy a lelkész nem kedves vendég, de az inkább a hajszoltabb életmód miatt van így. A Ceausescu-rendszerben olyan méretű tömbházasítás keverte össze a lakosságot, hogy külön díjat érdemelnek azok, akik egy-egy városi gyülekezetet össze tudtak hozni. Ismeretes a tömbházi családlátogatás gyakori visszássága, hogy magyar családnevek ajtóí mögött románul megszólalók fogadták a lelkészt.

A lelkigondozás kérdésében jutottam legdrámaibb következtetésekre. Meglepően sok ember-testvérünk utazik magányosan, sebzett lélekkel élete szekerén. Mintha egyenesen várnák a felbukkanó Filepeket. Az egy-személyes igehirdetésnek, beszélgetésnek két nagy feltétele van: pszichológiai ismeretek és a szenvedés iránti érzékenység.

A városi gyülekezetben külön riasztóberendezés kell hogy legyen a lelki ismeretünkben, a szektaveszély miatt. Be kell vallanunk, gyakran átfoghatatlan egy lelkész számára a 2-3 ezer lelkes gyülekezet, míg a kis közösségek melege vonzza a fiatalokat. Átgondolásra ajánlom Makkai Sándor megállapítását, miszerint a protestantizmusból buggyant ki a legtöbb szekta. A szekta a protestantizmus karikatúrája, de ma vonzó műfajnak tűnik.

Különösen az ifjúság van veszélyben. Utat tör, mert utat keres. Ugyancsak Makkai Sándor írja: az ifjúság ellenszenve a hivatalos egyháznak szól, az intézménynek, amely nem lelkiiséget sugároz, hanem sablonokat úz. Őket szippantja fel sok esetben a szekta. Önmegvalósításra, sikerélményre vágyanak. A személyes bizonyosságtétel lehetősége, a vallásos könnyűzene vonzó-nak látszik. Érdemes átgondolni istentiszteleti rendünket, járatlan utakra vállalkozni, s egyszerre vigyázni a történelmi egyház értékeire.

A gyülekezetszervezés szolgálatában jó szolgálatot tesz a gyülekezeti iratterjesztés.

Miközben tényleg sok panaszunk lehet a szekularizáció ellen, egy pillanatra se tévesszük szem elől, hogy az Úr beszéde iránti éhség és szomjúság ott lappang a lelkekben, s ha nem tudunk református kenyeret adni Jézus éhező öteztízének, az máshol fog zörgetni. Emberileg is magyarázható okai vannak az evangéliumi éhségnek. Nyugaton a technika csömöre, itthon a gazdasági válság, politikai kiábrándultság, a fellazult erkölcsök okozta károk közepette magyarságunkat a kultúrpezzimizmus is fenyegeti. Illyés Gyula félelmetes látomása az, hogy hárommillió koldus országából hárommillió kedélybeteg országa leszünk. Reméljük, hogy csak átmeneti jelenség a kultúra-idegenség. A televízió házi kényelme elszoktatott a közösségi élettől. Másrészt családjaink százai élnek létbizonytalanságban, akiknek hiába ajánlanak egy színházjegyet. Az evangélium viszont most lehet a legbiztonságosabb kapaszkodó.

Mindkét típusú gyülekezetben nélkülözhetetlen a bibliás, elkötelezett presbiter.

A presbiternevelés egyházi életünk legfontosabb kérdése.

Legújabb kori egyházi életünk legnagyobb lehetősége pedig a felekezeti oktatás. A felekezeti oktatás visszaállítása most a legnagyobb, de leghasznosabb befektetés, mely százszorosán meghozza gyümölcsét.

Szigorúan az elkötelezettség, elhivatottság magaslatain elmélkedve, nem az a kérdés, hogy Ninivébe, a nagyvárosba kell-e mennünk, vagy a gadarénusok falujába, hanem az, hogy amott zsákruhába öltözve reménykedjenek a kegyelem Istenében, emitt pedig a tudatlanság ördögei szaladjanak tengerbe.

A cél mindenütt Babits Mihály Jónás könyvének végkövetkeztetése lehet: Te csak prédikálj, én majd cselekszem!

Bár a lelkipásztori szolgálatban a gyülekezet, a nyáj s a bárány elérése és megtalálása a cél, s patetikus emelkedettségben vallhatjuk, hogy: „énem égő mécsét ne lássa senki, csak a lángot, csak a lángot” –, úgy érzem, külön, terjedelmes fejezet kellene hogy legyen a lelkipásztor és a lelkipásztori közösség gondjainak taglalása.

A lelkeknek, a családoknak is van kapujuk. S legyen bár szó díszes székelő kapuról, vagy rideg városi vaskapuról, belül mindenütt emberek laknak, akiket Isten keres és kerestet. Jézus arra hívja fel a figyelmet, hogy Isten országának is kapuja van. Arra serkent, hogy igyekezzünk bejutni és bejuttatni másokat is, mert a kívülmaradás ítéletet jelent.

BERECZKI ANDRÁS
lelkipásztor

Az új pap megérkezik

Rossz egylovas szekérrel jön meg az új pap, ködös, borús délutáni időben. A márciusi sár nyúlósan tapad a kerekekhez, s a gebe nyögve freccsenti a sarat Fileki András tiszteletes úr kopott fekete kabátjára. A Kerekes Árszintya kuttyája mindjárt a falu végén utána veti magát a nyöszörgő, rozoga járműnek, s acsarkodva mutogatja fogait a magyar papnak, mintha tudná és helyeselné, hogy a gazdája egy idő óta Rotarnak jegyzi a nevét, s templom helyett biszerikába jár.

Más egyéb aztán nem is vesz tudomást a pap jöttéről. Utcahosszat lomha mozdulatlanság tesped. A köd elfekszik a szűk kis udvarocskákon, rátelepszik a feketére vénült nádfődelekre, itt-ott összekeveredik a füsttel, s végig a falun ontja magából a keserű Mezőség-szagot.

Egy-egy gübbenőnél elkáromkodja magát dörögve a fuvaros, s ahogy görbe nyírfaostorával meg-megcsapkodja a gebét, kucsmája alól mély megvetéssel sandít a töpörödött vályogházak közé. Látszik az ábrázatján, hogy neki cseréppel tetőzött téglaháza van az újhelyi határban.

A tiszteletes némán gunnyaszt mellette. Gallérja mögé húzza a fejét, s nagyokat billeg ő is, a szekér döcöngései szerint. S döcögnek, döcögnek a csöndes falusi utcán végig.

Mikor pedig az út már erősen fölfelé veszi az irányt, egyenesen neki a hegynek, s méghozzá csúnyán el is keskenyedik: egy kátyú előtt megállítja lovát a szekeres.

– Hó.

A szó még alig szellőzködött egy keveset a szájon kívül, máris áll, mintha gyökeret vert volna. Fejét búbanatosan lógatja le egészen a sárig, s csak kimeredő bordái mozognak le s fel szapora igyekezettel.

A gyors megállástól döccen a szekér, s a pap nagyot billeg benne. Állnak aztán s nézik a ködöt s az utat, hogy emelkedik, s a kátyút az orruk előtt. Mikor pedig már hallgattak egy verset, megszólal a fuvaros.

– Na. Megjöttünk vóna.

– Meg – bólint a pap is.

S hogy aztán újra hallgatás kezdődik s a tiszteletes sem mozdul, megint csak szólásra szánja magát a szekeres.

– A ló már nem megy tovább – mondja sötéten –, de meg nincs is mért. Sze csak ahajt a papi lakás, né!

S ostorával belebök a ködbe. A ködben bent néhány szilvafa rémlik, azokra mutat.

A tiszteletes lassan lekászálódik. Cipője mélyen süpped a sárba, s a hideg latyak befolyik rajta felül. Leemeli az útikosarat, s hosszú szökéssel kimenekül az útszélre. Ott megáll s visszaköszön a fuvarosnak.

– Na, áldja meg az Isten.

– Megáldja – morog vissza rosszkedvűen a szekeres ember, s ujjával megböki a kucsmája szélét.

Csönd van a falun. Egy-egy ázott kuvasz felvakkan az idegenszagra, ahogy fölfelé halad az utcán. Bal kézzel néha kerítésekbe fogódzik, ha nagyon keskeny az ösvény. Jobb kezében viszi a pakkját.

Csudákkal új református lelkésze így vonul be egy ködös márciusi délutánon, markában cipelve minden vagyonát s vállain valamennyi évét, éspe dig huszonnyolcat összesen.

Így vonul be a birodalmába. S ez a birodalom nem éppen olyan ábrázattal fogadja, mint ahogyan azt valamikor a teológián elképzelte.

A papi kert utcára dült léckerítése sötét hallgatással várja. A kapu fél szárnyát jámbor szomszédok régen eltűzelték, s a másik fele feketére korhadva roskadozik s várja türelmesen, hogy hasonló sorsra jusson. Az udvar s a kert száraz gyomkórókkal ellepve gazdagon.

A tető fekete zsindelyei között sötét lyukak tátonganak, az omladozó vakolat helyén kivicsorog itt-ott a téglá. A tornác vadszőlője kuszált csomókban lóg alá a földre, s oszlopai részegen dülöngélnek, mintha régebbi gazdájuktól tanulták volna ezt, hosszú idők során.

És mindenütt, körös-körül, kupacokba dobált gaz, szemét, hulladék. Törrött üvegek főként.

Áll Fileki tiszteletes a tornác előtt, s elszemlélődik a kitűnő látnivalókon.

– No, Andris – veti oda magának hetykén –, te jó helyre kerültél. – S megvakarja hozzá a fejét, hátratulván a kalapot gondvívó, derűs, ősi mozdulattal.

Mikor pedig már kigyönyörködte magát kellőképpen, szépen fellép a tornácra, gondosan elkerülve az ingadozó lépcsőt, s felheppenti oda a kosarát is. Kezét a kilincsre teszi, s bár zárva van az ajtó, gondosan, ahogy illik, nem zavarja őt egyáltalán. Emel egy parányit a rozoga holmin, s lám, szép engedelmesen bedűl az magától.

– No, Isten nevében – dörmögi magabiztatásul, s beteszi kosarát a házba.

A szomszédból elszalad egy gyerek a kurátorért. Nagy szuszogva érkezik ez meg a falu másik végéből, szidja a sarat s a hegyet s mindazt, ami ezekkel összefüggésben van.

– Na, itt vagynak a kulcsok ni. De sok gazdagság nincsen, nehogy azt higgye.

Nem hiszi Filek András, dehogyis hiszi. Csak annyit kér éppen, hogy hívanak valami fával mesterkedő atyafit, aki meggyógyítaná az ágyat, mert össze akar dőlni, s az asztalnak visszatenné azt az egyik lábát, amivel a konyhaajtó volt kitámasztva belülről. S hogy egy lámpa is kellene, meg valami étel.

Nagy ölmos lassúsággal valahogy aztán rendbe jön minden. Közben beszél a kurátor, lassú, dörmögő szóval, hogy hát bizony a régi pappal így volt, meg úgy volt, sze nem mondom, nem volt rossz ember, csak hát éppen hogy szeretett egy kicsikét kortyolgatni, s hát megesett vele a csúfság gyakorta, nemegyszer templomozáskor is, de áldott jóféle ember volt azért.

– Már aki őelőtte volt, az volt csak igazán a rossz. Aláírta az emberek nevét. Abizony. Meg sok minden más hitványságot csinált. Bandi úr egyszer

utána is lőtt az erdőn, mert még orvvadászni is szeretett őkelme. Úgy ám. Hát azért aztán ne tessék a tiszteletes úrnak nagyon csodálkozni, hogy a népek olyanok, amilyenek. Mert hát megmondom én úgy, ahogy van: nem törődnek azok már semmiféle pappal a világon. Elég volt nekik a papokból, azt mondják. Sokan át is állottak. Mert hát azt mondják, hogy velük nem törődik még a kutya sem. S lehet benne kicsike igazuk. Mert hiába mentünk mi akárkihez, nem tudtunk mi megszabadulni ezektől a mi papjainktól, akármicsoda hitványak is voltak. Mindenütt csak azt mondták, hogy majd így, majd úgy, ez a gyűlés, meg az a gyűlés, meg nem tudom mi minden, s mi azalatt itt pusztulunk. Nehogy azt higgye, hogy járt közülünk valaki templomba azalatt! Nem járt biza senki. Tova másfél évig, most utóbb is. S az azelőtti pappal majd egy ugyanennyit. Megvert minket az Isten, tiszteletes úr!

Így panaszolgat a kurátor csöndesen s még néhány öregember, akik felgyűlnek lassan papot látni. S azalatt az este lassan gyűrűzni kezd a falu körül, s nehéz ködfüggönyöket vonogat egyre összébb.

Előkerül valahonnan egy kopott pléhlámpa, s bágyatag fénnel nyaldos-sa körül a csupasz falakat. Egy asszony ételt hoz később, néhány edényt tesszen az asztalra s egy korsóban vizet. És akkor már nyúlós, sárszínű sötét-ség van odakint, és hozzátapad egyre jobban a dolgok formáihoz.

És az új pap egyedül marad.

Néhány léchulladékot összehord, s tüzet szít belőlük az öreg vaskályhában, hogy feloldja a lakatlanság nyers levegőjét.

Lassacskán kipakolja a kosarát is. Itt-ott néhány képecskét akasztgat a falra, régi képeket, amik már kíséretetik egy idő óta. Az asztal fölé széles falinaptárt, hangos vekkerórát az éjjeliszekrényre, s kirak az asztalra néhány könyvet is.

Mikor mindezzel készen van, leül a rozoga székre s csöndesen elbáméskodik. A lámpa sárga lángjába réved, s fülében a kályha melegsége dorombol, s a falon ismerős képeket lát és a régi vekkeróra ketyeg, ketyeg, úgy éppen, mint hajdan a diákszobában.

Túl az ablakon nagy-nagy egyedüllét estéje gyűrűzik nyirkosan és barátságtalanul, és kutyák ugatnak néha bele az estébe, idegen hangú idegen kutyák. És mégis, ahogy ott ül régi képei közt, a szeme meg-megpihen az öreg Biblián, a hazulról valón, és az óra ketyeg és a kályha szelíd barátsággal ontja a füstöt: a rozoga asztalra rákönyökölve csöndes boldogsággal elmosolyodik, s a szíven langyos hullámocskák kergetődnek átal. Mert lám csak, otthona van.

Másnap hajnalban már munkába kezd. Lázás, fiatal erővel. Először a templomot kell rendbe tenni, ezt az elhanyagolt, szegény öreg templomot. Tele van a környéke szeméttel, a fala csupa ütődés, csupa lyuk: a régi pap fia használta azt a falat cellővésre.

Dolgozik a pap, kora hajnaltól, ingujjra vetkőzve dolgozik a ködben. Nem hív magának segítséget, nem szólít fel senkit a munkára. Maga dolgozik, egyes-egyedül. S az emberek, akik elmennek arra, nézik, hogy né csak né,

mit csinál a pap. És frustuk felé már egyre többen jönnek és egyre többen nézik. Aztán az egyik legény szóltanul melléje áll, és segít talicskát tolni fölfelé a hegyen. S fönt a templomajtónál megkérdi, levett süveggel:

– Mit tehetnék én is, tiszteletes úr?

Mire pedig dél lesz, már harmincan is sürgölődnek ott, s van szerszám, minden, ami kell. És megy a munka.

Déli pihenőre batyukat hoznak az asszonyok innen is, onnan is, és kínálják a papot mindenfelől. S ott vannak valamennyien a templomudvaron, ülnek együtt és esznek és vidám szóval beszélnek egymáshoz. A pap és a népek. Beszélnek a templomról és beszélnek a földről, a föld minden dolgairól. Vetésről, marháról, időjárásról. Közben előkerülnek a gondok is: ennek a vetése fölfagyott, annak az oltványait lerágták a nyulak, a harmadiknak beteg a marhája. Van, aki az adóra panaszkodik, hogy sohasem tudja, mennyit kell fizessen, csak jönnek és foglalnak.

És a pap mindegyikre tud valami tanácsot. Érti a vetések dolgát, tud a marhához s a gyümölcsfához is. Biztosan igazodik el az adótörvények rejtelmes útvesztőiben, s megnyugtat mindenkit, hogy majd utána néz, nem fizet-het több adót senki sem azért, amiért magyar.

S az emberek, akik körülötte ülnek, figyelik a szavát. Egyre csöndesebben s egyre több tisztelettel. S a szemükbe, örök gyanakvásra kész parasztszemükbe lassan-lassan beköltözik valami meleg csillogás, valami nagy társ-érző bizalom.

Valami szépet és nagyot éreznek. Nem tudják, hogy mi az, és mondani sem tudják. De érzik, s ettől az érzéstől meleg lesz körülöttük a világ.

S a köd kettéválik a falu fölött. Súlyos aranykévében omlik alá a nap, s a hálálkodó föld langyos-meleg párát reszket föl a gyönyörűségtől. Zsöngé fűszálak nyújtózkodnak.

S az emberek fölragyogó arccal összenéznek, s a sok elvadult, keserű magyar szív felmosolyog a napra.

Ahogy nyúl mindenki a szerszámja után, ahogy már némelyek sietnek vissza a félbehagyott munkához, egyszerre csak szép, érces hangon fölcsendül közöttük egy ének.

Meglepetten állnak. Nézik a papjukat, ahogy indul munkára lapáttal a vállán, s énekel szép, tiszta hangon egy vidám magyar nótát. Olyan jó tarlószagú, pipacsszínű, rég feledett nótát.

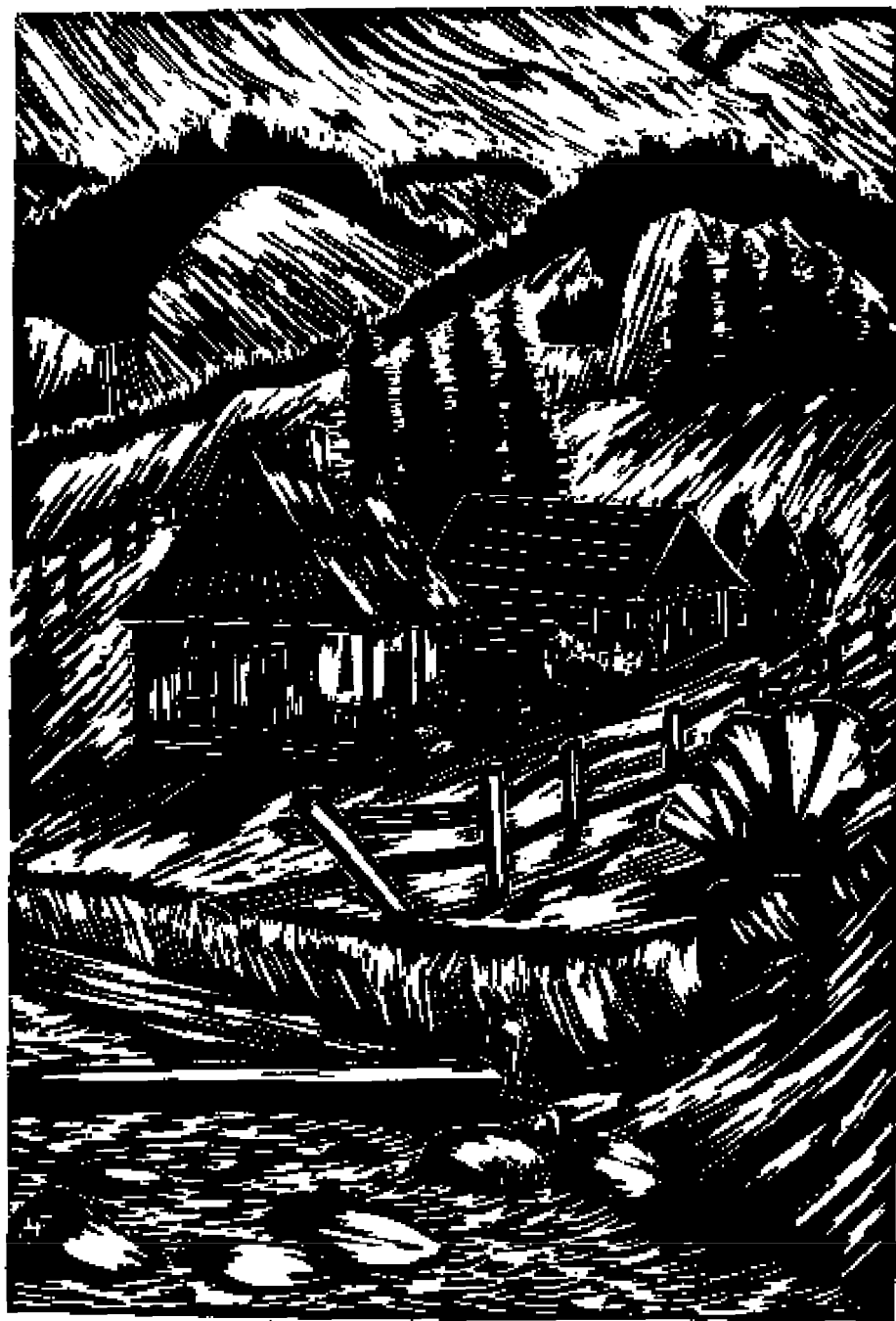
Hallgatják. Aztán némelyek csöndesen utánazümmögik.

S aki később arra jár, máshova tartozó ember, csodálkozva láthat fent a dombon, egy ütött-kopott, szélvert templom körül ragyogó tavaszi napban egy kicsi csapat embert.

Nótázva dolgozó, jövődőt építő maroknyi magyar népet.

(1936)

WASS ALBERT

Csángó tanya
(linómetszet)

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Missziói Programja – 2004.

„Elmenvén tegyetek tanítványokká minden népeket.”

(Mt. 28,18-20)

Jézus Krisztus Anyaszentegyháza minden megnyilvánulásának a misszió szolgálatában kell állnia. Az egyházközségek, az egyházmegyék és az egyházkerület missziója nem saját, öncélú misszió, melybe önfeláldozásból vagy önértékből kapcsolódnak be, hanem Jézus Krisztus missziója, amelynek végzésére Ő hív és Ő küld.

A misszió célját, feladatát és lehetőségeit nem mi szabjuk meg, hanem az apostolokhoz, reformátorokhoz és hitvalló őseinkhez hasonlóan, mindezeket el kell kérnünk és bizonyosan kapjuk is őket.

Igei tisztánlátással kell látnunk, hogy a missziónak van egy függőleges és van egy vízszintes vetülete. A függőleges vetületet a halálból örök életre támadt Úr szava jelenti: „Elmenvén tegyetek tanítványokká minden népeket.” (Mt. 28,18-20) Erre a függőleges vetületre tekintve mondhatjuk, hogy a misszió nem új és nem régi, hanem örök.

Az Anyaszentegyház keresi és végzi a misszió cselekvő és szeretettel átölelő karjait jelentő szeretetszolgálatot, a diakóniát. Ebben a Gondviselés munkálta helyzetben érezhetjük magunkat, mint az Anyaszentegyház tagjai, hogy sorsunk mellé Isten adta számunkra a küldetést is. Azért, hogy a sorsát és küldetését beteljesítő, református Ady Endre szavaival hitvallásosan mondassuk ki egyéni és közösségi életünkre nézve egyformán érvényes módon: „Szemem övé volt, kezem: keze, / Mindent Ő végeze.”

A változást hozó 1989-es fordulat óta Anyaszentegyházunk előtt olyan missziói mezők nyíltak meg, melyek a korábbi rendszer istentelen és ember-telen erői által el voltak rekesztve. A mind szélesebbé váló missziói célok, feladatok és lehetőségek szükségessé tették a Királyhágómelléki Református Egyházkerület számára is a különböző egyházkerületi szakbizottságok és ügyosztályok által megfogalmazott cselekvési irányok egymást kiegészítő programjának elkészítését.

A hitvallási egység és a reformátori örökség ajándékait bíró egyházunkban a lelki élet különböző missziói mezőkön zajlik:

– Az ifjúság nevelése rendkívül fontos. Ők nem az egyház jövője, mert az Jézus Krisztus, de ők a jövő egyházának a tagjai. Ezért sem mindegy, hogy megtalálják-e helyüket az egyházban.

– Elhanyagolhatatlan feladat a presbitériumok és presbiterek képzése. A presbiterek a lelkipásztor munkatársai, akik egész életükkel Krisztust kell hogy kiábrázolják. A Királyhágómelléki Református Presbiteri Szövetség a képzésre és a presbiteri felelősség ébresztésére fekteti a hangsúlyt, tudatosítva a presbiteri tisztség igei kívánalmait.

– A nőtestvérek szolgálata pótolhatatlan a legkisebb gyülekezetben a családban és különösen a szeretetszolgálat, a diakónia területén.

Anyaszentegyházunk lelki életének szinterei az oktatási, nevelési, karitatív és szociális munkát végző egyházi intézmények.

– Az eltelt fél emberöltőnyi időszakban kialakult a református oktatást és nevelést biztosító intézményrendszer, amely az óvodától az elemi és középiskolán át a gimnáziumig, majd az egyetemi képzésig nyújt lehetőséget a tanulásra.

Teremtettségünknel fogva egy népbe, nemzetbe születünk bele. Ezért érez az Anyaszentegyház felelősséget egyének, csoportok mellett a nemzet megtartásáért is. Ha az előzőekben hangsúlyos volt a lelki újjászületés, most a nemzeti misszió talaján állva, ki kell mondani, hogy senki sem születhet újjá, aki nem született meg.

KEREKES JÓZSEF
előadó-tanácsos

Az Igazgatótanács és az Esperesek Kollégiuma 2004-ben elfogadta a Missziói programot

Áldás, népesség!

Szilágycseh–Désháza 2004. április 16.

„Nyilvánvaló emberi létünk alapvető adottsága, hogy sokasodni akarunk, és teremtettségünket azzal akarjuk megsegíteni, hogy újrateremtjük magunkat.“

Orbán Viktor

„Az élet él és élni akar“ – mondta a Szilágyságból indult váteszsköltőnk, Ady Endre, mi pedig, akik szellemi örököseinek valljuk magunkat, vállaljuk az életnek a szolgálatát.

Nem könnyű ennek a feladatnak eleget tenni, mert felette emberfeletti ez a vállalás – mondhatnám nemzetfeletti.

Nem akármilyen élet szolgálatára vállalkozunk, hanem egy fogyatkozó közösség életének szolgálatára, Sőt! megváltoztatására, demográfiai hanyatlásából való felemelésére.

A mi szándékunk, akarásunk hittel párosul. Olyan hívő és cselekvő elődeink példája erősít, mint amilyen Bethlen Gáboré volt, aki utolsó mondatával: Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk – tette fel a koronát életművére; nem a pontot életére, hiszen élete áldásai 400 év után is léteznek, hatnak, lelkesítenek, cselekvésbe lendítenek. Az Ő transzszilván szellemisége, a nagyenyedi Bethlen Kollégium, a Maros mente virágzó szőlészete, könyvszeretete, politikai bölcsessége, a mai Európának is példát mutató türelme, megértése, kultúrák egymás melletti éltetése... Annak a mindennapi gyakorlatnak a kikísérletezése, amely abból állt, hogy nem kívarta a lehetőségeket, hanem megteremtette az optimális cselekvéshez szükséges helyzeteket, mert ahogy Móricz írta róla: nem olyan álmodót látott, amelyet akart, de nem is olyant, amilyent lehetett, hanem amilyent kellett, hogy abból valóságot teremthessenek utódai, akár még a 21. század elején is.

Mert a győzelem erőt ad, hitet és reményt és örömet, mert öröm is kell ahhoz, hogy élni tudjunk, hogy legyen kedvünk élni és hogy legyen kedvünk életet adni, gyermekeket vállalni, szülni, szeretni, nevelni, nekik örökségünket, nyelvünket, kultúránkat átadni...

Több mint 150 évvel ezelőtt Vörösmarty leírta a Szózatban ezt a sort is: „megfogyva bár, de törve nem“. A történelem során fogyatkoztunk jó néhány-szor, aztán újra gyarapodtunk. Most is fogyunk, de ... a történelemnek nincsen vége... Csak meg ne törjünk.

CSÉP SÁNDOR

Maradék országnak adj életet kedvet

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület missziós programjának keretében Áldás, népeség konferenciát tartottak Nagyváradon. Tekintélyes szakértők húzták meg népesedési tragédiánk vészharangjait, tárták fel fogyatkozásunk okait.

Az alábbiakban a Kalendárium olvasóinak ajánlunk részleteket, hogy ne csupán egy újsághír értékű olvasmány maradjon.

Balog Zoltán lelkipásztor **Für Lajos** volt magyar honvédelmi miniszterrel folytatott beszélgetést a konferencián.

– Miniszter úr könyvet írt a magyar népesedési kérdésekről. A kérdésre, hogy miért foglalkozik egy honvédelmi miniszter demográfiai gondjainkkal, azt a választ adta, hogy ha nem gondolkodunk el komolyan e dolgokon, egyszer csak nem marad egy katonája sem.

– Ezeregyszáz esztendő távlatából kutatva a magyarság népesedési változásait, kiderül, hogy a honfoglalás utáni 600 esztendőben Európa és Közép-Európa egyik legtekintélyesebb hatalma, királysága, gazdasága és gazdagsága, kultúrája és jogrendszere voltunk, a népesedés pedig állandóan emelkedő pályán mozgott.

400 ezren lehetnek őseink a honfoglalás idején. Az itt élő kis népcsoportokkal együtt 600 ezren lakhatták a Kárpát-medencét. Szent István halálakor már egymillió magyar népesítette be a Kárpát-medencét.

1348-tól az 1770-es évekig Európa és Magyarország népeit rendre megtizedelték a rettenetes pestisjárványok. Ennek ellenére a mohácsi vész előtt 3,5–4 millióra nőtt a magyarság lélekszáma, beleértve a 15–20 százalékot jelentő kis népcsoportok népességét is. Éppen annyi, mint a korabeli Angliáé. Csakhogy az angolok ma 60 millióan vannak.

A mohácsi vész előtti korszakban húszezer települést hoztak létre. Közben Erdély hegyeiben megjelentek a románok, valamennyi szerb is volt már, az Észak-keleti-Kárpátokban ruszinok, a Felvidéken a morva szlávok (későbbi szlovákok).

A közel 200 évig tartó török uralom következik, majd a Rákóczi-szabadságharc. 200 év alatt meg kellett volna duplázódnia a népességnek. De ugyanannyi maradt. A török ellen vívott rengeteg hadjáratban eltűnt két évszázad népszaporulata. Az igazi dráma viszont az volt, hogy míg a magyar lakosság pusztult a harcokban, a peremeken élő kis népcsoportok lassan szaporodtak. Az 1710-es évekre már a lakosság 50 százaléka magyar csupán. A magyarság biológiai törzsének majdnem egyharmada eltűnt. Ez egy nemzeti dráma, népesedési katasztrófa. A húszezer településből tízezer se maradt.

A 18. században az ország benépesítése folytán végképp megváltozik a magyarság részaránya a Kárpát-medencében. Németeket hoztak, románok jöttek, a Bácskában ruszinok telepedtek le. A század végén tartott első hivatalos népszámlálás idején 40 százalék a magyarság részaránya.

A történelmi tragédiák mellett a természetes népszaporulat változásai is fontosak. A korábbi századokban a női termékenység szinte teljes időtartama alatt, 16–18 éves kortól negyvenegynéhány éves korig két-három évenként szültek a nők. Ugyanakkor a csecsemőhalandóság is magas volt. A 18. századtól kezdve a táplálkozás, lakásviszonyok, tudományok fejlődése nyomán egyre csökken a halálozási arány, és főként a gyermekhalál, tehát nő a természetes népszaporulat. De csökkenni kezdett a szülések száma. Lassan elérkezett az az idő, amikor – Európában itt először – a születések száma előbb egyenlő, azután kevesebb az elhalálozások számánál.

A Kárpát-medencében a magyaron kívül minden népcsoport megduplázta, illetve megháromszorozta magát. Ennek a tragédiának is oka van: Trianon.

Az asszimiláció, két vesztes világháború, majd pedig 1956, a tömeges kivándorlás következményeiként fokozatosan sorvad a magyarság életkedve és számaránya. Elgondolkodtató, hogy az elcsatolt részekről 250 ezer magyar távozott az elmúlt húsz évben, vagy például az a demográfiai jelenség, hogy egyik általános iskolának 102 tanulója közül kettő magyar, a többi cigány.

Für Lajos tanár úr felismerései evangéliumi megfogalmazásban, *kiáltónak szavaiként a pusztában* kell eljussanak református népünk szívéig is.

Mikola István volt egészségügyi miniszter Testi-lelki népegészség című előadásából idézünk:

A magyarságnak, demográfiai értelemben is, a legnagyobb baja az, hogy Mohácstól Trianonig, a történelmünk során felhalmozódott súlyos sérelmek, paradigmák elfogyasztották a tudattalanból, a nemzetlélekből a pszichés energiákat.

Nem árt arra gondolni, hogy az egyetlen lehetőség arra, hogy rendbe tegyük, megfordítsuk a negatív népesedési trendjeinket, hogy jó irányba változtassunk népegészségügyi adatainkon, hogy visszatöltsük a kollektív tudattalanba az elfogyott lelki energiákat. Ennek pedig, mai ismereteink szerint, négy forrása van.

Az első a **nemzeti identitás**. Tudományos adatokkal lehet bizonyítani, hogy a nemzeti identitás a nemzetlélek legnagyobb forrása.

A **társadalmi identitás**, az egymásért viselt, vállalt szolidaritás. Tessék a polgárra gondolni, vagy a polgár fogalomra, amit mára tönkretettek. – A nemzeti együvé tartozásról keveset beszélünk, mindig irredentizmus, sovinizmus kötődik hozzá.

A pszichés energiának harmadik nagy forrása a **család**. De miről szólnak ma a hírek? A családon belüli erőszakról. Ezzel vannak tele az újságok, a híradók. Mintha általános lenne: az apa üti az anyát, falhoz csapják a gyereket... És a fiatal milyen következtetésre jut? Hogy talán nem is olyan jó dolog az a család... Pedig a család az energia forrása. Az egyéni energiának is a legnagyobb forrása.

A negyedik nagy energiaforrás a **hit**. Itt nem feltétlenül valami ájtatoskodó vallásos hitre gondolok, hanem egyáltalán, hinni abban, hogy amit csinálok, az jó, hogy a jövő jobb lesz.

Az ima ennél még több. Akiért imádkoznak, akiért aggódnak, az más-képp gyógyul, mint a lélekhamozott, magára maradt, szerencsétlen ember. A hit nem más, mint a megváltozhatatlannak vélt világfolyamatba való aktív beavatkozás nagy lehetősége. Ez egy óriási erő. Európa átlép rajtunk, ha mi a *merjünk kicsik lenni* mentalitásban próbálunk elérni valamit.

A négy energiaforrást működtetni kell. Ma nem működik. Ma lefojtják mind a négyet – nemzeti identitást, társadalmi identitást, családot, hitet. A halál kultúrája működik, abortuszt kiált az, aki már megszületett, eutanáziát, aki még él, tobzódik a másság, antikrisztianus, nemzetellenes politika folyik...

A halál kultúrája van ma az országban, ami sokáig nem mehet, hiszen ebben elfogyunk, a gyökereink elszáradnak és elpusztulunk.

A nyári bibliahéten résztvevő gyermekek tábora Szilágysomlyón

A keresztyén család missziói küldetése

Gyakran hallunk arról, hogy napjainkban a család válságban van. Éppen ezért a család missziói terület.

Most azonban a kérdés másik oldalát szeretném hangsúlyozni, amiről kevesebb szó esik: *A család nemcsak tárgya, hanem alanya is a missziónak.* Legalábbis a keresztyén család.

Teremtő Istenünk *férfivá és nővé*, azaz *házaspárrá* teremtett minket, és mint házaspár kaptuk Tőle azt a feladatot, hogy képét hordozzuk a világban, vagyis *képviseljük Őt a társadalomban*. Az eltorzult Isten-képet Jézus Krisztus váltságműve kiigazította: a keresztyén emberek nagy kiváltsága és lehetősége, hogy ne sodortassanak a világban elszabadult szennyáradattal, hanem haladjanak szembe vele.

A *keskeny út*, amiről Jézus a Hegyi beszédben szól, nem a széles utat elkerülve halad valahol messze, észrevétlenül. Hanem a széles út közepén van egy keskeny ösvény, melynek haladási iránya ellentétes a széles útéval. A széles úton hatalmas tömeg hömpölyög. Köztük törnek utat – szembe az árral – a keskeny út vándorai. A széles úton haladók gyakran kinevetik őket, de céltudatos életük és Krisztushoz való hűségük néha másokat is gondolkodóba ejtenek és soraik közé vonz.

Mit jelent a *keskeny utat járni* a családi élettel kapcsolatban? Legalább ötféle gyakorlati magatartást:

1. Jézus Krisztus követői *vállalják a házasságot*. Keresztyén élet-szemléletünkkel összeegyeztethetetlen az elkötelezettség nélküli „élettársi kapcsolat”. Akik az együttélésnek ezt az egyre terjedő formáját választják, nem bíznak igazán sem egymásban, sem önmagukban. Az „élettársi kapcsolatból” ugyanis könnyebb kihátrálni, ha később problémák adódnak, konfliktusok támadnak. A keresztyének nem tartoznak a „meghátrálás emberei” táborába. A házasságot nem tévesztik össze az Ígéret Földjével, ahová együtt haladnak, olykor küzdelmek és szenvedések terhével, mint hajdan az izraeliták a pusztában.

2. Jézus követői *vállalják* azt is, hogy a liberalizmus korszellemével dacolva Isten útmutatásaihoz igazítsák lépéseiket. Egymás iránti szeretetüket az Úr Jézus szavai irányítják: *Nagyobb boldogság adni, mint kapni*. Vállalják egymást szenvedések közepette is, tudatában annak, hogy a másik sem tökéletes ember, hanem ő is Isten kegyelmére szorul. Megtanulják a megbo-

csátás és a konfliktuskezelés bibliai módját. Készek másoknak is segíteni problémáik elrendezésében.

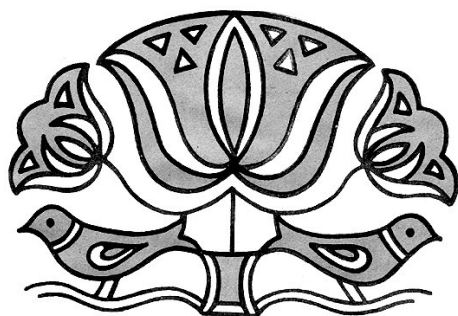
3. A valódi keresztyének örömmel vállalják a gyermekáldást. Jól tudják, hogy napjainkban gyermekeket szülni és nevelni nem mindig könnyű, de Istentől kapott feladat, amihez Ő mindig adni fog annyit, amennyire feltétlenül szükség van.

4. A hívó szülők tudatában vannak annak is, hogy gyermekeik nevelésének a felelőssége az övék. Ezért nem kívánják áthárítani sem az óvodára, sem az iskolára. Keresztyén iskolák keresztyén nevelőivel örömmel együttműködnek. Akik pedig kénytelenek ateista környezetbe adni gyermekeiket, fokozottan törekednek arra, hogy otthonukban Isten igéje hassa át a légkört: a beszélgetéseket, a döntéseket, a közös gondolkodást.

5. A keskeny utat járó családok vállalják magát Jézus Krisztust, s ha kell, Krisztus gyalázatát is az emberek előtt. Bár igaz, hogy a keskeny úton kevesebben járnak, mint a szélesen, de ezen az úton halad Jézus is.

A legfontosabb pedig az, hogy *a keskeny út vezet az életre*. Ez a tény egyaránt igaz személyes üdvösségünkre nézve, valamint népünk jövőjét illetően is.

PÁLHEGYI FERENC
pszichológus

JÓZSEF ATTILA

Isten-járás

*Az Úristen minket nagyon szeret,
Minket mindennap látogat,
Nehéz, kegyetlen-nehéz a lába
S egy-két magyar szív néha megszakad.*

*Isten-járás van, csöndesek legyünk:
Valaki bús dalokat dalol.
Tudom kicsoda: Ő az, énekel,
Csak énekelget bennünk valahol*

*Hangja úgy bűg, mint a nagy harangé,
Szeme vak, mindent eltipor.
„Úristen, szeress, de eredj innen,
Vendégre nem vár víg halotti tor.”*

*Az Úristen minket nagyon szeret,
Minket mindennap látogat,
Nehéz, kegyetlen-nehéz a lába
S egy-két magyar szív néha megszakad.*

Gondolatok az Áldás, népesség margójára

Szilágyi Imre egykori tasnádi lelkipásztor nem csupán mélyhitű igehirdető volt, hanem nyolc gyermek apja is. Az 1980-as évek elején ismerkedtem meg vele, s beszélgettünk a népes családról, ráadásul református lelkészcsaládról. Hogy is lehet ennyi gyermeket vállalni?

Olyan szerényen válaszolgatott, amilyen ő maga is volt.

– Tudod András, ennyit tehetek a fajtámért.

Fiatalabbak kedvéért szeretném felemlíteni, hogy akkoriban halkan és bizalmasan mert ilyeneket mondani egy lelkész.

A gyermeknevelés anyagi körülményeiről pedig azt mondta:

– Nálunk nem úgy érkezik a karácsony, hogy mindenik gyermekünknek kiválasztjuk a legújabb, legdrágább ruhákat, játékokat. A nagyobbak gondosan kimossák valamelyik viselt ruhadarabjukat, kifényesítik kinőtt cipőjüket, szépen becsomagolják és kisebb testvéreiknek ajándékozzák. Úgy neveltük őket, hogy a szeretet e módjának örülni tudjanak.

Meg vagyok győződve, hogy jobban tudtak örülni, mint a manapság sok pénzbe kerülő, nagyzó ajándéknak. Valakinek az igehirdetéséből olvastam, hogy Németországban a gazdag család egyetlen fia a legújabb autósodáját is megkapta, ám egyszer csak öngyilkos lett. A gyászoló édesanya egyetlen szóban válaszolt a szörnyű halál okáról kérdezőknek: életunt.

A mindent megkapó, de egyetlenként gyakran elkényeztetett gyerekek gyakran életuntak, magányosak, önzőek, agresszívek.

Tízéves forma gyerektől viccesen kérdeztem, szeretnél-e kistestvért?

– Hát... Igen is, meg nem is – mondja az igen értelmes arcú gyermek.

– Miért igen és miért nem?

– Megsúgom – mondja. És megsúgja, azért nem szeretne kistestvért, mert nem hagyná aludni, elvenné a játékait, s amikor megnőnek, akkor kettőbe kell osztani az örökséget... Alig hiszem, hogy egy tízéves forma gyerek magától gondolt az örökségre.

Felejthetetlen emlékeim között őrzöm azt az etika órát, amelyiken a Lorántffy Zsuzsanna Református Gimnázium tizenkettedikeseivel a családról, gyermekáldásról beszélgettünk. Humorosan indult a beszélgetés, mit is árulnak a piacon? Celofánt, naftalint, kvarcórát... antibébit... Ez az? Láttátok, hogy kik árulják?

– A nagypendelyesek.

– Meg kellene kérdezni, ők szednek-e tablettát?

– Nem.

– Persze, hogy nem. Nekünk árulják pénzért a halált. Már itt kezdődik a pusztulásunk. A fogyó nemzet előbb-utóbb el fogja adni ősi házáat és földjét is.

Feszültebb lett a figyelem is.

– Bandi bácsi, az abortusz nagy bűn?

Egy film történetével válaszoltam. Igen szimpatikus pár szép szerelmével indul a történet és a nem kívánt terhességgel folytatódik. Oda a szép szerelem, s a terhesség-megszakítást találták az egyetlen megoldásnak. A film erénye az volt, hogy a romantika a nőgyógyászati rendelőben átcsapott egy olyan valóságba, amit tökéletesen látott meg a rendező. Az álomleány csak egy páciens lett, akit unottan utasítottak, hogy vetközzön, feküdjön fel arra vizsgáló székre. Megszakítják a terhességet. A doktor a műtét végeztével hanyagul dobja szemétkosárba a kezéről lehúzott műanyagkesztyűt, a nővér kiszól a várakozóba: kérjük a következőt. A páciens – a pár héttel korábban még boldog szerelmes –, most porig alázva öltözködik, erre is utasították, kissé tántorogva kifelé indul. Nem akarok hinni a szememnek, nagyobb táskájából kivesz egy átlátszó műanyag szatyort. Átlátszó, s nem csak a két üveg látható tisztán, hanem a felirat is: Vodka.... A doktor úrnak, aki apró cafatokban kiszedte méhéből a magzatot, s egyszerűen bedobta a szemétkosárba, és egyetlen emberi szava nem volt betegéhez. Mert műtétilag ez csak ennyi. A lélek sebét nem gyógyítja senki. Erről is beszéltem és már be is csengettek a szünetről, kimenni nem akart senki, már a következő tanár is bejött, s értetlenül nézte a döbrent arcokat, könnyes szemeket. Ekkorra befejeztem: Mi lesz, ha Isten számonkéri a meggyilkolt magzatainkat is?

A megszakított terhességek lelki traumáiról alig hallani. Hiszen ma már csak kisebb műtétnek tekintjük. De ki lát a bajba jutottak lelkébe, vagy éppen a családeba. A lelkigondozók iránti bizalom is hiányzik ilyen esetekben. Olykor már van gyermek a családban, amikor anyuka beteg lesz, de titkolózás folyik betegsége körül. Valahogyan mégis tudomására jut a gyermeknek, mi történt anyukával. S a tapintatlan világban valahogy úgy, hogy megölték a testvérét... Akár őt is elvehették volna.

Újabb lelki trauma telepszik a családra.

A zsidó hitvilágból ismerős az a gondolkodás, miszerint ha egy gyilkos megöl valakit, akkor gyilkosa lesz mindazoknak, akik az áldozat leszármazottai lehettek volna. Döbbenetes. Különösen, ha fogyatkozó nemzetünk felett is e Kain-bélyegnek nevezett átok lebeg.

BERECZKI ANDRÁS

Hittel, az értelmiségi felelősségével

Az élő világban az ember azzal válik ki környezetéből, hogy az értelmét használja. Az eszét használja. Az *értelmiségi* az esze használatával, az értelmével el szeretne jutni az igazsághoz.

Meggyőződése, hogy a vallás is ezt az utat egyengeti: A református hit pedig ténylegesen azt teszi. Ezért is én a reformátusság mellett mindig kész vagyok kiállni. Református családban nőttem fel, református tanítók tanítottak, s ez nagyon lényeges az ember életében. Nemcsak a harangszó kíséri el az embert életútján, hanem – a család mellett – a tanítók, tanárok is. Az iskola és a templom így függ össze. Főtiszteletű püspök úr abban a templomban keresztelte meg kislányomat, amelyben annak idején engem is megkereszteltek, ahol konfirmáltam. Azután Hajdúböszörménybe kerültem, a Bocskai István Gimnáziumban tanultam, és a Kálvineumban laktam. Igaz, hogy akkor már Népi Kollégiumnak nevezték, de a szellemisége megmaradt.

Nem véletlen, hogy a köztársaság kikiáltását tudatosan nemcsak október 23-ra, a forradalom és szabadságharc napjára tettük, hanem a déli harangszó idejére is. Az erről szóló könyvemnek ezt a címet adtam: „Köztársaság született harangszavú délben”. Ezek Nagy László szavai, tőle vettem át. Nagyon szépen fejezi ki, hogy mit jelent a „harangszavú dél”.

Nagyon fontos az ember életében az, hogy honnan indul el, és azt a bizonyos, agyonpéldázott „földi vándorút” hogyan járja végig. És mindennél fontosabbnak tartom, hogy tisztességes, becsületes maradjon az ember. Éppen ez a nagy bajunk most, hogy egy erkölcsi lecsúszás tapasztalható. Nem véletlen, hogy nem csak Arisztotelész, hanem Berzsenyi Dániel is megfogalmazta, hogy: „Minden ország támasza és talpköve a tiszta erkölcs.” Mert e nélkül elvész a nemzet. Elvész a nép. És most, amikor a pénzhez, a hatalomhoz való görcsös ragaszkodás uralja a hatalmi elitet, és amikor a sajtóban olyan szemlélet uralkodik el, amely által manipulálják, félrevezetik az embereket, bizony nagyon nehéz tisztán látni, és az igazságot megtalálni.

Mindezt azért említem, mert az élet, az bonyolult. Ez a bizonyos „földi vándorút” nem olyan egyszerű.

Moszkvai nagykövetségem idején volt néhány kiemelkedő esemény – és nem csak a Nyári Olimpiai Játékok, amikor egy magyar nagykövet számára nagy büszkeség ott állni, amikor sportolói tiszteletére országa himnuszát eljátszák, hanem akkor volt az első magyar–szovjet úrrepülés is. El kell mondanom: mindegy, hogy milyen rendszer volt az, de a legkiválóbb magyar pilóta Farkas Bertalan volt, és a másodpilóta, Magyarai Béla. Ezen túlmenően: nemcsak a magyar–szovjet kapcsolatok történetében, hanem az ezeréves magyar–orosz kapcsolatok történetében is, éppen az én nagyköveti időmben először fordult elő, hogy a magyar katolikus egyház feje, Lékey bíboros Moszkvába látogatott.

Ezt azért tartottam fontosnak elmondani, mert amint bizonyos értelemben a református egyház gazdagítja a magyar jelleget, a magyar arculatot,

Oroszországban ez a pravoszláv egyház. Azért sajnálom most, hogy az Európai Parlament új Alkotmányába nem kerül be a kereszténység szerepének, a keresztény kultúrának a méltatása. Ez óriási hiba! Ebben sajnos a franciák vezető szerepet játszottak. Európa elképzelhetetlen a kereszténység, a keresztény kultúra és hit nélkül.

Amikor a köztársaság ideiglenes elnöke voltam, találkoztam Tókes Lászlóval. Magyarországra látogatott, és egy hivatalos találkozóra került sor. Felmerült a kérdés – akkor már jelölték püspöknek –, hogy mitévő legyen? Elvállalja-e, vagy a közéletben, bizonyos értelemben politikai színtéren tevékenykedjék? Én azt tanácsoltam, barátilag azt javasoltam – hiszen beleszólásunk ebbe nem volt –, hogy tegye mindkettőt. Ebből a székből fel kell vállalni a nemzet ügyét. (Hogy ezt időnként politikának nevezik, nem bánom.) Szerintem helyesen döntött, mivel ő egy kiváló személyisége a magyar nemzetnek.

Dicsőségére válik a magyar nemzetnek, ha ilyen személyiségek állnak közösségeink élén – történetesen a Királyhágómelléki Református Egyházkerület élén. Mert nem mindegy az, hogy miként alakul Magyarországon és a határain túl élő magyarság körében a reformátusok helyzete. Nem mindegy, hogyan alakulnak nemzeti ügyeink.

Mit tudtam én magam tenni az egyházért, és elsősorban a magyar nemzetért? Moszkvában, a brezsnyevi mocsárban nem volt ezt könnyű megvalósítani. Én, mint magyar nagykövet, szuverén módon igyekeztem viselkedni. Ötven kilométeres körzetben mozoghattam szabadon egy „baráti”, „testvéri” országban. Moszkvát nem hagyhattam el engedély nélkül. Egy kiút volt: Moszkva központjától 73 kilométerre van Zagorszk, ez a pravoszláv egyház székhelye. Olyan ez, mint nálunk Esztergom a katolikus, vagy Debrecen a református egyház számára. Tehát még abban a kemény világban is az egyházat másképp kezelték.

Azt mondtam, moszkvai magyar nagykövetségként nem tehetem azt meg, hogy ne látogassak el Kárpátaljára. Kárpátalja ősi magyar terület. Kádár azt mondta: menjen, csak vigyázzon magára. A körülményeket érzékeltetve: egy hadi úton, bizonyos védelmet jelentő zászlós kocsival mentem. Nem részletezem, szörnyű állapotok voltak Kárpátalján. Kitelepítették, száműzték a magyarokat onnan. Megtizedelték őket. Szegények, amikor meglátták a magyar zászlót, sírva fakadtak. (...)

Mindezeket azért célszerű megtenni, hogy hirdessék a magyar nevet. Hogy tudatosítsák, emlékeztessenek arra, hogy a magyarságnak fontos szerepe volt a történelemben, s ma is fontos szerepe kell hogy legyen. Különösen a Kárpát-medencében, mert a kormányok jönnek, mennek, s vannak, akik megfélemeznek arról, hogy mi elsősorban emberek vagyunk, aztán magyarok, és csak ezt követően tartozunk valamiféle ideológiai vagy politikai áramlathoz. Magyarországon pedig sokan hajlamosak fordítva felülni a lóra.

1988 januárjában vagy februárjában, munkatársaim közreműködésével a Rádiónaplóban megfogalmaztam, hogy a határon túli magyarság a nemzet részét képezi, és az anyaország felelősséggel tartozik iránta. Ezt a nemzetet nekünk építeni, gyarapítani kell!

Ezért üdvözlöm azt, amit püspök úr és Csépi Sándor kezdeményezett, hogy kézbe vették az Áldás, népesség mozgalom kibontakoztatását. Igen, erről van szó: nekünk arra is kell figyelniünk, hogy a népünk ne fogyjon tovább. Ne szegényedjen, hanem életben, eszmékben, értelemben tovább gazdagodjék és erősödjék.

Erre nagyon kell ügyelni! Ezért mondom, hogy a tisztesség, a becsület és az emberség nagyon fontos az ember életében. Mert egyszer mindenkinek el kell számolnia. És az nem igaz ember, aki csak önmagának él, mert amikor eljön az igazság pillanata, nem tud magával mit kezdeni.

Nagyon kell arra ügyelnünk – és ebben látom én többek között a történelmi egyházak szerepét –, hogy ezen a téren erősödjünk, erkölcsben, szellemben gyarapodjunk. Ki kell állnunk, még akkor is, ha az kockázattal, vagy valamilyen áldozattal jár.

Személyes tapasztalataim alapján ezeket a gondolatokat szerettem volna önökkel megosztani. Nagyon fontosnak tartom, így azt kérem önöktől, hogy támogassák a református püspököket, akik a nemzet érdekéért dolgoznak, akik erőt, energiát nem sajnálva dolgoznak a református egyházért, de mindenekelőtt a nemzetért, a nemzet megmaradásáért és boldogulásáért.

Már említettem: Tótkés László főtiszteletű püspök úrral közösek a törekvéseink, és azt hiszem, nagyon fontos, hogy ő Erdélyben a magyarság egyik vezetője maradjon még sokáig.

Ugyanezt elmondanám Király Károlyról is – ő ugyancsak megérdemli a figyelmet. Egy idős ember, szerény nyugdíjjal, aki tovább küzd a magyarság jövőjéért. Köztársasági elnökként vele is találkoztam.

Vannak jeles írók, akik abban a helyzetben voltak, hogy felkarolhatták volna az autonómia ügyét, ám ellene szavaztak. Leszavazták. Így nem lehet előrehaladni! A magyarság megmaradásának és boldogulásának fő színtere az autonómia lehet itt Erdélyben.

Vannak eredmények, de higgyék el: azok nem elsősorban az itteni hivatalos magyar szervezetnek köszönhetőek, hanem a nemzetközi nyomásnak! Mert mi is mindent elkövettünk azért, hogy az Európa Tanácsban, Európai Unióban, NATO-ban figyeljenek, és köszönhető azoknak az erőfeszítéseknek, amelyet külön-külön, vagy együttesen Önök fejtettek ki.

Szerettem volna világossá tenni mondanivalómmal, hogy mit képviselek, és azért ilyenek sokan vagyunk Magyarországon.

Sok vezetőt ismerek a határon túli magyarok köréből, és úgy gondolom, hogy előreléptünk, előrehaladtunk, de azért még nagyon sok a teendő. És az értelmiség felelőssége nagy – Magyarországon és Erdélyben egyaránt.

SZÚRÖS MÁTYÁS

Elhangzott a nagyváradi Keresztyén Értelmiségi Konferencián,
2004. október 8-án

Ilyen világban élek

Végigcsodálkoztam az életemet. Minden új volt, mert mindenhová kívülről érkeztem. Mindenütt új voltam, mert mindenholnan elkéstem. Ezért nem írtam címnek, hogy „ilyen világban élünk”; nem biztos, hogy mások élményei is ilyen furcsák.

Bátyám már hétéves volt, amikor megszülettem. A négytagú család: nagymama, szülők, iskolás fiú hosszú ideje összeszokott közösség volt, oda pedig váratlanul csöppent a jövevény. A legtöbb türelme áldott Nagyanyámnak volt hozzám.

Az óvodámat szász fiatalember vezette (igen: óvóbácsi), nyelvtanulás volt a célja. Miután e pedagógus felelőtlensége, testvérem mindmáig ki nem hevert tragikus elvesztését okozta, számomra nagyon hamar véget ért ez az oktatási forma. Hetekkel hatodik születésnapom előtt, a légoltalmi pincéből napvilágra kerülve, úgy léptem be az utolsó háborús decemberben kezdődő iskola első osztályába, hogy semmit sem ismertem a korombeli gyermekek játékaiból. Hogy szünetekben az iskolaudvaron ásott jégverem kimagasodó tetején lökdösődve mit kiabáltak, arra évekkel később jöttem rá: „Le a várról!”

Szülőhelyem közös volt ugyan késői unokái születését már meg nem érő Nagyapámmal, de özvegye, lánya, veje máshonnan költöztek, a rokonságot csak felületesen tartó unokatestvérek városába. Ott aztán az iparosok, kereskedők, tisztviselők kispolgári körei – a tudományos ambíciókat nem tápláló, szerényebb tanárokkal együtt – azzal töltötték szabadidejüket, hogy számolták: moziba, cukrászdába nem megy-e gyakrabban valamelyikük, mint ahogy közismert anyagi viszonyai megengednék. Moziba Nagymamával jártam, Édesanyám hangversenyekre, lemezbemutatókra vitt. Háborút, továbbvándorlást, férjek halálát túlélő, közös témákból soha ki nem fogyó, hatvanhat éven át tartó barátsága volt egy fejedelmi tartású szép székel asszonnyal; három fiával – a Monarchia nagy építő püspökének déd-unokáival –, viszont a bátyám halála után két évvel született öcsém, meg jómagam udvariasan és őszintén örültünk a ritka találkozásoknak, de ennél többre soha sem futotta. Pedig a középssóvel, aki két évvel fölöttem járt, még a Teológián is együtt voltam.

Félezer kilométerre költözve, más nyelvjárást beszélő fiúk-lányok közé kerültem, három esztendőre kurtított középiskolába. Az ötvenéves érettségi találkozón sem apadó szeretetük életem egyik ritka ajándéka.

Azt hinné az ember: sok helyről összesereglett, egyaránt újat kezdő fiatalok, ha nem is egyenlő, legalább hasonló esélyekkel indulhatnak. A lelkipásztorképzés egyetemén rám csodálkoztak: mi keresnivalója van fizetésből élő alkalmazott gyermekének ott, ahová papok, gazdák és legfeljebb iparo-

sok fiai járnak? Még utolsó éves koromban is visszaadták az évfolyam-kirándulásra befizetett pénzemet „a kirándulás elmarad” jelszóval; de a nélkülüm körülutazók különvagonjukat velem őriztették városom állomásán, míg strandoltak.

Amennyire idegen volt az elemiben, hogy zongorázni is tanultam, és érdekelt a zene, ugyanúgy mutogattak a halántékukra kollégáim a Teológián, mert azzal lógtam ki a sorból, hogy az anyanyelv s a többi nyelv szépsége foglalkoztatott szenvedélyesen, és sok más dologra nem maradt energiám. Például arra sem, ami éppen az energia-felhasználást és -elhasználást szolgálja. Gyermekeket halálukig gyászoló szülők féltő vigyázása és néhány gyermekbetegség közepes mértékű szövődményei miatt eszembe sem jutott sportolni. Egyszer négy hetet töltöttem egyedül egy cellában, még levegőzni sem vittek ki. Behallatszott viszont az őrseget szórakoztató hangszóróból a férfi kézilabda-világbajnokság döntőjének helyszíni közvetítése. Sok évvel később a megyei vallásügyi felügyelő szakította meg útját városunkban, hogy nálunk, a parókián nézze meg kedvenc csapata épp akkor kezdődő mérkőzését. Ezen a két eseten kívül nem fordult elő, hogy odaerőszakoltak volna végighallgatni vagy végignézni hasonló eseményt.

Még jobban kiéleződött világommal szembeni idegenségem, amikor öt és fél évi – nem önkéntes – távollét után visszatértem a nem mindig látható falaktól körbezárt világba. Akkor meg én éreztem azt, hogy megszállottak közt egyetlen megmaradt épelméjű vagyok, mert lelkipásztortársaimmal beszélgetve, autóalkatrészeken kívül nem találkoztam más témával. Nem tudtam hozzászólni; az egyetlen kerékpárnak, amelyet újonnan vettem, nem használtan, úgy jutottam birtokába, hogy Édesapám nem töltötte az országban a telet, s bankban félretett egyik havi nyugdíjával megajándékozott. Néhány másik szolgatárs skandináviai vagy szentföldi kirándulásairól mesélt. Negyvenöt év alatt én egyszer kaptam útlevelet, Sopronig tudtam elutazni vele. 1990 után is mindig akadt, aki elintézte, hogy Genfben, Strasbourgban, sőt még Moszkvában se vehessek részt tanulmányúton vagy konferencián, ahová meghívtak vagy kiküldtek. Egyetlen egyszer életemben úgy jutottam el Hollandiába kéthetes diakonisszaképzési tapasztalatcserére, hogy feletteseim tudta nélkül szereztem meg a szükséges vízumokat.

Egy egészen friss kivételt ismerek, az esetek döntő többségében azonban az új főnök siet elhíttetni a közvéleménnyel, hogy az általa vezetett intézmény története vele kezdődik. Ezért jelent számára kellemes megkönnyebbülést, ha túladhat a pusztá otlétükkal is az ellenkezőjét tanúsító régi – esetenként akár alapító – munkatársakon. Nem csupán a kolozsváriai tapasztalata az, hogy ilyen témában például a negyedszerre már meg nem választott polgármester nem számíthat vitapartnernek. Nekem sikerült megtanulnom egyforma könnyedséggel távozni, akár választási kampány-érdekből kellett másnak a helyem, akár nagyobb szükség volt rám másutt, akár nyugdíjkorhatár szólt közbe.

Nyugdíjasan is tevékeny napjaimat három város közt sikerül megosztanom. Családom nagyobbik felével az egyetemi évek szép városában töltöm a legtöbb időt. Munkahelyem ott van, ahol Szüleim a legtöbb évtizedet töltötték, s ahol annyi jó tanárom közül három még észreveszi testi fájdalmak röpké szünetében a virágnylás és a lombhullás földi gyönyörűségeit. Egyre gyakoribb vendége vagyok annak a városnak, ahová családom többi részét sodorta az idő. Naphosszat utazgatva a tömegközlekedés – számomra már ingyenes – járművein, ott élő emberek lelkét tanulgatom arcukból, szavaikból.

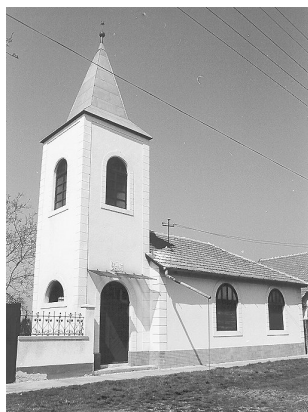
Ez az utóbbi világ gyorsan tolódik Nyugat felé. Még azzal együtt is, hogy naponta gyarapodik a nagyon is messzi Keletről érkező lakóinak száma. A magamfajta, múlt század első felében született, magyar kálvinista keresztyénnek nevelt, örökös lázadásában és elégedetlenségében, népének és hitének hagyományaiba kapaszkodó ember számára úgy tűnik: ez a világ elvesztette igazi értékeit, és a szabadság, a nihilizmus, az agymosó reklámok közt szédelegve nem tudja, hol kell helyettük igazán maradandót keresnie.

A hazai világ pedig egyre elkeserítőbben tolódik Keletre. Amiye van, veszendőbe hagyja menni. Sem az elődöktől teremtett javaknak, sem a munkának nincs becsülete. A vasúti talpfák közt virágzó bokrok, a végállomáson veszteglő vicinális kalauzai jól berúgnak a visszaindulásig – nemsokára megszűnik ez a vonal is, utcára kerülnek. Az állomásfőnök egyszemélyben forgalmista és jegypénztáros is, de a jegye már elfogyott, nem tud kiszolgálni.

Végigcsodálkozott életemben Isten egyik legnagyobb ajándéka az volt, hogy családban, iskolában, börtönben és munkahelyen egyaránt védőbúra alatt élhettem. Soha nem kényszerültem rá, hogy lemondjak anyanyelvemről, református keresztyén hitemről; soha nem kellett vallanom, hogy hozám a tudatlanság illik, mert a műveltség rút kispolgári csökevény, nem kellett jelszavakat skandálnom, mert ezt a felnőtt emberhez méltatlan, komolytalan dolgot e célból egybehívott gyűléseken nem gyakoroltatták velem, mivelhogy – hála Istennek – megúsztam párttagság nélkül ezt az életet. Ugyanígy nem tudnak rákényszeríteni, hogy a család, gyülekezet, nemzet megtartó közössége és az értelmes, egészséges élet ellen agitáljak, mert azoknak az emberség- és emberiség-ellenes pártoknak sem leszek soha tagja, amelyek ezt úzik.

DR. PÉTER MIKLÓS
nyugalmazott református lelkipásztor,
a Partiumi Keresztény Egyetem
tanszékvezető tanára

Őrtornyok

Zimándközi templom

Szigetfalui templom

Nagyperegi templom

*A firenzei dóm tövében
rátok gondoltam, ti merészen
világoló aprócska lángok,
sár-templomok, fa-haranglábak.*

*Napnyugat s napkelet határán
őrködtetek – de sokszor árván! –
tűzkormosan, árvízben ázva,
dúló hadaktól meggyalázva.*

*Virultak pogány tulipánok,
hímezték bibliás leányok
tölgyfából rótt úrasztalára
karácsony vagy pünkösöd havára.*

*S a templom-kunyhóban a Gyermekek
sugárzott, s szálltak kettős nyelvek,
ötezer év zsidó ígét
magyar ige zengette égis.*

*Zengette kopott prédikátor:
a virágos Hollandiából
útnak indult gyalog, szekéren,
hogy bölcsőjéhez visszatérjen,*

*vesszőből-sárból szentegyházat
emeljen e sár-föld hazának,
magyar nyelvből egy új országot,
tündöklő koldus-királyságot.*

*Kelet küszöbe, Tisza-mente!
De sok baj, vész törette-verte!
De Erdőn-túlról fáklya-fényjel
üzen ma is, vaksötét éjjel:*

*veletek vagyunk, míg ti vagytok,
magunkra, tudjuk, sose hagytok,
a Tisza, Maros vérerén át
együtt lüktetjük még a zsoltárt:*

*„Tebenned...elejitől fogva...”
egymás kezét és szívét fogva,
kik töretlen gerinccel álltunk,
ma sem görnyedhet meg a hátunk!*

*A firenzei dóm tövében
szédülve a magasba néztem,
ott fenn: palástok lobbanása,
gályaevezők csobbanása,*

*S „erős várunk“ az olasz égen
lebegett fatornyos-merészen,
csipke-csodáknál ékebben,
aranycifráknál fényesebben.*

*Hol veszett vizek ostromolták,
Hol dühödt törvény szabta sorsát,
– hányszor lét és nemlét határán! –
erős hitben mégis megállván.*

*Világoló kis faggyúmécsek,
őrtornyai dacos-merészek,
rátok tekint a riadt lélek:
„Őrizzétek meg ezt a népet !”*

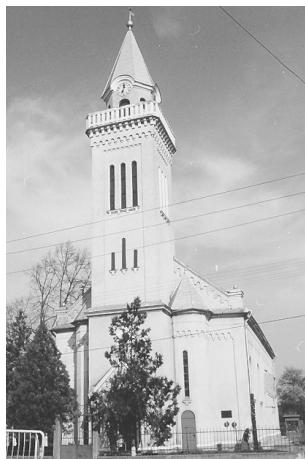
**A fényképek Várady József kondói lelkipásztor
készülő kötetéből valók**

Angyalkúti templom

Bégamonostori templom

Erdőhegykiszjenői templom

„Ne hagyjátok a templomot és az iskolát“

Fejezetek a szatmári Kölcsey Főgimnázium történetéből

Az iskola történelmének kezdeteit homály fedi, de nem olyan mértékben, hogy bizonyos utalások, közvetett dokumentumok segítségével ne találjunk támpontokat az igazság megközelítésére. Annak ellenére, hogy pontos dátumra utaló forrásunk nincs megalapítását illetően, számos közvetett utalással rendelkezünk, amelyek jelzik, hogy a 16. század második felében már nagy gimnáziumként működött. Ezeknek sorát az 1594-es matolcsi zsinat határozatának a jegyzőkönyve nyitja meg, amelyben a debrecenivel együtt főgimnáziumnak nevezik a szatmárit is, felhívva az egyházi méltóságok figyelmét, hogy gondot fordítsanak rá. „A debreczeni főiskolára való gyűjtésekre nagy gond fordíttassék, szintúgy a szatmárra.“ Ezt erősíti meg Széles András nemrég megtalált kézírata, amelyben a szerző megnevez egy debreceni professzort, aki 1594-ben azért jön Szatmárra, hogy eredeti hivatását folytathassa. „1594-ben volt Szathmárnak Papja Taratzk János, aki hazájáról Debreczeni Tarazk Jánosnak is hivatik. Volt ez Debreczeni Professor, és azon hivatalának folytatásából jött Papnak Szathmárra“. Figyelembe véve a két forrás időbeli és tárgyi egybeesését, aligha lehet fordítási tévedésnek nevezni a matolcsi zsinat határozatát. Ami pedig a megnevezett professzor szándékát illeti, mely szerint azért jött Szatmárra, hogy eredeti hivatását folytathassa, az iskola főgimnáziumi rangját erősíti meg, mert bizonyos, hogy egy debreceni főiskoláról nem távozik azért egy professzor, hogy alsóbb szinten tanít-hasson Szatmáron.

Luther Márton

A szatmári református egyház levéltárában volt fellelhető az a Matricula studio-sorum, amely az iskoláról szóló legrégibb ismert dokumentum, s amelyben a következők olvashatók: „Schola Satmarina ab immemoriali tempore suos habuit rectores et studiosos togatos plus minus 10. Anno 1610. Schola haec in celebram gymnasii formam mutata est“. Ha figyelmesen elolvassuk az idézetet, látható, hogy több in-

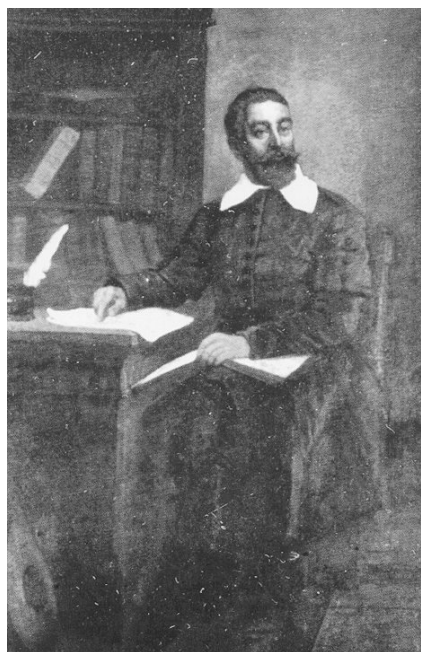
Tanácskozóterem/Tanári

formációt tartalmaz. Mindenekelőtt az vehető ki, hogy a szatmári iskolának az emberi emlékezetet meghaladó időtől fogva voltak rectorai és tanuló, tógás diákjai. Ha azt vesszük, hogy e kifejezés (emberi emlékezetet meghaladó időtől) „régén“-t jelent, vagyis 60–70 évet, akkor az iskola alapítását az 1540–1550-es évekre kell tenni. Arra vonatkozóan, hogy kik voltak diákjai az iskolának, a tógás kifejezést használja. A szakirodalomban ez olyan tanulókat jelent, akik felsőbb osztályokban tanultak, és egyházi pályára, tanítónak vagy papnak készültek. Végül a harmadik információ azt közli, hogy az iskola formáját híres gimnáziummá változtatta. Tudjuk, hogy Milotai Nyilas István kezdeményezésére a városi tanács telket vásárol, amelyre iskolát építenek. Valószínű, ezért mondja Széles András is, hogy „1610-be tavasszal debreczeni Professzorból szathmári Pappá lévén Milotai Nyilas István mint professzori ember szeretvén a jó Oskolát: de azonba mint Szathmár Vármegyei fi, (kit Milotán ma is emlegetnek) buzogván ezen környékért, Szathmári Oskolát Collégiummá tette tanátsa és jó igyekezete által“. Szathmár és vidéke röviddel a reformáció kibontakozását követően, befogadóképességnek bizonyult az új eszmék számára.

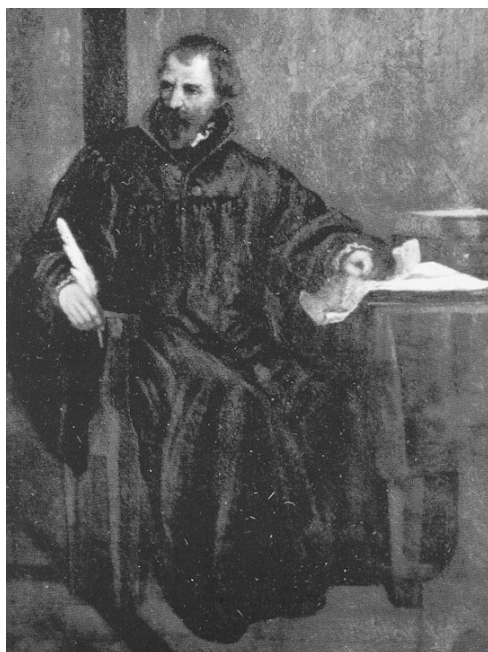
A 16–17. századok során a vidék többször háborúk, hűbérurak közötti villongások színtere, de az iskola léte nem forog veszélyben, mert mindig akad, aki támogassa, pártfogolja. (Hasonló sorsa van a többi kollégiumnak is.) A pártfogók közül mindenekelőtt ki kell emelnünk a vidék/a város

református lakosságát és nemeseit, de ott találjuk Szabolcs, Bereg, Ugocsa nemeseit, és az erdélyi fejedelmeket is. Bethlen Gábor fejedelem 1622–1629 között birtokolja a vidéket, s Szatmárt is, amikor támogatást nyújt az itteni református közösségeknek. A várbeli iskolát a várőr katonák gyermekeinek adja, és nyomdát is létesített. A református főgimnáziumnak tett adományából rakják le alapjait a későbbi híres könyvtárnak. A másik, a szatmári főgimnáziumot pártoló fejedelem, gróf Rhédey Ferenc (de Kis Réde), ki előbb „Máramarosi Fő Ispány“, 1657-ben pedig erdélyi fejedelem lett. „Feleségével, Bethlen Drusinával Berentzét (amely ma egy oláh falu Szathmáron fejül a Szamos mellett) minden hozzá tartozandó jókkal p. o. Szamoson levő malomával, és jövedelmekkel a szathmári ref. Oskolának hagyta és ajándékozta örökösen...”

A II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc idején a térségben dúló politikai harcok és háborús események szinte a megsemmisülés szélére sodorták a református főgimnáziumot. Az egész várossal együtt áldozata lesz az iskola is annak a pusztító tűzvésznek, amit előbb a németek, majd a kuruc csapatok zúdítanak a két városra. Tudósítva az akkori eseményekről, a már többször idézett Széles András-féle kéziratban a következők olvashatók: „1703-ba 28 September ezek (Tatai és Szathmári) valának ketten a szathmári Collegiumnak Professorai, a mikor Szathmár városa a császár mellett való hűségben meg akarván maradni, a miatt a kurutzok 1703-ba 28 szept. bosszúságokba fel gyújtották Szathmárt. Meg égett

Senczi Molnár Albert zsoltáríró

Károlyi (Radics) Gáspár bibliafordító

akkor Szathmáron még a tyúkól is. És így megégtek a tornyok, Paróchiák, megégett az Oskola.”

A következő nagy pusztítás, amely végigsepert a vidéken, a városban és az iskolában sem okozott különösebb károkat. „1717 – a tatárjárás semmi zavart nem tett a Szathmári Oskolába.”

Az első világháborút követő politikai változások újból a megpróbáltatások korszakát jelentik. Az iskola elveszti támogatóinak jelentős részét, az oktatás rövid távon célját veszti, maga az intézmény léte veszélybe kerül. Vagyoniának is egy jelentős részét elveszik, állami támogatásban nem részesül. 1924-től a román adminisztráció megvonja nyilvánossági jogát, ami azt jelentette, hogy a végzős diákjai nem tehettek anyanyelven érettségi vizsgát iskolájukban.

Az 1940-es évek első felében az iskolára nehezedő nemzetiségi elnyomás megszűnik, de fejlődését a háborús viszonyok visszavetik.

Az 1957-es év igen jelentős, és eseményekben gazdag. Az iskola vezetésének sikerült meggyőzni a korabeli politikai vezetést (nemcsak helyi, hanem központi viszonylatban is), hogy engedélyezze a 400 éves fennállás megünneplését, és a Kölcsey Ferenc név felvételét. A megemlékezések 1957. május 18-án az iskola tornatermében tartott megnyitóval kezdődnek el, s szeptember 22-én a névadó ünnepel fejeződnek be.

A megnyitó ünnepség keretében az iskola akkori igazgatója, Nagy János ünnepi beszédet mondott. Az tartalmazta a kötelező rendszert dicsőítő gondolatokat, ami nélkül akkor lehetetlen lett volna megtartani egy olyan méretű és jellegű megemlékezést.

Mondanivalóját a következő gondolatokban összegezte: „Tanít a múlt: megszólalnak és figyelmeztetnek az ősi falak. Csak oda kell hajolni föléjük, meghallgatni intelmeiket.” Miben tévedett az igazgató? A jövő távlatának a megítélésében! Amikor azt mondta: „csak a kezdetén állunk egy merészen magasba ívelő útnak, mert okultunk a nagy múlt tanításaiból”. A megjósolt jövő csak néhány évig tartott, mert 1962-ben drasztikus intézkedésekkel felszámolták a nagy múltú iskolát, több tízezer kötetes könyvtárát eltulajdonították, szétszórták.

1958-ban, egy újabb átszervezés nyomán koedukációs iskolává válik, az osztályok egy része a leánygimnáziumba költözik (illetve onnan a Kölcseybe). 1961-ben a gimnáziumi osztályok a Mihai Eminescu Líceum magyar tagozatává válnak. A magyar tannyelvű osztályok közül 1989-re már csak három marad.

1989-ben jelentős politikai fordulat következik be, s ennek lehetőségét kihasználva, a különböző román tannyelvű líceumok keretében működő magyar tannyelvű osztályok, tanáraik vezetésével, már tanév közben, a második évharmad kezdetétől visszatérnek az egykori református iskola épületébe, s újból államilag támogatott magyar tannyelvűvé alakítják azt. 1990 ősztől az intézmény ismét felvette és ma is viseli a Kölcsey Ferenc nevet.

Sellyei M. István gályarab

Balogh Péter püspök

Rövid idő alatt sikerült a környék magyar közösségének igényeit kielégítenie, s a környékbeli magyarság támogatását kivívnia. Remélhetőleg, az 1957-ben megjósolt „magasba ívelő út” most valóban elkezdődött, és tartós is lesz az intézmény további életében.

A szatmári Református Főgimnázium páratlan és titokzatos ékessége a tanári szoba, melyet jelen írásban is illusztrációként felhasznált olajfestmények díszítik. A tanári szobában megforduló látogató ilyen formán a magyar protestáns és református egyháztörténelem Szatmárhoz is kötődő kis képtárában találja magát. Balogh Géza kiváló tanulmánya e tanári szoba rejtelmes múltját is megörökíti (szerk. megj.).

Mielőtt befejezném a festményekről írott tanulmányomat, szólnom kell azoknak sorsáról a kommunizmus évei alatt. Több ideig az a felfogás élt, hogy az ügyes elrejtésük következtében nem tudtak a hivatalos szervek róluk. Kétségtelen, hogy elődeink megpróbálták titokban tartani a képek létezését. Az 50-es években természetrajzi szertárt rendeztek be a terembe, s a hatalmas szekrények, a rájuk elhelyezett madarakkal, a fóliák, és az erre a célra készült faburkolat, egyfajta biztonságot jelentett. Ezt volt hivatva növelni az a tény is, hogy a tanulókat az órára szükséges képekért, egyéb szemléltető eszközökért nem engedték be a terembe, csak az ajtó előteréig.

Az 1960-as évek változást hoztak az iskola életében, s valószínű a festmények titokzatos léte kérdésében is. Nehéz elképzelni, hogy amikor román tannyelvű osztályok létesültek, új természetrajzszakos tanárok kerültek az

épületbe, s ne fordultak volna meg a szertárban. Inkább hihető, hogy erősebb volt bennük a képek művészi értékei iránti tisztelet, mint a gyűlölet. Talán az a néhány tanár, aki ismerte, hogy mit rejteget a természetrajz szertár, a hallgatás falát vonta a terem köré, nem kérte, követelte megsemmisítésüket.

1971-től, amikor újra magyar tannyelvű líceum lesz, a hivatalos biztonsági szervek figyelme jobban az iskola felé fordul. Ezt látszik bizonyítani, hogy 1979-ben az akkori igazgatónál jelentkezik egy biztonsági tisztt, megtekint a termet, és arra a következtetésre jut, hogy a képeket meg kell semmisíteni. Az igazgató, Willányi Tibor kérésére a Kolozsváron élő Banner Zoltán művészettörténész egy másik szakemberrel megvizsgálják a festményeket, és úgy nyilatkoznak, hogy ezek kiváló művészi értékeket jelentenek, s részei a nemzeti örökségnek. Tehát nem a megsemmisítésük, hanem a sértetlen megőrzésük a feladat.

Az 1980-as tanév újabb meglepetéssel szolgál a képek sorsát illetően.

„Váratlanul” Szatmárra érkezik az akkori tanügyminiszter asszony, Aneta Spornic. A helybeli pártfunkcionáriussal, Constantin Stanca „elvtárs-sal” és a minisztérium részéről a megyéért felelős Ștefănescu „elvtárssal” meglátogatják az iskolát. A vendéglátás kiválóan volt megszervezve: pionírok virágcsokrokkal, megfelelő alázatossággal, s egyéb ilyenkor szokásos kellékekkel fogadják őket. A vendég megtekint a termet, megkapja a szükséges felvilágosítást, majd távozik az iskolából. Őt inkább a szaktantermek, s különös tekintettel a természetrajz szertár érdekelte, hiszen bizonyosan pontos információkkal érkezett. Útban a megyei pártbizottság felé, már a kocsi-ban nyilatkozik a képekről, amelyek elnyerték tetszését. Döntése az, hogy a képeket meg kell tartani. Erről az igazgatót először a sofőr, Winkler László értesítette. Ugyancsak a sofőr beszámolója szerint a helybeli hatalmasságok is jó véleménnyel voltak az iskoláról, ami kétségtelenül hozzájárult a miniszter asszony pozitív döntéséhez

A hosszú idő megviselte a képek állapotát. A mennyezetről több helyen a vakolat a festmények részeivel együtt hullott le. (Olyan vélemények is vannak, hogy egyes részeket, erőszakosan, tudatosan távolítanak el.) Az ajtó melletti mennyezeti rész különösen megsínyli az idő romboló hatását. Nagy darabokban esnek le a vakolati részek. Balogh Ágota tanárnő szerint ez erőszakos beavatkozás eredménye volt, mert „Sfara igazgató idején le akarták verni.”

Szerencsére, ha volt is ilyen elképzelés, ez nem következett be.

Napjainkban számos, idegenből a városunkba érkező látogató keresi fel iskolánkat azzal a szándékkal, hogy megtekintse a tanári festményeit. Egyöntetű a vélemény, hogy „a festmények csodálatosak, s a környéken ehhez hasonló tanári szoba nincs.

BALOGH GÉZA
történész

JÓZSEF ATTILA

Csendes estéli zsoltár

*Ó, Uram, nem bírom rímbe kovácsolni dicsőségedet.
Egyszerű ajakkal mondom zsoltáromat.
De ha nem akarod, ne hallgasd meg szavam.*

*Tudom, hogy zöldel a fű, de nem értem minek zöldel,
meg kinek zöldel.
Érzem, hogy szeretek, de nem tudom, kinek a száját
fogja megégetni a szám.
Hallom, hogy fú a szél, de nem tudom, minek fú
mikor én szomorú vagyok.
De ne figyelmezz szavamra, ha nem tetszik Neked.*

*Csak egyszerűen, primitíven szeretném most Neked
elmondani, hogy én is vagyok és itt vagyok és csodállak,
de nem értelek.
Mert Neked nincs szükséged a mi csodálásunkra,
meg zsoltárolásunkra.
Mert sértik füledet talán a zajos és örökös könnyörgések.
Mert mást se tudunk, könnyörögni, meg alázkodni
meg kérni.*

*Egyszerű rabszolgád vagyok, akit odaajándékozhatasz
a Pokolnak is.
Határtalan a birodalmad és hatalmas vagy meg erős,
meg örök.
Ó, Uram, ajándékozz meg csekélyke magammal engem.
De ha nem akarod, ne hallgasd meg szavam.*

Rákóczi lapja és szerkesztője

Már két éve, hogy zászlót bontott a II. Rákóczi Ferenc vezetett szabadságharc, már két esztendeje, hogy egymásnak feszültek a kuruc és a labanc seregek, s külföldön egyre több álhír kapott lábra a magyar ügygel kapcsolatban. A szabadságharc vezetői azt igyekeztek ellensúlyozni is a hazai, de még inkább a külföldi közvélemény tájékoztatása céljából, már a hadjárat kezdetétől élénk tájékoztató tevékenységet fejtenek ki. Ennek formái eleinte magyar és latin nyelvű röpiratok, kiáltványok voltak. Ám a szabadságharc vezére ismerte a röplapnál – éppen rendszeres megjelenése miatt – jóval hatékonyabb és korszerűbb tájékoztatási eszközt, az újságot is, hiszen maga is olvasója volt a párizsi Gazette-nek, de a hollandiai hugenotta emigráció lapjainak, sőt az angol újságoknak is. Tapasztalhatta, hogy főleg a francia lapok milyen érdeklődéssel fordulnak a magyar szabadságharc felé, de azt is, hogy a Habsburg-propaganda 1703-ban indított bécsi hivatalos újságja, a *Wienerisches Diarium* telekürtölte Európát a szabadságharcosok kegyetlenségével, a kuruc útonállók szörnyűségeivel, a fejedelem pártütő és felségáruló tevékenységével, vesztett csaták híreivel. Tisztába jöhetett azzal, hogy a szabadságharc egyoldalú bécsi beállítással szemben a felkelés valódi okait és célját ismertesse, s a hadi eseményekről kuruc szempontból tudósítson, szükségesnek érezte egy újság indítását.

Háromszáz évvel ezelőtt, 1705. június 7-én jelent meg ez a lap **Mercurius Hungaricus** címmel.

Közvetlen előzménye az volt, hogy gróf Esterházy Antal tábornagy levélben fordult a fejedelemhez, egy lap indítását javasolva, hogy „ne láttassék mind igaznak lenni, az kit az idegen nemzet szokott promulgálni“, „számba venné“ az itthon történeteket, a hadi eseményeket, külföldön pedig a hamis híreket megcáfolná; inkább a magyar olvasóknak szánta „a nép vigasztalása“ érdekében. Ellenben Rákóczi az újságot külpolitikai céljai szolgálatába kívánta állítani, s a Gazette mintájára ő is az udvarhoz kapcsolta, sőt mintegy a felkelés hivatalos közlönyévé tette. S a főszerkesztő

Háromszáz évvel ezelőtt jelent meg a *Mercurius Hungaricus* című lap

sem Esterházy tábornagy lett, ő hadakozó ember, nincs mikor és hol foglalkoznia a lappal és természete is bizonytalan, habozó. A fejedelem megtalálta a megfelelő embert a főszerkesztői tisztségre. Ez a kancellária intimus secretarius, **Ráday Pál**, aki sokszor bizonyította már, hogy mestere a retorikának, a stilisztikának, a latin és a magyar nyelveknek. Korának egyik legműveltebb, legtájékozottabb, legmunkabíróbb szelleme. Emellett írástudó. És a fejedelem bizalmi embere.

A szerkesztői posztra kiszemelt férfi Losoncon született 1677. július 2-án. Apja, Ráday Gáspár nógrádi, majd pesti alispán, nagy gonddal neveltette. Tanulmányai végeztével, 1695-ben törvénygyakorlatra ment Kajáli Pál, Nógrád és Hont vármegye jegyzője mellé, majd két évig hadgyakorlaton vett részt Forgách Simon gróf, horvát bán seregében. 1700-ban Nógrád vármegye rendjei megválasztották jegyzőnek a lemondott Kajáli Pál helyébe, akinek lányát, Klárát 1703-ban feleségül vette. Ugyanekkor Rákóczi Ferenc hűségére tért, s mint a fejedelem belső titkára, ő fogalmazta a szabadságharc híres kiáltványát, a *Recrudescunt*-ot, melyet – miután a fejedelem átnézte – ő fordított le magyarra. A kuruc publicisztikának ez a nevezetes alkotása így kezdődik:

„A dolgok örök emlékezetére!

Megújulnak a dicsőséges magyar nemzetnek régi sebei és hazánk megsebesült szabadságának mostoha kézzel ennyiszor enyhített sebhelye, minekutána alattomban elbágyadtak tagjai, az Ausztriai Háznak Isten ítéletéből való birodalma alatt, féltvén, hogy ép részére is reá hat a végső veszedelem, fegyverrel kívánjuk elvágattatni. Mi kényszerítette régen a dicsőséges Báthori famíliát ez ellen a Ház ellen fegyverfogásra? Mi okot vett fel Bethlen hazánk oltalmára? Mi indította Bocskait a felkelésre? Micsoda a mi eleinket, Rákócziakat és Thökölyt? Nyilván van a világ előtt! Nem is lehet semmi álnoksággal elfelejteni országunknak igaz nehézségeit. Legfőbb oka most is, mindenkor másszor is volt, az a nagy és sok indulásokban, hazánk törvényeinek megmondhatatlan roncsolása, szaggatása...” Majd huszonegy pontban következik a Habsburg-háztól elszenvedett sérelmek felsorolása. Köztük olyan alapvető törvénytelenségek, mint a 3. és 4. pontban foglaltak, hogy a magyart magasabb katonai rangra nem méltatták, az erődítményekben idegenek parancsoltak, így saját hazájában külföldi jármot vetettek a nyakába. Az ország ügyeinek dolgát az Udvari Tanács intézte, a magyar főrendek megkérdezése nélkül. Vagy a 11., 12., 13. és 14. pontokban írottak az elidegenített koronajöszágokról, a megkettőzött harmincadvámokról, a kisméretű kereskedelemről, az állandóan növekvő porcióról. Minek következtében az egykor gazdag országban a köznép annyira elszegényedett, hogy csak úgy tudta adóját fizetni, ha a török szolgálatába állt, vagy feleségét, gyermekeit adta zálogba, mint a birkát. Hite szerint a 16. pont érintette a legérzékenyebben a Manifestum szerzőjét, hiszen abban a protestánsok vallásszabadságáról volt szó, amit nem tartottak be, állandó zaklatásaiknak rej-

tett célja, hogy egyenetlenséget támasszanak a magyarság soraiban. Nem beszélve arról, hogy a főparancsnoki székbe is idegeneket ültettek. A 20. pont az eperjesi véisztörvényszékre emlékeztetett, amelyet az ország megfélemlítésére állítottak fel. És végül a 21. pontban a Rákóczi-val történt igazságtalanságot tárják a világ elé. A fejedelmet hamis vádak alapján börtönözték be, hogy törvénytelenül végezzenek vele, s ha nem sikerül csodával határos módon megszabadulnia, ezt meg is tették volna. „Számkivettetésben van ott az igazság, ahol az elmének eleve bévett dühössége uralkodik. Nem akarta az isteni irgalmasság tovább ezt az országot az ausztriaiaknak tolvajlására kitenni, ezért benünket az ellenünk elgondolt veszedelemtől megszabadítva, külső fejedelmek jóakaratóból az ország belső részeibe behozva, igaz fegyveresek hadi vezérévé lett. Így van az a természetből elrendelve, hogy a magyar, nemes elméjétől fogva el nem szenvedheti a bosszúságot és a szabadságban született haza a szolgaságot nehezebb dolognak tartja a keserű halálnál“ – vonja le a következtetést a kiáltvány.

Ráday Pál főszerkesztő

Ráday hatalmas munkabíráásával mindenütt segített. A fejedelem oldalán erdélyi kancellárrá emelkedett, s ismételten járt követségben a Rákóczit pártoló külföldi udvaroknál, így Lengyelországban, XII. Károly svéd királynál, I. Frigyes porosz királynál és Nagy Péter orosz cárnál, akivel fejedelem nevében 1707-ben ő kötötte meg a szövetséget. Ugyanakkor ráhárult a diplomáciai levelek, a kancelláriai ügyiratok megírása, átnézése, majd csak ezután jutott ideje a szerkesztésre – és terjesztésre. 1705. június 7-én a lőcsei Brewer nyomdából – amely 1703 óta kurucok kezén volt – kijött az első latin nyelvű hazai újság. Ráday így emlékezett erre: „Novellákat (újságokat) nyomtattatván, Franciaországban, Prussziában, Danckában és más egyéb helyekre elküldöztem“. És nem volt megállás, sürgettek a körülmények, az ellenség hamis híreit vissza kellett verni, a külhoni udvarokban terjesztett bécsi rágalmakat le kellett leplezni. S ráadásul előzmények nélküli mesterséget kellett gyakorolnia. A fejedelem rendeletére pedig a hadaktól, táborokból hosszú levelek, jelentések érkeztek, gyűltek a szerkesztő asztalán. A hosszadalmas, körülményes mondatokat szabatos nyelven, világos fogalmazásba foglalta, küldte nyomdába, vigyázva, hogy csak az jelenjen meg, ami fontos.

Szíves fogadtatásra talált a Mercurius a Rákóczi diplomáciájával rokon-szenvező udvarok, politikusok körében, s e körök további megjelentetésére is

igényt tartottak. A fejedelem elrendelte a hetenkénti kiadást, mégis csak két hónap múlva jött a következő szám. Ráday közben diplomáciai megbízatással Varsóban járt – nélküle pedig nem jelenhetett meg az újság. Csak augusztusban látott napvilágot a második szám. Megváltoztatták a címét **Mercurius Veridicus ex Hungaria** (Magyarországi Igazmondó Mercurius-ra), hogy ezzel is utaljanak rendeltetésére. A lap a szabadságharcosok szemszögéből tudósított az eseményekről, de nem közölt alaptalan és valótlan híreket. Amikor a vereségeket magyarázataival enyhíteni, a győzelmeket pedig hangsúlyozni és méltatni igyekezett, nem tett mást, mint ami a kor német és francia udvari befolyás alatt álló kiadványaiban általános gyakorlat volt. Erről a francia enciklopedisták is szóltak, az egykorú újságoknak a külpolitikai célú propagandisztikus gyakorlatát szinte a hadviselés részeként értékelték. Csak azt sajnálták, hogy az ugyanarról az eseményről ellentétesen beszámoló lapközlemények majd megtévesztik az utókor történetíróit. Ráday Pál felfogása erről az volt: a vereségek jelentőségét lehet kisebbiteni, a győzelmekkel lehet lelkesíteni, de az eseményeket kitalálni nem lehet, s nem szabad. Lehet szépíteni, azonban hazudni tilos. Aki hazudik, mellébeszél, előbb-utóbb lelepleződik. A valódi hírek viszont hitelt szereznek az újságnak, az ügynek. Azért a Mercurius néha nyíltan is kimondta véleményét az osztrákok durva hadviseléséről, különösen Heister tábornok kegyetlen vérfürdőiről. Rabutin tábornok halálát pedig ezzel a megjegyzéssel közölte: „Adj Uram örök nyugodalmat neki, és szabad utat a másvilágra minden németnek.”

Rákóczi fejedelem rendeletét a lap heti megjelentetéséről a hadi események elsodorták. A következő Mercurius Veridicus csak kerek egy esztendő múlva került az érdeklődők kezébe. Ráday nem bírta ezt az iramot, de 1708 augusztus havában még egyszer megszólalt az ő tollával, az ő szerkesztésében a Mercurius Veridicus ex Hungaria. Ez volt a negyedik szám Ráday Pál gondozásában. Különben az 1705–1710 közötti időszakból mindössze hat szám megjelenéséről tudunk. Thaly Kálmán a 19. század végén még abban reménykedett, hogy a Mercurius „teljes sorozata” bizonyára előkerül egyszer, ám valószínűleg több szám nem is látott napvilágot az újságból. A megjelent lapszámokkal kapcsolatos bizonytalanság alapja az volt, hogy az egyes számokon csak a dátum szerepelt, sorszám nem. Már Bercsényi kancelláriáján készültek az utolsó évfolyam számai a generális titkárának, Ebeczky Sámuelnek a szerkesztésében. S mivel Lőcse a császáriak kezébe került, Bártfán nyomtatták ki. Az ottani nyomda Kassára költöztetése idején állítólag kísérletet tettek az újság kiadásának folytatására, de az 1710 márciusi számmal megszűnt a Mercurius Veridicus ex Hungaria. Bár a szabadságharc mostoha körülményei között nem jelenhetett meg rendszeresen, mégis joggal tekinthetjük a magyarországi hírlapirodalom úttörőjének, a Rákóczi-szabadságharc kultúrpolitikája és diplomáciája egyik nagyszerű fegyvertényének. Első főszerkesztője pedig – bár magával sodorta

a politika, minden percét a diplomáciának kellett áldoznia – a magyar újságírás első kiemelkedő személyiségévé vált, akinek életeleme volt a mindenkori **újság**, vagyis az újdonság, a nevezetességek, a látványosságok felkutatása, az élmények gondos megörökítése.

Ráday Pál a szabadságharc utolsó éveiben diplomáciai téren tevékenykedett, részt vett a szerencsétlen kimenetelű trencsényi ütközetben, majd a szatmári békealkudozásban. Labanc idők következtek. Rákóczi – európai kitérővel – Rodostóban kötött ki, Ráday Lengyelországból fordult vissza, hogy elfogadja az amnesztiát. A szabadság ügyének és a fejedelemhez végig hű féltucatnyi személyiség nevében Ráday Pál írta meg a búcsúlevelet Rákóczinak: „Úgy hisszük és maga Felséged sem tehet jó lelkiismerettel ellenkezőképpen bizonyosságot, hogy amióta az Úristen Felségedet nemzet-séges ügyünknek a keresésére felállította, tiszta hűséggel és szorgalmatossággal munkálkodtunk édes hazánk javát. És ezáltal tehetségünk szerint bizonyítottuk is alázatos kötelességünket“.

Huszonkét esztendő adatott még neki: csendes, építőmunkával töltötte, beletört a Habsburg-világba, az **ahogy lehet**-be. Otthon felesége, gyermeke, a ludányi és péceli birtok várta. Utolsó évtizedeit a gazdálkodás és az irodalmi foglalatosság kötötte le, de több ízben hathatósan felemelte szavát egyháza érdekében is. A református egyház egyetemes főgondnokának választották, s ebben a tisztségében nem kevesebbet ért el, mint a sárospataki kolégium megmentését.

Ő vetette meg alapját a híres Ráday-könyvtárnak, a pesti református felsőfokú tanintézet bibliotékájának. Könyvgyűjtő szenvedélyét fia, a költő Gedeon is örökölte, aki a könyvtár állományát tervszerűen, nagy utana-járással, levelezéssel és tetemes pénzáldozatokkal gazdagította. Halálakor Ráday Gedeon 5000 műből és több mint 10 ezer kötetből álló gyűjteményt hagyott az utókorra. 1843-ban az országgyűlés elhatározta, hogy megvásárolja az állam számára és beolvasztja a Nemzeti Múzeum könyvtárába. De végül is a Dunamelléki Egyházkerület vette meg a Ráday családtól oly módon, hogy a vételár felét maga a Ráday család adta, a másik felét nyilvános gyűjtés útján szerezték meg. A könyvtár 1913 elején nyílt meg a nagyközönség számára.

Ráday Pál irodalmi munkásságának legbecsesebb emléke Lelki hódolás és istenes énekek című imádságos könyve, mely több mint tíz kiadást ért meg. Írt latin verseket, öt szerelmes verset magyarul, s III. Károly felszólítására összefoglalta latinul Rákóczi szabadságharcának történetét.

1733-ban hunyt el Pécelen, Losoncon helyezték örök nyugalomra. Az utókor a hazai újságírás első úttörőjét és a „szabadság nótáriusát“ tiszteli benne.

MIHÁLKA ZOLTÁN
történész

alatt. Ezek bizonyos védettséget, esetleg némi kiváltságot biztosítottak az ott élőknek. A Nagyváradtól 25 km-re, a Szatmárnémetibe vivő főútvonal mentén fekvő, és már 1291-ben írásban is említett Félegyháza egykor az ún. „kis hajdúvárosok” egyike volt. A hajdú kiváltság megszerzésével külön fejezet kezdődött a település történetében.

Az említett Rákóczi-levél ismertetése előtt – röviden – foglalkoznunk kell a bihari hajdúság történetével. Ez azért is fontos, mivel a hajdúk letelepítésének, katonáskodásának és szabadságuk visszanyeréséért kifejtett erőfeszítéseik Félegyháza történetének is meghatározó része.

A bihari „kis hajdúvárosok”

A hajdúság a 17. század társadalomfejlődésének jelentős alkotóeleme, történelemformáló ereje volt. Az örökös jobbágyság idején – ha rövid időre is – a hajdú kiváltságok révén egy bizonyos réteg kikerül a kor jogi, társadalmi és gazdasági megkötöttségének keretei közül.

Bocskai a szabad hajdúkra támaszkodva lehetett sikeres Habsburg-ellenes csatáiban. Nélkülük talán nem kerül a fejedelmi trónra Báthori Gábor és I. Rákóczi György. Ahhoz, hogy Bethlen Gábor sikeresen beavatkozhasson a 30 éves háborúba, szintén szüksége volt a hajdú katonaságra. A törökök elleni felszabadító harcokban – ha segédcsatapokként is – hősiiesen küzdöttek. Régi szabadságuk visszanyerését remélve, sokan harcoltak II. Rákóczi Ferenc oldalán, így a szabadságharc is nagyobb méreteket öltethetett.

Mivel Bocskai sikerei a hajdúknak volt köszönhető, ezt ő letelepítésükkel igyekezett meghálálni. A telepítés másik oka az volt, hogy a harcok végeztével már nem tudta foglalkoztatni őket, ám felismerve harcértéküket, azt akarta, hogy bármikor rendelkezésére állva, egyfajta állandó katonai erőként használja őket.

A jól ismert nagyobb (szabolcsi) hajdúvárosokon kívül 1606. március 16-án letelepedési engedélyt kapott Kölesérre az a 300 hajdú, akik Kereki várát védték. Ebben az évben még 21 úgynevezett „kis hajdúváros” kapta meg a letelepítési oklevelet: **Szalonta, Ürögd, Pece-Szentmárton, Tamási, Harsány, Körösszeg, Mezősas, Régeny, Félegyháza, Bagamér, Mikepércs, Hajdúbagos, Kónyár, Derecske, Herpály, Berettyóújfalu, Kaba, Sáránd, Tépe, Komádi és Vekerd.** Ezek közül egyesek csak 1621-ig tudták megőrizni szabadságukat. (Egyes források szerint a félegyházi, ide vonatkozó 1606-os oklevél és a falu 1630-as pecsétje az 1960-as években tűnt el a településről.)

Egyes kutatók szerint a bihari hajdútelepek nem mindegyike Bocskai-telepítés. Mások kiváltságai már nem igazolhatóak oklevéllel, voltak olyanok, melyeknek lakói csak részben voltak hajdúk.

Rákóczi Zsigmond például 1607-ben 400 hajdút telepített Biharba. Bethlen Gábor uralkodása alatt különösen megszorodott a hajdúhelyek száma a megyében: legalább 50 helyre telepített hajdúkat. Bethlen fő ereje az Erdélyhez tartozó hajdúság volt, a bihariak a váradi kapitány parancsnoksága alatt szolgáltak. I. Rákóczi György uralkodása a hajdúk „aranykorát” jelentette. De II. Rákóczi György igyekezett kordában tartani az itteni hajdúkat, kiknek harcértéke ekkor már nagyobb volt, mint az egyre inkább földműveléssel foglalkozó szabolcsiaké.

A fentiekben felsorolt 21 bihari hajdúszabadalmas hely közül egyeseknél oklevéllel igazolható, hogy teljesen hajdúk által lakott település volt, pl.: **Kölesér, Ürögd, Tamási, Berettyóújfalu, Mikepércs, Régeny, Bagamér, Tépe, Gáborján, Mezősas, Derecske, Harsány, Komádi.** Ma már oklevéllel nem igazolható, hogy **Báránd, Kaba, Konyár és Sáránd** szabad hajdútelep lett volna.

Félegyháza Bocskai-telepítéséről a téma egyik szakértője a következőket írta: „... valószínűbb, hogy a lakosság magát hajdúnak vallva, községét hajdútelepként kezelte.” (Dankó Imre: A Körös-köz – Bihari hajdúság. Gyula, 1959. 40. old.) A szakirodalom nem vitatja azt a tényt, hogy Félegyházán

hajdúk laktak. Szendrey István ismeri annak az adománylevelnek a másolatát, mely szerint ide Bethlen Gábor 51 hajdút telepített. (Szendrey István: Tanulmányok a magyar nép történetéből. Debrecen, 1979, 64. old.) Így van ez Tépe esetében is, melynek hajdúszabadalmát egy 1611-es oklevél erősíti meg, Komádi korábbi szabadalomlevelét 1632-ben I. Rákóczi erősítette meg. Mint Félegyházánál is, egyik esetben sincs megemlítve a Bocskai-féle telepítés. A közeli Diószeg történetét kutatva, Molnár János lelkész azt írta monográfiájában, hogy Báthori Gábor 1609. április 17-én Kolozsváron kiadott szabadalomlevele a lakosságot örök időkre felmenti – a földesúrit kivéve – minden adófizetés alól. Mindezt azért kapták, mert 1604-ben Bocskai

II. Rákóczi Ferenc

seregét segítették és ellátták élelemmel. Ezt 1614-ben Bethlen Gábor, majd 1638-ban I. Rákóczi György megerősítette (Molnár János: A bihardíószegi evangélikus-református egyház múltja és jelene. Nagyvárad, 1885). Diószegről azonban Szendrey István, a következőket írta: „... szabadalmáról számos helyen olvashatunk, de az oklevél nem ismeretes...” (Szendrey István: Tanulmányok a magyar nép történetéből. Debrecen, 1979, 95. old.).

Az 1658-as hősies védekezés még megmentette Váradot, de az 1660 áprilisában megindított büntetőhadjárat fő célja már a város elfoglalása volt, majd a hajdútelepek elpusztítása. A törököknek Pocsaly várának elfoglalása után a székelyhídi erősséget nem sikerült bevenniük. A megyében pusztítva, vonultak Erdély felé. Az útjukba eső Félegyházát is felégették, mint korábban a Meszes–Berettyó-völgy–Érmellék vonalon betörő tatárok is. Ebben az időben a környező falvak egész sora pusztult el.

Várad elfoglalása után a törökök a hódoltsági, a magyar királyi és az erdélyi fejedelmi birtokok között lévő hajdúvárosokat nem túrték meg. A bihariak pedig pont a hódoltsági területre estek.

A kuruc csatározások során kevés említés esik a bihari hajdúkról, ami erősített helységeik elpusztításával is magyarázható. A földönfutóvá vált itteni hajdúk általában beálltak valamely királyi végvár védői sorába, vagy Thököly bujdosói lettek, majd elfogatásuk után Habsburg-szolgálatba szegődtek. Az otthon maradottak (visszatelepültek) már egyre inkább földműveléssel kezdtek foglalkozni.

A fentiekben leírtak Félegyházára is igazak, hisz lakói a török pusztítása, vagy a szomszédos Székelyhíd német zsoldosainak rablásai miatt elmenekültek. Feltehetően ezt igazolja az a tény, hogy 1660 és 1670 között nem ismert lelkészeinek neve.

A visszafoglaló hadműveletek során, 1688-ban Félegyházán, Diószegen és Szentimrén is voltak beszállásolt zsoldosok. Az elnéptelenedést feltehetően az 1691–92-es tatárbetörés is fokozta. Félegyháza ezt követően sem vált pusztává, hisz 1693-ban már itt tartották a megyegyűlést.

II. Rákóczi Ferenc a szabad hajdúk felfogadásával jelentősen megnövelte hadai létszámát. Az osztrákok sarcolásai, a még meglévő jogaiknak eltörlése arra készítette a bihariakat, hogy a szabadságharc oldalára álljanak. A Leopold-diploma 1691-ben még elismerte a fejedelmek által adományozott kiváltságokat, de 1700-ban már rendeletileg szüntették meg a települések katonai szolgálatát. Ekkor még nem kerültek jobbágy-elbánás alá, csak dézsmát fizettek. Esterházy Pál nádor 1702-ben a kamarától zálogként megkapta a derecskei uradalmat, melyhez a bihari hajdúvárosok egy része is tartozott. Félegyháza is zálogbirtok lett, ahol szintén kezdetét vette a jogfosztás, mely egykori szabadságuk elvesztésével járt.

II. Rákóczi Ferenc a szabolcsi hajdúkra már kevésbé számíthatott, életmódjuk teljesen átalakult, katonai feladatokra már csak nehezen vállalkoztak. A „kis hajdúvárosok” 1703-ra elvesztették szabadságukat. Régi

kiváltságaik visszanyerése reményében a fejedelem számíthatott az itteni hajdúk katonai erejére. A fejedelem azonban habozott, vonakodott az általános hajdúszabadság megadásától, ám amikor megtette, már késő volt!

A félegyházi Rákóczi-levél

II. Rákóczi Ferenc már a szabadságharc kezdetén igyekezett meghálálni, ha valamely település lakói az ő zászlai alatt harcoltak, vagy segítették csapatait. Ezt igazolja többek közt a bevezetőben említett, Félegyházán őrzött dokumentum is. A szabadságharc kezdetén fontos bihari esemény volt a diószegi epizód. Itt 1703. július 19-én Boné András és Gödény Pál emberei megrohanták és lemeszárolták a Grünsfeld-várkastély őrségét. Feltehetően a kastélyt ostromlók közül július 26-án Pocsalynál Boné csapatában félegyháziak is harcoltak. A fejedelem talán ezt a helytállást akarta meghálálni, amikor augusztus 16-án egy saját kézjeggyével ellátott levelet adott a falunak, pártfogásába véve az ott élőket. A későbbiekben is számított a félegyházi hajdúk katonai szolgálataira. Figyelemre méltó tény, hogy augusztus 9-én Rákóczi Ferenc Székelyhídon tartózkodott, ahol a rácokhoz szóló kiadványát adta ki.

A Rákóczi-dokumentumokból megtudjuk, hogy a falu lakói kérték „... protekcionális levelüket... személyük és vagyonuk védelmében”. Mivel ők megjelenésükkel bizonyították hozzá és a hazához való hűségüket, a fejedelem elrendelte, hogy csapatai „... sem jószágokban, sem személyekben, házokban, házokon kívül, erdőn vagy mezőn lévőben, templomokban, paróchiájokban, scholájokban...” kárt ne tegyenek. A korábbiakban azt olvashatjuk, hogy azok, akik megszegik a fejedelmi parancsot, kemény büntetésre számíthatnak; „Sőt életek is el vész érte”.

A pecséttel ellátott és a **veressi (vetési?)** mezőn lévő táborban kiállított levél jobb alsó sarkán olvasható a „Félegyháziaké” szó. (Ez és a többi, Félegyházával kapcsolatos szabadságharc-kori dokumentum még további kutatást igényel.)

Hajdúkiváltság a szabadságharc alatt

II. Rákóczi Ferenc a bihari hajdútelepüléseknek az erdélyi fejedelmektől kapott kiváltságait már a szabadságharc elején igyekezett elismerni, számítva azok katonai szolgálatára.

A fejedelem mindenkor támogatta a katonáskodó jobbágyokat és hajdúkat. Kiváltságaikat azonban a rendiség keretei között akarta rendezni, nem akart és nem tudott szembefordulni a nemességgel. A szabad hajdútelepülések elismerését és újak létrehozását mindig szorgalmazta. E kérdést a nemességgel egyetértésben próbálta megoldani, s már az 1705-ös szécsényi

országgyűlésen is tárgyalást folytatott a rendekkel. Végül is ez nem került be a végzések szövegébe, a kérdés megoldására csak az 1708-as pataki országgyűlés határozatai adtak lehetőséget.

A 18. század elejére elvesztett bihari hajdúszabadalmakat a fejedelem újabb kiváltságolással igyekezett visszaadni, ám ezt a nemesi ellenállás megghiúsította. Bihar vármegye tiltakozása ellenére is a fejedelem néhány hajdúvárosnak visszaadta a régi kiváltságait. Ezt bizonyítja Károlyi Sándor generális egy 1706. február 19-én írt parancsa is, amelyben többek közt ezt olvashatjuk a hajdútelepekről: „... némelyeket előbbeni szabadságában megadni méltóztatott...” a fejedelem. Feltételezhető, hogy Félegyháza is e hajdúhelyek sorába tartozott, mivel túlélte a korábbi pusztulásokat. Az 1692-ben tizenhat család lakta Félegyházát, 1704-ben is sorozatos dúlás érte, előbb a németek verték le a kurucokat itt és a szomszédos Diószegen, majd a rácok dúlták fel Diószeggel és Gajdóval együtt.

Az amúgy is kimerült hajdúvárosokat a fejedelem az állami terhek alól nem mentette fel. A gazdaságilag tönkrement hajdúhelyek képviselői 1704 márciusában kérelemmel fordultak a fejedelemhez, mivel a megye a közterhek kivetése és behajtása során túlkapásokra ragadtatta magát. A panaszok másik oka a téli beszállásolások és a megyegyűlésekkel járó terhek orvoslása volt. A rendi megye és a hajdúvárosok közti ellentét már a szabadságharc legelején nyilvánvaló volt. A határközi problémák megoldására Károlyi már említett parancsa próbált megoldást találni. Ezt egy korábbi, ám nem ismert fejedelmi parancs előzte meg, amit a generális 1706-ban megerősített. E szerint egyes hajdúvárosok a törvényes dolgok intézését a „... maguk Székén...” és a megye „gátlása” nélkül intézhették. A fentiekből kitűnik, hogy II. Rákóczi Ferenc a mindenkori társadalmi, politikai és katonai szükségletnek megfelelően próbálta a hajdúkiváltságok bővítését véghezvinni. A hadi szükséglet fontos befolyásoló tényező volt. Ezt bizonyítja az a tény, hogy az említett parancsot Károlyi egy héttel az 1706. február 26-án tartott diószegi mustra előtt adta ki. Bizonyosan nem volt elhanyagolható az, hogy az itt lévő ezredekben milyen létszámmal jelennek meg a bihari hajdúk. Károlyi Sándor megerősítő parancsa is csak ideig-óráig csillapította a hajdúk és a megye közti ellentétet. Ezt a szabadságharc alatt végig fennmaradt, ezt követően pedig végérvényesen elmérgesedett. Az bizonyos, hogy a szabadságharc utáni Félegyháza is hosszú éveken át próbálta visszaszerezni régi kiváltságát, nem akarván elfogadni a jobbágysorsot.

Küzdelem a hajdúszabadságért

Mezősi Károly kutatásai szerint a törökök kiűzését követően csak kilenc hajdútelepülés maradt meg Biharban: **Félegyháza, Bagamér, Bagos, Berettyóújfalu, Derecske, Kaba, Kónyár, Mikepércs és Sáránd.**

Mint említettük, 1702-ben Esterházy Pál megkapta a derecskei uradalmat. Az eddigi zálogként használt birtokra 1745. április 13-án az Esterházyak adománylevelet kaptak. Már a beiktatáskor elégedetlenségüket fejezték ki a hajdúk, mivel az uradalom lakóit jobbágy-elbánás alá rendelte a Helytartótanács. Ezt követően a főúri család szerződést kötött a hajdúkkal a földesúri szolgáltatások mértékéről.

Félegyháza már a beiktatást követően, májusban és júliusban tiltakozott jogaik és Kozmafalva elvesztése miatt (Kerekegyháza pusztát szintén elvesztették ekkorra).

Az uradalom települései 1746-ban együttesen fordultak a királynőhöz, mivel a fejedelmek által adományozott kiváltságleveleket nem fogadták el. 1746 októberében a Helytartótanács jobbágyelbánás alá vonta az ott élőket, s utasította a vármegyét a nemeslevelek visszavonására. Félegyházán 1720-ban és 1740-ben is összeírták a nemeseket, akik a kollektív nemesség mellett az egyénit is megkapták. A félegyháziak még 1790-ben is tiltakoztak jogaik elvesztése miatt, kérelmüket a következő évben a király elé terjesztették, de választ nem kaptak. Az egyházi feljegyzések szerint 1843-ban is kifejezik elégedetlenségüket.

A jogfosztásokkal Félegyházán is megszűnt a Bocskai által kezdeményezett és a későbbi fejedelmek által megerősített településforma: a szabad hajdúváros. Ezzel a falu történetének egy szakasza ért véget, melynek alapos feldolgozása még várat magára.

Az 1703-as Rákóczi-dokumentum a falu történetének egy apró emléke, ám megléte múltunk megismerésének egyik forrása. Követendő példa az, ahogy 300 éven át Félegyháza lelkészei megóvták ezt a levelet. Egyben bizonyosságot tettek arról is, hogy múltbéli örökségünk féltő őrői ők.

Azt vallották – velünk együtt –, amit Hóman Bálint (1885–1951) 1937-ben II. Rákóczi Ferencről a következőképpen fogalmazott meg: „Mi, trianoni magyarok... a nemzeti függetlenség eszméjének... s a határokon innen és túl élő magyarok faji, nemzetiségi, kulturális egységét kifejező átfogó nemzeti eszme korai hírnökét tiszteljük Rákóczi Ferencben.”

KORDICS IMRE
helytörténész

Egy váradi vértanú emléke

Nagysándor József születésének kétszázadik évfordulója

Nagyvárad, gazdag történelmének s népünk történetében betöltött szerepének köszönhetően, bővelkedik jelentős személyiségekben, akik méltók arra, hogy emlékük fennmaradjon, s tisztelet övezze őket.

Nagysándor József egyike ezeknek a személyiségeknek, s felszínesen szemlélve a kérdést, azt mondhatjuk, hogy emléke ma is élő, eleven. Az utóbbi tizenöt évben október 6-án megjelenünk az emléktáblájánál, vezetőink, politikusaink elhelyezik a kegyelet koszorúit, néha még méltató szavakat is mondanak róla.

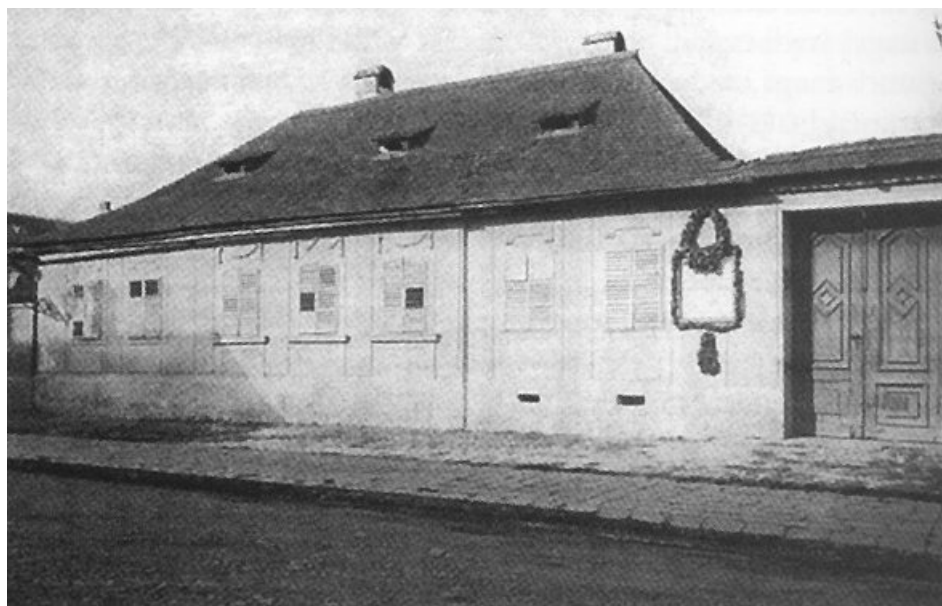
De vajon elég-e ennyi, hogy az emléke fennmaradjon, hogy a ma embere is tudja, ki volt ő, s milyen történelmi érdemei voltak, amelyekkel kiváltja az utókor tiszteletét? E költői kérdésre választ kell adjunk, ki kell mondjuk, hogy nem elég! Többet kell tenni, ismertetni kell nagy személyiségeink, mártírjaink, hőseink életét, tevékenységét, hogy tanuljunk belőle, hogy megismerjük, közelebb hozzuk őket magunkhoz, mert csak így válik élővé és eredményessé az emlékezés, és ad erőt mai küzdelmeinkhez.

Születésének kétszázadik évfordulója is kötelez bennünket arra, hogy felidézzük küzdelmes, tragikus életét, közelebb hozva ezáltal a ma emberéhez, hozzájárulva emlékének megőrzéséhez.

Nagysándor József 1804. október 17-én született Nagyváradon. Az emléktábla, mely azt a helyet jelöli, ahol gyermek- és ifjúkorát töltötte, ma az Eleméry-házként ismert emeletes épületen áll, de eredetileg az e ház helyén álló egykori földszintes épületre helyezték el, amelyben ténylegesen lakott, s amelyet az 1880-as években bontottak le.

A hős tábornok emlékének megőrkítését az 1867-es kiegyezés utáni enyhülési korszakban, 1872-ben kezdeményezték s gyűjtést indítottak e cél érdekében. A ma is látható emléktáblát 1873. október 11-én avatták fel ünnepélyes keretek között, s akkor kapta az utca is Nagysándor József nevét,

s viselte 1923-ig, de az őshonos váradiak még ma is így hívják a mai Aurel Lazár utcát.

Az emléktábla szövege a következő:

Nagy Sándor
honvéd tábornok aradi vértanu
ifjúsági lakhelye
Vértanuvá felavattatott 1849 oct. 6-án

Nagy voltál névre, nagy bajnoki szívre hazádhoz
Nagy lelked bűn volt törpe bakóid előtt!
S bosszuja mig a bitort a gyalázat mélyire dobta
Trónoknál magasabb fényre emelte dicséd
SZEMERE MIKLÓS
Megörökítettett a nagyvárad polgárság által

(Az emléktábla felső részében babérkoszorúval övezett kettős kereszt és lovassági kard látható.)

A korabeli sajtóból ismert, hogy 1872 márciusában kezdték a gyűjtést, és 1873. október 11-én avatták fel a táblát.

Az emléktáblán a vértanú neve sajnálatos módon pontatlanul szerepel Nagy Sándorként. Erre a tényre csak hetven évvel később, 1943-ban hívta fel a figyelmet Katona Béla újságíró a korabeli Nagyvárad című lap hasábjain és kezdeményezte, javítsák ki mind az emléktáblán, mind az utcanévtáblán. Arra hivatkozott, hogy az 1849 szeptemberi aradi kihallgatási jegyzőkönyv-

ben Nagysándor Józsefként szerepel, s maga a hős vértanú is így írta alá a jegyzőkönyvet.

A kiigazítás végül is elmaradt. Az illetékesek – helyesen – úgy ítélték meg, hogy még nagyobb hiba lenne egy régi emléktáblát javítással elcsúfítani. Ugyanakkor a kérdés körül kibontakozó sajtóvita tisztázta, s véglegesítette a ma is használatos helyes nevet. A magyarázat, melyet Tabéry Géza író fogalmazott meg a Gordiusz csomója című cikkben, hogy a magyar nyelvhasználat sokáig külön írta a Nagyot és a hozzá fűződő kiegészítő szót, majd elterjedt a kötőjeles összekapcsolás és végül az egybeírás. Ezt láthattuk Nagyvárad esetében is, melyet szintén előbb Nagy Váradnak, majd Nagy-Váradnak, s végül Nagyváradnak írtak, így ma már teljesen elfogadott a Nagysándor József elnevezés.

A gyönyörű méltató vers utolsó sora azonban inkább csak kívánság maradt, nem lett beteljesülés. Sem életében, sem halála után nem övezte dicsfény, elismerés, sőt még az aradi tizenhármak között is többen szürkének, jelentéktelennek ábrázolták.

Idézzük fel életének és tragikus halálának fontosabb mozzanatait, az olvasóra bízva a következtetéseket, a megítélést.

Fiatalon lépett a katonai pályára, de nem érezhette igazán jól magát az osztrák hadseregben az ott uralkodó szellem miatt, ezért 40 évesen, a kapitányi rang elnyerése után, nyugdíjba ment. Civil életéről nem sokat tudunk, feltehetően ő is élte a kor szokásai szerint a nem túl módos kisnemesi életet, gazdálkodott, vadászott, politizált, részt vett a vármegyei közéletben a reformmozgalom elkötelezett híveként.

A forradalom kitörése, majd a szabadságharc kibontakozása arra készítette, hogy tevékeny részt vegyen benne. Őrnagyként vették be a magyar honvédseregbe, s 1848 októberében már alezredessé léptetik elő, s a Délvidéken felkelő nemzetiségek ellen harcol. 1849 elején ezredesként a bánáti, később a harmadik hadosztály parancsnoka lett, s részt vett Kiss Ernőnek a rácok ellen indított támadásában. Később Damjanich fővezérlete alá került, és részt vett a győztes szolnoki csatában. Április elején a fel-dunai hadsereg lovasságának főparancsnoka lett. Vácnál 1949. április 10-én már mint tábornokot állította a bal szárny élére Damjanich, aki a győztes ütközetről tett jelentésében elismerően említi Nagysándor hadvezéri képességeit. A nagysárlósi és komáromi csatáknak egyik vezérszereplője volt. Csodálatos bátorságot tanúsított Buda ostrománál és bevételénél. Május 15-én és 21-én az első hadtest élén maga vitte csapatait az ágyútűzzel nyitott résekre, s első volt a várfalon.

Közben gyakran ellentétbe került fővezérével, Görgey Artúrral, akiben nem bízott, s több tisztársával együtt árulással gyanúsította Buda elnyúló ostromakor. Ő volt az, aki nyíltan felszólította Kossuthot, hogy küldjön erélyes biztost Görgey szemmel tartására. A kormányzó végül Klapkát bízta meg ezzel a feladattal. Görgey akkor már keserűen fakadt ki Kossuth ellen,

akinek Nagysándor őszinte rajongója volt. Még külsőségekben, a republikánus Kossuth-kalap viseletében is jelét adta, hogy mennyire tiszteli a kormányzót.

Görgey egyszer tisztjei társaságában Kossuthra célozva így szólt:

„– Megszabadítaná a hazát, ki Pompeius ellenében Caesar szerepére vállalkoznék.

– Caesar mellől Brutus sem hiányoznék!” – vágott közbe Nagysándor József. Görgey – mint mondták – ajkába harapott és soha sem bocsátotta meg Nagysándornak ezt a megjegyzést. Ő mégis nagylelkű volt Görgeyvel szemben. Ki is nyilvánította ezt, amikor a haditanács őt bízta meg a fel dunai sereg vezetésével, melyet a cári csapatok megkíséreltek elvágni a tiszai seregektől. Váctól kezdve Nagysándor fedezte Görgey visszavonulását. Közben több vád érte. A zsigárdi csata után azt fogták rá, hogy nem elég erélyes, a peredi csata elvesztését egyenesen neki tulajdonították, s az ácsi csata után azt rótták fel neki, hogy „léhán vesztegelt az ó-szónyi szőlőknél”. Természetesen egyik vád sem volt megalapozott, hisz ekkor már a magyar seregek nem voltak képesek eredményesen küzdeni a hatalmas túlerővel.

Július végén Debrecenbe rendelik, azzal az utasítással, hogy támadja meg a cári hadat. Mivel kétszeres túlerővel kellett megküzdenie, tudta, hogy ez a csata biztos rohanás a végveszélybe, s mégis megindította az ütközetet augusztus 2-án. Bármennyire is hősiesen állott ki serege élére, a debreceni csatát elveszítette. A kétszázötven honvédnek, akik életüket áldozták a csatában, emléke áll Debrecenben.

A hadi szerencse ezután végleg elpártolt mellőle. Előbb Arad és Vinga között került csatába, majd Újaradnál szenvedett vereséget. Augusztus 13-án lefegyverezték, s az ellenség foglya lett. Augusztus 23-án társaival együtt az aradi várba zárták.

A 13 tábornokot a várudvar közepén emelkedő, egyemeletes épületben, a főórház rideg szobáiban őrizték, mindegyiket külön szobában, öt-öt ór állandó felügyelete alatt. A kényelmetlen, rideg börtönszobákban sokat szenvedtek a tábornokok. Még ágyneműt sem kaptak, csak nehezen tudták kieszközölni, hogy otthonról párnát és takarót kapjanak. Nagysándor Józsefnek még ez sem jutott, mivel nem voltak közeli hozzátartozói. Ennek ellenére ő is, akárcsak többi társa, némán tűrte a megaláztatást, egyikük sem könyörgött kegyelemért. A kihallgatások szeptember 21. és 26. között folytak. Hősünket másodikként vezették a hadbírák elé. Ő teljes nyugalommal és katonás határozottsággal felelt a feltett kérdésekre. A fegyverletétel körülményeiről akartak adatokat kicsikarni tőle. Nagysándor József azonban nem volt áruló, s megtagadta a választ. Mikor kérdőre vonták, hogy miért az oroszok és nem az osztrákok előtt tette le a fegyvert, keményen azt felelte: „– Ezért Görgeyt tessék kérdőre vonni. Amennyire tudom, ezt azért tette, mert nem tartotta méltónak, hogy olyan ellenség előtt tegye le a fegyvert, aki vele soha sem bánt lovagiasan”.

Az aradi Szabadság-szobor

Az ítéletet szeptember 26-án hozták meg a hadbírák, 11 tábornokot, köztük Nagysándor Józsefet is kötél általi, kettőt golyó általi halálra ítélték. Október 5-én reggel olvasták fel a szabadságharc hős vezérei előtt Haynau elutasítását a kegyelemkérésre és az ítéletek megerősítését. Csak annyi volt a változás, hogy még két esetben golyó általi halálra mérsékeltek a büntetést.

A kivégzés előtti utolsó éjszakán Nagysándor József az alábbi levelet adta át a hozzá belépő Winkler Brúnó lelkésznek: „Kedves tisztelendő úr – tisztelt barátom! Szíves ígérete szerint méltóztassék Pestre Schmidt János úrnak, Kalocsára Nagysándor Imre bátyámnak, s Lugosra Ungvári János rokonomnak vigasztalást írni. Ezen fésűt és inggombot szíveskedjék a bizonyos pesti irományokkal és gyűrűvel elküldeni, erre kéri tisztelő barátja: Nagysándor József.”

A levél megértéséhez tudni kell, hogy Nagysándor József 1849 elején eljegyezte Schmidt János orvos lányát, de a hadi események miatt a házasság nem kötöttet meg. Az utolsó órában a jegygyűrű és az esztergomi érseki hivatalból kapott esketési engedély visszaküldésére kérte a lelkészt. Majd hosszú, barna hajából levágott egy tincset, és koszorúba fonva, átadta Winkler tiszteletesnek, hogy mellékelje azt is a levélhez.

Október 6-án hajnalban zajlott le a véres történelmi dráma, két részben. Először a négy, golyó általi halálra ítélt tábornokot végezték ki, s ezután következett a legszörnyűbb epizód, az akasztás. A vesztőhely a vár területén kívül volt, ott állították fel 3–9 méternyi távolságra a kilenc bitófát. Valamennyi halálraítélt példás méltósággal viselkedett. Az ötödikként sorra kerülő Nagysándorról a szemtanúk feljegyezték, hogy imponáló büszkeséggel, emelt fővel lépett a bitófához. Amikor a hóhér nyakára illesztette a kötelet, hangosan kiáltotta: „Éljen a haza!” Hasonló szavakkal csak az utolsó előttiként kivégzett legendás hős, Damjanich fogadta a halált.

Az egész országot lesújtotta, megdöbbenette az embertelenül kegyetlen bosszú, még a várbeli katonákat is. A vár egyik tisztje juttatta el Vécsey Károly özvegyének azt a mondatot, melynek kezdőbetűi kilenc vértanú nevének kezdőbetűit adják:

„Pannonia! Vergiss Deine Todten Nicht, Als Kläger Leben Sie! (Magyarország! Ne feledd halottaidat, mint vádlók élnek ők!)”

És a nép nem felejtette el dicső fiait! Habár napjainkban megint voltak kísérletek emléküket meggyalázására, de ez csak erősítheti bennünk a hős vértanúk iránti tiszteletünket és megbecsülésünket. Ezt a célt kívánja szolgálni ez az írás is.

KUPÁN ÁRPÁD
történész

Trianonra emlékezünk

Az Úrnak 2004. évében zavaros, ellentmondásos vélemények és várakozások közepette került sor Magyarországon a kettős állampolgárságért kiírt népszavazásra. Az anyaországban meghasonlás támadt az elszakított területeken élő honfitársaik tekintetében. Kétségtelen azonban, hogy nem gazdasági kérdés ez az egész, hanem egy nagyhatalmi erőszakkal szétdarabolt ország és nemzet Trianon óta kezeletlen betegsége. Alábbi írásunk is erre kíván rámutatni.

A hetvenhetedik is elmúlt

És csak nem mozdult meg Európa lelkiismerete. Amikor 1920. június 4-én, déli 12 órakor hatályba léptek a több mint ezeréves magyar nemzetet feldaraboló trianoni határok, a dolog annyira képtelen fantazmagóriának tűnt, hogy szinte nem is volt komolyan vehető. Ahhoz hasonló abszurditásnak tűnhetett a kortársak szemében, amint nekünk tűnne ma egy diplomáciai bejelentés, hogy a jövő hét csütörtöktől 14 óra 30 perctől kezdődően Pest és Buda két szuverén állam fennhatósága alá fog tartozni, és azon túl a Duna-hidak igénybevételéhez érvényes vízummal ellátott útlevél szükségeltetik. (...)

Történészek igazolhatják, hogy az első évtizedben, körülbelül 1930-ig maguk a románok sem hitték el, hogy ez így maradhat! Nemcsak a magyar közvélekedés, de a román kormányok is számítottak arra az állítólagos zá-

radékra, amely – így tudta az egész ország népe –, kimondta hogy a békeszerződés 10. évfordulóján, azaz 1929–30 körül az elszakított területeken nemzetközi ellenőrzés mellett demokratikus népszavazást kell tartani annak eldöntése érdekében, hogy az érintett részek lakossága hova óhajt tartozni a jövőben. Magyarhonhoz-e, vagy valamelyik vadonatúj kreációhoz: Csehszlovákiához, Romániához, Jugoszláviához. (...)

Ha Erdélyről esik szó baráti körben, a „szegény erdélyiek”, vagy a „szerecsétlen Erdély” a leggyakrabban előforduló kifejezések. Ugyanis az elmúlt évtizedek történései ezt tették realitássá. Kialakult tehát a szereposztás: mi, anyaországbeliek vagyunk az erősek és tehetősek, a mi felelősségünk, hogy felkaroljuk, megvédjük, életben tartjuk egyre gyengülő erdélyi véreinket. A diktatúra szörnyű éveiben mi csempésztük be a gyógyszereket és az élelmet a test erősítésére, a magyar könyveket a szellem élesztésére és a híreket a remény életben tartására.

Ám nem volt ez mindig így. Sőt a Trianont kevető sokk első éveiben így hangzott a leggyakoribb budapesti óhaj: „Mi lesz velünk Erdély nélkül”? Nem azt kérdezték, hogy mi lesz Erdéllyel nélkülünk, mivel a Király-hágón túli országrész erejét, vitalitását és gazdagságát annyira adottnak látták elődeink, hogy az elszakadás legveszélyeztetettebbje szemükben a minden történelmi logikát, földrajzi realitást és valószínűséget nélkülöző határok közé nyomorított anyaország volt.

Trianon képtelen helyzetet teremtett, amelyet egy magyar sem fogadhat el. 1100 éves történelmünk parancsoló kényszere a Nem, nem soha kiáltáshoz való jogunk! De merjünk őszinték lenni néhány perc erejéig, és mondjuk ki: mindez csak óbégatás maradt, eredmény nélküli szájjártatás, amit Európa és a világ népei – alkatuk és intelligenciájuk függvényében – vagy gúnyos mosollyal, vagy csodálkozó vállrándítással fogadna. (...)

Idézzük Szabó Dezsőt, aki e „lelke-lopott ország” tragédiájának elemzésekor így figyelmezteti az anyaországbelieket: Követelhetjük-e mi nagy hangozva a demokrácia nagy jogait a világ előtt az idegen uralom alá került magyarok számára, ha ugyanakkor kijelentjük, hogy a nekünk maradt magyarok még nincsenek megérve a jogok számára? És követelhetjük-e nekik a nemzeti kultúrát, amikor az már a magyar fővárosban is ritka vendég, követelhetjük-e az anyanyelv megőrzésének jogát, amikor állami televízió és rádió a nyelvrontás intézményesített fórumaivá váltak? (...) Követelhetjük-e olyan intézményrendszert létrehozni az utódállamokban, amely erősíti és védi a magyarságot, amikor a maradék hazában ezen intézmények felszámolása, „karcsúsítása”, összevonása, burkolt vagy kendőzetlen megszüntetése folyik?

SZÓCS ZOLTÁN

Részlet az 1999-es Trianon Kalendáriumban megjelent írásból

Csokonai Vitéz Mihály, „az ember és polgár”

Csokonai Vitéz Mihály a magyar felvilágosodás legnagyobb költője, a felvilágosodás korának legjelentősebb, legtovább élő magyar irodalmi öröksége. Az életében meg nem értett, üldözött és nyomorban élt költőt elődjének tekintette a 19. és 20. század minden nagy írója. Harcolt a magyarság elmaradottsága ellen, a haladásért, az emberiségért, a művelődésért és a népi értékek diadalra juttatásáért. Az emberi és polgári szabadság utáni vágyrousseau-i elve irányította egész életét, költészetét, törekvéseit. „...A civilizáció énekese, korának legmagyarabb és legeurópaibb embere – állapította meg róla Ady –, aki nélkül bajosan kaptuk volna Petőfit, Aranyt...” Költői sorsa jelképe a közönnyel, nyomorral küzdő 18. századi magyar írónak, aki keserű vádként írja, hogy:

Bolonyi S.

„Az is bolond aki poétává lesz Magyarországon.” Mégsem adja fel a harcot, hanem költészetével a jövő, a boldogabb utókor felé fordul: „Ha írok is, minthogy már én anélkül nem tarthatom fenn létemet, írok a boldogabb maradéknak, írok a huszadik vagy huszonegyedik századnak, írok annak a kornak, amelyben a magyar vagy igazán magyar lesz, vagy igazán semmi sem.”

A kétszáz éve halott költőnek igaza lett. Jövőbe látása igazolódott, értékét, magyarságát felismerték az említett századok. Emlékezünk rá, méltat-

juk, a színházak játsszák drámai alkotásait, a debreceni színház a nevét viseli, diákjaink szívesen olvassák, tanulják verseit, az általa létrehozott irodalmi és nyelvi értékekre büszkék vagyunk.

Debrecenben született polgári-értelmiségi családból 1773. november 17-én, az akkor már polgárosodó alföldi városban. A fiatal Csokonai korán kezdett az irodalom iránt érdeklődni. Az egykori feljegyzések megemlítik gazdag képzelőtehetségét és emlékezőtehetségét. Négyéves korában megismerte a betűket, sőt a latin szóhoz is korán hozzászokott. Iskolába kerülve, jóval többet tudott társainál. Kezdetől fogva az iskola legkiválóbb növendékei közé tartozott. Sokat olvasott, érdekelték a természettudományok, az európai népek irodalma és a modern nyelvek. Korában szinte páratlan műveltségre tett szert: kilenc nyelven olvasott, így az európai irodalmat eredetiben tanulmányozhatta. Ő maga is szinte gyerekfejjel kezdett verselgetni. Széles körű érdeklődése és az új eszmék terjesztése a diákok körében, a debreceni kollégium vezetősége szemében nemtetszést, elégedetlenséget váltott ki. Így történhetett meg, hogy a különben sokra értékelt tehetséges tógásdiákot kizárták a kollégiumból. A hagyományos búcsúbeszédben társait, diákjait a tudományok elsajátítására és továbbadására kérte. Ugyanakkor fogadalmat tett előttük, hogy egész életét a haza, a nemzet, az emberiség szolgálatába fogja állítani: „A ti mostani fáradozástokat boldogítsa a jöttévi istenség, adjon tinektek nagy lelket, hogy magatoknak nagyobb tökéletességekre, édes hazánknak s boldogtalan nemzetünknek nagyobb dicsőségére, embertársatoknak több-több segítségére lehessetek. Én is erre törekedtem, kedves idejembeli Társaim! Erre is fogok utolsó leheletemig törekedni...” Búcsúbeszéde a felháborodás viharát kavarta fel a professzorokban, akik egyaránt kifogásolták mind a tartalmát, mind azt, hogy az iskolai szabályok ellenére magyar nyelven szólt. Csokonai kizárását és a korabeli társadalmi viszonyokat Jókai Mór örökölte meg csodálatos regényében az: És mégis mozog a föld címűben, amely érdekes meseszövéssel a korszak sok más művelődési kérdésére is rávilágít. Érdekes, sokoldalú betekintést nyújt a reformkorszak törekvéseiről, megvalósításairól.

1795. június 20-a, a mögötte bezáruló kollégium, az előtte kitáruló bizonytalan jövő új szakaszt nyit Csokonai életében. Mögötte végleg bezáródott nemcsak az a világ, amellyel jóban, rosszban, békés alkotó munkában és kitartó harcban összefonódott, de saját sorsa és jövője is éppen akkor vált legbizonytalanabbá, amikor nemzetére a legsúlyosabb elnyomás nehezedett, ekkor végezték ki a Vérmezőn azokat a magyar gondolkodókat, akik Martinyics Ignác vezetésével összeesküvést készítettek elő a magyar függetlenség megteremtése, kivívása érdekében.

A vándorlás évei következtek, bolyongott a dunántúli tájakon, állást keresett, versei kiadásához pártfogót, barátokat, akik felkarolják. Az egyszerű polgárok körében sok jóakarót talált, menedéket nyújtottak számára, de a nemesség, a tehetős urak elzárkóztak előle, őket nem érdekelte a magyar

jövő, a magyar művelődési élet, de még a magyar nyelv sem. Néhány eredménytelen próbálkozást még tett, hogy pártfogót találjon, elhelyezkedéshez jusson, de maga is unta már a hat esztendeje tartó hányódást, hazavágyott Debrecenbe. Mint később Petőfi, gyalogszerrel vágott neki az útnak.

Életének utolsó éveit otthon töltötte édesanyja, öccse és debreceni barátai társaságában. Csak nagyritkán mozdult ki otthonról. Olykor még írt egy-egy alkalmi verset főuraknak; alkudozott, veszekedett nyomdászokkal, mert mindenképp meg szeretne volna érni kötetekbe gyűjtött versei kiadását, bár alapjában véve már leszámolt kora társadalmával.

1804 kora tavaszán utolsó reménysugárként villant be életébe a Váradról érkezett felkérés. Egyik pártfogója, gróf Rhédey Lajos halotti búcsúztatót rendelt nála a felesége, Kácsándy Terézia temetésére. Hűvös tavaszra virradt az 1804-es esztendő, pedig Csokonai szelídebb napokra áhítozott, hogy hosszas téli betegeskedésében elgyengült szervezetét felerősíthesse. Bízik gróf Rhédey irodalomszeretetében, hiszen gazdag ember, tudósok, írók mecénása. Dédelgetett álma megvalósulását várja ettől a felkéréstől, verseinek kiadására nyílhat lehetőség. Siet hát a költő Várad felé. A bihari hágón barátságtalan szél köszönti rá az istenhozottat. Ha a naptár nem áprilist mutatna, azt hihetné, novemberi szél. Művei kiadásához nem nyeri meg a gróf támogatását, de az elodázó válasz nem lepi meg, jártas már a mecénásjelöltek kiszámíthatatlansága körül.

A ház, ahol megszállt, közel volt a Köröshöz, az akkori Német utcában, ma a Városháza utca nevet viseli. Váradra érkezésekor a város újdonsága, a frissen épült főtéri görögkeleti templom homlokzatán elhelyezett háromméteres kerületű, féloldalán aranyozott, másik felén fekete gömb, mely mutatja a holdtöltét, illetve fogytát.

Miután a gróffal megbeszélte a búcsúztató megírásához fontos adatokat, visszavonult szobájába, s megírja az ezer sorból álló poémát, mely A lélek halhatatlanságáról címet kapta. A gróf kívánságára maga szavalja el versét az esős-szeles áprilisi délutánon. De tüdőbetegséggel vívódó szervezete már nem bírta el az ilyen megpróbáltatást, meghűlt, öltözete sem volt megfelelő a szokatlanul hideg időjáráshoz. Gyalog haladt a gyászmenet a Rhédey-palotától a Kapucinus utcán keresztül a Rhédeyék kriptájához (a mai Állatkertbe, ahol évtizedekig méltatlan körülmények között, elhanyagolt és meggyalázott állapotban szerszámraktárnak használták az épületet – de 2004-ben felfigyelt rá a polgármesteri hivatal, s intézkedett a kegyelet visszaállítása érdekében), de még ott is sokáig kellett várnia a költőnek, mivel az ő búcsúztatója csak az egyházi szertartás után következett. Súlyos tüdőgyulladás keríti hatalmába, Váradon marad, Sándorfi doktor, a Rhédeyék háziorvosa gyógyíttatja s marasztalja, hogy ne induljon még haza Debrecenbe. Csokonai nem fogadja meg a tanácsát, végül a doktor viszi haza saját hintájával.

Otthon, édesanyja mellett tölti el utolsó hónapjait, ír, versei kiadása érdekében küld leveleket, de szervezete egyre gyengül s 1805. január 20-án

a kor legnagyobb költője anélkül halt meg, hogy bár egyszer igazán elismerték volna, anélkül, hogy legfontosabb művei megjelenését megérhette volna. Temetésén édesanyján és debreceni író meg tudós barátain kívül alig vett részt valaki. De eljött utolsó tiszteletadására Kazinczy, aki már korán felismerte a költői tehetséget benne, és a tilalom ellenére is kiszöktek búcsút venni a költőtől a kollégium diákjai, köztük Kölcsey Ferenc is.

Milyen örökséget hagyott ránk Csokonai, és mi életének, költői hagyatékának ma is ható ereje, szépsége?

Mint lírikus, Balassi Bálint után az első jelentős lírai költőnk. Költészetében a nemzet és a haza igazi szeretete fonódik össze a költő emberibb sorsa utáni vágyakozásával. Lilla-versei a legszebb magyar szerelmi versek közé tartoznak. Írói – költői munkásságának legjellemzőbb vonása a téma-, eszme- és hangulatgazdagság. Mindezt sokoldalú, változatos és csiszolt formaművészettel fejezte ki.

Jelentősek és úttörők drámái is, melyeket az akkor kialakuló magyar színpadi kultúra hívott életre. A Tempefői, Karnyóné és a Kultúra – bár nem befejezett alkotások –, mégis a magyar dráma megszületését segítették elő.

Komikus eposza, a Dorottya ma is megnevelteti az olvasót, a nézőt. Kaposváron ma is a farsang kezdetét az eposz szereplőit megjelenítő vidám felvonulás vezeti be.

Figyelmet érdemelnek tanulmányai is, ezek bizonyítják, hogy az irodalom elméleti kérdéseinek egyik első kutatója volt. Irodalmunk egyik „tudós költője” – poeta doctusa; egyszerűsége, természetessége, könnyedségre törekedett, ezért nem elégedett meg a korabeli irodalmi nyelv szókincsével, kifejezőkészségével, hanem felkutatta, művészi fokra emelte a magyar népköltészet nyelvi elemeit. Több mint kétezer tájszót gyűjtött és tett közkinccsé, neki köszönhetjük például ezeket a szavakat: hullám, lomb, rügy, pitymallik; népi szavakból alkotott olyan új szavakat, mint: remekel, hímez, lendül, furcsa, arc, gyász, dühöng, rózsabokor, hányszor, világpolgár, könyvtár stb.

Változatos versformái jelentős mértékben hozzájárultak a magyar verselés kifejlődéséhez.

JÁROSI ÉVA
tanár

A nemzeti dráma megteremtője

Katona József

A 18. század utolsó évtizede mind társadalmi, mind művelődési téren előkészíti azt az időszakot, amit az irodalomtörténet reformkornak nevez. Katona József működése a reformkorszak jellegzetes előzménye. A századvégi nemesi ellenállási mozgalom időszaka ez, a nemesség megpróbált független, önálló politikai vezetést kiharcolni, de ez nem sikerült.

A kortárs Csokonai Vitéz Mihályról szóló ismertetésben már szóltam erről, csak azt szeretném aláhúzottan hangsúlyozni, hogy Katona József is szembe találja magát az érdektelenséggel, közönnyel, ő is úgy hal meg, hogy főműve sikerének nem örvendhetett.

Az 1795-ben felgöngyölített Martinovics-féle összeesküvés után kulturális téren a nyelvújítás és a nemzeti színjátszás megszilárdítása maradt a követhető út, a

magyar nyelv ápolása, a magyar nyelvű színdarabok előadása hazafias tett volt. Ennek szolgálatába állt Katona, a pesti joghallgató is, aki a színdarabírást hazafias hivatásnak tekintette, de Ő nem kilincsel, nem alázkodott meg a műveletlen és hazafiatlan nemesség előtt, hanem hátat fordított az irodalomnak, miután sem a nemzet, sem a játékszín kapui nem nyíltak meg előtte. Jogi végzettsége menedéket nyújtott számára, nem kellett éheznie és kegyelemkenyéren élnie, mint Csokonainak.

1791-ben született az Alföld egyik fejlődésnek induló mezővárosában, Kecskeméten. Jobbágy ősai az egykori Szatmár megyéből menekültek a törökidulások idején Kecskemétre. Itt a család a polgári felemelkedés útját járta, szabad földművesek, fuvarosok, majd kézművesek kerültek ki közülük. Az író apja már elvégezte a latin iskola alsóbb osztályait, s bár egyszerű takácsmester volt, folyékonyan beszélt latinul, szabad idejében sokat olvasott, sőt verselgetett is. Felesége kecskeméti gazdalány volt, akivel úgy

döntöttek, hogy kilenc gyermekük közül a legidősebb fiút „úrnak”, jogásznak nevelik. Mivel foglalkoztatta Katonát a család eredete, összeállította a családfáját. Így jutott el ükapjáig, Katona Jánosig, aki 1658-ban Szatmár vármegye mátészalkai járásának Kántorjánosi nevű falujából menekült Kecskemétre. Katona Jánosnak sikerülhetett vagyonát is elhoznia, mert azonnal polgárságot nyert, és 1666-ban városi tanácsnokként érte a hirtelen halál. Ikertestvére, Mihály száz évig élt, s bár igen későn házasodott, hét felnőtt gyermekében folytatódott általa a nemzetség. A Rákóczi-szabadságharc idején gazdagodott meg mint fuvaros. Ötvennégy évesen nősül, fiatal feleségével húsz éven át gazdagítják a családfát. Ennek az ágnak leszármazottja Katona József is, az író.

A gyermek Katona elemi iskoláit Kecskeméten végzi, s ügyesen szövöget apja műhelyében. Mi legyen hát a fiúból? Kövesse apja mesterségét? Talán így alakult volna a sorsa, ha az iskolázottabb apa nem foglalatostkodott volna néha a városházán. Képzeletben magasabb helyen látta már fiát, s tízéves korában az ifjú Józsefet Pestre vitte a gimnáziumba, ahol a német szót is megtanulhatja. Majd anyagi gondok miatt, vagy a szülőktől való távolság okán szülővárosában folytatja tanulmányait, amit aztán Szegeden, végül Pesten fejez be. Pesten is marad, hogy elinduljon a jogi pálya meghódítása felé.

Megpróbálom most már a Katona József életútját a másik irányból megközelíteni, ami miatt tulajdonképpen bekerült a neve az irodalomtörténetbe: az írói próbálkozás felől.

Egyetemi évei alatt szorgalmasan tanult és sokat olvasott. Megpróbálkozott a versírással is, de a versírásnál jobban érdekelte a színház. Esténként buzgón látogatta a magyar színtársulat előadásait, s lelkesen tapsolt a híres Széppataki Róza játékának. A szép színésznőbe bele is szeretett, de ezt az érzést nagyon sokáig magában hordozta. Amikor végre rászánja magát a leánykérésre, nincs bátorsága személyesen közölni, levelet ír, de abban nem írja ki nevét, csak a kezdőbetűket: K. J. Rózácska nem is sejti, hogy a jogász kérte meg a kezét, hiszen az „mindig oly mogorva, oly visszatartós, aztán az hármát se szólt még velem” – írja később naplójában. Így aztán, amíg Katona Kecskeméten várja a választ, és a város peres ügyeivel foglalkozik, Rózácska hamar feladja a töprengést, és férjhez megy Déry Istvánhoz. A Pestre visszatérő Katona a válasz után érdeklődve a csodálkozó fiatalasszonnyal találja magát szemben, aki csak ennyit kérdez: „Hát maga volt?” Talán Katona József sem tudta eldönteni, melyik életet válassza: a jogi pályát, vagy a színésznő-feleség miatt lemondjon a biztos kereseti és megélhetési lehetőségéről, s a nyugodtabb polgári életéről, ezért mérlegelte oly sokáig a „helyes” lépést, amíg csak lemondott végleg a házaseletről.

Színházba nem csak a Róza szereplése vonzotta, hanem – többi diáktársához hasonlóan – kisebb szerepek eljátszásával és fordításokkal segítette a színtársulat munkáját. Később már eredeti, főként történelmi tárgyú dara-

bok írásával is megpróbálkozott. A reformkorszakban ugyanis azt vallották, hogy a történelmi múlt nagy példáit kell a jelen elé állítani, „nagyszerű” elődeink vitézségéből, bátorságából merítsen erőt az eltunyult nemzet.

Életében jelentős fordulat következett be 1814-ben, amikor az Erdélyi Múzeum pályázatot hirdetett „magyar vagy idegen tárgyú történelmi szomorújátékra”. A pályadíjnyertes darabbal nyitották volna meg a kolozsvári állandó színházat. Katona erre a pályázatra küldte be nagyszerű drámáját, a Bánk bán-t. A pályázat eredményéről azonban már aligha értesült. A színház építési munkálatai késtek, az Erdélyi Múzeum 1818-ban megszűnt. Utolsó számában közölte a pályázatra beérkezett tucatnyi dráma közül ötnek a bírálatát, ezek között azonban a Bánk bán nem szerepelt. Vagy nem is jutott el a kézirat a folyóirathoz, vagy pedig – s ez a valószínűbb – lázadó és lázító tartalma megrémítette a bírálókat.

Katona megpróbálta ismerős környezetében előadatni a darabot, át is dolgozta kissé, de a cenzúra megtiltotta a színmű előadását, csak kinyomtatásra adott engedélyt. 1821-ben meg is jelent Pesten, de a korabeli olvasóközönség körében nem keltett feltűnést. Katona véglegesen elkedvetlenedett: „Ha a madár látja, hogy hasztalan esik fütyörészése, élelméről gondoskodik – és elhallgat” – írta keserűen egyik értekezésében.

A bíráló hang, a királyné meggyilkolása, az erélytelen király bemutatása mind riasztólag hatott azok fülének, akik a dicső múltból szóló zengemé-nyeket kedvelték, akiket ahhoz a hanghoz szoktattak más írók darabjai. Így gondoskodott „élelméről” Katona, és elhallgatott. Szülővárosában a jogi pályán haladt felfelé a ranglétrán, Kecskemét alügyésze volt, később főügyész lett. A 20-as években már csak néhány verset írt, azután azt sem folytatta. 1830. április 16-án délután hivatalába menet összeesett, és szívszélhúdásban meghalt. (Ma azt mondanánk: a szívinfarktus végzett vele). Kecskeméten 1934-ben a Katona József társaság emlékkövet helyezett el azon a helyen, ahol az író összeesett. Az emlékkövön a következő felirat olvasható: „Itt hasadt meg a szíve Kecskemét legnagyobb fiának”. De más-ként is őrzi a város híres fiának emlékét: a színház az ő nevét viseli, gyönyörű szobor áll a város parkjában, emléktábla jelzi a szülőháza helyén épült ház falán, hogy itt látta meg a napvilágot, a temetőben csodálatos síremléket emeltek. Igen átgondoltan jegyzem meg, hogy igaz az a kijelentés, amely az utóbbi időben hangzott el az egyik budapesti ünnepélyen, hogy „mi, magyarok temetni mindig szebben tudunk, mint megbecsülni az élő tehetségeket”.

A Bánk bán írójának halála után, 1833-ban indult el dicsőséges színpadi pályáján. Katona egyik színészbarátja, Udvarhelyi Miklós választotta jutalomjátékaul Kassán. A többi szerepet is az akkor nagy színésznemzedék leg-jobbjai, Déryné, Egressy Gábor, Lendvay Márton jelenítették meg. Igazán nagy sikere az 1834-ben bemutatott kolozsvári előadással lett. A drámát ekkor Egressy Gábor választotta jutalomjátékaul. Nemcsak a közönség ünne-

pelte lelkesen a darabot, hanem felfigyelt rá az irodalmi közvélemény, és elismerőleg nyilatkozott a kritika is. Ekkor már megérték a feltételek a dráma eszmei és művészi értékeinek felismerésére. A kolozsvári színtársulat négy évtizedes (1790–1833) kitartó munkája ránevelte a közönséget a művészi értékek felismerésére, de megváltoztak a történelmi körülmények is. Ugyanis az 1830-as párizsi forradalom, a lengyel nép szabadságharca ekkoriban ingatta meg az erősnek hitt európai szövetséget, és hozta forrongásba a magyar politikai életet is. Az 1832-es magyarországi és az 1834-es erdélyi országgyűlésen éles hangok hangzottak el a cenzúra és a jogtiprás ellen. Ebben a forrósodó légkörben érthetővé vált a dráma mondanivalója, de különsképpen Petur követelése: „Meg kell erősíteni ... szabadságbeli jogainkat.”

A kolozsvári siker után egyre gyakrabban került színre a Bánk bán, s 1839-ben bevonul a pesti Nemzeti Színházba. Az 1840-es években Katona drámája mind népszerűbbé vált, olyannyira, hogy 1848. március 15-ének estéjén Pest-Buda forradalmi népe a szabadság megünneplésére rendezett díszelőadáson a Bánk bánt kívánta látni. Az ünnepi előadás közönsége kitörő tapssal jutalmazta Bánk jelképes tettét: a zsarnokságot megtestesítő Gertrudis megölését. 1861-ben Erkel Ferenc, kiváló zeneszerzőnk operát szerzett a Bánk bánból. Ma sem került még le a színpadokról. Ahol magyar színtársulat és magyar közönség él Európában és a nagyvilágban, 175 évvel az író halála után is, műsoron van a Bánk bán, a gyönyörű nyelvezet hallatán büszkeséget érzünk, a mű üzenete ma is időszerű, hevesebben dobog a szívünk akkor is, ha a színdarabot látjuk, akkor is, amikor az operát hallgatjuk.

Nagyszerűen ismerte Katona a különböző jellemű, viselkedésű embereket, ezek a jellemek ma is felismerhetők: a bátrak, a szókimondók, a latolgatók, a köpönyegforgatók, a hiszékenyek, akiket könnyen be lehet csapni, mind felvonulnak az öt szakaszban – felvonásban – megírt tragédiában. Ebben rejlik a mű halhatatlansága, ezért találta meg minden korszak a számára fontos üzenetet, és helyezte a hangsúlyt azokra a mondatokra, szereplőkre, akiken keresztül szólni kívánt az éppen akkor megrendezett drámával a közönséghez, a néphez, a nemzethez.

JÁROSI ÉVA
tanár

A gyógyítás ábrázolása a képzőművészetben

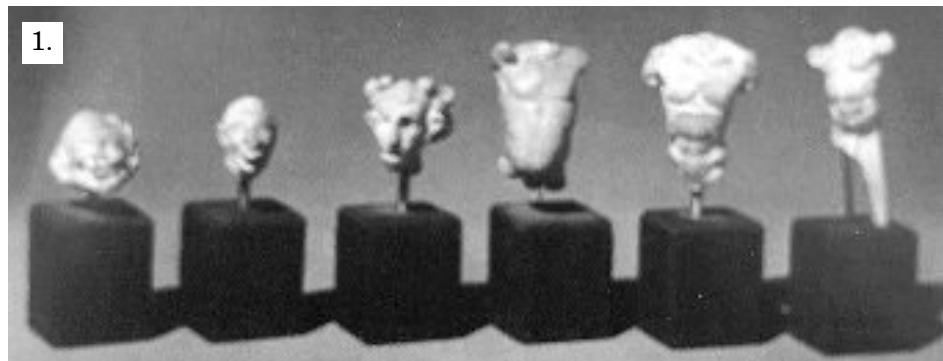
Miközben az orvostudomány feltárja az egészséges és a beteg szervezet rejtelseit, mind modernebb eszközök és gyógyszerek felhasználásával küzd a betegségek megelőzéséért, vagy megszüntetéséért. Az ezt szolgáló ismeretek rohamosan bővültek a történelem folyamán, s ezt a folyamatot a művészek is érzékelték és megörökítették.

A gyógyítás az idők során volt mágia, mesterség, művészet, míg a hosszú évezredek során, a folyamatosan gyarapodó ismeretek felhasználásával tudománnyá érett. Mint képzőművészeti témát, az orvoslást különböző formákban találhatjuk meg: elsősorban, mint az orvosi gyakorlat ábrázolását az idők folyamán; az egyes kóros esetek vagy betegek megörökítését; vagy híres orvosok ábrázolása munkaközben vagy arckép formájában.

Az orvosi gyakorlatot már a legrégebbi időkben megörökítették, így egy Sakkarahban feltárt sírban, Kr. e. 2500-ból sebészeti beavatkozásokat ábrázoló kőbevéseket találtak. De igen sok rajz látható különböző amforákon, kelyheken, vázákon az orvosi tevékenységről. Szuzában (Irán) ástak ki egy szobrot, amelynek tartóoszlopán Kr. e. 1695-ből Hammurabi király 282 törvénye olvasható, ebből 17 az egészségüggyel foglalkozik.

Időszámításunk előtt 400 körül élt az ősi Görögország legkiválóbb orvosa, Hippokratész, aki tanítványaival együtt megírta a hetven kötetes Corpus Hippocraticum-ot, amely a részletes kórtörténeti és kezelési ismeretek mellett számos művészeti kivitelezésű rajzot tartalmaz az orvosi gyakorlatról. De sok gyógyítási mozzanattal találkozunk a görög vázákon is. Hasonló témával találkozunk a Kr. e. 300 körül készült terrakotta szobrokon, amelyeken kóros elváltozások észlelhetők. Ezek a budapesti Szépművészeti Múzeumban találhatók.

Máig sincs eldöntve, hogy kultikus célzatú alkotásokkal, karikatúrákkal vagy az orvosképzés szolgálatában álló tanfigurákkal állunk-e szemben. Sok kutató hajlik az utóbbi nézetre és a szmirnai orvosi iskola demonstrációs anyagának véli őket (1. sz. kép).

A középkorban az európai orvosi egyetemeken, de a művészi berkekben is tiltva volt a sebészeti beavatkozások ábrázolása, ezért a művészetben többnyire a csodatevések, a mártírok megörökítésével találkozunk. Ebből a korból számos iniciálét látunk orvossal, aki főzetet itat a betegeivel, vagy a piócákat használja a gyógyításban. Ebben az időben sokat javult a sebészet az arab medicinában, Abulkázim – aki Avicenna kortársa lehetett – Chirurgia című tankönyvében több miniatúrát is találunk az étetési gyógymódról, így a fej, a has és a hólyagtájék kauterizálását ábrázolja.

A reneszánsz számos kiváló gondolkodót, tudóst, művészt hozott a felszínre. Erre a korra jellemző, hogy a művészek a való életet ábrázolták, gyakran találkozunk a foghúzás, érvágás, a fej vagy a végtagok operációjának ábrázolásával. A gyógyítók mint kedves, szimpatikus, humánus személyek jelennek meg, ruházatuk nem különbözik semmiben az őket körülvevő nézőktől. Ebben az időben a gyógyítás többnyire a nagy nyilvánosság előtt

2.

történik, az utcán, a templomok mellett vagy a vásártereken. Gerard van Honthorstnak (1590–1656) két festménye van, amelyeken a foghúzást ábrázolja. Az egyik képen a fogó felhelyezése és az állkapocs rögzítése látható. A fogász a beteg fölé hajol, a bal kezével a mellére rögzíti annak fejét, míg jobb kezével kész a beavatkozásra. Arca jószágos, segíteni

akarást, bizalmat tükröz. A beteg fizionómiája inkább félelmet, mint fájdalmat mutat. Az öt alkalmi néző érdeklődve, együttérzéssel követi az eseményeket. A következő jeleneten (2. sz. kép) a fog luxálását és eltávolítását látjuk. A beteg meghajlik, arcáról fájdalom olvasható le, az asszisztencia lélegzetvisszatartva követi az eseményeket, egyikük a gyertya fényével segít megvilágítani a műtéti területet. Mindkét kép optimizmust, segíteni akarást fejez ki. Ugyanezzel a témával találkozunk Lucas van Leyden vagy Adrien van Ostade festményein, ők a kornak megfelelő műszereket is megörökítik.

A 14. század közepén oly irtózatosan pusztított a pestisjárvány – a fekete halál –, hogy Európa lakosságának több mint egyharmada elpusztult. A gyógyítók közül csak a legbátrabbak, az önfeláldozóak maradtak a betegeket segíteni, ezt ábrázolja a Crespi műhelyéből származó kép, Szent Rókuszt – a pestises szentet – gyógyítás közben.

Leonardo da Bressanone a budapesti Szépművészeti Múzeumban található, 1460 körüli festményén Mária születését ábrázolja, a művész megörökíti a pólyázás – ma már ellenzett – fásliszerű formáját.

Esztergomban a Keresztény Múzeumban tekinthetjük meg az 1498-ból való, egy bécsűjhelyi festő alkotását, Mária halála címmel, amely nemcsak a halál témaköre miatt érdekli az orvosokat, de az egyik olvasó alak kezében látható a szemüveg kezdetleges formája. Ennek elkészítéséhez keretnek fát használtak, és olvasáskor a kezükben tartották, mint ma a nagyítót.

A koponyalékelés – trepanáció – egyike azoknak a nagyon ritka beavatkozásoknak, amelyeket archeológiai leletekkel bizonyíthatóan, kétségtelenül végeztek már a történelem előtti időkben, de a középkorban is. Kis nyílást készítettek a koponyán, gyakran olyan eszköz segítségével, ami a mai asztalosok nyélbe fogott fúrófejére emlékeztet. Az eljárást fejfájás, koponyatörések, epilepszia és az elmebetegségek egyes formájának kezelésére használták. A műtéti nyílást kódarabbal, kagylóval, néha ezüst- vagy aranylemezzel fedték be. Hyeronimus Bosch A bolondság kövének eltávolítása című festménye 1500 körül készült, és Madridban az El Prado múzeumban látható. A kép nemcsak a műtétet ábrázolja, hanem az ilyenszerű beavatkozásoknak a karikatúrája is.

Werner van Den Valckert – 1600 körül – kórházi jelenetet ábrázol. Középen a Megváltó, mint orvos, uroszkópiát végez, lábánál gyógyeszközök, a háttérben élénk gyógyító tevékenység folyik, láthatók a betegek, orvosok, hozzátartozók. A kép része egy allegorikus sorozatnak (3. sz. kép). Jézust gyakran ábrázolták orvosként a képzőművészetben, már a régebbi időkben is, többek között a dél-itáliai Monreale katedrális egyik mozaikja azt ábrázolja, hogy a Megváltó meggyógyítja a bélpoklost.

Az idők során a gyógyítók nagy fontosságot tulajdonítottak a diagnózis felállításában a nedvkórtannak, amely az izzadság, a hányadék, a vér, a széklet, de mindennekfelett a vizelet vizsgálatából állt. A betegség felismerésének és a kezelésnek egyik legfontosabb segédeszközzé vált a vizeletnézés – az uroszkópia –, amely során tizenkilenc színárnyalatot különböztettek meg, de vizsgálták annak sűrűségét, mennyiségét és üledékét is. A 12. század közepén festette Gillis van Tilborch Látogatás az orvosnál című festményét, amely a Szépművészeti Múzeumban található Budapesten, a művész a tudós gyógyító rende-

lőjébe kalauzol bennünket. Az orvos vizeletvizsgálatot végez és feljegyzí az észlelteket. A vértálat tartó kislány mellett álló asszony, ruhája ujját feltúrve, már az érvágáshoz készül. Az edények, a desztilláló készülék, és a könyvek a helyiség rendeltetésére utalnak és egyben a kép fontos hangulati elemei is.

A 17–18. században a művészek gyakran ábrázolják a gyógyítást, a sebészeti beavatkozásokat, a pulzus és a vizelet vizsgálatát. Ilyen témákkal találkozunk Jakob Toorrenvilt, Balthasar van De Bossche, Johann Cristian Fiedler, David Teniers, David Ryckaert műveiben. A borbélysebész beavatkozását gyakran látjuk a festményeken, de az ebben az időben készült képeken nagy szerepet kapnak a hangulatkeltés elemei is, így a gyógyszeres tégelyek, a különböző műszerek, könyvek, készülékek, a fülesbagoly – mint a bölcsesség jelképe – jelenléte a rendelőben a gyógyító tekintélyét növelte.

Már Kr. e. 300 körül Hérophilosz és Eraszisztratosz rendszeresen boncoltak emberi tetemet. Ezt követően másfélezer éven keresztül embereket nem boncoltak. Csak 1315-ben jelentette meg Mondino Dei Luizzi anatómiai könyvét. Rövidesen minden orvosi egyetemen tananyaggá vált az anatómia. Ezt örökíti meg Rembrandt két festményén is: az első 1632-ben festette Tulp doktor anatómiai leckéje címmel. A másik képet 1655-ben alkotta Doctor Deyman anatómiája címmel. A második festmény eredetileg nyolc személy közt ábrázolja Tulp doktor utódját, de az 1723-as tűzvésznek áldozatul esett a kép nagy része, a boncnok fejével együtt, csak a holttest maradt ép és az egyik asszisztens, aki a kezében a koponyatetőt tartja. Egyedülálló, hogy Rembrandt a testet a talpa felől ábrázolja, feltámasztott fejjel és feltárt agyvelővel. A festmény Amszterdamban a Rijks Múzeumban található.

A művészek számos gyógyítót örökítettek meg munka közben, arckép, kislasztika vagy szobor formájában. Ezek egyedülálló emlékei az orvostörténelemnek. Toulouse-Lautrec, Jules Emil Péan-t festette le a műtét közben, aki az általa feltalált érelszorító csipeszt használja. Feyen Perrin festő Alfred Velpeau sebészt ábrázolja egyetemi demonstráció közben.

Jacopo Sansavino kislasztikáján, a híres padovai orvost, Tommaso Rangonit örökíti meg 62. születésnapján.

Ahogy haladunk előre az időben, egyre ritkábban találkozunk orvosi beavatkozásokat ábrázoló képzőművészeti alkotásokkal. A műtési technika fejlődésével egyre nagyobb operációkat tudtak végezni, és ez elriasztotta a művészeket. Egy másik tényező, hogy a gyógyítás, a műtétek, steril körülmények között a rendelőkben, a műtőkben történik, ahova csak az érintettek léphetnek be.

Dr. VAJDA SÁNDOR
főorvos,
az orvostudományok doktora

A református kalendáriumok Nagyváradon

Nagyvárad a 19. század végén és a 20. század elején óriási fejlődésen ment át, minek hatására Budapest után a legversenyképesebb városok közé emelkedett, minden szempontból. A századforduló után a „Pece-parti Párizsban” több színház működött, Ady Endre itt bontogatta szárnyait és jött létre a Holnap városa, a modern magyar irodalom megteremtője, számos újság és folyóirat, nagynevű egyesületek városa. Ilyen millióben bizonyára több fajta kalendárium és évkönyv jelenhetett meg. Ennek a fellendülésnek gátat vetett Trianon. A megmaradt magyar intézményekből egyedül a református egyháznak volt annyi ereje, hogy kalendáriumot jelentessen meg. De honismereti jellegű anyagok ebben sem jelenhettek meg. Változás csak 1990-ben állott be.

Hasonló volt a helyzet az iskolai évkönyvek esetében is. Nagyvárad mindig iskolaváros volt. Sok nagy múltú intézménye és községi iskolája volt. Mindegyik adott ki évkönyveket és értesítőket. 1920 után a magyar iskolák megszűntek, vagy átalakultak vegyes iskolákká, amelyeknek már nem volt évkönyvük, sem értesítőjük. Az elmúlt nyolcvan év alatt ezek a régi dokumentumok eltűntek, ma már többnyire magánkönyvtárakban találhatók meg. Így nehezebb is nyomon követni őket. Ennek ellensúlyozására 1990 után a régi intézmények utódai több emlékkönyvet adtak ki.

E rövid bevezető után megpróbálom röviden ismertetni e kiadványokat.

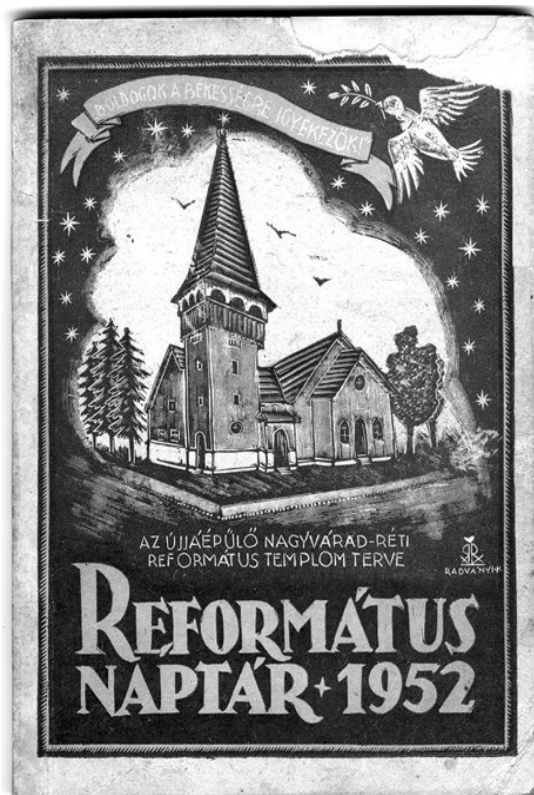
A Királyhágómelléki Református Egyházkerület kalendáriuma 1928-ban indul, **Árvaházi Képes Naptár címen**. Mivel az egyház mellett működő árvaháznak nem volt jövedelme, a naptár teljes jövedelmét az árvaház fenntartására fordították. Szerkesztője Csernák Béla várad-olaszi lelkipásztor, a későbbi püspök volt. 20–22 ezer példányban jelent meg, kézi szedéssel készült a Lorántffy Zsuzsanna Leánynevelő Intézet pincéjében működő Kálvin-nyomdában. A címdoldalon a várad-olaszi templom állott, előterében az árvaház épülete, oldalt egy diakonissza kisgyermekkel, felette a cím. A grafikai munkákat, az illusztrációkat id. Radványi Károly készítette, linóleum metszettel, ő volt mind a mai napig Románia legnagyobb ex libris készítője és gyűjtője. Ex libriseivel nemzetközi kiállításokon vett részt. Ma az ex librisek nagy része a váradi múzeum és ifj. Radványi Károly tulajdonában található, aki 1939-től itt inaskodott a nyomdában és tanulta meg a mesterséget. A naptár első részében levő hónapok táblázata a református, a katolikus és a görög katolikus, sőt egy időszakban a zsidó névnapokat és ünnepeket is ismertette. A naptárt a környékbeli lelkipásztorok írták, főleg a gyülekezetek életéről. Varga Gedeon, az árvaház lelkigondozója minden

számban írt cikket. Nagyon sok tanácsot nyújtott a falusi gazdáknak, közölte a vásárok névjegyzékét. Ez a naptár 1944-ben jelent meg utoljára.

1950-től újra engedélyezik a naptár megjelenését. Az állami nyomdában készült kalendárium **Református Naptár** néven jelenik meg. 1950 és 1955 között a Kolozsvári és a Nagyvárad-i Református Egyházkerületek közös kiadványa. 1950-ben Kolozsváron nyomják, Tőkés István egyházkerületi tanácsos szerkesztésében. A hónapok táblázatában a református és a római katolikus névnapok és egyházi ünnepek mellett az akkori hivatalos román ünnepek is megjelennek. Az előszót Vásárhelyi János, a kolozsvári, és Arday Aladár, a nagyvárad-i egyházkerület püspöke, valamint Argay György evangélikus püspök írta. A naptár anyaga érzékelteti a kor szellemét: az egyház helyéről a Román Népköztársaságban, az új egyházi státútum alapelveitől, a beilleszkedéstől az új társadalmi rendbe. Az áhítat órái című fejezet írásai mellett találunk munkásmozgalmi évfordulók, népek harca a békéért, szovjet békejavaslatok, és természetesen Sztálin fényképe. A végén rövid irodalom: az erdélyi nyomdászat úttörője, Tótfalusi Kis Miklós élete, novellák, mesék, versek.

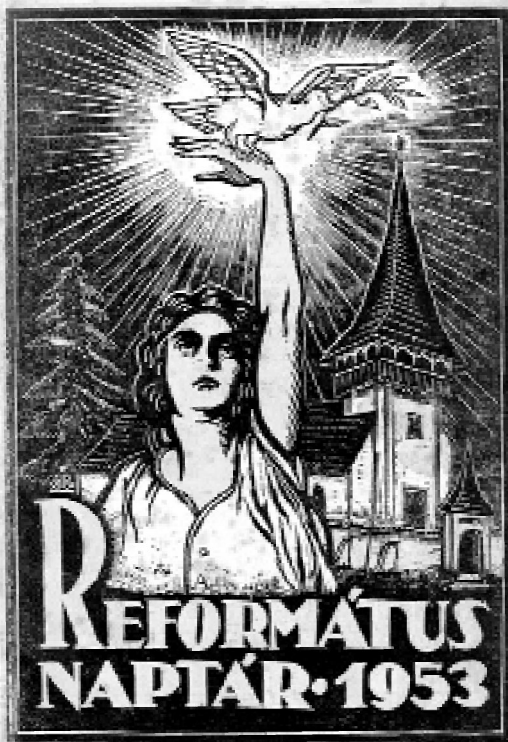
1952-től a két egyházkerület közös kiadványát már Nagyváradon nyomják, Buthi Sándor nagyvárad-réti református lelkipásztor, a későbbi püspök szerkesztésében. A fedőlapon

több éven keresztül az újjáépülő nagyvárad-réti református templom tervének rajza jelenik meg. Grafikai szerkesztő id. Radványi Károly. Az első oldalakon a Román Népköztársaság címere, Groza Péter miniszterelnök Gh. Gheorghiu-Dej pártfőtitkár fényképe áll. Abban az időszakban minden tankönyv így kezdődött. A hónapok táblázatában már csak a református névnapok jelennek meg, mellette az állami és egyházi évfordulók. Minden hónap mellett gazdasági tanácsadó a mezőgazdasággal foglalkozók részére. A kolozsvári és a nagyvárad-i egyházkerület előző évi beszámolója után következő anyagok még inkább bizonyítják, hogy mennyire rátelepedett az

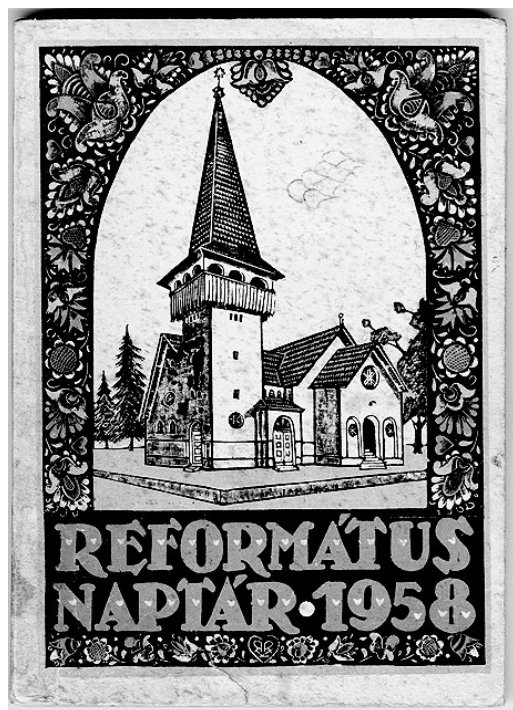
egyházra az akkori rendszer és az általa keltett pszichózis: A Béke Világtanács felhívása, az egyházak állásfoglalása a békéért folyó harcban, eszmefuttatás az egyház és a népi demokrácia kapcsolatáról, szocializmust építő falvaink életéből, a kollektivizálás jótéteményeiről, a nemzeti kérdés megoldása hazánkban, a gyarmati és függő országok népeinek harca a felszabadulásért. A 95 oldalas naptár szinte elveszítette egyházi jellegét, teljesen a propaganda szolgálatába állott.

Az 1953-as naptár hasonló ízű. Csak a címetek említem meg: a Béke Világtanács határozatai, Az egyházkerületek állásfoglalása a békéért folyó harcban, Felhívás a vallásfelekezetekhez, Az egyház a nép fiaira szavazott, Új alkotmányunk és a nemzeti kérdés megoldása, A mai református család, A szocializmus egy esztendejének épülése falvainkban, A béketábor népeinek alkotásaiból. Mellettük a hivatalos költők hazafias versei.

„A munkások megismerték Lidia Korabelnyikova, Nina Nazarova, Kuznyekov, Kovaljov, Csutkih és más szovjet sztahanovisták munkamódszereit és ennek köszönhető, hogy az élmunkások idő előtt teljesítették tervüket. Így például Teleki Imre a szatmári Unió gyáiban, Mirita Marin, a sztálinvárosi Steagul Roșu üzemben és sokan mások 1951 szeptember első felében nemcsak 1951, de 1952 évi feladataikat teljesítették és már az 1953-as évre dolgoztak stb.“

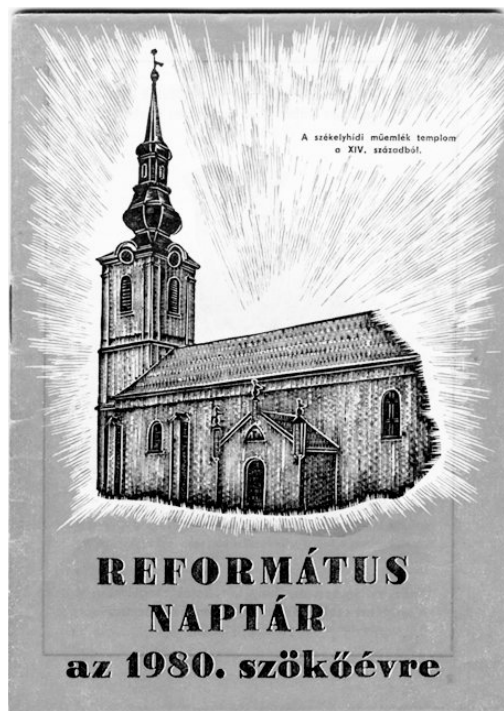
Mihali Kotov, a Szovjet Békebizottság titkára: „A Szovjetuniónak nincsenek agressziós tervei és egyetlen országot, egyetlen népet sem fenyeget.“ (Ezt 1956-ra elfelejtették. Szerk. megj.)

Az 1955-ös naptár kezd egyházi jellegű lenni, de még megjelennek a békeharcos írások. Új gondolatok: Miért vagyunk keresztények, miért vagyunk reformátusok, egyházi ünnepek, Régi prédikátoraink karácsonyi igehirdetéseiből, Háború és béke kérdései keresztényen megvilágításban, Nagy évfordulók gyülekezeteinkben. A versek is már istenes versek. Bár alig húsz oldalban, de már megjelenik a népmese, Móricz Zsigmond és Móra Ferenc rövid elbeszélései és néhány imádság.

1956 után már csak a Nagyváradi Református Egyházkerület kiadásában jelenik meg a református naptár, továbbra is Buthi Sándor szerkesztésében. A nagyon szép, népies díszítések grafikáit id. Radványi Károly készíti, de 57-től már ifj. Radványi Károly, aki tovább vitte édesapja művészetét, linóleum- és ólom metszetekben. Ettől kezdve 200 oldalas a naptár.

Az 1958-as naptár már teljesen egyházi jellegű. Most is a két püspök előszavával és a két egyházkerület beszámolójával kezdődik, ami jelzi, hogy mindkét egyházkerületet szolgálja. Fő fejezete – Hitvallásunk –, ötven oldalon keresztül boncolgatja mondatonként a Miatyánkot, a Biblia példázatai segítségével. Egyháztörténet, Egyházi személyek, reformátorok életéről, a végén legendák és mesék, majd néhány hasznos táblázat: gyógynövénygyűjtési naptár, állatok korának meghatározása, vemhességi naptár.

1959-ben jelenik meg az utolsó rendes naptár. Jól meghatározott fejezetekre van osztva. A naptár Kálvin születésének 450. évfordulójának jegyében készült. Száz oldalon keresztül taglalja életét, tanításait, igehirdetését, prédikációit. Gyülekezeti kérdéseink: istentiszteletünk rendje, egyházi szokásaink címekkel. Egyháztörténeti képek: a felsőbányai, a tenkei református egyházak története, A harangokról. Az utolsó fejezet: A tudomány és irodalom köréből.

Talán a naptár hangulatváltása, radikalizálódása járulhatott hozzá, hogy nagyon megrövidítették a további papírkiutalást. Így 1960-tól 1988-ig csak egy kis formátumú (12x17 cm), 36 oldalas füzetnaplár jelenhetett meg, általában kék színben, az ünnepeket piros betűkkel írták. E füzetnaplárak mind egyformák voltak, majdnem harminc éven keresztül. Az első két oldalon ugyanazok a jelképek: a rajzok fölött a békével kapcsolatos bibliai idézetek: „Ha lehetséges, amennyire rajtatok áll, minden emberrel békességben éljetek.”, „Törekedjünk azokra, amik a békességre és az egymás épülésére valók”. A rajzok alatt Jézus-idézetek: „Ez az én testem, mely tiérettetek megtöretik; ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”, „E pohár amaz új testamentum az én vérem által; ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre.” Ezután két oldal Papp László püspök köszöntője, majd egy oldal zsoltár, egy oldal bibliai idézet, majd a tízparancsolat, a két nagyparancsolat, piros betűkkel a hivatalos állami évfordulók. A tizenkét hónap, névnapokkal, mindegyik mellett egy templom nagyon szép grafikai képe, mely ifj. Radványi Károly munkája. Ez volt egyedüli nagy értéke a naplárnak. Az évek folyamán szinte az összes partiumi templom képe megjelent. A végén a Miatyánk és az Apostoli Hitvallás, a Hiszek egy...

1988-ban végleg megvonják a papírkiutalást. Tehát nem tiltják be, csak nincs mire kinyomtatni.

A kalendárium-szerkesztés 1990-ben indul újra, Református Naptár néven. Az első naptár az 1991-es, amely közösen jelent meg az Erdélyi Református Egyházkerülettel. Szerkesztője Gavrucza Tibor esperes, székelyhídi lelkipásztor. 1992-től kezdve már csak a Királyhágómelléki Református Egyházkerület naptára. Először jelenik meg a református egyház cím- és névtára. Hagyományosan a hónapok naptárával kezdődnek, névnapokkal, egyházi ünnepekkel. A művészi kivitelezésű grafikák a különböző templomokról csak a 1994-es naptárig jelennek meg, sajnos tovább megszűnnek. A naplárak grafikai szerkesztője továbbra is Radványi Károly. A tartalom, az írássok jellege évről évre változik, a szerkesztők beállítottságának függvényében. Az 1993-as naptárt Zsiskú János belényesi lelkipásztor, költő és író szerkesztette, aki a szórványban él. A témák a következők: Szórványkérdés – szórványmunka, meghurcolt lelkipásztorok, azok hőstettei, Zsiskú János riportsorozata: templom építő, közösség-gyülekezet szervező és megtartó, egyházépítő cikkek.

Az 1994-es naptárt Barabás Zoltán, az egyházi hírszolgálat vezetője, költő, újságíró szerkesztette. Témái: A levéltár története, egyházmegyék története, a Hegyköz vidéke – helytörténeti ismertető, egyházkerületi dokumentumok, versek, a református egyház cím- és névtára. A Szilágyi Aladár főgondnok, közíró szerkesztette 1995-ös naptár főbb témái templomok és gyülekezeti központok építése, a világirodalom története dióhéjban, bibliafordítások története Károli Gáspár előtt, történelmi regény- és drámarészletek, magyar mondák. Az 1996-os és 1997-es naptárakat, melyek már színes fedőlappal jelennek meg, Bereczki András lelkipásztor szerkesztette, főbb témái: kis egyházközségek története, a különböző egyházkerületek bemutatása a Magyar Reformátusok III. Világtalálkozója alkalmával, megjelenik a műemlékvédelem, a néprajz – népszokások, régi eszközeink, turistatörténet.

1998-tól **Református kalendárium** néven jelenik meg. A Szilágyi Aladár és Barabás Zoltán által szerkesztett kalendáriumban megjelenik a gazdakalendárium – először szól falusiakhoz. Ezután egyházi elméleti és missziós tanulmányok, népfőiskola, történelem és irodalomtörténet a téma, de túl magas fokon, amely már csak egy szűk rétegnek szól.

2000 és 2002 között Barabás Zoltán, Csúry István egyházkerületi tanácsos és Mihálka Zoltán újságíró szerkesztik a kalendáriumot. Ekkor már 16x24-es, nagyobb formátumú. A 2000-es kalendárium az 1989-es forradalom tízéves évfordulója, az ezredforduló, a millicentenáriumi megemlékezések jegyében készült. A 2001-esben a teológiai elméleti tanulmányok mellett a történelemé a szó: 1849 forró nyara, Lorántffy Zsuzsanna, Wesselényi Miklós, Luther Márton, Fráter György, Pilinszky János emlékezete, Helytörténet, honismeret. A 2002-es kalendáriumban: Makkai Sándor és Ravasz László püspökök élete, Egyház és kultúra, Testvéregyházak bemutatása, történelmi képek: Misztótfalusi Kiss Miklós, Fényes Elek statisztikus, Balaskó Nándor szobrász, Máté Imre költő emlékezete

A 2003, 2004-es kalendáriumot újra Bereczki András lelkipásztor szerkesztette. Újra szól a falu népéhez, házunk, kertünk udvarunk, valamint orvosi tanácsok című fejezetekben, több egyházközség történetét ismerteti, műemlék templomok bemutatása, iskolatörténetek, népismeret: turulmadár mint jelkép, református népművészet, régi eszközeink, nagy személyiségeink, ember és természet, környezetvédelem.

DUKRÉT GÉZA
tanár

Múzeum az Érmelléken

„Őrizzük emlékeinket, gyűjtsük össze maradványainkat és töredékeinket, nehogy végleg elvesessenek, s az által is üresebb legyen a múlt, szegényebb a jelen és kéte-sebb a jövő.”

Ipolyi Arnold

Az Érmellék elnevezés, mint tájnév először 1445-ben fordul elő: „Ermel-lek terae arabilis”. A romániai Szatmár megye déli és Bihar megye északi részén található, párhuzamosan a Magyar Köztársaságtól elválasztó országhatárral. Prinz Gyula Magyar földrajzában írja: az Érmellék az a tájék, amely az Ér síkságából és az Ér meg a Berettyó közötti halomvidékből áll. Határai nyugat felé a Nyírség homokbuckái, északon az Ér és az Ecsedi-láp közötti, keleten pedig az Ér és a Kraszna közötti vízválasztó, délen a Berettyó. Az Érmellékhez tartozik a Nagykárolyi-síkság, a nyírségi homokbuckák egy része, a keleti és nyugati terasz által szegélyezett Ér síksága, a Kraszna-síkság egy része, a Tasnádi-dombvidék egy része és a szalacs–székelyhídi domblábi magas alföld. E határok között fekvő terület 1600 négyzetkilométer, és az 1900-as évi népszámlálás szerint megközelítőleg 100 ezer lakosa van. Ezeknek ötödrésze román, a többi magyar, Szatmár megyében németajkúak is vannak. A Bihar megyei falvak túlnyomó többsége magyar, román falvak inkább a Szatmár megyei részen vannak.

Az Érmellékhez tartoznak az Ér síkságán és az azt övező keleti és nyugati teraszon található településeken kívül azok is, amelyek az Ér mellék-patakai (Kékéc, Csaholy, Hideg–László–Malom–Móka–Ér stb.) mentén található. Benedek Zoltán 64 érmelléki település rövidmonográfiáját írja le. Ezek a következők: Adyfalva (Érmindszent), Albis, Asszonyvására, Bere, Biharfélegyháza, Mihai Bravu, Bogyoszló, Csokaly, Csomaköz, Csög, Diószeg, Éradony, Érdengeleg, Érendréd, Érgirolt, Érhatvan, Érkávás, Érkenéz, Érkeserű, Érkisfalva, Érköbölkút, Érkörös, Érmihályfalva, Érolaszi, Érselind, Érsemjén, Érszakácsi, Érszentkirály, Érszodoró, Értarcsa, Esztró, Gálospetri, Gencs, Heleypusztá (Ghilești), Hegyközszentmiklós, Iriny, Jankafalva, Kágya, Kéc, Kisdengeleg, Kiskereki, Érkörtvélyes, Krasznaszentmiklós, Márna, Mezőpetri, Mezőterem, Ottomány, Pele, Peleszarvad, Pér, Piskolt, Portelek, Illéd (Rădulești), Reszege, Piskoltliget (Scărișoara Nouă), Szalacs, Szaniszló, Szántó, Székelyhíd, Szilvás, Szódemeter, Újpír, Vasad, Vezend. Ezekhez még hozzáadódik Magyarországtól Bagamér, Kokad, Álmosd, Pocsaj térsége. Prinz György az érmelléki vásártartó helységek közé sorolja: Nagykárolyt, Tasnádot, Margittát és Szentjobbot is. Annak ellenére, hogy ezek a települések földrajzilag az Érmellék előbbi meghatározása

szerint nem illeszkednek be tökéletesen e tájékba, de gazdaságilag ide kapcsolódnak, tehát azt mondhatjuk, hogy érmellékiek is. Például az egész Érmelléket Nagykároly látta el kékfestős anyaggal, Margitta és Szentjobb pedig mint kitűnő borvidékek szintén az Érmellékhez kapcsolódnak. A települések nevében nem mindig jut kifejezésre az Érmellékhez való számításhoz vezető jelző Ér előtag. Azok a települések, amelyekből a történelmi Magyarországban több volt, az ebből származó zavarok megszüntetése végett ezek megkülönböztető Ér jelzést kaptak, de több érmelléki település neve a Bihar vagy Hegyköz jelzőt tartalmaz

Az Érmellék már a neolitikum (pattintott kőkor) eleje óta folyamatosan lakott terület, de Gálospetriben a Fráter-erdőben és az érmihályfalvi Diensen már a paleolitikumból (csiszolt kőkor) származó pattintott kőpengék is előkerültek. Gazdag növényzete és állatvilága, termékeny földje (Romániában Gálospetriben található a legnagyobb koronaértékű termőföld) kedvezett az ember megtelepülésének.

Az Érmellék bővelkedett régészeti, történelmi és néprajzi emlékekben. E tájegység anyagi kultúrájának, múltjának megőrzését, bemutatását szolgáló múzeum igénye már a 20. század elején megfogalmazódott és ígéretesen indult ennek megvalósítása. A történelmi, természetrajzi, de főleg a régészeti feltárások intenzíven az első világháború után indultak meg, a néprajzi tárgyak gyűjtése viszont csak később, a második világháború után. E feltárások eredményeként 1952-ben dr. Andrassy Ernő megalapította az „Érmellék történelmi múzeumát”, mely régészeti, történelmi anyagot mutatott be, de Andrassy doktornak európai színvonalú természetrajzi gyűjteménye is volt (madarak, madártojások). A leltárba vett tárgyak száma 3354 és emellett 1456 darab régi pénz. 1957-ben Székelyhídon Halász József iskolaigazgató létrehozta a helyi történelmi múzeumot, mely néprajzi anyagot is tartalmazott.

1958-ban Andrassy doktort letartóztatták és a totalitárius rendszer által megrendezett perben 25 év börtönbüntetésre ítélték. (Ebből hatot töltött le.) Múzeumát elkönfiskálták, nagyobb értékesebb része a nagyváradi múzeumba került, de jutott a nagykárolyiba is, kisebb értéktelenebb része pedig az akkori rajoni központba, Székelyhídra került. A Székelyhídi Múzeum továbbra is működött, mint a Körösvidéki Múzeum filája. 1967-ben elköltöztették egy egészségesebb, de szűkebb helyre és emiatt a néprajzi anyag jó része és sok értékes műtárgy bekerült a váradi múzeumba. Nánási Zoltán történelemtanár, az akkori muzeológus, ekkor helyezte tudományos alapra a régészeti anyagot és berendezte a középkori és a megmaradt néprajzi tárgyakból az iskola múzeumot a tűzoltóság melletti (volt katolikus) iskolában.

A 70-es évek elején a Körösvidéki Múzeum önkényesen Nánási Zoltán helyébe Nagyváradról új alkalmazottat küldött, aki csak rövid ideig maradt Székelyhídon. Wilhelm Mária történelemtanár lett a muzeológus, aki közel

egy évtized múltával tanári állást kapott. Ettől kezdve egy ideig még társadalmi munkában működte a múzeumot, de azóta a múzeum nem nyitott ki a mai napig sem. Ettől kezdve az Érmelléknek nem volt múzeuma, leszámítva a 1990-es évek második felétől Székelyhídon létesülő néprajzi (halászat, vadászat, borászat fémművesség stb.) és helytörténeti kiállításokat, melyek csak időszakosan vannak nyitva, de kérésre bármikor kinyitják. 2001-ben kihelyeztek Váradról egy muzeológust, aki elkezdte az 1980-as évek végén bezárt székelyhídi múzeum újraeltárolását és visszaköltöztetését a régi helyére, de jelenleg sem oldódott meg a működtetése.

A kilencvenes években Mezőpetriben egy 1880-ban épült parasztházban létrehoztak egy sváb falumúzeumot, 2002. október 6-án Gálospetriben megnyílt az érmelléki magyar tájház, mely egy századfordulós középparaszt gazdaságot mutat be, de leltárjában mesterségeket bemutató tárgyak, valamint történelmi, numizmatikai és régészeti anyag is van. Ez utóbbiakból

**A gálospetri tájház
és az avatőünnepség
Tőkés László püspök
jelenlétében**

Székelyhídon néprajzi és helytörténeti kiállítás nyílt, mely évente más más témát dolgoz fel (borászat, vasművesség, oklevelek stb.). Több mint ezer tárgy van a tájház leltárjában. E tárgyak többségének bemutatása a tájházban nem lehetséges, de egy Érmelléki Tájmuzeum kiállításainak keretében igen. Ugyanakkor egy régió néprajzát két tájház és egy falumuzeum nem tudja prezentálni a teljesség igényével. Szükség lenne egyéb társadalmi rétegek életvitelét bemutató tájházakra is: zsellér porta, nagygazda porta, kisnemesi porta, mesterségeket (kalapos, kötélverő, pintér stb.) bemutató műhelyek. Tehát az Érmellék múltjának teljesség igényével történő bemutatása egy Érmelléki Tájmuzeum létrehozása mellett, érmelléki tájházak és falumuzeumok láncolatát teszi szükségessé. A gálospetri tájház ennek a folyamatnak az elindítását is kívánja szolgálni.

A tájház népi építészeti szempontból jelentős, a maga környezetében (nincs elköltöztetve, mint a skanzenben) hitelesen restaurált telek, a tartozék épületekkel, egy kornak és társadalmi rétegnek megfelelő hagyományos (jellegzetes) berendezéssel. A tájmuzeum egy vidék történetére, kultúrtörténetére, mesterségtörténetére, népművészetére stb. vonatkozó tárgyak gyűjteményét és szakszerű bemutatását jelenti. A falumuzeum ugyanez, csak

egy falura vonatkozik. Ha tájház létrehozására nincs lehetőség, bár szerényebb formában egy falumuzeum (kiállítások) is hozzásegít egy település múltjának megőrzéséhez.

Egy Érmelléki Tájmuzeum létrehozására jelenleg legnagyobb esély Székelyhídon van (van alkalmazott, anyag és helyiség), ha az önkormányzat is közreműködne. A későbbiekben a székelyhídi új iskola felépítése után (az alapkő letétele már megtörtént) megüresedik a Stubenberg-kastély, amely méltó helyet adna e régió muzeumának. Talán a Körösvidéki Múzeum is segítené: dr. Andrassy gyűjteményéből és a székelyhídi múzeumból származó, számukra felesleges (nem kiállított, több példányban előforduló) anyagát megkaphatná a létesülő múzeum. A tájházak létrehozása pedig elsősorban az önkormányzatok feladata, de az egyházak, magánszemélyek is, And-

rássy doktorhoz hasonlóan áldozhatnának az Érmellék kincseinek, anyagi kultúrájának megőrzésére. Az Érmellék lakosságát pedig arra kérem, hogy mielőtt kereskedőnek adná el muzeális jelentőségű tárgyait, bútorait, műtárgyait stb. előbb keresse fel (vagy értesítse) a létesülő múzeum vagy tájház megbízottját, és azoknak ajánlja fel megvételre vagy adományként.

A létesülő tájmúzeum működését egy Érmelléki Magyar Múzeum Egyesület tagdíjaiból és állami, megyei támogatásból lehetne fedezni, mint ahogy a többi múzeum is kap támogatást. A jelenlegi törvények kedveznek az ilyen múzeumok létesítésének.

Gálospetri, mint jellegzetes érmelléki település, alkalmasnak látszott egy tájház létesítésére. A Partium északi részén, Bihar megyében található, 15 km-re a román–magyar határtól. Lakossága 987 fő, nagy többségében magyar nemzetiségű. A kisszámú román és cigány lakosság a köznapi érintkezésben a magyar nyelvet használja. Felekezeti megoszlás szerint legtöbb a református, csökkenő sorrendben következik a görög katolikus, római katolikus, baptista és adventista.

Az érmelléki román és magyar népi építészet és tárgyi kultúra között kevés különbség van, viszont a sváb falvaké eltérő.

A hajdani mocsárvilág és a jellegzetes érmelléki szőlővidék volt az, ami megkülönböztette e tájegységet a szomszédos vidékektől, és ez a gálospetri magyar tájházban is nyomon követhető.

A lakosság századokon keresztül és jelenleg is főként a mezőgazdaságból él. A gazdálkodás tárgyi emlékei szintén megtekinthetők a tájházban.

Az érmellékiek köztudatában úgy él, hogy ennek a vidéknek nincs jellegzetes néprajza. A gálospetri tájház létrehozásával ennek ellenkezőjét igyekszem bebizonyítani, a még fellelhető építészeti és tárgyi emlékek összegyűjtésével és bemutatásával.

A tájházban található tárgyakat megközelítőleg a Biharfélegyházát, Érmihályfalvát, Piskoltot, Szalacsot és Margittát összekötő vonal által határolt területen gyűjtöttem. Ugyanebben a régióban található az az építészeti objektumok (kerítés, kapu, góré, pajta), amelyeket rekonstruáltunk, nem lévén más megoldás azok bemutatására. Az Érmelléknek ezt a részét nagy

többségében magyarok lakták a századfordulón, és lakják ma is. Az Érmelléken élő különböző felekezetekhez tartozó lakosság néprajzilag a vallásból származó sajátosságokat leszámítva egységes, amint már említettem, ez alól kivétel a sváb közösség. A fentieket figyelembe véve az első házat protestáns, a hátsó házat katolikus ízlés szerint rendeztük be, mivel az egyik házastárs református, a másik katolikus, ami a valóságban is előfordulhat. A ház 1870-ben épült vert falas, oldalt tornácos, deszka födemes, náddal fedett, deszkaoromfalas épület. A meglévő korabeli elemeket megőriztük, az újakat pedig eltávolítottuk. A hiányzó építészeti elemeket a még létező népi építészeti objektumokról rekonstruáltuk. A rekonstrukció esetén figyelembe vettük az anyagot, szerkezetet és a méretet. Eltérés csak a meglévő telek viszonyaihoz képest van (pl. a kerítés magassága, szélessége).

A ház hagyományos beosztású: nagyház, pitar (konyha), kisház, a ház udvar felőli részén tornác könyöklővel és cirádás oszlopokkal. A tornác végén nyílik a kamara, mely rekonstrukció korabeli ajtóval, ablakkal és ráccsal. Az utca felőli tűzfal napsugaras motívumot ábrázol. A nagyház padlós, a többi helyiség tapasztott föld. A tornác és kapu előtt téglajárda van. A tornácos pajta a már létező pince előtt épült. Födémje csak a tornácnak van, mely akácból vágott suharc, felül tapasztott föld. A pajtaajtó, a pajtaablak és pinceajtó korabeli. A pince és pajta padlózata tapasztott föld. A pince végében a góré rekonstruáltuk. A csapolt gerendák és oszlopok akácból készültek, a szarufa és lécek fenyőből. A tető hódfarkú cseréppel van befedve. Nyílója korabeli kovácsoltvas szegekkel készült. A góré alatt libaól van. A góré és a szomszéd telek között téglakerítés található. A ház előtt léckerítés húzódik. A lécek és az utcai kerítés oszlopai baba mintával készültek. Az utcaajtó és kapu oszlopai szintén baba mintájúak. Az utcaajtó oszlopain tulipános és rozettás minta van, nyílója 1912-ben kovácsoltvas szegekkel készült. A kapu nyílójának külső részén alul baba minta van, hevederjei akácfa riglifával vannak megerősítve. A kapu és a góré között deszkakerítés található. A véce 1943-ban készült, csapolt akácfa, oldala nádból, cseréptetővel fedték. A szemöldökfán felirat van: „ínséges időben csináltam Bartos Szilveszter”. A hátsó kerítés rakottyából font sövény.

Az istálló, szín még nem készült el. A disznóól áttelepítése és a gémeskút rekonstrukciója folyamatban van.

A nagyház tisztaszoba, ónémet stílusú fenyőgarnitúra a főberendezése: komód, sifon és két ágy. A két ablak között van a komód, két oldalán egy-egy gyékény karosszék. Középen fenyőasztal négy cseresznyefaszékkal. Az oldalsó ablak előtt Neumann-varrógép. Az ajtó hátánál fogas, rajta szűr. A fűtés 19. századi öntött vaskályhával történt, hozzátartozik a tűzszerszám és a fémből készült fászláda. Az ablak nélküli oldalon, a fal mellett az ágy végében tusintarziás fiókos láda van, ennek folytatásában a tulipános láda 1873-as felirattal. Az ágyat és asztalt korabeli bolti terítőkkal, a padlót kenderfonalból szőtt szőnyeggel és rongypokróccal terítették le. A komódon a

család becses tárgyai vannak, a falon református ízlésnek megfelelő hazafias és családi képek, valamint a megőrzött menyasszonyi mirtuszkoszorút és fátylat tartalmazó faládikó és a diószegi vincellériskola diplomája látható.

A pitarban található a nyitolt technikával készült csikós spór és katlan öntöttvas üsttel, melyben a vizet forralták a szapuláshoz. Berendezése: egy virágos atuzsér az edények tárolására, hozzátartozó vizespaddal, egy kamaraasztal, melynek alsó része élelem tárolására alkalmas, két gyékényszék, kovácsoltvas fogas, egy 1883-as feliratozású gyékény kisszék, kendőtartó kendővel, alatta ácsolt széken mosdóteknő. A konyha falát cserépedények és falvédők díszítik.

A hátsóház fűtését biztosítja a kemence és a berakott spór, melynek füstjét egy mászókérmény vezeti el. Berendezése: két festett ág, az egyiken 1883-as évszám, a két ág között gyékénykanapé, mely előtt keresztcs diófaasztal, az ágyak előtt két-két gyékényszék, az ablak előtt hárságy rongypokróccal leterítve, festett falitéka, pipatartó pipákkal, a falon korabeli katolikus szentképek, szenteltvíztartó, kereszt. A falitékában imádságos könyvek, borotvatartó, hajsütők, gyertyatartók, pálinka van elhelyezve.

A tisztaszoba világítását öntöttvas függőlámpa biztosítja, a hátsóházét és a pitarét pedig drótkeretes petróleumlámpák.

A kamara berendezése: hombár, lisztesláda, ácsolt láda, stelázsi, egy tulipános láda és „tejes”, mely nem más, mint sarki kredenc a tej és tejtermé-

kek tárolására, ezen kívül a kenyérsütés eszközei, továbbá mosóteknő, egy vakablak, melyen szilkék találhatók a méz, lekvár, zsír tárolására.

A pajtában a szőlőtermesztéssel és borkészítéssel kapcsolatos tárgyak találhatók.

A tájházban a záruk, hevederek, sarokvasak korabeli kézművesmunkák.

Megtekinthető a vetett ágyon elhelyezett nyári népviselet. Női viselet: az alsó fehérneműhöz tartozó hímzett ing, a gazdagon hímzett alsósoknya, a csipkés bugyogó, kékfestős felsőruha ciklis szabással, fekete kötő, delinkendő, csizma. Férfi viselet: földig érő rojtos vászongatya, előtte „kötő” „ökörhúgyos” mintával, vászoning, mellény, kalap, csizma. A téli öltözethez tartozik a guba, suba, szűr a férfiaknál, nagykendő, hárászkendő, guba, suba a nőknél. A subát kivéve ezek megtekinthetők a fiókos ládában és a fogason az első házban.

A tájházban található agyagedények többsége a désházi, zilahi és margittai fazekasközpontban készült. A fafaragások közül fontosabbak: mángorlók, guzsaly, borotvatartó, gyékényszékek, kerepelő. A szőttesek a sifonban tekinthetők meg. Van közöttük szedetttes, bársonycsíkos és sima csíkozatú. A kézimunkák, csipkék a komód fiókban vannak elhelyezve. A fiókos láda rejtett fiókjában Kossuth-bankók találhatók, papírpénz a dualizmus korából, iratok.

Az első házban található dagerrotípiák egy 1846-ban született székelyhídi férfit ábrázol nyári népviseletben, gyönyörű kékfestős kötőben, mely vidékünk viseletének jellegzetes darabja.

E tájházat elsősorban tanulóknak és az ifjúságnak ajánlom azért, hogy megismerve elődeik kultúráját, történelmét, több szállal kötődjenek ahhoz a vidékhez, ahol születtek és élnek.

A múzeum látogatása ingyenes. Kérésre nyitják ki. A kulcs a református lelkésznel és a 393-as számú házban található. A múzeum megnyitása óta eltelt két évben volt érdeklődés a tájház iránt, amiről a vendégkönyv alapján meggyőződhetünk. Többnyire a csoportos látogatások a jellemzőek. A múzeumlátogatás jobb megszervezését fogja szolgálni a közeljövőben megjelenő tájház ismerető, melyet ingyen eljuttatunk az érmelléki iskolákba, a helyi önkormányzatokhoz, egyházakhoz, civil szervezetekhez.

A szakirodalmi adatok azt bizonyítják, hogy mind az erdélyi,

mind az anyaországi néprajzkutatók, múzeumi szakemberek kevés figyelmet fordítottak az Érmellékre. Megszívleltük a közmondást, hogy magad uram, ha nincs szolgád és megpróbálkoztunk mi helybeliek egy magyar tájházat létrehozni. Néprajzkutatók támogatásával, autodidaktaként, nagyon sok buktatóval tűzdelve, ötévi munka eredménye lett a gálospetri tájház. A felavatott tájházról készült fotókat Balassa M. Iván néprajzkutató készítette, amiért külön köszönet illeti.

Az Érmelléken elég jól megmaradt a hagyományos falukép a szegénységnek köszönhetően, de most már nő a lakosság jövedelme és egyre gyakrabban alakítanak át népi építészeti szempontból jelentős házakat s más épületeket, nem az épület korához illő kerítést készítenek. Ez sajnos egyházi épületek esetében is előfordul.

Javaslataim:

1. Parlamenti képviselőink kezdeményezzenek olyan törvényjavaslatokat, amelyek védik az építészeti emlékeket.

2. Az érmelléki települések önkormányzatai vegyék számba az építészettörténeti szempontból jelentős épületeket, kössenek szerződést azok tulajdonosaival, hogy amennyiben megőrzi az épület szerkezetét, frontjának stílusát (tetőszerkezet, oromfal, ablakok, stukkódíszek, a frontfal vakolása és festése, kerítés, kapu stb.), akkor a ház adómentes lesz. Ha a szerződést nem tartják be, visszamenőleg kamatostól ki kell fizessék a ház adóját. A felmérésekben segédkezhetnének néprajzszakos egyetemi hallgatók.

3. Az erdélyi magyarság történelme és hagyományai VI–VII-es tananyag keretében legalább egy órát különítsenek el az építészeti emlékek megismertetésére és azok védelmének fontosságára és ezt a gyakorlatban illusztrálják. Polgármesterek, lelkészek és más közeleti emberek alkalom adtán hívják fel a figyelmet az építészeti emlékek megőrzésének jelentőségére. Ezzel elérhetjük, hogy a lakosság ne ellenfél legyen, hanem partner saját anyagi kultúrájának megőrzésében és az Európai Unióba építészeti emlékekben gazdag régióként léphetnének be, megőrizve az Érmellék sajátosságait, ami turisztikai szempontból is jelentős tényező. Ha technikailag nem is, de kultúrártékekben sikeresen felvehetjük a versenyt a nyugati világgal, amely rászoktatott bennünket termékeinek fogyasztására. „Viszonozásképpen” mi saját kultúrártékeinkkel tehetjük ugyanazt velük.

Ugyanakkor a tájház, tájmúzeum vagy falumúzeum az uniformizálódás elleni harc védőbástyái, anyagi kultúránk, hagyományaink múltunk megőrzésének eszközei, ez pedig azért fontos, mert „emlékekből él az ember, s a múltból él az emlékezet. Kinek nincs múltja, nem lehet jelene, s jövője sem” (Eötvös József).

KÉRI GÁSPÁR

Alózi bácsi karácsonya

A falu visszazökkent a régi kerékvágásba. Még nagyobb lett a gond, mert közeledett a karácsony, és ilyenkor kétszeresen érzi az ember a nyomort.

Nagyhétre az idő is elszomorodott. Vastag, szürke felhők gomolyogtak a házak tetején, és nappal se akart kivirradni. Fáradt hó pilinkézett egész nap, és délután négy órakor már sötétedett. Este a fények hamar kialudtak a faluban, és egyetlen lélegzetvétel sem hallatszott a fekete ablakok mögött.

– Szomorú karácsonyunk lesz az idén – mondták.

Nemigen volt minek örülni. Amennyire lehet, mégis meg kellene adni a módját a Jézus születésének.

Pénteken a vén pásztor is leereszkedett a havasról, és este bezörgetett a református pap kapuján. Havas fenyőfát hozott a hátán.

– Hol jár ilyen későn? – lepődött meg a pap.

– Az ünnep miatt be kellett, hogy jöjjelek – rázza le magáról a havat Alózi bá. – Legalább egy szál gyertyácskát gyújtani kéne a szent estén... Gondoltam, ha már erre járok, legalább benézek a tiszteletes úrhoz is, s hogy üres kézzel ne jöjjelek, ezt a fenyőcskét lecsapám a lábáról, hogy legyen a gyermekeknek karácsonyfájuk!...

Meghatódás és keserűség fogta el a papot.

– Köszönöm, de az én gyermekeim nincsenek itthon!

– Nem tesz semmit – mosolygott a vén székely. Azért csak díszítse fel, s gyűjtsa meg a tiszteletes úr, éppúgy, mintha itthon vónának. Ugyanolyan ereje van...

– Úgy lesz, Alózi bácsi! – ígérte a pap, és arra gondolt, hogy mennyi természetes finomság szorult ebbe a félvad havasi emberbe. Kietlen, nehéz életében jólesett ez a néhány meleg szó is. A havasi ember a maga nyugalmaival, tiszta, egyszerű lelkének, zamatos szavának illatával egészen betöltötte a házat. Melegséget és bizalmat, erőt árasztott. Jólesett a papnak, hogy vele van. Ott fogta éjszakára is. Megkínálta száraz étellel, és elbeszélgettek.

Az öreg másnap lábat csinált a karácsonyfának, fát vágott az ünnepekre, ellátta a házat.

Az öreg délután összehajtogatja az átalvetőt és készülődött.

– Én ejisze elmegyek haza!

A pap marasztalta...

– Tudja mit, Alózi bácsi? Ne menjen sehova! Legyen az én vendégem az ünnepeken!

– Nem lehet – ijedt meg az ember. – A karácsony csak úgy karácsony, ha az ember otthon tölti. Erre a napra még a vad is hazahúzódik a vackára. Mi lenne a szentestével, ha nem otthon tölteném! Ne es mondjon effélit nekem tiszteletes úr!

– Osztan mit csinál a szentestén egyedül? – kíváncsiskodott a pap.

– Ezt a gyertyácskát, amit vettem a Szövetkezetben, meggyújtom, s elimádkozgatok, énekelgetek mellette... A két kutyám nézi... Jó tüzet teszek,

nem csinálunk semmit, csak várjuk a Jézust... Hideg házzal, zárt ajtóval nem várhatom... Ezt bé kell hogy lássa a tiszteletes úr... Az idén éjféli misét is csinálunk a favágó emberekkel...

– Mit csinálnak? – lepődött meg a pap.

– Éjféli misét!

– Hát azt hogy, katolikus pap nélkül?

– Nekünk nem kell ahhoz pap... Van odakünn a Borvíz ódalában egy barlang. (Hallhatott róla a tiszteletes úr.) Ebbe a barlangba jászójt csináltunk, s megjátsszuk a Jézus születését éppen úgy, ahogy megvagyon írva a szent könyvekben...

A pap bámult.

– Aztán, hogy játsszák meg a Jézus születését?

Az öreg restelkedett az együgyűsége miatt, de azért elmondta.

– Azt úgy, hogy Ülkei Rózsának az idén fia született. Ez jó lesz Jézuskának. Az anya már megvan... Az öreg Üdö Márton bácsi lesz a Szent József... A jászol mellé felhajtunk néhány ökröt, fécsorda juhok, hogy Jézusra lehöljenek, ahogy az ének mondja: „Ökör, szamár reája lehölvén“... Hát így valahogy!... Erről én semmiképpen nem maradhatok le. Ne is tartóztasson a tiszteletes úr!

A pap megrendülve elgondolkozott.

– Hát akkor csak menjen, Alózi bácsi!

A havasi ember szinte mohón kapta fel az összekötözött átalvetőt, és boldogan vágott neki a havasnak. Lihegve sietett, hogy idejében ott legyen, mikor megjátsszák a Jézus születését...

A pap irigyelte, és vigasztalan szomorúságba süllyedt.

Eljött a szenteste.

Otthontalanul vánszorgott a pap egyik szobából a másikba, és minden pillanatban gyermekei arca rémlett fel előtte. Ezen a napon mindenki elhagyta, senki be nem nyitotta ajtaját. A legszegényebb ember is érezte a karácsony melegét, és a legvadabb szívben is kinyílt a virág. Édes változás történt mindenkivel, s a komor szemekben fény gyúlt.

Napközben kétszer is végigsétált a falun és látta, hogyan készülődnek az ünnepre. A kemencék kenyérillatot leheltek, az asszonyok sürgölődtek. Az utolsó hetek minden verejtékét feláldozták, hogy ezen a napon örvendhessenek.

Estefelé hazavánszorgott és tüzet gyújtott. Leült melléje, és nézte. Neki senki sem süttött kalácsot, asztalán nem ragyogott arany dió, mogyoró, nem várta jó vacsora, neki senki sem kívánt boldog ünnepeket, s csak az ő háza volt elhagyatott, néma.

Már elindultak a kántálók, betlehemes gyerekek. Már a szomszédban hangzik a rigmus:

„Zergetik a kócsot, pénzt akarnak adni...”

Már az ő tornácán kopognak az apró csizmák. Suttogás. Elhelyezkednek az ajtó öblében, és hirtelen felhangzik az ének:

„Csordapásztorok, mikor Betlehemben, csordát őrízének éjjel a mezőben...”

Kedvesen omlanak be az ajtón, és félszegül verselnek. A pap megajándékozta őket. Alig mennek el, újabb csoport érkezik. Az utcán imbolyog a betlehemesek lámpája is, és jön a király, fürtös juhászbundás csordapásztorok, hogy eljuttassák az ősi misztériumot. Az emberek lelke megtelik barmok lehetetlenségével, napkeleti csillagoknak, a pusztaság éjszakájának hangulatával. Ebben az áldott, csóró gyerekekben bízunk mindenki. Tőle várja, hogy leemelje a gondot vállairól, a pusztulás félelmeit elriassza, hófehér kezecskéjével vesse el búzájukat, öntözze meg kertjüket, díszítse fel fájukat, rétjeiket, erdejüket, tanítsa öröme madárkaikat, adjon erőt, vigasztalást a szenvedőknek, bizalmat a csüggedőknek, hitet a kétségbeesetteknek. Játsszótársul küldik hozzá saját gyermekeiket, hogy megismerje és megszeresse, soha el ne feledje, hanem hogy megossza a kenyerét velük, csókolja meg ajkukat, hogy a dicséretére felujjongó szép magyar szó soha el ne múljon róluk. Abban a pillanatban, amelyben a kicsi Jézuska ezen a szép kék hajnalon rányitja drága szemét a világra, úgy fogadják be ezek az egyszerű emberek, mintha örökbe fogadnák: valóságosan és igazán. Szeretik, mert gyermek, apró, tehetetlen csecsemő, ki azért Isten és halhatatlan. Gyermek, ki evett az ő fekete kenyérből és az övék, mert olyan szegény koldus, egyszerű, szenvedő emberek gyermeke, mint ők, és éppen úgy köze van a barmok jászlához, földhöz, a gazdaember életéhez, mint nekik. Ígyunk egy csepp mézes pálinkát vagy csepp bort az egészségére, hogy újra egészségben, épségben megérhetők az ő születésnapját...

Valamennyire megenyhült a pap, mikor ezekre gondolt. Már nem fájt annyira az asszony és a gyermekek hiánya. Elővette az Írást, hogy ő is, paphoz illő módon kivegye a részét a szent éj áldásából, és olvasni kezdte a Lukács írása szerint való szent evangéliumot a Jézus születéséről: „És lőn azokban a napokban, Augusztus császártól parancsolat adaték ki, hogy mind az egész föld összeíratassék... Fölméne pedig József is Galileából, Názáret városából, Júdeába, a Dávid városába, mely Betlehemnek nevezetik, hogy beíratassék Máriával, aki neki jegyeztetett feleségül és várandós volt. És... mikor ott voltak, szülé az ő elsőszülött fiát és bepólyálta őt és helyezte őt a jászolba, mivel hogy nem volt neki hely a vendégfogadó háznál. Voltak pedig pásztorok azon a vidéken, akik kinn a mezőn tanyáztak, és vigyáztak éjszaka az ő nyájuk mellett. És íme, az Úrnak angyala hozzájuk jöve... és monda az angyal nekik: Ne féljete, mert íme, örömet hirdetek nektek, mely az egész népnek öröme lészen: mert született néktek ma a Megtartó, ki az Úr Krisztus a Dávid városában. Ez pedig nektek a jele: találtok egy kisgyermeket bepólyálva feküdni a jászolban... Mikor elmentek az angyalok, mondanak a pásztoremberek: Menjünk el mind Betlehemig, és lássuk meg a dolgot... Elmenének azért sietséggel, és megtalálták Máriát és Józsefet és a kisgyermeket, ki a jászolban feküdt...”

Hát ez történt. Fenségesen egyszerű történet. Annyira kisebbségi sors, hogy akár ma is megtörténhetnék. A pap elgondolkodik.

– Akkor is csak egyedül az Isten tudta, hogy csak a gyermek válthatja meg az embereket és a világot!

Saját gyermekeire gondol, és kihull a könny a szeméből.

– Szegény kicsikéim!...

Megkínzott feje ráesik a Lukács szerint való evangéliumra. Az ünnepek mégis valamennyire megnyugtatták. Az emberek öröme volt az ő öröme is. Figyelte őket a templomban, az utcán, látta, de nem értette azt a csodálatos nyugalmat, amely – mintha egyszerre eltűnt volna minden nyomorúság az életükből – olyan békés és megható volt. Olyanok voltak ezek a székelyek, mint maga a föld, amely látszólag holtan nyugszik, a hótakaró alatt, és bár tudja az ember, hogy minden élet benne rejtőzik, mégsem tudja megmondani, hol rejtőzik az a titkos erő, amely föltámasztja. A föld és a székelyek ugyanaz. Ebből a porból vétettünk, ha csak annyiból is, amennyit a földből Isten marka egy rövid, végzetes életre siettében és fájdalomában felragadott, de nincs porszem ezen a földön, mely bennünk és általunk valóságos testté és valóságos lélekke ne vált volna, lényegük ne volna. Nincsen öröm és jaj, mely testvérünk ne volna. Ezért van az, hogy itt minden kicsi rögnek története, jelentősége, legrosszabb esetben legendája van...

Aki valaha az életben benézett a székelyek kis hajlékába, megcsókolta a virágukat, üdvözölte madarukat, és kalapot emelt az öreg Hargita előtt, az soha az életben feledni nem tudja.

Csak ez a nép ismeri igazán ennek a földnek a titkát. A nép, amely mindennap üres tenyerét nyújtja feléje, kimerült testtel és kimerült lélekkel hanyatlik rá, de mindennap fel is támad rajta. Így lényegül eggyé a föld és az ember. Így kap benne lelki jelentőséget minden, a hegyek, völgyek, folyók, fák, füvek, templomok, öreg emlékek, népszokások, ruha, levegő, dal és átok, imádság, halál, minden. Nemcsak érzi, ha félig-meddig öntudatlan is, hanem valóságos vérrokonává válik mindannak, amit ez a föld magán, az egén, vagy mélyében, múltjában és jövőjében rejt. Nem tudják kifejezni a székelyek ezt, de így érzik, és így van. Soha nép igazabban és szebben meg nem testesített földet, mint ők.

Elvonulnak a pap lelki szemei előtt, és látja az égbetörő hegyeket, büszke fenyőrengetegeket, az ősi bükkösöket, Székelyföld egész pompáját, az ezer év óta gondolkodó szirteket, medve ásítását, őzfiak játékát, nyulak lapulását, pillangóknak táncát, vihar bődülését, vetés hullámlását, napnak arany rokolyáját, kidőlt fatörzsön ülő kísértetek komor tanácskozását, a szakadékokban bujkáló hold kacérságát, fel-felvillanó pásztortüzek drága romantikáját, bandukoló embereknek súlyos életsorsát, s a küzdő székelyek minden bűját, baját.

– Mindez bennünk vagyon, és mindez mi magunk vagyunk – tárul föl előtte e legszebb kinyilatkoztatás, mely valaha embernek adatott.

NYÍRÓ JÓZSEF

Részlet az író Az én népem című regényéből

A szárnyatlan angyal

Sötét hajnalban leereszkedik a Pipa utca egyik emeletéről. Ilyenkor kezd ébredezni a csarnok környéke és a Duna-parti vásártelep. Villanyosok vágatnak hangos csengőszóval, lent, az alsó rakodóparton társzekerek dübörögnek, és az előbb még csendes éjszakában ennek a zajnak különféle hangjai, ütemei, futamai olyanok, mint egy láthatatlan óriás villanyzongorán a nyitány. Mire a Duna rezes fényű vizében tükröződni kezd a reggel, már csattogva, dübörögve, fülsiketítően zúg a pesti élet. Szóval a Pipa utca felől ereszkedik le. Két öklét hetykén a zsebébe mélyeszthetve, a házfalak alatt a piac ama tájára oson, ahol a karácsonyfákat árulják. Karjait keresztbe lengeti, mintha önmagát akarná hátba vágni, ahogy a konfliskocsisoktól látta, akik felállva a bakon, ekképpen birkóznak a hideggel. Sétál a fenyőfák előtt, hósapka van a fején, ködmönkéje alatt, keresztbekötve a mellén, borszínű kendő, melynek rojtjai alul kilátszanak. Magassága legfeljebb száz-húsz centiméter. Életkora nyolc esztendő. Egy karcsú és magas karácsonyfára sikerült alkut kötnöm. Ő figyelő arccal végighallgatta az alkut, és mikor kifizettem a fa árát, abban a pillanatban, mint a ragadozó, lecsapott a karácsonyfára. Megfogta a fát, és azt kérdezte:

– Hová megyünk?

– Mit akarsz? – kérdem a kis toprongyostól.

Két barna szem mosolyog fel rám lelkesen a hósapka alól:

– Hazaviszem a fát.

– Elbírod?

– Hogyne!

És húzni kezdi a fát, mint az igába kötött kis barom. Már a Fehérvári úton haladunk, mikor rákiáltok:

– Hogy hívnak?

– Miska! – kiáltja vissza anélkül, hogy hátranézne.

– Hát a másik neved?

– Lestyi Miska.

– Apád van?

– Meghótt.

– Háborúban?

– Ühüm.

– Anyád van?

– A van, de beteg.

– Mi baja van?

– Szívbj.

– Fekszik?

– Ühüm.

Most sokáig nem kérdezek tőle semmit. Nagy sokára haragosan rákiáltok:

– Miből éltek?

Egy ideig nem felel, aztán hátrafordítja a fejét.

A hósapka alól megint mosolyogva villan meg a két barna szem:

– Tennap is hetvenkét koronát kerestem!

Persze, háborús papírpénzt kell ezalatt érteni. Megyünk tovább. Nézem ezt a kis embert, amint húzza előttem a fát. A karácsonyfa tisztára seprilőttem az aszfaltot, mintha nem is földi tájon járnék. Ez a kis nyolcesztendős ember egyszerre nőni kezd, rongyos hósapkája túlno a paloták kupoláján, álombeli királyként vonul előttem, és úgy kihúzza maga után a karácsonyfát, mint óriás zöld uszályát.

A kapu előtt megkérdeztem:

– Mit fizetek?

Nem felel mindjárt. Gondolkodik. Nézegeti a fát, hogy milyen nagy, megfordul, belenéz az uccába, mintha azt számítaná, milyen messziről jött.

Aztán azt mondja:

– Hat korona.

Összehúzott szemöldökkel, gyanakodva néz rám a hósapka alól, hogy nem sokallom-e? Mikor megkapja a pénzt, elkezd szaladni, mintha puskából lőtték volna ki. Vissza a piacra. Mert sietni kell annak, akinek máma családfeenntartói gondjai vannak.

Gyerekek, kik aranyfényű karácsonyfáitok alatt ültök, gondolatok egy pillanatra erre a nyolcesztendős kis pajtásotokra. Mert tudjátok meg, nem a Jézuska vitte nektek a karácsonyfát, hanem ez a Lestyán Miska.

Darabját hat koronaért. De lehetett alkudni vele, kisebb útra négyért is elvitte.

ZILAHY LAJOS

Orvosi tanácsok

Időjárási frontok

Pár évtizede, amikor még nem közölték olyan részletesen az időjárást, mint manapság, az állatok viselkedéséből is következtettek a falusi emberek arra, hogy milyen idő várható. Kitűnő előrejelzők voltak főleg az idősebbek, akik ízületi fájdalommal, ragyogó időben is kijelentették, hogy rövidesen érkezik a lehülés vagy az esős idő. Aztán az orvosok figyeltek arra, hogy időváltozás és bizonyos betegségek, balesetek között bizony van összefüggés. Emlékszem, falusi körzeti orvosként néha négy-öt beteg is segítséget kért bajára, legtöbbször éjszaka. Megtörtént, hogy néha járványszerűen jelentkeztek egy-egy betegséggel. Volt, amikor epe- és vesekőroham volt halmozottan, máskor agyvérzés és agytrombózis, de a változás az időjárásban később következett be. Pár évtizede már, hogy az orvosi folyóiratok is foglalkoznak ezzel a kérdéssel, s így a gyanú bizonyosság lett, jelenleg már az időjárás-jelentésből tudjuk, mi vár ránk. Az emberek szerencsésebb csoportja, főleg a gyermekek és a fiatalok nem is veszik észre a frontok változását. Az évek múlása, valamint számos idült betegség már érzékennyé teszi azt is, aki eddig azt sem tudta, mi is az időjárási front. Tény az, ha valaki észreveszi, netán betegségi tüneteket mutat akár a hideg-, akár a melegfrontra, netán mindkettőre, jó, ha tudatában van ennek a ténynek. Így, ha ismeri a veszélyt, van módja védekezni – pihenéssel, diétával, az előírt gyógyszerek lelkiismeretes bevételével. Fontos, hogy a frontérzékeny ember ne essen pánikba, de igyekezzen magát kímélni és minél többet pihenni.

Melegfront esetében nyugtalanság, ingerlékenység jelentkezik, csökken a figyelem és a teljesítőképesség. Mindez jelentősen emeli a balesetveszélyt mind járművezetőknél, mind a gyalogosan közlekedőknél. A melegfront főleg a szívbetegeknek és a magas vérnyomásban szenvedőknek jelent veszélyt. A hidegfront csökkenti a vérnyomást, lassul a szív működés, ennek következtében akár szédülés is felléphet – az alacsonyabb vérnyomás miatt. Más részről a reakcióidő is emelkedik, lassul a gondolkodás, kiújulnak, erősödnek a reumás fájdalmak.

A frontérzékeny személyek számos kellemetlen tünetet kénytelenek elviselni. Így alvászavar, szorongás, lanyhuló munkakedv és rossz hangulat vesz erőt rajtuk. Sokan ízületi és fejfájással küszködnek, emésztési zavarok, hasi puffadás is felléphet, a cukorbeteg pedig még a betartott diéta mellett is könnyen kibillenhetnek az egyensúlyukból.

Számos orvosi megfigyelés igazolja, hogy frontátvonuláskor a nem várt időben beindulhat a szülés, emelkedik az infarktuszok, agyvérzések és agyi

trombózisok számaránya, epilepsziás betegnél felléphet a roham, halmozódnak a közlekedési balesetek és öngyilkossági kísérletek.

Érdemes még arra is figyelni, hogy melegfront esetén nő a hőmérséklet és a páratartalom, de csökken a légnyomás, míg hidegfrontnál csökken a hőmérséklet és a levegő páratartalma, ám emelkedik a légnyomás.

A tüneteket összefoglalva megállapítható, hogy melegfrontnál vezetnek az idegrendszeri panaszok, így nyugtalanság, ingerlékenység, figyelmetlenség jelentkezik, s csökken a munka teljesítménye. Az emésztési zavaroknál vezető tünet a hasfájás és puffadás, az idült tüdőbetegségben szenvedők gyengeségről panaszkodnak. A vérnyomás emelkedik, szaporább lesz a szívverés, így a szív- és érrendszeri betegek tünetei súlyosbodnak. Ilyenkor a súlyos cukorbetegség a legkisebb diétahiba esetén is kómába eshetnek. Hidegfrontra lassul az agy tevékenysége, aluszékonyság, kábultság és ájulási hajlam jellemző. A vérkeringés lassul, a szívverés szintén, a vérnyomás esik. Legkellemetlenebb a hajlam a görcsrohamra epe- és veseköves betegeknél. A reumás ízületek, a gyógyult csonttörések, az operációs vágások utáni hegek szintén ilyenkor fájnak.

A policisztás vese

Az ultrahangos vizsgálat elterjedésével egyre gyakoribb vesebetegség a sok, folyadékokkal teli hólyagos vese. Bizonyára régen is volt számos ilyen személy, ám ha különösebb panaszt nem okozott, mindvégig rejtve maradt. A veleszületett és igen gyakran öröklődő vesebetegség azt jelenti, hogy magában a vese állományában vannak a folyadékkal teli kisebb-nagyobb hólyagok, amelyek azonban nem közlekednek a vesemedencével és így nem ürül ki természetes úton a bennük lévő tartalom. Nagyságuk és számuk különböző, mindig érintik mindkét vesét. Megtörténik, hogy óriási nagyságúra nőhet a hólyagokkal teli vese, ezek a szerencsétlen esetek régebben is felismerhetőek voltak, hiszen a tapasztalt gyakorló orvos ki is tapintotta a megnagyobbodott, szabálytalan felszínű vesét. A bajt az jelenti, hogy a hólyagok rovasára kisebbedik a vese hasznos, a vizelet kiválasztásában életfontosságú része. A betegek gyakran derékfájásra panaszkodnak, néha a vizelettel fehérjét és vért ürítenek, máskor vizsgálatok mutatják, hogy nő a vérben a kiválasztandó húgysav mennyisége és ez sajnos a fenyegető veseelégtelenség jele. Mint említettem, szerencsés esetben egész életben néma lehet, máskor magas vérnyomás vagy a rettegett veseelégtelenség következik be. Általában az első tünet a beteg életének delén vagy idősebb korában jelentkezik. Amennyiben már biztos a diagnózis, a beteg állandó felügyeletet, időszakos ultrahangos és laboratóriumi vizsgálatot igényel. Amennyiben kialakult a magas

vérnyomás, azt gyógyszeresen, diétával és életmódi megszorításokkal kezelni szükséges. A veseelégtelenség elkerülésére a beteg étrendi diétát kénytelen tartani. Eszerint igen kevés konyhasót és fehérjét szabad fogyasztani. A táplálkozás alapja a zöldség és gyümölcs, no meg a rizs, kevés fehér hús, azaz csirke, pulykamell, friss hal. Ajánlatos a vegyszerekkel konzervált élelmiszereket kerülni.

Mivel öröklődő betegség – bár a kezelőorvosok erre nem hívják fel általában a figyelmet –, időnként ajánlatos a beteg gyermekeit is ultrahangos kivizsgálásnak alávetni, hogy minél korábbi szakában felismerhető legyen a baj, hogy megfelelő étrenddel kímélni lehessen a hólyagokkal teli veséket.

A fülzúgás

Kitűnő szellemi és fizikai frissességben 96 évet megélt nagynéném mondom, reméli, a másvilágon csend is lesz, mivel fiatal kora óta zúgott a füle; szerinte a rengeteg kinin miatt, amelyet a több éven át visszatérő maláriára kellett beszednie.

A fülzúgás különböző erősségű és jellegű – lehet csengés, sípolás, morajlás –, ám valamennyi egyformán idegesítő. Legtöbbször az orvosok nem találnak semmiféle szervi elváltozást. Az orvosi kifejezés erre a tünetre „tinnitus“, ami latinul csengést jelent. Gyakran kíséri szédülés, fejfájás és rosszullét is.

Vannak olyan fülzúgással járó betegségek, melyek időszakosan jelentkeznek és szerencsére kezelhetők. Leggyakoribb a magas vérnyomás és számos szív-érrendszeri betegség, így a nyaki verőér szűkülete. Ritkábban agydaganatot kísérő tünet, gondoljunk csak Karinthy Séta a koponyám körül című könyvére; ő állandó vonatzakatolást hallott a betegsége kezdetén.

Egyes gyógyszerek túladagolása is járhat fülzúgással. Ha a fülzúgás először jelentkezik és tartósan indul, a beteget ki kell vizsgálni mindenképpen. Amennyiben az előbb felsorolt okok megoldódnak, szóba jöhetnek fülészeti megbetegedések, így a dobhártya, a hallóideg vagy a hallójárat károsodása, máskor koponyasérülés utáni állapot, esetleg az agy öregedése. Megtörténik, hogy hosszú ideig tartó zajártalom következménye a fülzúgás, így „bűnös“ lehet a légkalapács mellett a diszko! Még a csigolyák meszesedése is okozhat panaszokat. Gyakran, mire a beteg végigjárja a kivizsgálás göröngyös útjait, magától elmúlik a fülzúgás. Máskor akupunktúra vagy pszichoterápia a segítség, főleg az igen bántó idült esetekben. Ha sikerül úgy elfogadni, mint nyári estén a tücsök ciripelését vagy a tenger hullámmását, akkor a beteg megalkuszik a helyzettel és már nem bántja az állandó, hol halk, hol erős láрма, amit csak ő hall, más senki.

A fekete nadálytő

A nedves talajokat kedvelő fekete nadálytő réteken, ártereken, kertekben nő. Az érdes szőrökkel borított ibolyakék-rózsaszín virágú évelő gyógynövény és gyom régóta használt a népi gyógyításban. Egész nyáron virágzik, levelét és gyökerét kell használni gyógyításra. A gyökeret tavasszal a virágzás előtt, míg a levelet egész nyáron lehet gyűjteni. A levélből magában vagy más gyógynövénnyel keverve légző- és emésztőszervi betegségekre lehet gyógyteát készíteni. Külsőleg főzetével vagy gyökérkivonatával sebeket, visszérgyulladást, csont és ízületi betegségeket lehet kezelni. A növény leveleiből készített teát borogatásra is lehet használni vagy a fürdővízhez hozzáadni. Ily módon reumás panaszokat, visszérbetegségeket, csonttörés utáni fájdalmakat lehet enyhíteni. Maria Treben ajánlja, hogy a szárított gyökérből állítsunk elő port, majd abból pépet készítve és a fájó csontokra helyezve kitűnő eredményt érhetünk el. Reumás betegségek mellett úgy állítja, hogy a kézen és lábon jelentkező és gyakran fájdalmas csontkinövéseket is visszafejlesztik az ilyen pépes pakolások. Erdemes megpróbálni, mert az orvostudomány bizony tehetetlen ezekkel a kinövésekkel, az ún. exostózisokkal. Ez a módszer hatásos még a köszvényes csomók és visszeres lábszárfekély esetén is. A pépes pakolás úgy készül, hogy a jól megszáritott, előzőleg apróra vágott gyökeret finomra darálva, egy csészében forró vízzel és pár csepp olajjal péppé keverjük, majd egy vászondarabra felkenve, melegen a beteg testrészt helyezzük és egy száraz kendővel lekötjük. Szomszédasszonyom egy újságban olvasott recept szerint készíti csodaszert s esküszik rá, hogy kitűnő. Így a gyökérből nyert port tejjel főzi szintén péppé, majd egy vászondarabra téve köti a beteg testrészt, száraz ruhát és műanyag fóliát köt rá, s úgy hagyja órákig, míg megszárad.

Igen hatásos a gyökérből készített tinktúra is. Ilyenkor az alaposan megmosott gyökeret apróra vágjuk, és megtöltünk vele lazán egy üveget, majd gyümölcs- vagy gabonapálinkával felöntjük és napfényben két hétig érleljük. Az ily módon nyert szesz kivonatát bátran használhatjuk a fájó ízületek bedörzsölésére, a hatás biztosan nem marad el, s mellelleg gyógyszerrel sem tesszük tönkre a gyomrunkat!

Lecitin a érelmeszesedés ellen

Német tudósok kimutatták, majd amerikaiak is igazolták, hogy a természetben megtalálható anyag, a lecitin megakadályozza a koleszterin lerakódását a verőerek falára. Úgy tűnik, nemcsak megelőzésre, hanem kezelésre is hatásos. Lényegében olyan, mint egy szenzációs csőtisztító! Kiderült, ha a szervezetben nincs elegendő lecitin, akkor a koleszterint

semmi sem ellenőrzi, így hajlamos lerakódni. A lecitin lényegében egy zsírszerű anyag, amelyre szinte valamennyi sejtünknek szüksége van. Még 1964-ben felfedezték, hogy csökkentí a magas koleszterinszintet azáltal, hogy a káros koleszterinfajtát távolítja el, sőt le is bontja az erek falán lerakódott csomókat is. A sokszor kárhoztatott koleszterin, amely szív-érrendszeri betegségekben rengeteg bajt okoz, nemcsak a táplálékkal kerül be a szervezetbe, hanem azt saját maga a szervezet is termeli. Így szigorú diéta mellett is, ha rossz a „programozás“, azaz a szervezet genetikai hiba folytán igen sokat gyárt ebből az anyagból, fellép a koleszterintöbblet. Sokszor el is felejtjük, hogy koleszterin nélkül nincs élet, mivel a sejtek ennek hiányában nem is tudnának működni! Különösen lényeges az idegsejtek és az immunrendszer működéséhez. Koleszterin nélkül nem termelőd-nének a nemi hormonok, nem lenne szaporodás sem... A veszély akkor jelentkezik, ha túl sok van belőle, főleg abból a fajtából, ami káros. Azért, hogy koleszterinszintünk megfelelő legyen, magunk is sokat tehetünk. Így főleg idősebb életkorban ne fogyasszunk túl sok állati zsírt, túl sós ételt és cukrot. A hangsúly nem a tiltáson, hanem a „sokon“ van! Együnk minél több zöldséget, gyümölcsöt és ismerjük el, a legjobb ital a tiszta víz... A dohányzás biztosan károsítja az ereket, így ajánlatos mielőbb lemondani róla. Mérsékelt italfogyasztás, főleg a piros bor megengedett. Nagyon fontos a testmozgás, mégpedig naponta legalább félórái. Sport, gyaloglás, lépcsőjárás, kerékpározás és egyéb, hiszen a választék igen nagy.

A természetes lecitin hasznát szintén német kutatók bizonyították be, olyan személyeknél érve el jelentős koleszterinszint-csökkenést, akik már betegnek és veszélyeztetettnek számítottak. Természetes lecitin nagy mennyiségben található a szójababban és a napraforgó magjában. Talán ez a magyarázata annak, hogy a kínaiak között sok a magas életkorú, jó egészségnek örvendő ember. Különben gyógyszerárban és gyógynövényboltokban kapható természetes lecitin, így akinek szüksége van arra, hogy csökkentse a koleszterinszintjét vagy szeretné megakadályozni a korai érrelmeszesedést, bátran próbálja ki, mert garantáltan használ és megőrzi az egészséget. Mellesleg a lecitin kitűnő agyserkentő, javítja fiatalnál-idősnél a szellemi munkaképességet.

Agyhártyagyulladás

A várad-olaszi anyakönyvek tanulmányozása során döbbsentem rá, milyen sokan haltak meg ebben a súlyos betegségben az antibiotikumok felfedezése előtt. Jómagam már a szerencsés időszakban dolgoztam, hiszen akadtak ilyen kórban szenvedő betegek szép számmal, ám néhány kivételtől eltekintve, valamennyien meggyógyultak, igaz néhányan életük vé-

géig viselték a következményeket. Ezek legtöbbször szellemi visszamaradást jelentettek, máskor részleges bénulást. Fél évszázaddal ezelőtt még gennyes és gümőkóros agyhártyagyulladásban kicsi gyermek, életerős fiatal vagy középkorú személy néhány nap alatt elpusztulhatott. Nagyvárad jeles építésének özvegye, Rimanóczy Kálmánné 1925. május 2-án agyhártyalobban halt meg, 49 éves korában. Férje még fiatalabb, hiszen csak 42 esztendő, mikor 1912. július 12-én a bécsi szanatóriumban búcsúzik az élettől, hirtelen halállal, szívszélhűtésben...

Az emberi szervezet központi idegrendszere jól védett helyen a koponyában és a gerincoszlopban, hártákkal burkolva eléggé ellenálló a fertőzésekkel szemben. Azonban, ha megbetegszik, igen súlyos tünetekkel kísért valamennyi gyulladása. A régi időktől ismert gennyes agyhártyagyulladás kórokozója egy gömböcske formájú baktérium, a meningococcus, amelynek több típusa létezik. A betegség járványos formában legtöbbször közösségekben jelentkezik – óvodában, iskolában, kaszárnyában. Az Egészségügyi Világszervezet meghatározása szerint, ha egy betegnél hirtelen magas láz lép fel és legalább egy tünet a következő háromból – így tudatzavar, nyakszirti izommerevség és pontszerű bevérzés –, akkor legelőször gennyes agyhártyagyulladásra kell gondolni. Egyéb tünetek még a hányás, fejfájás, fényérzékenység, kábultság, ízületi fájdalmak és izomgörcsök. A kórokozó az ember orrában és garatjában telepedik meg, hiszen a szervezet a légutakon keresztül fertőződik. Így járványos időben számtalan egészséges ember felső légúti szerveiben megtalálható, majd ezek a személyek tovább adhatják cseppfertőzéssel a bajt, nemcsak a betegek. Tehát szerencsére nem minden fertőzött egyén betegszik meg, ám a lehetséges bacilushordozókat, így a családtagokat, iskolatársakat is kezelni kell, hogy a fertőzésnek gátat vessünk. Mivel a betegség gyakran órák alatt súlyosra fordul, jó, ha valamennyi ismerettel rendelkeznek a szülők, hogy a tünetek kialakulásakor halogatás nélkül folyamodjanak segítségért. Megjegyzem, hogy a betegek ellátásával a járványkórház foglalkozik.

A meningococcus kórokozónak A, B és C betűvel jelzett típusai ismertek. Az A és C főleg az egyenlítő környéki országokban okoznak járványokat, évente százezer lakosra számítva száz megbetegedéssel. Európában és Észak-Amerikában főleg a B variáns okoz járványokat, persze van A típusú is. Szerencsére az előfordulás jóval alacsonyabb, hiszen százezer lakosra mindössze évi 0,1–0,3 megbetegedés jut. Az utóbbi években Európában is feltűnt a C típusú meningococcus és okoz halálozást, mivel tájainkon nem fordult elő, így minden korosztály védtelen vele szemben. Ez a kórokozó gyakran okoz vérmérgezést is, mikor szerencsétlen esetben gyorsan felszaporodnak a vérben, és az általuk termelt mérgező anyagok tönkreteszik az erek falát, a mellékvesekérget és a szívmot. Ezen csoportban igen magas a halálozás, hiszen ismertek olyan esetek, amikor az első tünettől számítva akár fél napon belül meghalt a beteg!

A fertőzés szerencsére ritkán ilyen végzetes. Az emberek akár negyede lehet tünetmentes baktériumhordozó, máskor pár nap láz után, idegi tünetek nélkül gyógyulnak, legtöbbször nem is sejtve, milyen súlyos betegséget úsztak meg. Legveszélyeztetettebb a két év alatti és az 55 év feletti korosztály, ha gyengébb az immunrendszerük az átlagosnál, valamint a kortársaikkal szoros közösségben élő 10–25 év közötti fiatalok.

A megelőzés egyetlen módja a védőoltás, amely kb. 85 százalékban eredményes. Védőoltás csak az A és C típus esetében létezik, B-ben még nem.

A gennyes agyhártyagyulladás mellett régen igen sok áldozatot szedett a lappangó tünetekkel fellépő, viszonylag hosszabb lefutású tuberkulózis bacillus okozta betegség, a rettegett meningitis bazilaris. A harmadik nagy csoportot a vírusok okozta agyhártyagyulladások jelentik. Szerencsére, ezek jó része a modern kezeléssel nyom nélkül gyógyul.

Végezetül felidézem régi, falusi körorvosi emlékemet. Fiatalasszony jött egy meleg nyári napon kisiskolás, vasgúró fiacskájával a rendelőbe. Valami baja lehet – mondotta, mert a mindig nyüzsgő, örökmozgó gyermek, miután jól megreggelizett, játék helyett lefeküdt és elaludt. Miután lázat mértem – persze a hőmérséklet normális volt –, kérdeztem, fáj-e valamije? Semmi, mondotta, majd a vizsgálatnál is minden kérdésre az volt a válasz, hogy nem érzékeny egyetlen porcikája sem. Hirtelen eszembe villant: Istenem, talán vírusos agyhártyagyulladás kezdeti szakában van a mindig egészséges kisfiú? Gyanúmat megosztottam a gondos édesanyjával, aki egy küldőpapírral hajlandó volt az éppen induló délelőtti busszal Váradra menni, hogy a gyermeket vizsgálják meg a járványkórházban. Jó két óra múltán szólt a telefon, és a híres főorvos, Mózes doktor elmondotta, a gyermeket vizsgálva ő sem talált kóros tünetet, ám nem akart tévedni, és elhatározta, elvégzi a gerincfolyadék vizsgálatát. A laboratóriumi eredmény igazolta a gyanút, a gyermek a vírusos agyhártyagyulladás lappangási szakában volt, a súlyos idegrendszeri tünetek pár nap múltán jelentkeztek volna. Erre szerencsére nem került sor, mert a kezeléssel igen enyhe lefolyású, szövődménymentes volt a betegség.

Dr. JÓSA PIROSKA

Hogyan folytassuk a méhészkedést?

2004. évi kalendáriumunk méhészrovata nyomán több személyes és telefonos elismerés érkezett. Ezért hát kötelezve is érzem magam a folytatásra.

Aki elkezd a méhészkedést, az a családok szaporítására törekszik a következő években. A befektetett eszközök gazdaságos kihasználása is ezt kívánja.

Kora tavasszal, amikor 10 fok fölé emelkedik a hőmérséklet, a méhek kirepülnek és megszabadulnak bélsár terhüktől. Egyben jelzés is ez, hogy átvészelték a telet. Az első tavaszi vizsgálatot gyorsan kell megejteni, lehetőleg szűkíteni kell a fészket, s jól takarni. Ha szabályos, fedett és nyílt fiasítása egyaránt van a családnak, anyja is kell legyen. A szabálytalan, hézagos, vagy sok púpos herefiasítás a rossz anyát jelzi. Habozás nélkül el kell távolítani és más családdal egyesíteni a családot. A bőséges virágporthordás gyors fejlődést eredményez. A serkentő etetést is sokan alkalmazzák, bár a bőséges mézkészlettel betelelt család nem marad el a fejlődésben.

A természetes szaporítás. Jó telelés, jó takarás, gazdag tavaszi hordás nyomán egyre zsúfoltabb lesz a kaptár. Ha nem bővítjük a lakást, májusban várható a lépek szélén, alján az anyabölcsők megjelenése. Ezeket az anya

Tavaszt váró méhes

sorra bepetézi, a kikelő álcákat különleges táplálékkal etetik, minek következtében a munkáspetéből is anya fejlődik. Innen ered a méhpempő értéke az emberi fogyasztásban. Mire az első bölcsőben kifejlődik az új anya, máris várható az első raj kivonulása. Ekkorra az öreg anya is lesoványodik, szárnya kopottas lehet. Az első raj (öreg anyás) többnyire a közelben és alacsonyan telepszik le, ami a befogásban nagy könnyebbséget jelent.

A **kaptárban** maradt családban kikel az első új anya, és cérnavékony hangon tű-tű hangot hallatva jelzi, ő az úrnő. A bölcsőben megérett következő anyák mély hangzású kvá-kvá-kvá válasszal jelzik, hogy ők is kitörni készülnek. Ez a párbeszéd kaptárbontáskor, vagy a takaró felett belehallgatva azonnal feltűnő, de csendes nyári estén akár a kaptár mellett állva is hallható. A hangvita felizgatja a családot, és az első után hét napra várható a második raj, mely már több anyával repül ki. Befogás és kaptárba telepítés után biztosra vehetjük, hogy természetes ösztönükkel a legjobbnak ítélt anyát hagyják életben, a többit leszúrák. A méhészt e második raj kivonulása előtt beavatkozhat. Egyetlen anyát meghagyva, a többieket eltávolítva megkíméli magát a rajbefogás időrabló fáradságától. A szép rajanyákat fel is lehet használni. Kis pároztató kaptárakban, vagy két-három nagy kereten külön elhelyezve bepároznak az anyák és felhasználhatók öreg, rajzás előtt álló családokban. A természetes rajzásra hagyatkozva is nagyon fontos, hogy azokat a családokat szaporítsuk, amelyeket előző évtől ismerünk, jó tulajdonságaik vannak, mint a szelídség, a bőséges mézkészlet.

A **mesterséges szaporítás**nak tekinthetjük a természetes rajzásnak indult családokból származó anyák felhasználását új családok kialakításához. A szoktató kalitkába zárt anyát más családoktól elszedett kis családnak adjuk. Ajánlatos estefelé készíteni e mesterséges rajokat. Nagyon oda kell figyelni, hogy a kis mesterséges rajnak fedetlen fiasítása ne legyen, ne maradjon véletlenül más anya is, mert akkor reménytelen az elfogadása az általunk választott anyának. A mesterségesen készített kis rajnak egy keretbe vizet öntünk, és esténként sziruppal etetjük, mert kijáró bogaruk nincsen. Három nap múlva az anyakalitkából kiengedhetjük az anyát. Még jobb, ha a méhek maguk engedik ki, oly módon, hogy kirágják a vékony tömítő viaszréteget.

A mesterséges szaporítás mindenképpen bölcsebb dolog. A természetes rajzás végére várva egész hónap kiesés lehet a fiasításban. A nyár pedig elszalad, és telelésre alkalmatlan családjaink lesznek.

A **mesterséges anyanevelés**. Kevesen foglalkoznak vele. Akik eladásra is nevelnek és pároztatnak anyákat, megtalálják a számításaikat, és ha lelkiismeretesek, sokat tehetnek a méhnevelés érdekében. A mesterséges anyanevelés komoly szakértelmet kíván, mindenképpen keressünk szakírókat és kérjünk tanácsot tapasztalt méhésztől.

A **rajok befogása**. Legjobban bevált a gyékénykas, de erre a célra készített könnyű láda is megfelel. Az alacsonyan és ágak végén megnyugvó raj alá

Modern, guruló méheskocsi

állunk a felfelé fordított kassal, s hirtelen mozdulattal megrántva az ágat, a raj nagyobb része a kasba zuhan. A méhek elkezdenek felfelé mászni a kas oldalán, egymásba kapaszkodnak. Kevés várakozás után a kast lassan megfordítjuk és a földre állítjuk. Lehetőleg úgy tegyük ezt, hogy a méheket ne tiporjuk. Ha az anya is benne van a kasban, hamarosan megnyugszik a raj. Érdeemes estefeléig hűvös sötét pincébe vinni. A rajnak előkészítjük a kaptárt. Kitakarítjuk, gázlámpával kiperzseljük és a végleges helyére állítjuk, s estefelé beütjük az új családot.

Ahány raj, annyi ötlet szükséges a befogáshoz. Olykor magasra kell mászni, máskor rúd végére erősített kasba próbáljuk berázni, vagy éppen füstölővel kényszerítve tereljük be a fatörzs oldaláról.

Néhány szó a **vándorlásról**. Az akácerdő minden méhészt legszebb álma, hiszen hazai viszonyok között a legnagyobb méztermés az akácról várható. Az autó és a mobiltelefon nagy segítség a mai világban, de a vándorlás úgy is nagy körültekintést igényel. Szakmai felkészítésre e helyen nem vállalkozhatok. Érdeemes leltárt készíteni előre, hiszen az éléskamrától a szerszámkészletig és a lakóbódéig sok-sok mindenre van szükségünk. A kaptárak teherkocsira pakolása esteledés után történik, szomszédok, barátok szívesen segítenek. A méhészek nem szoktak

adósok maradni. Másnap reggelre az előre kiszemelt helyen kell lenni. A forró meleg kárt okozhat a bezárt családokban.

A guruló méhesház, konténer, a gépjárműre szerelhető méhes előnyt jelent a vándorláskor. A szállítás és általában a több kívülálló személy igénybevétele balesethez, többszörös méhszúráshoz vezethetnek. A méhészlátogató jól teszi, ha megfelelő gyógyszerekkel indul útnak. Az erdőn fokozottabb a kullancsveszély.

A vándorlás, minden gondja ellenére, a méhészek pihenését, nyári szabadságát jelenti. Az erdei sütés-főzés sok örömet szerez a családnak, barátoknak egyaránt. A környezetszennyezés, a természet védelme még az erdő mélyén is követelmény.

Az akác sem egy automata méztermelő fa. A virág nektártartalma is az időjárástól függ. A nektár behordása szintén. Egy heves májusi zápor, könnyen szétveri a virágos lombozatot. Máskor a „kalapos“, azaz, meleg és nem túl forró napsütésben tovább tart a virágzás és a hordás. A késői fagyok áldozata is lehet a virágbimbó. Ezért az akácméztermelés több esztendő átlagában lehet sikeres.

A méhészlátogató legnagyobb öröme a **pergetés**. Az erdőn kell elvégezni ezt is, kellő előkészülettel, segítséggel. Legalább négy személy kell a pergetéshez. A kapzsiság itt is megbosszulhatja magát. Nem szabad minden keretet ki-pergetni, mert jöhet és jönni is szokott hordástalan száraz időszak, amikor éhezni fognak a családok.

Az akácon lehet legjobban lépes mézet termelni. A frissen kiépített műlépeket telehordják a méhek. Erre külön keretek is használhatók. A lépes méz nagyon kedves ajándék, csemege, de nagyobb mennyiségben szintén jó-vedelmi forrás lehet.

Csak a szépre emlékezem... Egyik esztendőben áldozócsütörtök hajnalán érkeztünk haza az érmihályfalvai erdőből, nagyon fáradtan. Mondom is Tárkányi bátyámnak: az akáctermés kitűnő, végre itthon vagyunk, de én ma hogy fogok prédikálni, azt nem tudom. Aztán ő is eljött a templomba, istentisztelet után pedig azt mondta suttogva: levelet fogok írni a püspöknek. Ha egy éjszakai vándorlás után így prédikál egy lelkész, rendelje el, hogy minden lelkész méhészkedjen. Máskor népes társaságban olyan magyar nótákat fűjtünk, amelyekért akkoriban éveket kaphattunk volna. Na, gondoltam, itt valaki csak fel fog jelenteni. Amúgy pár száz méterre voltunk a magyar határtól, katonák, tisztek szédelegtek az erdőben. Később egy szövetkezeti tisztviselőnek említést tettem félelmeimről. Én is féltem – mondta –, de tudtam, hogy maga keményfejű, a mihályfalvaiak meg nagyon derék emberek. Mi tagadás, nagyon jól esett

Az a májusi akáccerdő ma is az Isten virágzó szentélye számomra.

B. A.

Főzzünk örömmel

Legyen az ételed az orvosságod és orvosságod az ételed.

(Hippokratész)

Murphy gondolatai nyomán

- ☺ Ha elpakolsz valamit, mert azt hiszed, hogy ma már nem kell többet, rögvest azonnal szükséged lesz rá.
- ☺ Bármilyen, amit leejtesz a konyhában, rossz helyre esik. Ha kemény és nehéz, akkor előbb a lábadra. Ha olajos, akkor a ruhádra.

A konyhai gépekről

- ☺ Ha csődöt mond egy gépi berendezés, biztosan a legalkalmatlanabb pillanatban teszi.
- ☺ A gépi szerkezetek megbízhatósága fordítottnak arányos az őket figyelő személyek számával és beosztásával.
- ☺ Bármilyen működésbe lehet hozni, ha elég sokáig babrálsz.
- ☺ Ha akad a daráló, erőltess! Ha beletörik, úgyis ki kellett volna cserélni.

Háziasszonyok véleménye

- ☺ A tapasztalatunk egyenes arányban van az elrontott ételek számával.
- ☺ Szathmáry Lajos, az amerikai asztronauták híres magyar szakácsa, amikor az útra való ételleket készítette, nemcsak az anyákat, feleségeket kérdezte ki és kóstolta meg mit hogyan főznek, hanem annak a vidéknek a vizéből is vitt magával, ahol az asztronauták éltek, abból főzött teát és kávét számukra, mert a víz ásványi összetétele is befolyásolja az italok ízét.
- ☺ Tamási Áron ragaszkodott a famozsárban tört mákhoz, mert annak más a zamata, de aki ilyet sohase kóstolt, annak bizonyára jó a darált mák is.

Anekdota

Akárhogy igyekszik a fiatalasszony, nem tudja a férje szájíze szerint főzni a levest. Egyszer aztán alaposan odakozmálja az ebédet. Nagyon izgul a tálalásnál, mi lesz most?

– Ez az igazi! Anyám főzte így a levest!

A főzés fantázia és szeretet kérdése

Az főz jól, aki bátran a fantáziájára hagyatkozik és szeret is főzni, továbbá szereti azokat, akiknek főz. Általában az az étel sikerül jól, amit a szakácsnő maga is kedvel.

Érdemes megjegyezni:

A húst mindig a főzés vége felé sózzuk. A zöldségfélét az elején.

Ételek titkai

A hagyma

Beatrix, Mátyás király felesége a nővérétől kapott néhány hagymát Itáliából. A krónikás ezt írja: ha gyöngyökből lettek volna, annak sem örült volna jobban a király.

Ma már olcsó, mert könnyű termelni, tárolni is. Nélkülözhetetlen fűszer-étel. Nyers tápláléknak a C-vitaminban gazdag lilahagymát ajánljuk. Talán kevesen tudják, hogy a már apróra vágott hagymát soha nem szabad tárolni, mert mérgező hatása van.

A vöröshagyma levelét forró vízbe dobva, szép színű folyadékot kapunk, íze nem örökli a hagyma ismert ízét, mézzel édesítve az egyik legjobb köhögéscsillapító.

Nagyobb mennyiségű hagymalevél főzete szép piros tojásfestő húsvétra.

A liszt

Gyakori a mai háziasszonyok panasza, hogy már nem tudnak olyan pihekönnyű fánkot sütni, mint nagyanyáik. Azért, mert jelentéktelennek tűnő apróságokat elfelejtettünk.

Például: még a jó hírű malomból, üzletből származó lisztet is meg kell szitálni felhasználás előtt. Szitáláskor levegő kerül a lisztszemek közé, s ettől lesz olyan szép, omlós a tészta.

A kelt tésztákhoz a lisztet is, de a hozzávalókat is előbb szobahőmérsékleten melegítjük.

A lisztből eleve nem tanácsos sokat tárolni, mert egyre tömöttebb lesz és megkeseredik.

A tej

Ma már csak a falun élők kiváltsága a frissen fejt tej. Íze egészen más mint a boltinak. A tébécé miatti félelemből csak forralva fogyasztják, bár ma már nem olyan gyakori ez a betegség. Forraláskor egy kevéske cukor megvéd attól, hogy kifusson a tűzhelyre. A savanyodás később következik be, ha egy literbe egy evőkanál cukrot teszünk.

A paprika

Lecsóba használva felesleges az erét és a torzsáját kivágni.

A rántás

Érdemes nagyobb mennyiségű rántást elkészíteni, üvegben tárolni. Szükség szerint veszünk ki belőle. A hideg rántás nem is csomósodik meg a levesben.

Ha odaégett a rántás, csak egy megoldás marad: kidobni és újat készíteni.

A kukorica és a puliszka

A főtt zsenge és a pattantott kakas kedvenc rágcsálnivalónk, de nagyon sokan nem szeretik a puliszkát. Ennek inkább érzelmi okai vannak, mert román ételnek tartják, másrészt szegénységre emlékeztet. A kukoricaliszt-tel is lehet sűríteni leveseket, nem is csomósodik. A puliszka tejjel könnyű, bőjtös étel, laktatósabb túróval, sült szalonnával, kolbásszal, s kifejezetten ízletesnek találjuk a puliszkát pörköltekkkel, tejfölös csirkével egyaránt. A galuskánál pedig könnyebben emészthető étel.

Az ecetágy

Lassan feledésbe merülő szavunk, mint az ecet házi készítése. Az almahéjat apróbb darabokra vagdalva nagyobb befőttes üvegbe tesszük. Háromszor annyi vizet öntünk rá, mint az almahéj mennyisége. A vízhez kristálycukrot, vagy mézet teszünk (10 pohár vízhez egy pohár cukrot arányban) és kevés barna kenyérmorzsát. Ritkás vászonnal vagy gézzel lekötve meleg helyen tároljuk 3–4 hétig. Néha felkavarjuk, majd leszűrjük. A megmaradt ecetágyat újból feltöltjük. Más fajta gyümölcs is kerülhet bele.

A csipkebogyó

Kincset érnek a kellemes piros színű bogyók. Életfontosságú alapanyagai mellett tízszer annyi C-vitamint is tartalmaz, mint a citrom. Forralni nem kell, csak hideg vízben áztatni. Ízesítve, szükség esetén lehűtve igen kellemes ital. Gyerekeknek, időseknek sokkal ajánlatosabb, mint a Cola. A belőle készült lekvár szintén kiváló, kellemes ízű.

A palacsinta

Egyszerű palacsintát bizonyára minden háziasszony tud sütni. Így is nagyon finom, de megtölthető lekvárral, pirított káposztával, cukros dióval,

mákkal... A kissé cukrozott, apró zöld kaporral, vagy citromreszeléssel ízesített tehéntúróval töltött palacsinta nagyon finom.

Ünnepi és vendégváró fogás is lehet a **hússal töltött palacsinta**. Darált húst fűszerezve sűrű pörköltként párolunk. A húslevesben főtt hús apróra vagdalva, fűszerezve szintén megfelel. Gombával is szaporítható a hús. A palacsintákat megtöltjük, két végén behajtjuk, hogy a töltelék ne folyjon ki, majd tepsibe rakva ráöntjük a pörkölt levét és lerben felforrósítva tálaljuk. Reszelhetünk rá sajtot is. Tejföllel, mártással is leönthetjük.

Vendégek fogadása

Lehetőség szerint igyekszünk ízlésesen megteríteni az asztalt. A színek jó hatással vannak. Alacsony vázában kevés virág, szintén alacsony gyertya kerülhet az asztalra. Halk háttérzene, kellemes világítás egyaránt emeli az együttlétek örömét.

Nem szerencsés külföldről érkezőknek a saját nemzeti eledelükkel kedveskedni. Többnyire nem is fog olyannak sikerülni, mint náluk otthon.

Érdemes tudni, hogy sok országban ismeretlen a rántott csirke. Magyar földön még a házi csirke is külön lehetőség. A tejfölös csirkepaprikás sikeres vendégváró. Szabadtéri lehetőség esetén a bográcsos, a gulyás valóban elismert hungaricum.

Más tájakon nem ismerős a töltött paprika. Előre is elkészíthető, felmelegítve is nagyszerű, nem is drága.

A **svédasztalon** egyszerre megtalálható minden eledel, általában többféle hideg étel. Előnye, hogy a háziasszonynak nem kell a konyhában töltenie idejét. Ugyanott vannak az evőeszközök, szalvéták, kenyereskosár. Az italok és poharak lehetőség szerint külön asztalra kerülnek.

A **Magyarasztal**, melyre a valóban magyaros jellegű dolgok kerülnek. Nagyobb adag körözött, finom füstölt szalonna, házi kolbász (nem felaprítva), kenyér egészben a lapítódeszkán, külön késsel. Ha szezonja van, akkor paradicsom és paprika, és nem szégyen a hagyma sem. A zsíros kenyeret a vendég maga keni meg. Drágább és ritkább a kacsaszír. Mindezek a teraszon, kertben, de akár nagyobb konyhában is elképzelhetőek.

A **cigányasztal lényege**: kerülni minden fölösleges nagyizolást. A nagy fazék gulyás az asztalra kerül a mélytányérokkal. Mindenki vesz egy tányért és a háziasszony mer nekik. Vagy mernek maguknak!

A **franciaasztal** rendje szerint a vendégek segítenek teríteni, tálalni, de az asztalt leszedni és mosogatni is. Barátságosabb, bizalmasabb, felszabaldultabb vendégek esetén jól bevált.

Ünnepi alkalmakon jobban odafigyelünk a terítésre. Az ételek díszítése jó ízlés és fantázia kérdése. Világos színű ételeken jól mutat egy-két szál zöld petrezselyem vagy karikára vágott piros paradicsom, pirosarany. Hideg tálakon étvágygerjesztő a vörös káposzta, a cékla vagy éppen néhány szem szőlő. Karácsony tájékán apró fenyőgally illik.

Amikor a vendégek túl jól érzik magukat, a házigazda szól a feleségének: – Gyere drágám készüljünk lefeküdni, mert a vendégek is haza akarnak menni.

Virágok téli tárolása

Általános szabály, hogy nagyon ritkán locsolunk, akkor viszont bőségesebben. Gyakran panaszkodunk a téli virágpusztulások miatt... Legtöbbször a túlzott locsolás okozza. És persze a fagy. Legtöbb virágunkat világos, hűvös helyen tároljuk.

Érdemes néhány kedves ötletet elfogadni. Télen is lehet „gyöngyvirágos kisablakunk”. A földből kiszedett rizómákat (gyökérhagyma), ha még nem volt kinti fagy, néhány napra a hűtőbe tesszük. Utána laza földben tároljuk, papírtölcsérrel takarva, szobahőmérsékleten. Hajtani kezd és amikor a bimbók is kezdenek megjelenni, levesszük a papírtakarót és ki fog nyílni. Ha már voltak fagyok, egyenesen cserépbe ültethető. A szabadban kapott téli fagy után fűzfabarkát is lehet vázában virágoztatni. Megjegyzendő, hogy a cserépben hajtattott korai tulipán, nárcisz, jácint is meg kell hogy kapja előbb a „fagyadagot”. Ez a természet rendje.

Karácsony előtt vízbe állítunk néhány barkás mogyoróágot. Új évre ki nyílik. Enyhe mézillatot is áraszthat a szobában. A nem túl kemény hidegben levágott aranyeső, gesztenyeágak is kivirágoznak. Mindig éles késsel, kissé ferdén vágjuk az ágakat és soha ne törjük. Neki is fáj. Terebélyesebb aranyesőbokrunkat ajánlatos késő ősszel körbe metszeni, némi ügyességgel gömbölyű vagy négyzet alakú formát is nyerhet egy-két év alatt. Dús virágzáskor is kellemes látvány.

Gyerekeknek

Rejtvények és feladatok a II. osztályosoknak készült vallás munkafüzetből

2. Az alábbi betűhálóban öt szót rejtettünk el.

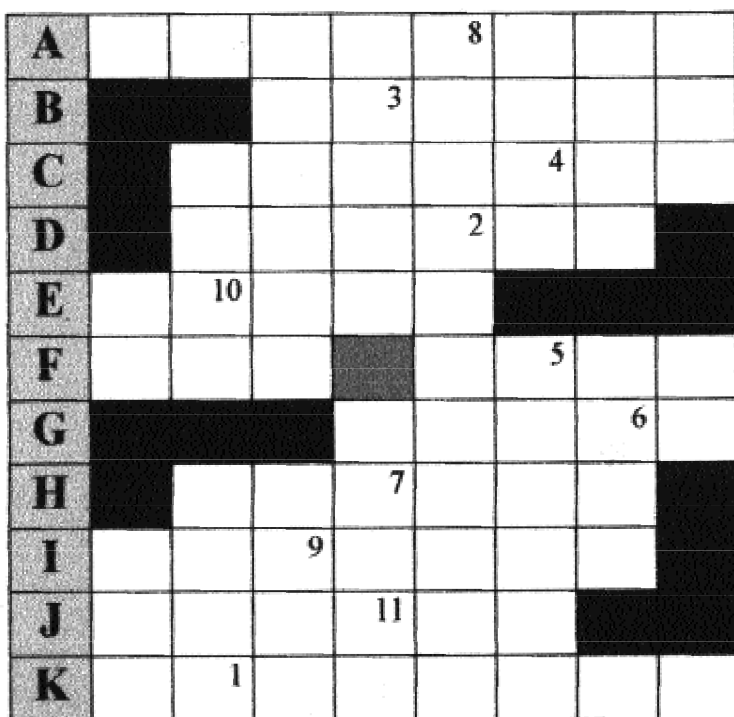
a. Keresd meg az öt értelmes szót, majd írd le a kijelölt helyre!

A	N	G	Y	A	L	Ü	Y
Z	V	G	Y	A	Ó	K	C
P	O	S	O	D	O	M	A
K	B	Ü	A	H	I	M	E
Y	H	K	L	Ó	T	F	D
N	B	Z	A	G	R	O	Ü
V	I	A	B	Ü	N	R	E
A	I	G	A	Z	M	A	K

b. Alkoss mondatokat a betűhálóban megtalált szavakkal!

Teremtő Atyánk szeretetének jele, melyet minden teremtménye megtapasztalhat!

- A. Itt született a Megváltó.
- B. Isten küldötte.
- C. A gonosz király.
- D. A király szolgája.
- E. Isten Fia.
- F. Mind meghalt, aki ennyi éves volt.
- G. József felesége.
- H. Ezen át menekült a szent család a király haragja elől.
- I. Nagy tudású emberek, akik idegen országokból érkeztek Izraelbe.
- J. Foglalkozása szerint ács volt.
- K. A menedéket adó ország neve.

MEGFEJTÉS:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Egészítsd ki a mondatokat a zárójelbe írt kifejezésekkel! (Jákób, nevet, áldás, Isten angyalával, Jabbók)

Jákób családjával és házanépével átkelt a _____ folyón.

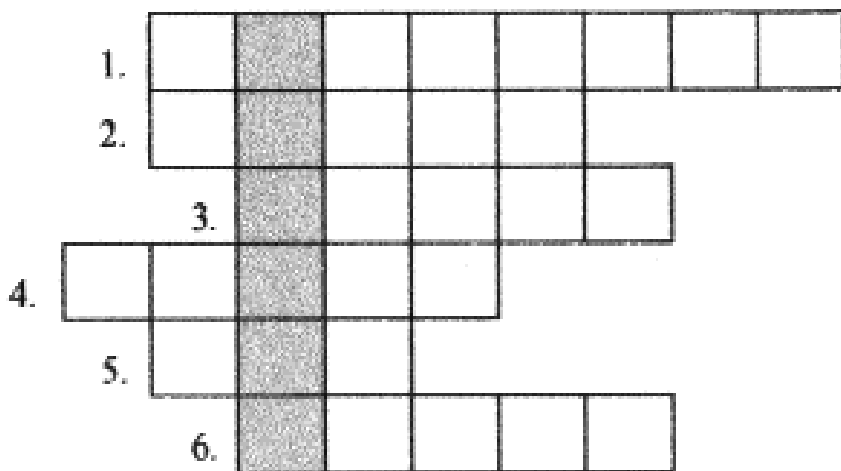
Éjjel az _____ küzdött.

A küzdelem célja: _____.

– A küzdelemben _____ győzött, és új _____ kapott Istentől.

Fejtsd meg a keresztrejtvényt, és a kijelölt oszlopban Jákób új nevét találd!

1. Ennyi fiúval indult haza Jákób.
2. Jákób testvére.
3. A Jákób számára kedvesebbik feleség neve.
4. Jákób nevének jelentése.
5. Így hívták Jákób első feleségét.
6. Jákób apósa.

Humor

A vasárnap délutáni istentiszteletet sehoggy sem lehetett bevezetni, pedig hétköznapi egyáltalán nem jártak templomba. A kurátorom volt egyben a harangozó is, és már odajutottam, hogy ráparancsoltam: – Kurátor úr, legyen szíves, mondja meg a harangozónak, hogy nagyhét van és harangozni kell!

Meg kellett javítani a templomot. Ismerjük a régi közmondást: a mezősegi embertől két dolgot nem szabad kérni, azt, hogy templomba járjon, és hogy fizessen. Egyik nagygazda jelszáára a férfiak leszavazták a templomjavítási költségek vállalását. Kértem tehát az asszonyokat, hogy családonként egy tyúkot, egy pár csirkét, 2 liter tejfölt, 10 liter tejet, 50 db tojást áldozzanak a templomra. Hát azt már lehetett. „Csak ennyi kell?”

Végezetül az öreg Sütő bácsiról feljegyzek egy emlékezetes esetet, amit még ma is szeretettel elevenít fel a falu románsága és magyarsága is. Amikor nagy nehezen felvették a kollektívbe gépésznek, miután megszabadult a cséplőgéptől, nagyon szerették volna a vezetőket, ha beáll a kommunista pártba. Egy darabig védekezett, amivel tudott: benne nem nő már semmi pénz, sem az új eszme, nem való kommunistának, öreg ahhoz. Így mondta, hogy: „Most iratkozzam be, szezon végén?” Jól mulatott a falu ezen, hogy valaki megmerte mondani: lejárt a kommunizmusnak.

Vetési László Pusztakamarási emlékek című írásából

Istenfélő emberek: Az én híveim annyira félik az Urat, hogy még templomba se mernek jönni – mondja a lelkipásztor.

Az újságíró érdeklődik az új templom építéséről.

- Közadakozásból épült?
- Dehoggy, kérem! Betonból és téglából.

Régi barátok találkoznak. Kérdezi egyik a másikat, mivel foglalkozik?

- A múlt héten nyitottam meg egy üzletet!
- Gratulálok! Hogy sikerült?
- Feszítővassal!

Mózes ellen zúgolódik a zsidó nép:

– Miért hoztál ki minket Egyiptomból ebbe a pusztába, ha még egy kőolajforrás sincs benne?

A prédikáció magvas gondolatokat ébreszt a hívekben:

– Miről beszél ez a pap? Mikor lesz már vége?

A kalendárium szerkesztőjét irigyen kérdezi a kollégája:

– Mit kap a szerkesztő azért, hogy egy-egy írást betesz a naptárba?

– Nézd meg, Bocskai fejedelem éppen most küldött egy kulacs bort!

A hosszú élet titka

Megkérdeznek egy idős bácsit:

– Hogyan érte el ezt a szép életkort?

– Hát életemben soha nem dohányoztam, alkoholt nem fogyasztottam.

Igaz, a nőket szerettem.

– És hány éves tetszik lenni?

– Hetvenhét.

Másik bácsit megkérdezik hosszú élete titkáról:

– Hát életemben mindig óvakodtam: alkoholt nem ittam, nem dohányoztam, a nőkkel sem foglalkoztam.

– És hány éves tetszik lenni?

– Nyolcvanöt.

A harmadik bácsit is megkérdezik:

– Bizony én ittam, cigarettáztam, szerettem a szép nőket, nem óvakodtam különösebben.

– És hány éves tetszik lenni?

– Most töltöttem a huszonötöt.

Pistikét előállítja a rendőrség.

– Maga narkós?

– Dehogyan vagyok én narkós, kérem szépen, én református vagyok.

Miért kellett Lót feleségének sóbálvánnyá válnia? – kérdezi a vallástanár Mórckától. Azért, mert az Úr tíz igazat keresett Sodomában, de csak ezt az egyet találta. Gyorsan beszózta, hogy el ne romoljon ő is.

Székely legények verekednek. Egyik erős legény hatalmas ütésekkel szorongatja a másik oldalára. Odamegy a pap és csillapítani igyekszik a verekedőket. Ne üsd, fiam, hiszen a felebarátod! Nem azt a felét ütöm, amelyik a barátom!

Egy kis politika

Székelyföldön aláírásokat gyűjtenek Markó Béla államelnöki jelöléséhez. Megkérdezik a székely atyafit:

- Támogatná-e Markó urat?
- Hát van még néhány kinőtt ruhám, ha kell neki!

A romániai vallásfelekezetek vezetői úgy határoztak, hogy evangelizációs hétre összehívják a volt Securitate besúgóit. A nagymajtényi síkon kerülne sor a találkozóra. Baljós előjel, hogy ott egyszer már letörött a zászló. Félő, hogy most a föld fog meghasadni – székelyében.

Csujjogatók

Visszakaptuk a földünket
Elihatjuk az eszünket.

Berepült a tyúk a gazba,
Fütyül ránk a falugazda.

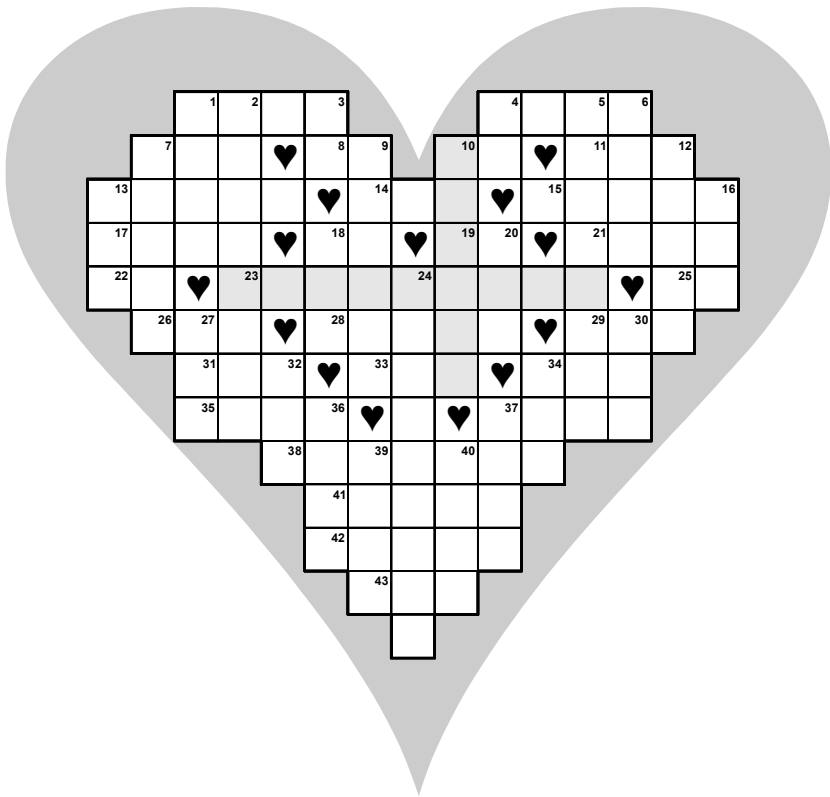
Megbukott már rég a TSZ,
Van helyette RMDSZ.

Mi a karácsony?

A választ megtalálod a rejtvényben a vízsz. 23. és függ. 10. alatt.

Vízszintes: 1. Napszak. 4. Kicsi gyerek. 7. Évszak. 8. Alá. 10. Ver. 11. Állami bevétel. 13. Valami értékeset létrehoz. 14. Ipari növény, vászon készül belőle. 15. Formai. 17. A székre ereszkedik. 18. Keresztül. 19. Végtelenül néz! 21. Az ilyen erőmű is energiát szolgáltat. 22. Katlanban van! 25. A -re párja. 26. Részben talál. 28. Szúnyog teszi az áldozatával. 29. Becézett Olivér. 31. Fogával őröl. 33. Z. G. E. 34. Ruhadarab. 35. Sáv. 37. Huzamosabb ideig vigyáz rá. 38. Közelében (valaminek). 41. Hulló. 42. Szemmel való érzékelés. 43. Utca román rövidítése. 44. Nulla.

Függőleges: 1. Fogadalom. 2. Meg-... – beszéd elkezdése. 3. Tova. 4. Bot végei! 5. A „magyar tenger”-hez kapcsolódó. 6. Személyre vonatkozó pontos információ. 7. Karjaiba zárt. 9. Elraktároz. 12. Nagyon régi. 13. Női énekhang. 16. Fohász. 18. Á. Z. C. 20. Ilyen csiga is van. 24. Verdi operája. 27. Ábrázat. 30. Lagzi mássalhangzói. 32. Szarvasféle. 34. Jegyzett. 36. Szükséges. 37. Gyenge osztályzat az iskolában. 39. Mélyen kutat. 40. Részben besároz!

Könyörgés szelídségért

Szemlér Ferenc verséből idézünk:

*„Én Istenem! Pótold erőben,
ami hiányzik még belőlem.*

...” – folytatása a vízsz. 1. és függ. 29. alatt.

Vízszintes: 13. Ütközik. 14. Weber romantikus operája. 15. ... Kaleh – dunai sziget volt. 16. Ülőbútor. 18. ... -csoport – aromás vegyületekből levezetett egy vegyértékű atomcsoport. 19. Helyzetet feszültté tesz. 20. Utánoz. 23. Hosszú, selymes szőrű házinyúl. 25. Ritkaság, különlegesség. 27. Mózes öt könyve. 28. Kálium és deutérium vegyjele. 29. Bolgár cigarettamárka. 30. Európai nép. 32. Fordított névelő. 33. Ilyen hely az otthontalanok tömegszállása. 34. Azonos betűk. 35. Nyári munkát végző. 37. Lófajta. 38. Elhárít magáról. 40. Én – latinul. 41. Európai vulkán. 43. Pintyféle kis madár. 44. ... madár – Sütő András kötete. 46. Nikkel vegyjele. 47. A Balatont köti össze a Dunával. 48. Részvénytársaság. 49. A hónap harmadrésze. 51. Csehország gépkocsijele. 52. Részben leköt! 53. Vulkáni kőzet. 55. Mozgékony. 57. Üstökös. 59. Folyó Rio de Janeiro déli részén. 60. Igyekszik. 62. Dobó. 64. Pokola egynemű betűi. 65. Város Budapest közelében, itt volt Mátyás király vadászkertje. 66. Francia város Párizstól délnyugatra. 68. Titán, oxigén és ittrium vegyjele.

Függőleges: 1. Rövid ormányú trópusi emlős. 2. Pénz használataért fizetett díj – névelővel. 3. Talppont. 4. Idős – röviden. 5. Ásványi fűszer. 6. Település a (Fülöp-szigeteki) Luzon-sziget nyugati partján. 7. Német város Thüringiában. 8. Hozzáér. 9. Alkalmazott. 10. Hidrogén és nitrogén vegyjele. 11. Az aradi Szabadság-szobor alkotója (György, 1858–1937). 12. Erre a helyre. 17. Az egyik evangelista. 19. Korszak. 21. Tintával összeken. 22. Buddhista szerzetes. 24. Mérőszerkezet. 26. A fekete ... – Mátyás király zsoldos seregének magva. 28. Könnyű indián csónak. 31. Nem ismeri be. 33. Filmszínház. 34. Három szólamú együttes. 36. Természeti népek bálványa. 37. Lantot megszólaltat. 39. Elbukik. 42. A ... biblia – az első teljes magyar protestáns biblia, Károli Gáspár munkája. 44. Úton... – mindenütt. 45. Történelmi időszak. 48. Szeszecital. 50. Tamási Áron regényhőse. 51. Erősen fénytörő radioaktív szilikát, egyes változatai drágakövek. 53. ... Amerigo – magyar származású neves szobrász (1909–1984). 55. Összefűzött lapok együttese – névelővel. 56. Vízben nem oldódó, zsírszerű anyag. 57. A hét napja. 58. Japán elektronikai márka. 61. Irán és Spanyolország nemzetközi gépkocsijele. 63. Végtelenül önző! 66. Alá. 67. Sajtdarab! 68. Állóvíz.

1	2	3	4		5	6	7	8	9	10		11	12	↘
13					14							15		
16				17		18					19			
20			21		22		23			24				
25						26		27					28	
29			30				31		32			33		
		34			35			36			37			
38	39					40				41				42
43					44				45		46			
47				48			49			50			51	
52			53			54		55				56		
		57					58		59					
60	61				62			63				64		
65				66					67		68			
↘														

Dal a kenyérről

Kassák Lajos fenti verséből idézünk:

**„Nézzétek a jó anyát,
barna szeme megint nevet, ...”**

– folytatása a vízsz. 1. és függ. 34. alatt.

Vízszintes: 13. Kiállítási tárgyak elhelyezésére szolgál. 14. Szemmel tartja. 15. Páncélfalú rekesz. 16. Bálványoz. 18. Német motortervező, ismert a róla elnevezett belsőégésű motor. 19. Kötelező pénzbeli hozzájárulás. 20. Fémszállal átszőtt, nehéz selyemszövet. 23. Indulatszó. 24. Tervszerű eljárás, módszer. 26. Többféle vírus és mikroorganizmus ellen alkalmazott antibiotikum. 27. A ... – Franz Kafka regénye. 29. Gyorsan, hangtalanul halad. 31. Brazil hírügynökség. 32. Kossuth- és Munkácsy-díjas szobrász és grafikus (Miklós, 1906–90). 34. Ferde. 35. Mágnes közepe! 36. Magyar színész (Ferenc). 37. Üres váz! 38. Római 1004. 39. Velencei festő (1488/90–1576). 40. Érzékel. 41. ... gros – nagyban. 42. Ilyen vaj is van. 43. Parkrészt! 44. Több magyar király neve. 46. Amerikai úrhajós, napfizikus, a Skylab űrállomás legénységének kutatója. 48. Állóvíz. 49. A gerinctelenek külső, kemény részének alapanyaga. 50. Textilipari nyersanyag. 51. Tejcukor. 53. Séd partjai! 54. Fordított névelő. 56. Magyar humorista (György). 58. A Marshall-terv angol nevének rövidítése. 60. Da ... – zenében: az ismétlés jelzése. 61. Német eredetű orosz fizikus (1804–65). 63. A nagyváradi magyar színtársulat tagja volt (László). 65. A „kis herceg” barátja. 67. Rangadó mérkőzés.

Függőleges: 1. Tisztességes, becsületes. 2. Íme. 3. Fiúgyermek. 4. Bont. 5. Csapadék. 6. Érkezik (költőien). 7. Magyar színész (Péter, sz. 1946). 8. Ezt követőleg. 9. Gyurma. 10. Hidrogén és kén vegyjele. 11. Névelők. 12. Ady költészetének ihletője. 17. Tömegesen pusztít. 20. ... Hur – több Oscar-díjjal jutalmazott film. 21. Narancsszínű. 22. Költemény. 25. A ... remete (Kossuth). 26. Közösség valamely egyede. 27. Zenében: kissé, kevésbé. 28. Eres! 30. Szenvedélyesség. 32. ... bán (Katona József). 33. Tojásdad. 35. Felvidéki magyar író (Nándor, sz. 1941). 36. Európai művészeti stílus a 17–18. században. 39. Uralkodói hatalom jelképe. 40. Élet. 42. Román festő és grafikus (Iosif, 1881–1958). 44. Megőrzés végett átad. 45. Fiatalkor vulkáni kőzet. 47. Belga és luxemburgi gépkocsik nemzetközi betűjele. 48. Kártyajáték. 49. Erdélyi magyar építész, festő, író (1883–1976). 51. A szokottnál kevésbé kiemelkedő. 52. Magától eltávolít. 55. Abba az irányba. 56. A háború istene az ókori római mitológiában. 57. Német úr. 59. Pofon. 61. ... Tsung-Dao – Nobel-díjas kínai származású amerikai fizikus (1957). 62. Nitrogén és berillium vegyjele. 64. Afrikában van! 66. Latin e. 67. Diszprózium vegyjele.

	1	2	3	4	5		6	7	8	9		10	11	12	↓
13							14					15			
16						17		18					19		
				20			21					22		23	
24	25		26								27		28		
29		30					31			32				33	
34						35			36					37	
38					39								40		
41			42					43				44			45
46		47						48			49				
		50					51			52				53	
54	55					56							57		
58		59		60								61		62	
63			64		65			66		67					
↩															

Jézus a legifjabb tanítványhoz

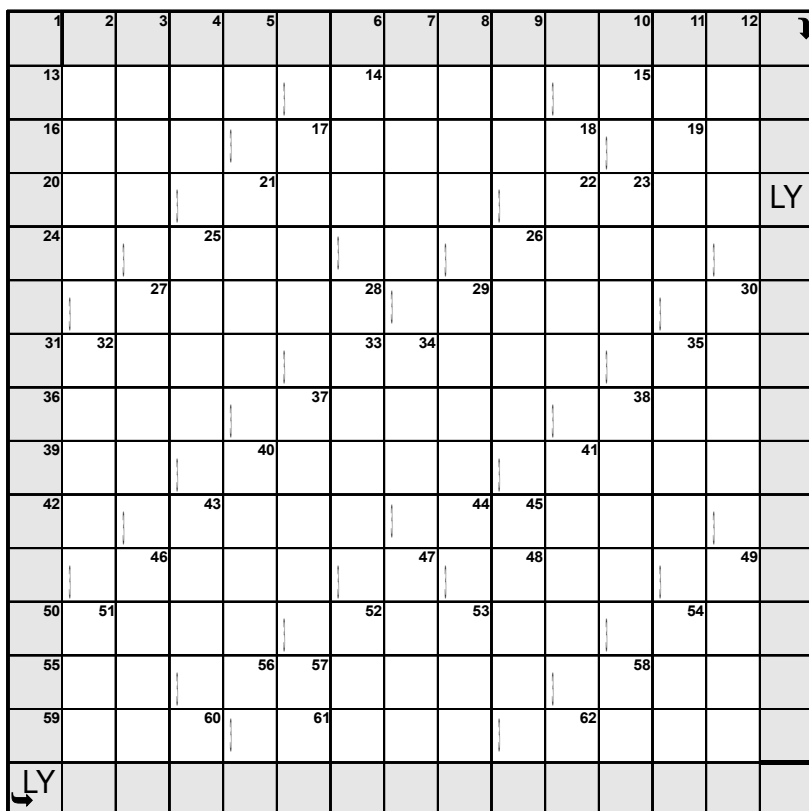
Szerb György fenti költeményéből idézünk:

**„Bizony, egyszer majd fölserdülsz fiam,
és állkapsodon felpattan a zár,
és beszélned kell. De emberi szó
nem oszlik, mint a füst, vagy mint a köd,
hanem, mint érc, a térben megmarad,
nem keveredik el és nem vegyül,
... „ – folytatása a vízsz. 2. és függ. 1. alatt.**

Vízszintes: 13. Erkölcstan. 14. Fűszeres húsétel. 15. Beethoven V. szimfóniája. 16. Rádium és rénum vegyjele. 17. Emberek közötti kapcsolat lehet ilyen. 19. Szén, nitrogén és urán vegyjele. 20. Ketreben van! 21. Tűz a ... – Liviu Ciulei 1959-ben rendezett filmje. 22. A ... országa – Lehár operettje. 24. Azonos mássalhangzók. 25. Tenyésztett rovar. 26. A francia kártya egyik lapja. 27. Beidéz. 29. ... Kwai folyón – Oscar-díjas film. 30. Festékcseppek! 31. Pápai fejdísz. 33. ... a hegyekben – Dinu Negreanu 1955-ben rendezett filmje. 35. Vad indulat, harag. 36. Háromtagú csoport. 37. A sörgyártás alapanyaga. 38. Az Igaz Szó helyébe lépett szépirodalmi folyóirat. 39. Kamrában van! 40. Az eszkimók fedett csónakja. 41. Édes szeszesital. 42. Sallai András jégtáncos névbetűi. 43. Gyökeréért termesztett növény. 44. Átadó ünnepség. 46. Színes csomózott fonalak, melyek a régi aztékoknál az írás szerepét töltötték be. 48. Hordó méret. 49. Molibdén vegyjele. 50. Város Lengyelország délnyugati részén. 52. Szélhámos. 54. Dickens írói álneve. 55. Málta, Spanyolország és Portugália nemzetközi gépkocsi jele. 56. Néró császár nevelője. 58. Tiltakozás. 59. Lendület. 61. Hittani ismeretek rövid összefoglalása. 62. Számodra.

Függőleges: 2. Rajthely. 3. ... van – beszélnek róla. 4. Bakelitben van! 5. A-dúr skála hatodik hangja. 6. Királyi szék. 7. Egymásra dobált tárgyak halmaza. 8. ... Erwin Kisch (1885–1948) – a száguldó riporter. 9. Attila népe. 10. Kettős betű. 11. Kiömlött folyadék. 12. Olaszországi folyó. 17. Hazai hegedűművész (István). 18. Rajongva szerető. 21. Város, melynek vára egyik erdélyi balladánk helyszíne. 23. Nagymama, nagy Bácsban. 25. Szürrealista spanyol festő, grafikus, keramikus (1893–1983). 26. Karthágó királynője a római mondákban. 27. Musical, melyet 1979-ben vitt filmre Milos Forman. 28. Falváról híres ókori város. 29. Moniuszko lírikus-drámai operája. 30. Jelentős erdélyi író. 32. ..., te édes – amerikai film, rendezte Billy Wilder (1962). 34. Fohász. 35. Biliárdjáték kelléke. 37. Bejárat. 38. Előtag, kővel való kapcsolatra utal. 40. Ilyen bibliát is készítenek a gyermekek számára. 41. Lakást bérelő. 43. Áprilisban van! 45. Régen volt! 46. Éj a ... hegyen –

Muszorgszkij szimfonikus költeménye. 47. A Noszty fiú ... Tóth Marival. 49. Szálló (főleg autósok számára). 51. Brazil labdarúgó volt. 52. Vissza: ékszer. 53. Karmester, Nagyváradon gyakran fellép (Ervin). 54. Nyugalom. 57. Földművelő eszköz. 58. Veknidarab! 60. Félpont! 62. Mutató szócska.

A keresztrejtvényeket készítette: BARABÁS ZSUZSA

Jelentős évfordulók 2005-ben

- 1200 Megjelent a magyar nyelvű *Halotti Beszéd*
- 1205–1235 II. András király uralkodása
- 1215 III. Ince pápa törvényt hoz az úrvacsora tudományáról
- 1275–1300 Kézai Simon *Hun története* és *Gesta Hungarorum* megjelenése
- 1300 *Ómagyar Mária Siralom*
- 1350 *Gyulafehérvári Glosszák*
- 1405 Zsigmondnak a városokra vonatkozó rendelete folytán megkezdődik Kolozsvár újabb falainak építése, melynek maradványai máig is láthatók; Kolozsvár szabad királyi várossá válik
- 1415 Husz János vértanúhalála
- 1445 A szlavóniai Vitéz János, Hunyadi János támogatásával, váradi püspök lesz. Udvarában (1445–1465 között) jelentős humanista kör alakul. Híressé válik könyvtára is.
- 1450 A könyvnyomtatás feltalálása
- 1475–1477 Átalakítások Kolozsvár falán; a monostori, hidelvei és Közép utcai kapuk építése
1490. IV. 6. Mátyás Király halála
- 1505 Székely gyűlés Agyagfalván és Székelyudvarhelyen; a székely ítélőszék mint fellebbezési fórum létesítése
- 1535 Genf elfogadja a reformációt
- 1535 Johannes Honterus a reformáció elterjesztésére a századok között nyomdát alapít Brassóban
1545. IX. 20. Erdődi Zsinat
- 1545 Protestáns iskola létesül Kolozsvárott (ebből fejlődik ki később a református kollégium)
- 1545 Dévai Bíró Mátyás reformátor halála
- 1550 A reformáció tanai egész Erdélyben elterjednek. Működni kezd Kolozsváron Hofgreff György és Heltai Gáspár nyomdája
- 1555 Kálvin végleges diadala Genfben
1570. X. 4. Pázmány Péter születése
- 1575 Kolozsváron megjelenik Heltai Gáspár munkája *Chronica a Magyaroknac dolgairól* címen

- 1590 Vizsolyi Biblia kiadása
1595. dec. Bocskai István vezetésével 20 ezer székely érkezik Mihai Viteazul segítségére
1605. II. 21. Az erdélyi rendek nyárádszeredai gyűlésükön Bocskai Istvánt Erdély fejedelmévé választják
1605. IV. 17. A szerencsi országgyűlés Bocskait Magyarország és Erdély fejedelmévé választja
1605. IX. 14. Az erdélyi rendek medgyesi országgyűlése beiktatja Bocskait Erdély fejedelemségébe
1605. XI. 10. Bocskait Rákos mezején Magyarország királyává koronázzák
- 1625 Apáczai Csere János születése
1645. II. 24. Rákóczi Ferenc születése
- 1645 Gyulafehérváron megjelenik Geleji Katona István magyar nyelvű grammatikája
1660. IV. 18. Lorántffy Zsuzsanna halála
- 1675 Pietizmus / Spener Fülöp
1690. IV. 15. I. Apafi Mihály halála
1700. XI. 25. Bethlen Kata születése
- 1705 Megjelenik a *Mercurius Hungaricus*, az első magyarországi újság
1705. IX. 13. Thököly Imre halála
1735. IV. 8. II. Rákóczi Ferenc halála
1750. XII. 11. Wesselényi Miklós születése
1790. VIII. 8. Kölcsey Ferenc születése
1805. IX. 4. Mikó Imre születése
1850. IV. 22. Wesselényi Miklós halála
1865. II. 27. Jósika Miklós halála
1875. III. 26. Kriza János halála
1875. XII. 22. Kemény Zsigmond születése
1890. V. 13. Makkai Sándor születése
- 1925 József Attila: *Nem én kiáltok* című kötetének megjelenése
Szőnyi István: *Hegytetőn* (festmény)
Kós Károly: *A Varjú-nemzetség* című regénye
1950. VI. 5. Bánffy Miklós halála

Irodalmi évfordulók 2005-ben

Január

4. 220 éve, 1785-ben született Jakob Grimm német mesegyűjtő
4. 45 éve, 1960-ban halt meg Albert Camus francia író, filozófus
4. 40 éve, 1965-ben halt meg Thomas Stearns Eliot angol költő
15. 330 éve, 1675-ben született Louis de Rouvroy – Saint Simon herceg, francia író
15. 210 éve, 1795-ben született Bölöni Farkas Sándor erdélyi író
15. 155 éve, 1850-ben született Mihai Eminescu román költő
15. 95 éve, 1910-ben halt meg Petelei István erdélyi író
16. 155 éve, 1850-ben született Endrődi Sándor erdélyi költő, műfordító
17. 405 éve, 1600-ban született Don Pedro Calderón spanyol költő
23. 85 éve, 1920-ban született Létay Lajos erdélyi költő
25. 105 éve, 1900-ban született Fekete István író
26. 110 éve, 1895-ben halt meg Komjáthy Jenő költő
28. 200 éve, 1805-ben halt meg Csokonai Vitéz Mihály költő
29. 145 éve, 1860-ban született Anton Pavlovics Csehov orosz író
30. 175 éve, 1830-ban halt meg Virág Benedek költő, az antik verselés művelője

Február

2. 305 éve, 1700-ban született Gottsched Johann Christoph német író, költő
10. 250 éve, 1755-ben halt meg Charles Louis Montesquieu francia író, tudós
18. 180 éve, 1825-ben született Jókai Mór író
19. 220 éve, 1785-ben született Szemere Pál költő, tudós, nyelvújító
22. 550 éve, 145-ben született Johannes Reuchlin német nyelvtudós
22. 470 éve, 1535-ben született Bornemisza Péter író, nyomdász, prédikátor
22. 95 éve, 1910-ben született Kovács György erdélyi író
24. 255 éve, 1750-ben született Révai Miklós papköltő, az időmértékes verselés egyik meghonosítója
27. 140 éve, 1865-ben halt meg br. Jósika Miklós író

Március

1. 175 éve, 1830-ban halt meg Gyarmathi Sámuel tudós, nyelvész, tanár, orvos
2. 250 éve, 1755-ben halt meg Louis de Rouvroy – Saint Simon herceg, francia író
3. 30 éve, 1975-ben halt meg Németh László író, tanár, orvos
5. 45 éve, 1960-ban halt meg Asztalos István erdélyi író
6. 530 éve, 1475-ben született Michelangelo Buonarrotti olasz költő, festő, szobrász
7. 220 éve, 1785-ben született Alessandro Manzoni gróf, olasz író
7. 135 éve, 1870-ben született Thury Zoltán író
12. 55 éve, 1950-ben halt meg Heinrich Mann német író
16. 65 éve, 1940-ben halt meg Selma Lagerlöf svéd író
22. 110 éve, 1895-ben született Illés Béla író
26. 130 éve, 1875-ben halt meg Kriza János erdélyi népköltészet-gyűjtő
29. 120 éve, 1885-ben született Kosztolányi Dezső író, költő
31. 150 éve, 1855-ben halt meg Charlotte Brontë angol író

Április

2. 280 éve, 1725-ben született Giacomo Casanova olasz emlékiratíró
2. 200 éve, 1805-ben született Hans Christian Andersen dán író
2. 165 éve, 1840-ben született Emile Zola francia író
7. 235 éve, 1770-ben született William Wordsworth angol költő
8. 145 éve, 1860-ban halt meg gróf Széchenyi István író, politikus
9. 155 éve, 1850-ben született Pósa Lajos költő
9. 175 éve, 1830-ban halt meg Reviczky Gyula költő
10. 100 éve, 1905-ben született Jancsó Elemér irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár
11. 270 éve, 1735-ben született Báróczy Sándor nyelvújító
11. 100 éve, 1905-ben született József Attila költő
11. 105 éve, 1900-ban született Márai Sándor író
16. 175 éve, 1830-ban halt meg Katona József író
21. 95 éve, 1910-ben halt meg Mark Twain amerikai író
23. 155 éve, 1855-ben halt meg William Wordsworth angol költő
25. 410 éve, 1595-ben halt meg Torquato Tasso olasz író
26. 95 éve, 1910-ben halt meg Bjornstjerno Bjørnston norvég író

Május

1. 385 éve, 1620-ban született gr. Zrínyi Miklós hadvezér, író, költő
7. 80 éve, 1925-ben halt meg Teuvo Pakkala finn író
7. 65 éve, 1940-ben született Kocsis István erdélyi író, drámaíró
8. 125 éve, 1880-ban halt meg Gustave Flaubert francia író
9. 200 éve, 1805-ben halt meg Friedrich Schiller német író, költő
12. 160 éve, 1845-ben halt meg Batsányi János költő
13. 165 éve, 1840-ben született Alphonse Daudet francia író
15. 190 éve, 1815-ben halt meg Szacs vay Sándor publicista
20. 740 éve, 1265-ben született Dante Alighieri olasz író, költő
21. 125 éve, 1880-ban született Tudor Arghezi román költő
22. 120 éve, 1885-ben halt meg Victor Hugo francia író
28. 95 éve, 1910-ben halt meg Mikszáth Kálmán író

Június

2. 165 éve, 1840-ben született Thomas Hardy amerikai író
3. 210 éve, 1795-ben halt meg Kármán József író
4. 130 éve, 1875-ben halt meg Eduard Mörike német költő
6. 130 éve, 1875-ben született Thomas Mann német író
6. 55 éve, 1950-ben halt meg gr. Bánffy Miklós (Kisbán) erdélyi író
9. 135 éve, 1870-ben halt meg Charles Dickens
10. 125 éve, 1880-ban született Kaffka Margit író
10. 380 éve, 1625-ben született Apáczai Csere János író, teológiai doktor, tanár
26. 75 éve, 1930-ban született Slawomir Mrozek lengyel drámaíró

Július

6. 590 éve, 1415-ben halt meg Husz János – Huss Jan cseh gondolkodó, egyetemi tanár
7. 75 éve, 1930-ban halt meg Arthur Conan Doyle amerikai író
7. 30 éve, 1975-ben halt meg Simon István költő
8. 155 éve, 1850-ben született Péterfy Jenő színikritikus
13. 90 éve, 1915-ben született Gálffy Mózes erdélyi nyelvész, egyetemi tanár
15. 115 éve, 1890-ben halt meg Gottfried Keller német író
15. 105 éve, 1900-ban született Passuth László író, műfordító
17. 115 éve, 1890-ben született Tabéry Géza erdélyi író
17. 80 éve, 1925-ben született Nagy László költő

20. 250 éve, 1755-ben született Martinovics Ignác tudós, filozófus, egyetemi tanár
20. 60 éve, 1945-ben halt meg Paul Valéry francia költő
24. 80 éve, 1925-ben született Antal Árpád erdélyi irodalomtörténész, egyetemi tanár
27. 170 éve, 1835-ben született Giosu  Carducci olasz költő

Augusztus

4. 130 éve, 1875-ben halt meg Hans Christian Andersen dán író
5. 155 éve, 1850-ben született Guy de Maupassant francia író
8. 215 éve, 1790-ben született Kölcsey Ferenc író, költő, politikus
9. 315 éve, 1690-ben született Mikes Kelemen író,  néletrajzíró
10. 200 éve, 1805-ben született Toldy Ferenc irodalomtörténész
12. 50 éve, 1955-ben halt meg Thomas Mann német író
13. 105 éve, 1900-ban halt meg Vlagyimir Szergejevics Szolovjov orosz költő
14. 140 éve, 1865-ben született Dimitrij Szergejevics Merezszkovszkij orosz író
19. 225 éve, 1780-ban született Pierre Jean de Béranger francia költő
19. 155 éve, 1850-ben halt meg Honoré de Balzac francia író
22. 155 éve, 1850-ben halt meg Nikolaus Lenau német költő
25. 105 éve, 1900-ban halt meg Friedrich Wilhelm Nietzsche német író, filozófus
26. 125 éve, 1880-ban született Guillaume Apollinaire francia költő
26. 60 éve, 1945-ben halt meg Franz Werfel német költő
27. 370 éve, 1635-ben halt meg Lope de Vega spanyol drámaíró
28. 1575  ve, 430-ban halt meg Augustinus Aurelius – Szent  goston író, gondolkodó
28. 180  ve, 1825-ben született Zalár József költő, történetíró
30. 115  ve, 1890-ben született Reményik Sándor erdélyi költő

Szeptember

2. 165  ve, 1840-ben született Giovanni Verga olasz író
4. 200  ve, 1805-ben született gróf Mikó Imre erdélyi művelődéspolitikus
10. 115  ve, 1890-ben született Franz Werfel német költő
11. 75  ve, 1930-ban született Szabó Gyula erdélyi író
23. 135  ve, 1870-ben halt meg Prosper Merim e francia író, költő
25. 35  ve, 1970-ben halt meg Erich Maria Remarque német író

Október

4. 430 éve, 1570-ben született Pázmány Péter író, hittérítő, tudós
6. 210 éve, 1795-ben halt meg Szentjóni Szabó László költő, író, újságíró
7. 195 éve, 1810-ben született Nagy Ignác vígjátékíró, humorista
8. 95 éve, 1910-ben halt meg Maria Konopnicka lengyel író
9. 15 éve, 1990-ben halt meg Ottlik Géza író
15. 2075 éve, Kr.e. 70-ben született Publius Vergilius Maro római író, költő
15. 100 éve, 1905-ben halt meg Szász Károly erdélyi költő, tanár
16. 280 éve, 1725-ben született gr. Gvadányi József költő, katona
18. 265 éve, 1740-ben született Dugonics András író, egyetemi tanár
19. 260 éve, 1745-ben halt meg Jonathan Swift angol író
25. 665 éve, 1340-ben született Geoffrey Chaucer angol író, költő
31. 215 éve, 1790-ben született Alphonse de Lamartine francia költő
31. 210 éve, 1795-ben született John Keats angol költő
31. 75 éve, 1930-ban halt meg Szabolcska Mihály költő
31. 35 éve, 1970-ben halt meg Szabó Pál író

November

2. 55 éve, 1950-ben halt meg G. Bernard Shaw ír drámaíró
2. 70 éve, 1935-ben született Palocsay Zsigmond erdélyi költő
5. 125 éve, 1880-ban született Mihail Sadoveanu román író
8. 75 éve, 1930-ban született Tamás Mária erdélyi költő
11. 150 éve, 1855-ben halt meg Soren Kierkegaard dán író
14. 180 éve, 1825-ben halt meg Friedrich Richter – Jean Paul német író
15. 90 éve, 1915-ben született Péterfy Emília író, tankönyvszerkesztő
19. 150 éve, 1855-ben halt meg Vörösmarty Mihály költő
20. 95 éve, 1910-ben halt meg Lev Nikolajevics Tolsztoj orosz író
21. 175 éve, 1830-ban halt meg Kisfaludy Károly drámaíró, irodalomszervező
25. 180 éve, 1825. év, 1825-ben született Lévay József költő
26. 150 éve, 1855-ben halt meg Mickiewicz Adam lengyel költő
26. 95 éve, 1910-ben született Csehi Gyula irodalomestéta, egyetemi tanár
27. 120 éve, 1885-ben született Liviu Rebreanu román író
27. 25 éve, 1980-ban halt meg Kicsi Antal erdélyi irodalomtörténész, író, műfordító
30. 305 éve, 1700-ban született gr. Árva Bethlen Kata író, önéletrajzíró
30. 170 éve, 1835-ben született Mark Twain amerikai író
30. 105 éve, 1900-ban halt meg Oscar Wilde ír író

December

1. 205 éve, 1800-ban született Vörösmarty Mihály költő
1. 10 éve, 1995-ben halt meg Méliusz József erdélyi író
2. 115 éve, 1890-ben született Molter Károly erdélyi író
4. 130 éve, 1875-ben született Rainer Maria Rilke német költő
5. 135 éve, 1870-ben halt meg Alexandre Dumas père francia író
5. 80 éve, 1925-ben halt meg Wladyslaw Stanislaw Reymont lengyel író
10. 130 éve, 1875-ben halt meg Toldy Ferenc irodalomtörténész
11. 195 éve, 1810-ben született Alfred de Musset, francia költő
14. 110 éve, 1895-ben született Paul Éluard francia költő
16. 230 éve, 1775-ben született Jane Austen angol írónő
16. 40 éve, 1965-ben halt meg William Somerset Maugham angol író
17. 205 éve, 1800-ban született Czuczor Gergely költő, nyelvész
21. 630 éve, 1375-ben halt meg Giovanni Boccaccio, olasz író
22. 130 éve, 1875-ben halt meg br. Kemény Zsigmond erdélyi író
27. 185 éve, 1820-ban halt meg Tessedik Sámuel, az első magyar mezőgazdasági szakiskola megalapítója
28. 60 éve, 1945-ben halt meg Theodore Dreiser amerikai író

Ui. Pontos adatok hiányában, de valószínűleg évfordulósok:

- Misztótfalusi Kis Miklós, nyomdász, betűmetsző, aki 1650(?) -ben született
- Tinódi Lantos Sebestyén, históriás, énekmondó, költő, aki 1510(?) -ben született

Összeállította: JÁROSI ÉVA
tanár

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület címtára

Agnulli Dei – Református Szociális Központ

410559 Oradea, str. Grădinarilor nr. 16, 0259/428901 – Czele Júlia

Arany János Kollégium

410445 Oradea, str. Primăriei nr. 36, 0259/439931; 0704/581790

– Árus Csongor László

Bethesda Egészségügyi Központ

437356 Arduzel nr. 145/a; 0262/264107; 0745/523750 – Tóbiás Tibor

Cigánymissziós Központ

410060 Oradea, Calea Clujului nr. 63; 0259/413644 – Nagy József Barna

Csillagocska Zeneóvoda

410115 Oradea, B-dul Ștefan cel Mare nr. 6/A, 0259/453914

Ecclesia Mater Egészségügyi és Humanitárius Központ

410001 Oradea, str. Moscovei nr. 14, 0259/435072 – Dr. Nagy Péter

Élesdi Református Gyermekotthon

415100 Aleșd, str. Viilor nr. 32, 0259/342719 – Dr. Anne-Marie Sadler

Harangszó Szerkesztősége

410001 Oradea, str. Moscovei nr. 14, 0259/416067

Igazgatótanácsi Hivatal

410210 Oradea, str. Jean Calvin nr. 1, 0259/431710; 0259/435386

Illyés Gyula Református Könyvesbolt

410210 Oradea, str. Jean Calvin nr. 2 – Nagy Ibolya

Jámbor-féle Öregotthon

0259/211036, 0724/710507 – Herdeán Gyöngyi

Lorántffy Zsuzsanna Egyházi Központ

410042 Oradea, str. Libertății nr. 38; 0259/237069 – Török Sándor

Lorántffy Zsuzsanna Református Gimnázium

410102 Oradea, str. Andrei Șaguna nr. 1

0259/455804, 0744/396379 – Popperné Cserepes Zsófia

Partiumi Keresztény Egyetem

410445 Oradea, str. Primăriei nr. 27, 0259/418244 – Dr. Geréb Zsolt

Partiumi Közlöny Szerkesztősége

410445 Oradea, str. Primăriei nr. 27, 0259/432837 – Barabás Zoltán

Sámuel Ház

417183 Mișca – Bertalan Csilla

Micskei Timotheus Ifjúsági és Katekétikai Központ

417183 Mișca nr. 183; tel. 0259/364311 – Gavallér Lajos

Nagyvárad-Ősi Mentálhigiénés Központ

410252 Oradea, str. Gh. Pop de Băsești nr. 5, jud. Bihor, 0259/413550;
0722/597364.

Partiumi Pedagógiai és Katekétikai Intézet

410210 Oradea, str. Jean Calvin nr. 1, 0259/431710; 0259/435386 –
Gavrucza-Nagy Emese

Péter Iskola

415500 Salonta, str. Aradului nr. 25, jud. Bihor, 0259/373202 – Tornai Melinda

Püspöki Hivatal

410445 Oradea, str. Primăriei nr. 27, 0259/432837 – Tókécs László

Református Percek Műsor Szerkesztősége

410210 Oradea, str. J. Calvin nr. 1, 0259/435386 – Gavrucza-Nagy Emese

Szatmári Református Gimnázium

440080 Satu Mare, str. George Coșbuc nr.2, 0261/710635 – Szilágyi Éva

Szenczi Kertész Ábrahám Nyomda

410001 Oradea, str. Moscovei nr. 14, 0259/416067 – Sándor Lajos

Szociális Napközi

410102 Oradea, str. Mihai Viteazul nr. 3, 0259/237203 – Kerekes Mónika

Tájékoztatási Szolgálat

410445 Oradea, str. Primăriei nr. 27, 0259/432837 – Barabás Zoltán

Tanügyi Osztály

410445 Oradea, str. Primăriei nr. 27, 0259/432508 – Tolnay István

Tenkei Szeretetotthon

417595 Tinca, str. Avram Iancu nr. 53, jud. Bihor, tel/fax: 0259/310299 –
Berke Katalin

Wesselényi Református Kollégium

450099 Zalău, str. Mihai Viteazul nr. 59, tel.: 0260/614881 – Kovács Irénke

Köszönjük az egyházmegyéknek, hogy rendelkezésünkre bocsátották aktuális címlistáikat.

Nagybányai Egyházmegye

Esperesi Hivatal	Sipos István	430321 Baia Mare, P-ța Libertății nr. 18 jud. Maramureș, Tel.: 0262/212770
Egyházmegyei főgondnok	Nagy József	435500 Baia Mare, Zimbrului 55/A, 0260/319743, 0722/330169
Apahegy	Bak László	435402 Viile Apei nr. 154, jud. Maramureș
Avasfelsőfalu	Huszár László Zsolt	445200 Negrești-Oaș, str. Eminescu 3, jud. Satu Mare 0745/837856
Avasújváros	Bajnai Csaba Zsigmond	447220 Orașul Nou, str. Tanciu nr. 129, jud. Satu Mare, 0261/830043
Domokos	Keresztes Nagy Imre-János	435604 Dămacușeni nr. 303, jud. Maramureș, 0262/385265; 0744/890837
Felsőbánya	Alföldi Lakatos Tibor	Szórvány: <i>Erzsébetbánya</i> 435100 Baia-Spie, P-ța Libertății 21, jud. Maramureș, 0262/260450
Hagymásláros	Mihály Lehel István	Leányegyház: <i>Kapnikbánya</i> Szórvány: <i>Felsőtőtfalu</i> 437227 Lăpușel nr. 3, jud. Maramureș, 0262/288791; 0740/040929
Tiszahosszúmező	Sebestyén László Ede	Leányegyház: <i>Hosszúfalu</i> Szórvány: <i>Erdőszáda</i> 437080 Câmpulung la Tisa nr. 132, jud. Maramureș, 0262/370616; 0743/030132
Koltó	Varga Károly	Szórvány: <i>Kistécső; Kövesláz</i> 437283 Coltău nr. 62, jud. Maramureș, 0262/289112; e-mail: v.karoly@mailbox.hu
Kőszegremete	Sziszik József	Leányegyház: <i>Katalin</i> 447227 Remetea-Oașului nr. 9, jud. Satu Mare, tel. 0261/831002, 0744/104203
Magyarberkesz	Gellén Sándor	Leányegyház: <i>Bikszád</i> 437231 Berchez nr. 66, jud. Maramureș, 0262/281410, 0744/864572; e-mail: gellensandor@yahoo.com
Magyarláros	Székely Zsolt	Leányegyház: <i>Nagysomkút</i> 435600 Târgu Lăpuș, str. Florilor 2, jud. Maramureș, Tel/fax: 0262/384345, 0744/263133, e-mail: zszekely@kolozsvar.ro
Máramarossziget	Sipos István	435500 Sighetu Marmăției, str. I. M. de Apșa nr. 27, jud. Maramureș, Tel/fax: 0262/311924, Mobil: 0722/597362
		Leányegyház: <i>Felsővisó</i> Szórvány: <i>Borsabánya</i>

Misztótfalu	Ecsedi Árpád	437345 Tăuții Măgherauș nr. 63, jud. Maramureș, 0262/293272 Szórvány: <i>Misztbánya, Borpatak</i>
Monó	Nagy András	437358 Mănău nr. 184, jud. Maramureș, 0262/264845 Leányegyház: <i>Égerház</i>
Nagybánya-Óváros	Kádár Miklós Gál Sándor	430406 Baia Mare, str. Dacia 3, jud. Maramureș, Tel/fax: 0262/211048 Leányegyház: <i>Alsófernezely</i>
Nagybánya-Újváros	Tasnádi András Zsolt	430263 Baia Mare, str. Republicii 9, jud. Maramureș, Tel.: 0262/227263, Mobil: 0722/989365
Sülelmed	Kátai Tibor	437355 Ulmeni, str. Petre Dulfu 30, jud. Maramureș, tel.: 0262/264305; 0744/245420, 0745/263391 Leányegyház: <i>Szamoscikó</i>
Szamosardó	Tóbiás Tibor	437356 Arduzel nr. 144, jud. Maramureș, 0262/264107; 0745/523750 Leányegyház: <i>Szamosújlak</i>
Szinérváralja	Bakné Major Enikő	435400 Seini, P-ța Sylvester J. nr. 1, jud. Maramureș, Tel/fax: 0262/490020
Vámfalu	Müller Dezső	347350 Vama, str. Petőfi S. nr. 939, jud. Satu Mare, Tel.: 0261/857008

Szatmári Egyházmegye

Esperesi Hivatal	Sipos Miklós	440114 Satu Mare, P-ța Păcii nr. 4 jud. Satu Mare 0261/711816
Egyházmegyei főgondnok	Bara Csaba	440021 Satu Mare, C. Brâncuși 18, 0261/716837 (o); 0261/713503 (h), 0741/770163
Adorján	Besenyődi Attila	447181 Adrian, jud. Satu Mare, 0745/245874; 0261/841010
Amac	Ary László	447231 Amați, jud. Satu Mare, 0261/829312
Apa	Nagy Róbert	447015 Apa, jud. Satu Mare, tel. 54, 0722/514594
Aranyosmeggyes	Lovász István	447185 Medieșu Aurit, jud. Satu Mare; 0722/843928
Atya	Sipos László	447131 Atea, jud. Satu Mare; 0721/584172
Batiz	Király Lajos	447065 Botiz, str. Teilor 81, jud. Satu Mare, 0261/774067
Csengerbagos Dabolc	Gönczi Gábor Szilágyi István	447126 Boghiș, jud. Satu Mare 447148 Dobolți, jud. Satu Mare, 0261/741003; 0744/451959

Dobrácsapáti	Nagy Erika	447116 Apateu, jud. Satu Mare, 0722/257736; 0745/818864
Egri	Kovács Sándor	447066 Agriș, jud. Satu Mare, 0261/774274, 0745/897371
Halmi	Fodor Lajos	447145 Halmeu, str. Eliberării nr. 85, jud. Satu Mare, 0261/773265 Leányegyház: <i>Halmi-hegy</i>
Hirip	Bartha Sándor	447233 Hrip, jud. Satu Mare, 0261/829420
Józsefháza	Versényi István	447187 Ioib, jud. Satu Mare, 0744/797648 Leányegyház: <i>Józsefházi-hegy</i>
Kakszentmárton	Sipos Ákos	447214 Mărtinești, jud. Satu Mare, 0744/398582
Kisbábony	Kovács József	447146 Băbești nr. 74, jud. Satu Mare
Kiskolcs	Pakulár István	447121 Culciu Mic, jud. Satu Mare, 0744/608334
Kispeleske	Varga Sándor	447176 Pelișor, jud. Satu Mare Leányegyház: <i>Nagypeleske</i>
Lázári	Képiró Gyula Jenő	447170 Lazuri, jud. Satu Mare, tel. 0261/753214, 0745/906878
Mikola	Higyed István	447195 Micula, jud. Satu Mare, 0261/828602
Nagykolcs	Kánya Zsolt Attila	447119 Culciu Mare, jud. Satu Mare, 0261/829518, 0741/449495
Ombód	Fodor Elemér	447232 Ambud, jud. Satu Mare, 0261/757462
Óvári	Igaz Árpád	447357 Oar, jud. Satu Mare, 0261/875515; 0745/545867
Patóháza	Máthé Róbert	447191 Potău, jud. Satu Mare, 0261/842067
Pettyén	Genda Szabolcs	447234 Petin, jud. Satu Mare, 0261/757384
Pusztadaróc	Szatmári Elemér	447130 Dorolț, jud. Satu Mare, 0261/751303, 0744/475881
Sándorhomok		447172 Nisipeni, jud. Satu Mare, 0261/828839
Sárközújlak	Major András	447180 Livada, jud. Satu Mare, 0261/840142, 0740/648167 Leányegyház: <i>Meggyesgombás</i>
Szamosdara	Sipos László	447132 Dara, jud. Satu Mare, 0721/584172
Szamosdob	Mészáros Mihály	447125 Doba, str. Petőfi nr. 80, jud. Satu Mare, 0261/758406; 0744/958175 Leányegyház: <i>Sándormajor</i>
Szamoskóród	Pakulárné Bu Juliánna	447118 Corod, jud. Satu Mare, 0744/608334
Szamoskrassó	Sipos Miklós	447117 Cărașeu, jud. Satu Mare, 0261/870311, 0722/597376

Szatmárgörbed	Lovász István	447192 Românești nr. 43, jud. Satu Mare, 0740/175981
Szatmárhegy	Kovács Ferenc	447360 Viile Satu Mare, jud. Satu Mare, 0261/754277 Szórvány: <i>Erdőd</i>
Szatmárnémeti-Láncos	Korda Zoltán Szilágyi Balázs	440114 Satu Mare, P-ța Păcii nr. 8, jud. Satu Mare, 0261/712455; 0744/908388; 0261/712069; kozoti@freemail.hu +3670/5822477
Szatmárnémeti	Ábrám Sámuel Kiss József	440058 Satu Mare, str. Wolfenbüttel 1, jud. Satu Mare, 0261/712116
Szatmárnémeti-Kültelek	Higgyed János Mátyás	440216 Satu Mare, str. Basarabia nr. 13/b, jud. Satu Mare, 0261/779270 Szórvány: <i>Körtvélyes</i>
Szatmárnémeti-Szamosnegyed	Bogya Kis Ferenc Bogya Kis Mária	440114 Satu Mare, P-ța Păcii 4, jud. Satu Mare, 0261/769745; bogyakis@datec.ro
Szatmár-Szigetlanka	Reha Endre	440061 Satu Mare, Parcul Titulescu f.n., jud. Satu Mare, 0261/710130
Szatmárpálfalva	Genda Szabolcs	447230 Păulești, jud. Satu Mare
Szatmárudvari	Mihály István	447210 Odoreu, str. Republicii nr. 102, jud. Satu Mare, 0261/775010 Leányegyház: <i>Berend</i>
Szárazberek	Ilonczai Zsombor	447171 Bercu, jud. Satu Mare, 0744/393775
Tamásváralja	Simon Attila	447030 Tămășeni, jud. Satu Mare, 0261/837296; 0740/243940 Leányegyház: <i>Nagytarna</i>
Túrterebes	Somfalvi Edit	447335 Turulung, str. Parcului nr. 272, jud. Satu Mare, 0261/836270; 0744/479972 Leányegyház: <i>Túrterebes-hegy</i>
Vetés	Kulcsár Erzsébet	447355 Vetiș, jud. Satu Mare, 0261/820727; 0745/927374
Kórházlelkész	Balvinszki Sándor	0261/715897

Nagykárolyi Egyházmegye

Esperesi Hivatal	Nagy Sándor	445100 Carei, str. Rákóczi Ferenc nr. 18, jud. Satu Mare, 0261/865706; 0745/775342
Egyházmegyei főgondnok	Geréb Miklós	447007 Mihăieni nr. 154, 0261/871020
Adyfalva Ákos	Balla Árpád Dobai Zoltán	447086 Ady Endre jud. Satu Mare 447005 Acâș nr. 235, jud. Satu Mare, tel: 0261/871043, 0744/634074 Szórvány: <i>Krasznabéltek</i>

Bere	Csóka Dezső	447261 Berea nr. 83, jud. Satu Mare
Bogdánd	Bogdán János	447060 Bogdand nr. 298, jud. Satu Mare, 0261/828211
Börvely	Pályi Kiss Zsigmond	447050 Berveni nr. 350, jud. Satu Mare, 0261/872173 Szórvány: <i>Kálmánd, Újbörvely</i>
Dobra	Barcza Dániel	447291 Dobra nr. 310, jud. Satu Mare, 0261/823808, 0261/823824 Szórvány: <i>Alsószipor</i>
Domahida	Vékony Mihály	441201 Domănești nr. 69, jud. Satu Mare Leányegyház: <i>Krasznaszentmiklós</i>
Érdengeleg	Sámi Vilmos	447011 Dindești nr. 331, jud. Satu Mare
Érendréd	Orosz Márta	447010 Andrid nr. 596, jud. Satu Mare, 0261/820435
Érkávás	Balla Árpád	447085 Căuaș, jud. Satu Mare
Érkőrös	Kurta-Tótos Beáta	447102 Chereușa nr. 102, jud. Satu Mare, 0744/511934 Leányegyház: <i>Szódemeter</i>
Érszakácsi	Gáll Sándor	Szórvány: <i>Kandel</i> 447275 Săcășeni nr. 537, jud. Satu Mare, 0261/822612 Leányegyház: <i>Szekeres</i>
Érszentkirály	Nagy Tibor	447107 Eriusâncrai nr. 165, jud. Satu Mare
Érszodoró	Nagy Róbert	447272 Sudurău, jud. Satu Mare
Gencs	Báthori Gyula	447087 Ghenci nr. 80, jud. Satu Mare, 0261/868078 Szórvány: <i>Lili, Mezőterem, Girót</i>
Hadad	Mészáros Árpád	447155 Hodod nr. 205, jud. Satu Mare, tel. 0261/829052, 0744/860757
Hadadnádásd	Tatár János	447158 Nadișu Hododului nr. 76, jud. Satu Mare, 0261/680591
Iriny	Orosz Raymund	447012 Irina nr. 176, jud. Satu Mare; 0721/193096
Kaplony	Tolnay István	447080 Căpleni nr. 523, jud. Satu Mare, 0261/873014; 0740/414225
Királydaróc	Szilágyi Tibor	447105 Craidorolț nr. 110, jud. Satu Mare, 0261/876462 Leányegyház: <i>Nagymajtény</i>
Kismajtény	Balázs Enikő	447207 Moftinu Mic nr. 218, jud. Satu Mare, 0261/875007 Szórvány: <i>Spicz-tanya</i>
Kraszna- mihályfalva	Jóbb Domokos	447007 Mihăieni nr. 140, jud. Satu Mare, 0740/686026 Leányegyház: <i>Krasznacégény</i>
Lele	Nagy Sándor	447157 Lelei nr. 50, jud. Satu Mare, 0745/775342

Magyarcsaholy	Szűcs Zoltán	447096 Cehăluț nr. 323, jud. Satu Mare, tel. 0261/822204, 0745/648578 Leányegyház: <i>Tasnádcsány</i>
Magyargéres	Nagy Attila	447042 Ghirișa nr. 219, jud. Satu Mare, 0745/587101
Nagykároly- Belváros	Tukacs József Erdős Csaba	445100 Carei, str. Rákóczi F. nr. 17, jud. Satu Mare, 0261/861787 Leányegyház: <i>Mezőpetri</i>
Nagykároly- Kertváros	Tolnay István	445100 Carei, str. Károli Gáspár nr. 4, jud. Satu Mare, 0261/866719, 0740/414225 Szórvány: <i>Mezőfény, Csenálos, Klára</i>
Pelekeszi	Kurta-Tóttös Szabolcs	447281 Becheni nr. 26, jud. Satu Mare, 0744/511934
Piskolt	Csáki József Gedeon	447250 Pișcolt nr. 328, jud. Satu Mare, 0261/824604, 0745/656006 Leányegyház: <i>Reszege</i>
Szaniszló	Fórizs Károly	447260 Sanislău nr. 968, jud. Satu Mare, 0261/821230 Szórvány: <i>Csomaköz</i>
Szilágypér	Tolnai Ferenc	447245 Pir nr. 212, jud. Satu Mare, 0261/821708
Szilágyszer	Tarsoly Gyula	447063 Ser nr. 145, jud. Satu Mare, 0745/785234 Szórvány: <i>Újtasnád</i>
Tasnád	Hegedűs István Szabó Sándor	445300 Tășnad, str. Ștefan cel Mare nr. 1, 0261/827561
Tasnádszarvad	Papp Dénes	445304 Sărauad nr. 146, jud. Satu Mare 0744/980672
Tasnádszántó	Nagy Róbert	447260 Santău nr. 653, jud. Satu Mare, 0261/823135; 0740/519934 Szórvány: <i>Érhatvan</i>

Érmelléki Egyházmegye

Esperesi Hivatal	Gellért Gyula	417235 Diosig, str. Livezilor nr. 42 jud. Bihor, 0259/350070
Egyházmegyei főgondnok	Czaholi Tibor	417192 Sâniob 318; 0744/779268
Albis	Dénes Béla	417106 Albiș, jud. Bihor, 0259/363744; 0259/459111
Apátkeresztúr	Lugosi Dániel	417016 Crestur nr. 13, jud. Bihor, 0744/756721
Asszonyvására	Székelly István	417177 Târgușor nr. 27, jud. Bihor, 0788/482222
Bályok	Jónás Sándor	417040 Balc str. Petőfi nr. 53, jud. Bihor, tel. 169, 0745/075417

Berettyószéplak	Uszkai Huba	417535 Suplacu de Barcău, str. Ciocârliei 3, jud. Bihor, tel 0259/368363, 0745/537977
Bihardiószeg	Gellért Gyula Oroszi Kálmán	417235 Diosig, str. Livezilor nr. 42 jud. Bihor 0259/350070; 0259/350717; 0742/080703 Szórvány: <i>Kisjanka</i>
Csokaly	Mátyás Árpád	417437 Ciocaia nr. 29, jud. Bihor, 0259/352750; 0788/482223
Éradony	Nagy Zója	417571 Adoni nr. 155, jud. Bihor; 0788/482221
Érábrány	Balla Tibor	417005 Abram nr. 25, jud. Bihor; 0745/147388 Szórvány: <i>Lüki, Kohány, Szunyogd, Dzsér</i>
Érbogyoszló	Nagy István	417105 Buduslău nr. 101, jud. Bihor, 0259/459102; 0788/482220
Érkesevár	Orosziné Zih Magda	417176 Cheşereu nr. 238, jud. Bihor, 0740/471708
Érköbölkut	Czondi István	417438 Cubulcut nr. 42, jud. Bihor, 0744/547714
Érkörtvélyes	Szabó József	417225 Curtuiuşeni nr. 916, jud. Bihor, 0259/465028; 0744/567714
Érmihályfalva	Balázs Dénes János Balázsné Kiss Csilla	415700 Valea lui Mihai, str. Kálvin János nr. 16, jud. Bihor, 0259/355447; 0740/626336
Érolaszi	Futó Ferenc	417439 Olosig nr. 223, jud. Bihor, 0745/961883
Érselind	Csákiné Simándi Márta	417546 Şilindru, jud. Bihor, 0743/024220; 0741/533651
Érsemjén	Fülöp János	417545 Şimian nr. 153, jud. Bihor, 0259/356269 Szórvány: <i>Újsemjén, Barantó, Érkenéz</i>
Érszőlős	Illyés Tamás	417625 Vişoara nr. 85, jud. Bihor, 0742/513909
Értarcsa	Kulcsár Árpád	417570 Tarcea nr. 251, jud. Bihor, 0259/464091; 0741/145800
Gálospetri	Szabó Zsolt	417572 Galoşpetreu nr. 379, jud. Bihor, 0744/127175; Györkös Irén: 0744/595742
Hegyközszentmiklós	Kiss Zoltán	417441 Sânnicolau de Munte nr. 33, jud. Bihor, 0259/352591
Jankafalva	Simon István	417235 Diosig, str. Livezilor nr. 139, 0742/154916
Kiskereki	Bozsóky Sándor	417175 Cherechiu nr. 80, jud. Bihor, 0722/575144
Magyarkéc	Mike Pál Attila	415301 Cheţ nr. 118, jud. Bihor, 0744/565072

Margitta	Fazakas László	415300 Marghita, str. Horea nr. 5, jud. Bihor, 0259/362858; 0745/990840(KL)
Micske	Kovács Levente Gavallér Lajos	417183 Mișca nr. 183, jud. Bihor, 0259/364311 Szórvány: <i>Vámosláz, Királyi, Szentlázár</i>
Monospetri	Ifj. Mátyás Attila	417018 Petreu nr. 225, jud. Bihor, 0740/571596; 0788/482224
Nagyággya	Bara László	417436 Cadea nr. 81, jud. Bihor; 0740/435636; 0259/352152 (Szűcs)
Ottomány	Darabont Tibor	417446 Otomani nr. 220, jud. Bihor 0722/686782
Papfalva	Kovács Szabadi Tünde	417390 Popești nr. 78, jud. Bihor, 0745/990840 Szórvány: <i>Cséhtelek, Réti</i>
Poklostelek	Erős-Joó Enikő	417184 Poclusa de Barcău nr. 153, jud. Bihor, 0742/223246
Szolnokháza-Sándorfalva	Simon István	417063 Păgaia, str. Mare nr. 82, jud. Bihor; 0740/154916
Szalacs	Botos András	417445 Sălacea nr. 26, jud. Bihor, t/f.: 0259/463047, 0740/167250
Szentjobb	Rákosi Jenő	417192 Săniob nr. 318, jud. Bihor, 0259/441190; 0745/586592
Székelyhíd	Gavrucza Tibor	417435 Săcuieni, str. Crișana nr. 37, jud. Bihor, 0259/352511, 0788/520231
Tóti	Demeter Sándor	417580 Tăuteu nr. 208, jud. Bihor, tel. 158; 0744/977907
Vedresábrány	Erős-Joó Béla	417015 Abrămuț nr. 52, jud. Bihor, 0742/091908

Bihari Egyházmegye

Eesperesi Hivatal	Mikló Ferenc	410473 Oradea str. D. Cantemir nr. 23 bl. D23 ap.1, jud. Bihor; 0259/226142
Egyházmegyei főgondnok	Szilágyi Péter	410058 Oradea, Barbu Șt. Delavrancea nr. 25; 0259/473842
Ant	Balla Gábor	417036 Ant, nr.180, jud. Bihor; 0766/704884
Árpád	Filep Ferenc Miklós	417046 Arpășel, nr.300, jud. Bihor; 0743/868896
Belényes	Réman Elek	415200 Beiuș, str. 22 Decembrie nr.34, jud. Bihor; 0259/322861
Belényessonkolyos	Földessy Márta Katalin	417269 Șuncuius de Beiuș, nr.14, jud. Bihor; 0744/959241 <i>Leányegyház: Körösjánosfalva</i>

Belényesújlak	Boros István	417610 Uileacu de Beiuș, nr. 74, jud. Bihor; 0259/161253; 0721/981564 Szórvány: <i>Magyarcséke</i>
Bihar	Csernák Béla Lukács Angéla	417050 Biharia, str. Gării nr.52, jud. Bihor; 0259/369690 Szórvány: <i>Gostat-telep</i>
Biharfélegyháza	Szabó Zsolt	417238 Roșiori Bihor, nr.51, jud. Bihor 0259/462013; 0723/743980
Biharszentjános	Csomay Árpád	417078 Sântion, nr.243, jud. Bihor; 0259/316025; 0742/463780
Biharvajda	Kucharszki Zoltán	417239 Vaida, nr.177, jud. Bihor; 0259/462070; 0766/584040 e-mail: balogh barnabas@yahoo.com
Bors	Dénes Károly	417075 Bors, nr.96, jud. Bihor; 0259/316131
Erdőgyarak Élesd	Prém Imre Csaba Lugosi Mihály	417197 Ghiorac, nr. 373, jud. Bihor, tel. 391 415100 Aleșd, str. Bucegi nr.21, jud. Bihor e-mail: lmihai@artelecom.net; 0259/342890; 0723/377218 Szórvány: <i>Esküllő</i>
Feketeerdő	Bogya Miklós	415101 Pădurea Neagră, Bl. 5, ap. 26, jud. Bihor; 0722/992178
Feketetót Fugyi	Zsigmond Attila	417048 Tăut, jud. Bihor 417364 Fughiu, nr.205, jud. Bihor; 0259/313892; 0766/463886
Fugyivásárhely	Kállay László	417360 Oșorhei, str. Mică nr.593, jud. Bihor; 0259/313265; 0722/418136; e-mail: kallay@rdsor.ro
Gyanta	Soós József	417131 Ginta, nr.131, jud. Bihor; 0259/404944/34; 0745/926516; e-mail: soosjt@yahoo.com Szórvány: <i>Kisháza, Tenkeszéplak</i>
Hegyközcsetár	Miklós Csaba Péter	417165 Cetariu, nr.341, jud. Bihor; 0259/451023
Hegyközkovácsi	Forró László	417051 Cauaceu, nr.175, jud. Bihor; 0259/369773; 0722/686780
Hegyközpályi	Katona János	417166 Paleu, nr. 20, jud. Bihor; 0259/451311
Hegyközsáldobágy	Kelemen István	417167 Săldăbagiu de Munte, nr. 80, jud. Bihor; 0259/435742; 0722/769959 szórvány: <i>Sáldobágyhegy</i>
Hegyközszentimre	Kucharszki Zoltán	417452 Sântimreu, nr.60, jud. Bihor; 0766/584040; 0744/801861
Hegyközújlak	Orbán Zoltán	417172 Uileacu de Munte, nr.190, jud. Bihor; 0259/451418; 0788/482261
Jákóhodos	Miklő István Boldizsár	417451 Hodos, nr. 83, jud. Bihor; 0740/207488
Kisnyégerfalva	Filep Attila	417252 Grădinari, nr.23, jud. Bihor; 0259/438118 Szórvány: <i>Vaskohsziklás, Nucet, Ștei</i>

Kisszántó	Bede Ferenc	417077 Santău Mic, nr. 116, jud. Bihor; 0259/316080; 0721/455638
Köröskisjenő	Domján László	417295 Ineu, nr. 100, jud. Bihor; 0259/347272
Köröstárkány	Szakács Zoltán	417575 Tărcăia, nr. 56, jud. Bihor; 0259/322480
Kövesegyháza	Papp József	417534 Săliște, jud. Bihor; 0259/345356 Szórvány: <i>Derna, Tataros, Varaszó</i>
Kügypuszta	Maksay Árpád	417054 Satu Nou, nr. 77, jud. Bihor 0259/369483
Magyarkakucs	Buşcă Szilágyi Gyöngyi	417337 Cacuciu Nou, nr. 43, jud. Bihor 0740/062864
Magyarremete	Szigeti Ferenc	417410 Remetea, nr. 211, jud. Bihor 0259/404957/18; 0744/198562
Mezőbaj	Arany Sándor	417196 Boiu, nr. 449, jud. Bihor; 0259/370358
Mezőtelegd	Szoboszlai Gáspár István	417585 Tileagd, str. Unirii nr.35, jud. Bihor; 0259/345059; 0723/328103; 0744/282515; e-mail: capora@autocom.ro, mezotelegdref@rdslink.ro, www.evref.ro
Mezőtelki	Fazakas Ferenc Sándor	417608 Telechiu, nr. 103, jud. Bihor 0259/345661; 0745/757647; e-mail: mezotelki@email.ro
Nagyszalonta	Mikló Ferenc Pál László	415500 Salonta, str. Aurel Lazăr nr. 9, jud. Bihor; 0259/373109; e-mail: refegy@rdsor.ro
Nagyszántó	Szatmári Elemér	417076 Santău Mare, nr. 71, jud. Bihor 0259/316024; 0723/164729
Nagyvárad- Biharpüspöki	Szekeres Sándor	410141 Oradea, str. Dealului nr.20, jud. Bihor; 0259/453276
Nagyvárad- Csillagváros	Vincze Zoltán Vincze Judit	410477 Oradea, str. Beiuşului nr. 15, jud. Bihor; e-mail: vinczezoltan@freemail.hu 0259/440729; 0766/729237
Nagyvárad- Hegyalja		410184 Oradea, str. Podgoria nr. 31, jud. Bihor
Nagyvárad-Olaszi	Tókécs László Veres Kovács Attila Wagner Erik	410042 Oradea, str. Libertăţii nr. 40, jud. Bihor; 0259/416357 e-mail: mail-resko@olaszi.rdsor.ro
Nagyvárad-Őssi	Csúry István Csuka Melinda	410252 Oradea, str. Gh. Pop de Băseşti nr. 5, jud. Bihor; 0259/413550; 0722/597364 Szórvány: <i>Less, Sályi, Cséfa, Inánd, Palota, Nagyürög</i>
Nagyvárad-Rét	Pálfi József Finta Lilla	410115 Oradea, B-dul Ştefan cel Mare nr. 6, jud. Bihor; 0259/453914; 0766/620822
Nagyvárad- Rogériusz	Fazakas Sándor Kerekes József István	410197 Oradea, B-dul Decebal nr. 20 jud. Bihor; 0259/452324; 0724/342590
Nagyvárad-Szőlós	Szűcs Imre	410586 Oradea, str. C. Noica nr. 27, jud. Bihor; 0259/419717; 0745/595142 Szórvány: <i>Szentmárton</i>

Nagyvárad-Újváros	Zsigmond József Sándor Lajos	410210 Oradea, str. Jean Calvin nr. 1, jud. Bihor; 0259/431684; 0259/436662; 0722/686749
Nagyvárad-Velence	Farkas Antal Gergely Kinga	410522 Oradea, str. Clujului nr. 91, jud. Bihor; e-mail: varadvelence@freemail.hu 0259/417285; 0723/465499
Nyüved	Dénes István	417052 Niuved, nr. 1, jud. Bihor; e-mail: denesistvan@yahoo.com 0259/458641; 0745/374441
Örvénd	Kánya Endre	417317 Urvind, nr. 196, jud. Bihor; 0259/346037; 0745/576018
Paptamási	Bereczki András	417056 Tămășeu, nr. 121, jud. Bihor; e-mail: bereczki@rdslink.ro 0259/413569; 0742/305711
Pelbárthida	Visky István	417053 Parhida, nr. 58, jud. Bihor; 0726/242824
Pósalaka	Kajántó Pál	417588 Poșoloaca, nr. 126, jud. Bihor; 0724/818991; 0741/740052
Pusztaujlak	Papp József	417591 Uileacu de Criș, nr. 42, jud. Bihor; 0259/345356; e-mail: pusztaujlakref@freemail.hu
Rév	Boros József Attila	417615 Vadu Crișului, nr. 3, jud. Bihor; 0724/932060 Szórvány: <i>Nagybáród, Barátka, Sonkolyos, Köröstopa</i>
Síter	Nyeste János	417168 Șișterea, nr. 9, jud. Bihor; 0723/438576
Szalárd	Borzási Gyula	417450 Sălard, nr. 553, jud. Bihor; 0259/441063; 0744/838276 Szórvány: <i>Újfegyvernek</i>
Tamáshida	Pázmány Attila	417037 Tămașda, nr. 66, jud. Bihor; 0259/391353
Tenke	Berke Sándor	417595 Tinca, str. Avram Iancu nr. 53, jud. Bihor; 0259/310299; 0742/014371; 0740/124852 Szórvány: <i>Bélfenyér</i>
Várasfenes	Szabó László	417265 Finiș, nr. 506, jud. Bihor; 0788/496256; 0726/338767
Kórházlelkész	Herdeán Gyöngyi	0259/211036; 0724/710507

Aradi Egyházmegye

Esperesi Hivatal	Seres Géza	310085 Arad, str. Mihai Eminescu nr. 33 jud. Arad, 0257/283072
Egyházmegyei főgondnok	Czinczér Attila	310630 Arad, Ceahlău nr. 18/A, 0257/283320

Arad-Belváros	Baracsi Levente Baracsiné Dávid Zsuzsanna	310085 Arad, str. M. Eminescu nr. 33, jud. Arad, tel.: 0257/283072; 0745/618992; 0740/179157; e-mail: baracsi@arad.ro Leányegyház: <i>Majlát</i>
Arad-Gáj	Czégé Imre	310501 Arad, str. Dunării nr. 16, jud. Arad, 0257/275464; 0745/525813; 0744/623442
Arad-Mosócz	Józsa Ferenc	310205 Arad, str. Antim Ivireanu nr. 6, jud. Arad, Tel/fax: 0257/230311 Szórvány: <i>Németszentpéter</i>
Ágya	Módi József	317301 Adea, jud. Arad, tel. 29; 0257/357629; 0740/227395
Angyalkút	Seres Géza	317120 Fântânele nr. 106, jud. Arad, Tel/fax: 0257/456101; 0722/686798
Bélzerénd	Petruć János	317218 Zerindu Mic, jud. Arad
Borosjenő	Bodnár Lajos	315300 Ineu, str. Horea nr. 6, jud. Arad, Tel.: 0257/511750; 0742/033464 Leányegyház: <i>Csermő</i> Szórvány: <i>Bocsig, Beliu</i>
Borossebes	Balla Sándor	315700 Sebiş, Parcul Libertăţii nr. 29-31, jud. Arad, 0257/310425; 0745/494764
Erdőhegy-Kisjenő	Kovács Gyula	315100 Chişineu-Criş, str. Înfrăţirii nr. 36, jud. Arad, 0257/350615; fax: 0257/523057; 0745/888908 Szórvány: <i>Gyulavarsánd, Pil, Szintye,</i> <i>Szapárliget, Székudvar, Simánd</i>
Feketegyarmat	Nagy József	317421 Iermata Neagră nr. 32, jud. Arad, 0257/355633; 0742/386723
Kispereg	Váradi S. Károly	317241 Peregu Mic nr. 321, jud. Arad, tel.: 0257/459022
Lippa	Seres Géza	315400 Lipova, str. Timişorii nr. 7, jud. Arad, 0722/686798 Szórvány: <i>Gyorok, Szépfalu, Ménes,</i> <i>Pálos, Radna, Neudorf Valea Mare,</i> <i>Baracka, Soborsin</i>
Nagylak	Mészáros József	315500 Nädlac nr. 1082, jud. Arad
Nagypereg	Váradi S. Károly	317240 Peregu Mare nr. 76, jud. Arad
Nagyzerénd	Dénes József	317420 Zerind nr. 282, jud. Arad, tel. 0257/355516
Pankota	Kondor Endre	315600 Păncota, str. Avram Iancu nr. 4 jud. Arad, 0257/466116; 0740/871001 Szórvány: <i>Gálsa, Szentanna, Szőlős,</i> <i>Világos, Nygyarát</i>
Szemlak	Mészáros József	317295 Semlac nr. 1028, jud. Arad, tel. 0257/534246 Szórvány: <i>Pécska</i>

Szentleányfalva	Papp Csaba	317206 Sânleani nr. 183, jud. Arad, 0257/381762; fax: 0257/381760 Szórvány: <i>Fakert, Zimándköz</i>
Vadász	Lőrincz Lóránd Péter	317217 Vânători nr. 250, jud. Arad, 0740/144248 Szórvány: <i>Simonyifalva, Tőzmiske</i>

Temesvári Egyházmegye

Esperesi Hivatal	Fazakas Csaba	305500 Lugoj, str. Alexandru Mocioni nr. 8, apt. 2. jud. Timiș, 0256/337637
Egyházmegyei főgondnok Bégamonostor	ifj. Pataki Károly	300013 Timișoara, Făgăraș 5, 0256/242426 307275 Mănăștiur, jud. Timiș, 0256/325540 Leányegyház: <i>Facsád</i> Szórvány: <i>Kápolnás, Marzsina, Tomesti, Szécsen</i>
Igazfalva	Czapp István	307155 Dumbrava nr. 197, jud. Timiș, 0256/325540; 0723/289474; e-mail: czappis@yahoo.com Szórvány: <i>Rekettye, Bules, Rika, Búzás, Óssy</i>
Karánsebes	Elekes Árpád	325400 Caransebeș, str. Tribunalului 9, jud. Caraș-Severin, 300970 Timișoara, str. Azurului nr. 11, 0256/469260; 0256/273227 Leányegyház: <i>Nándorhegy</i> Szórvány: <i>Orsova, Herkulesfürdő, Ruszkabánya</i>
Lugos	Fazakas Csaba Gáll Zoltán	305500 Lugoj, str. Magnoliei nr. 15, jud. Timiș, tel/fax: 0256/351103; 0744/792266; e-mail: lre@lasting.ro
Nagybodófalva	Bálint István	307006 Bodo nr. 54, jud. Timiș, 0256/333296 Leányegyház: <i>Vásáros</i>
Resicabánya	Makay Botond	320026 Reșița, str. Paul Iorgovici nr. 17, C.p. 77, jud. Caraș-Severin, tel/fax: 0255/212136; 0721/855115 Leányegyház: <i>Boksabánya</i> Szórvány: <i>Gesztenyés, Móriczföld, Stájerlak, Krassóvásár, Ferencfalva, Zsidovi, Anina, Újmoldova</i>
Szapáryfalva	Bódis Ferenc	307128 Țipari nr. 110, jud. Timiș, 0256/326741; 0740/031844

Szigetfalu	Szilágyi Puskás Albert	307193 Sculia nr. 87, jud. Timiș, 0256/410811; 0256/410660 (gondnoknő) Szórvány: <i>Gátalja, Klopódia, Detta, Krassófüzes, Csávos</i>
Temesvár- Belváros	Bányai Ferenc Szász Zoltán	300200 Timișoara, str. Timotei Cipariu nr. 1, jud. Timiș, 0256/492992; Szórvány: <i>Gyertyános, Temesség, Biléd, Ötvény, Rékás, Gyülvész, Szentandrás, Orczyfalva, Szakálháza, Bakova, Iklóda, Ivánda</i>
Temesvár- Új Ezredév	Gazda István Gazdáné Mátyus Melinda	300200 Timișoara, str. Timotei Cipariu nr. 1, ap. 12, jud. Timiș, 0256/495922; 0745/376018, e-mail: ezredev@mail.dnttm.ro Leányegyház: <i>Buziásfürdő</i>
Temesvár- Újkisoda	Bálint Sándor	300434 Timișoara, str. Herculan nr. 81, jud. Timiș, 0256/215794; Szórvány: <i>Kardostelep, Krizsántelep, Gyirok, Ógiroda, Blaskovicstelep, Tecsöld</i>
Temesvár- Vöröscsárda	Kovácsné Papp Ibolya	300056 Timișoara-Ciarda, P-ța I. C. Brătianu nr. 2, jud. Timiș, 0256/433488; 0745/379479
Újmosnica	Mezei Horváti Attila	307285 Moșnița Nouă nr. 254, jud. Timiș, 0256/393502 Szórvány: <i>Medves</i>
Újszentés	Szűcs András Ottó	307160 Dumbrăvița, str. Gh. Doja nr. 36, jud. Timiș, 0256/214649; e-mail: andras_otto@yahoo.com; refujszentés@yahoo.com Szórvány: <i>Gyarmata, Kovács</i>
Végvár	Gyöngyössi Csilla	307430 Tormac nr. 360, jud. Timiș, 0256/392824; Szórvány: <i>Ötvösd, Nickyfalva</i>
Zsombolya	Zabán Bálint Károly	305400 Jimbolia, str. Peter Jung nr. 22/C, jud. Timiș, 0256/361626; 0743/708202 Leányegyház: <i>Nagyszentmiklós</i> Szórvány: <i>Nagyósz, Valkány</i>

Szilágysomlyói Egyházmegye

Esperesi Hivatal	Lukács József	457260 Nușfalău, str. Petőfi Sándor nr. 19 jud. Sălaj, 0260/678902; 0740/879455
Egyházmegyei főgondnok	Márkus László	405213 Zăuan, 0260/670390

Alsóvalkó	Sziszik László	457345 Valcău de Jos nr. 61/a, jud. Sălaj, 0260/670945; 0740/967210
Bürgezd	Ruzsa István	457261 Bilghez nr. 86, jud. Sălaj, 0260/670643
Ipp	Kocsis Ambrus Tibor	457210 Ip nr. 136, jud. Sălaj, 0260/670379/46
Kémer	Paniti Zoltán Paniti Eszter	457060 Camăr nr. 305, jud. Sălaj, 0260/672120
Kraszna	Kádár György	457085 Crasna nr. 2, jud. Sălaj, 0260/636072
Krasznahorvát	Galambfalvi Judit	457185 Horoatu Crasnei nr. 200, jud. Sălaj, 0260/637494; 0745/437317
Leesmér	Fazakas Sándor	457231 Leşmir nr. 98, jud. Sălaj, 0744/791856
Ráton	Gáspár Zoltán	457088 Ratin nr. 171, jud. Sălaj 0260/637026
Sarmaság	Püsök József Attila	457330 Şarmăşag nr. 8, jud. Sălaj, 0260/655112
Sarmaság- Bányatelep	Lucza István	457330 Şarmăşag-Mina, str. Minerului, bl. M9, ap. 1, 0260/656566; 0722/686819 Szórvány: <i>Zálnok, Bobota, Csókaláb</i>
Selymesilosva	Fehérvári Ernő	457331 Iliuşa nr. 55, jud. Sălaj, 0260/656123 Szórvány: <i>Magura</i>
Somlyóújlak	Balázs Ferenc	457241 Uileacu Şimleului nr. 59, jud. Sălaj, 0740/787622
Szilágybagos	Fehérvári Gyula	457262 Boghiş nr. 95, jud. Sălaj 0260/670355/6
Szilágyborzás	Bogdán Szabolcs	457263 Bozieş nr. 87, jud. Sălaj, 0260/670355/185
Szilágykövesd	Fazakas Hajnal lévita	457070 Chieşd nr. 120, jud. Sălaj, 0745/792241
Szilágylompért	Szónyi Levente	457332 Lompirt nr. 245, jud. Sălaj, 0260/656145; 0744/626722
Szilágynagyfalu	Lukács József	457260 Nuşfalău, str. Petőfi Sándor nr. 19, jud. Sălaj, tel/fax: 0260/678546; 0740/879455
Szilágyperecsén	Nagy Bálint	457265 Pericei nr. 416, jud. Sălaj, 0260/678169/ 42
Szilágyksomlyó	Mike Zoltán	457300 Şimleu Silvaniei, str. Pescăruşului nr. 2, jud. Sălaj, tel/fax: 0260/678889
Szilágyzovány	Kiss Miklós	457213 Zăuan nr. 374, jud. Sălaj, 0260/670390/143
Varsolc	Nagy József	457355 Vârşolt nr. 71, jud. Sălaj, 0260/672507 Leányegyház: <i>Krasznarécse</i>

Zilahi Egyházmegye

Esperesi Hivatal	Bogdán Zsolt	450010 Zalău, str. Kossuth Lajos nr. 16 jud. Sălaj 0260/661495 e-mail: refespzilah@easynet.ro
Egyházmegyei főgondnok	Pesti János	450092 Zalău, Păcii nr. 14, L2, ap. 51.
Bósháza	Vargha Levente	457037 Biușa nr. 140, jud. Sălaj, 0260/654227; lvarga@kolozsvar.ro Szórvány: <i>Benedekfalva</i>
Désháza	Uszikay Zoltán	457297 Deja nr. 153, jud. Sălaj, 0260/654436
Diósad	Kádár György Tamás	457168 Dioșod nr. 219, jud. Sălaj, 0260/629777; 0740/406293 Szórvány: <i>Magyarbaksa</i>
Doba	Nagy Mihály	457122 Doba nr. 48, jud. Sălaj, 0744/513421 Leányegyház: <i>Kisdoba-Nagydoba</i>
Egrespatak	Szilágyi Éva	457246 Aghireș nr. 98, jud. Sălaj, 0260/659105; 0740/782660;
Hidalmás	Csillag Péter	457175 Hida nr. 344, jud. Sălaj Szórvány: <i>Drág</i>
Kusaly	Sándor András	457080 Coșeiu nr. 144, jud. Sălaj; 0745/171243
Magyaroroszló	Gáll Miklós János	457169 Guruslău nr. 97, jud. Sălaj, 0260/629357; 0745/052141
Magyarkecel	Vicsay Ferenc	457245 Meseșenii de Jos nr. 296, jud. Sălaj, 0745/539126
Menyő	Nagy István	457298 Mineu nr. 167, jud. Sălaj 0722/179379; (0260/650875 – Varga Jenő)
Mocsolya	Móré Mihály Levente	457326 Valea Pomilor nr. 119, jud. Sălaj, 0744/764706
Nagymon	Süle Gyula Zsolt	457123 Naimon nr. 63, jud. Sălaj 0766/703175
Ördökgút– Cigányi	Csillag Péter	450170 Zalău, str. Octavian Goga, bl. R98, II., 7, jud. Sălaj, 0260/632583; 0745/115973
Szilágyballa	Boros Árpád	457046 Borla nr. 114, jud. Sălaj, 0260/655333/82; 0745/306599
Szilágycseh	Molnár Kálmán	455100 Cehu Silvaniei, str. Gh. Pop de Băsești nr. 20, jud. Sălaj, 0260/650716
Szilágyerked	Balázs Zoltán	457081 Archid nr. 77, jud. Sălaj, 0260/655333/117; 0740/576688
Szilágyfőkeresztúr	Tolnai Miklós	457106 Cristur-Crișeni nr. 189, jud. Sălaj, 0260/630144
Szilágygörcsön	Hógye Roberto	457107 Gârceiu nr. 135, jud. Sălaj

Szilágypanit	Szilágyi Zoltán	457171 Panic nr. 94, jud. Sălaj, 0260/629043; 0745/435959
Szilágysámson	Szász Bálint Róbert	457325 Şamşud nr. 369, jud. Sălaj, 0260/655333/122; 0742/763915
Szilágyszeg	Sipos András	457295 Sălătig nr. 135, jud. Sălaj, 0260/650808
Szilágyszentkirály	Szilágyi Zoltán	457124 Sâncraiu-Silvaniei nr. 42, jud. Sălaj; 0260/633701
Vérvölgy	Süle Gyula Zsolt	457126 Verveghiu nr. 90. jud. Sălaj; 0740/703175
Völcsök	Kun-Gazda Gergely	455104 Ulciug nr. 86, jud. Sălaj, 0260/651534; 0745/585487
Zilah-Belváros	Pösök Sándor Csaba Barabás Attila	450006 Zalău, str. A. Şaguna nr. 7, jud. Sălaj, 0260/661487; 0744/999537; e-mail: zilahbelvaros@fastmagic.ro
Zilah-Fenyves	Bogdán Zsolt	450006 Zalău, str. Maxim D. Constantin nr. 5, jud. Sălaj, 0260/661454 e-mail: zifer@freemail.hu
Zilah-Liget	Oláh Mihály Szántó Júlia	450123 Zalău, str. Simion Bărnuţiu nr. 40/a, jud. Sălaj, 0260/661524; 0721/219379, e-mail: zliget@xnet.ro Szórvány: <i>Mice</i>
Zsibó	Molnár Endre	455200 Jibou, str. 1 Decembrie 1918 nr. 20, jud. Sălaj, 0260/644830 Leányegyház: <i>Szamosudvarhely</i>

Tartalomjegyzék

Előszó	3
Tőkés László püspök imádsága	5
Naptár	7
Részletek Tőkés László: Autonómia és integráció című könyvéből	33
Emberi méltósággal Isten szolgálatában – Csernák Béla	38
Gyülekezeti őrárat	
Templomról templomra a temesi és a krassószörényi végeken	44
Magyarcséke gondoskodó gondnoka	50
Tornyot álmodó hittel	54
Egyházi élet – értelmiségi főgondnok szemével	56
A gyülekezetben mi vagy?	60
Deo volente... Szatmárudvariban	61
Református templom	66
Fazekas Mihály emlékezete Krasznán	62
Templomok villanófényben	64
Amerikás magyarok között	67
A lelkipásztor szolgálata falun és városon	78
Az új pap megérkezik	84
A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Missziói Programja	89
Áldás, népesség!	91
Maradék országnak adj életet kedvet	92
A keresztyén család missziói küldetése	95
Gondolatok az Áldás, népesség margójára	98
Hittel, az értelmiségi felelősségével	100
Ilyen világban élek	103
„Ne hagyjátok a templomot és az iskolát“ Fejezetek a szatmári Kölcsey Főgimnázium történetéből	108

Rákóczi lapja és szerkesztője	115
Egy biharfélegyházi Rákóczi-dokumentum	120
Egy váradi vértanú emléke – Nagysándor József	127
Trianonra emlékezünk	133
Csokonai Vitéz Mihály, „az ember és polgár”	135
A nemzeti dráma megteremtője Katona József	139
A gyógyítás ábrázolása a képzőművészetben	143
A református kalendáriumok Nagyváradon	147
Múzeum az Érmelléken	153
Alózi bácsi karácsonya	162
A szárnyatlan angyal	166
Orvosi tanácsok	168
Hogyan folytassuk a méhészkedést?	175
Főzzünk örömmel	179
Gyerekeknek	184
Humor	187
Keresztretjvények	190
Jelentős évfordulók 2005-ben	198
A Királyhágómelléki Református Egyházkerület címtára	206

